

Mokinių pasiekimų ir pažangos vertinimo tobulinimo rekomendacijose, skirtose dorinio ugdymo, menų ir kūno kultūros mokytojams, dėmesys sutelkiamas į svarbius vertinimo aspektus:

- Kaip didinti mokinių motyvaciją?
- Kaip ugdyti vertybines nuostatas?
- Kaip vertinti bendrųjų ir dalyko kompetencijų pažangą?
- Pagal kokius kriterijus vertinti veiklą ir rezultatus?
- Kaip skatinti mokinius refleksijai ir padėti įsivertinti?
- Kaip siekti ugdymo proceso kokybės?

Vertinimo tobulinimo projekto dalyvių mokytojų mintys:

Visi vaikai yra skirtingi. Turime priimti kiekvieną vaiką tokį, koks jis yra.

Iš tiesų, mokiniui svarbus vertinimas, ypač to žmogaus, kuris jam yra autoritetas. Mokytojas privalo mylėti tuos, kurie jam yra patikėti!

Suaugusieji formuoja vaiko savimonę, jo Aš, kuris gali būti pozityvus ar negatyvus. Vaikas iš tiesų tampa toks, kokį jį mato kiti.

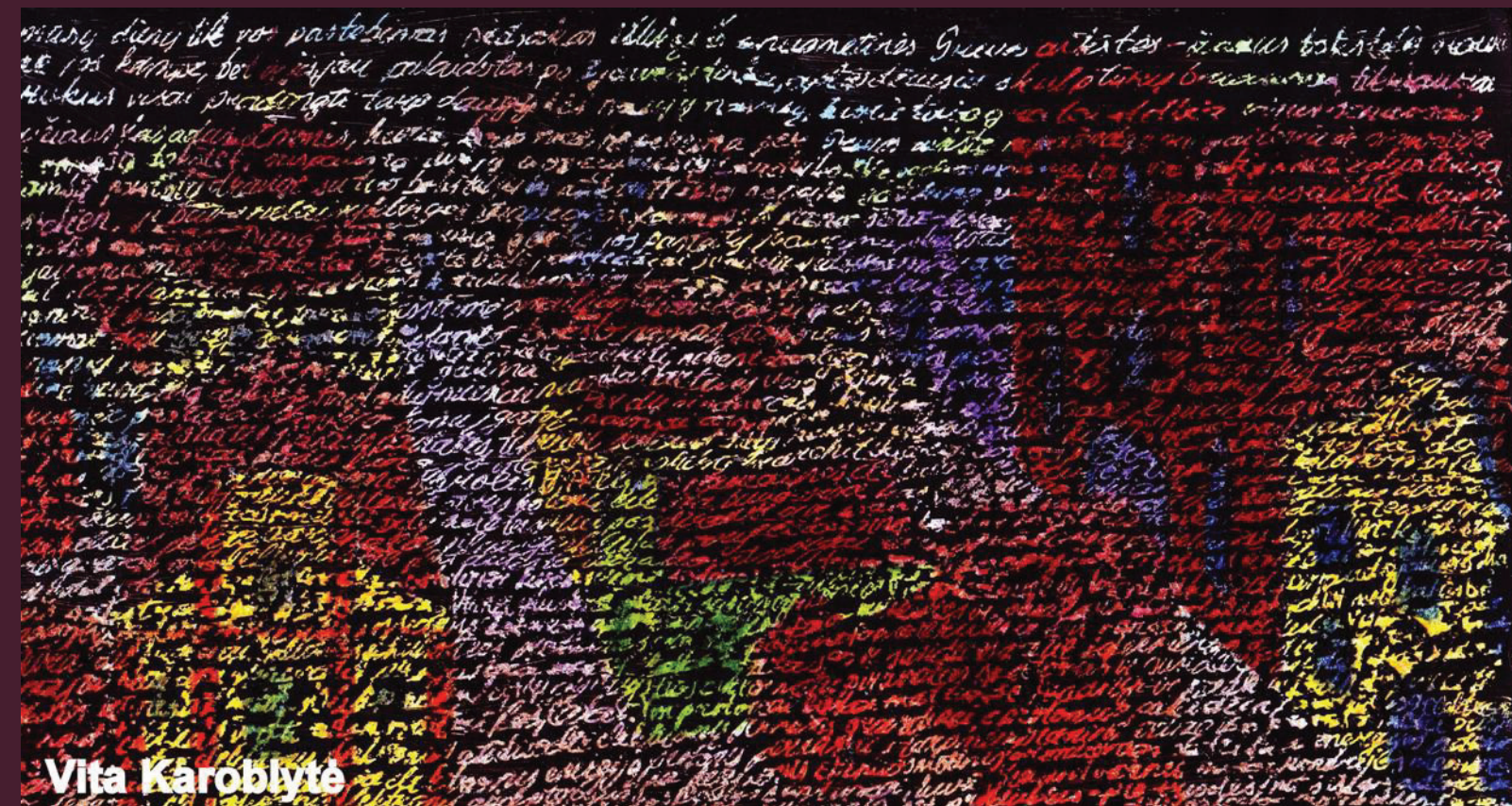
Labai svarbu, kad mokinyi išmokytų objektyviai įvertinti tiek savo galimybes, tiek mokymosi situaciją. Tuo pasirūpinti – mokytojo pareiga.

Mokiniui svarbu įsivaizduoti subjektyvią sėkmės pasiekimo tikimybę.

Reikia sudaryti tokias vertinimo situacijas, kad vaikas patirtų kuo daugiau teigiamų išgyvenimų. Pagyrimas ir padėtinimas – aktyvumo variklis.

Klaidinga manyti, kad kritika padės vaiką išjudinti, stimuliuos. Teisingai sakoma: „Girk rimtai, bark taupiai“.

MOKINIŲ PASIEKIMŲ IR PAŽANGOS VERTINIMO TOBULINIMO DORINIO, MENINIO IR KŪNO KULTŪROS UGDYMO PROCESSE REKOMENDACIJOS

Leidinį rengė:

Projekto „Mokinių pasiekimų ir pažangos vertinimo tobulinimas dorinio, meninio ir kūno kultūros ugdymo procese“ moksliniai ekspertai:

dr. P. Gudynas, dr. V. Kazragytė, dr. E. Motiejūnienė, dr. L. Žadeikaitė

Ugdymo plėtotės centro metodininkės:

V. Gadliauskienė, Ž. Jautakytė, V. Jonynienė, I. Staknienė, V. Zeliankienė

Projekto mokyklų komandų nariai:

Jonavos Jeronimo Ralio vidurinės mokyklos mokytojai – J. Celiešienė, G. Grigaravičienė, I. Petrikonienė, D. Sirtautienė, E. Živaitis

Kauno Senamiesčio pagrindinės mokyklos mokytojos – E. Brazaitienė, R. Staniunaitienė

Kauno Tado Ivanausko vidurinės mokyklos mokytojos – L. Trinkūnienė, E. Vidmantienė

Kėdainių specialiosios mokyklos mokytojai – G. Čečkauskas, D. Kvedarienė, V. Tymienė, L. Žukauskaitė

Klaipėdos „Ažuolyno“ gimnazijos pavaduotoja ir mokytojai – R. Abraitienė, R. Berkmanienė, L. Černeckienė, A. Lenkauskienė, G. Overlingienė, S. Pancerova

Klaipėdos rajono R. Ketvergių pagrindinės mokyklos mokytojai – I. Berankienė, V. Čingienė, R. Radavičienė

Marijampolės apskrities Kazlų Rūdos pagrindinės mokyklos „Elma“ mokytojai – A. Ališauskienė,

G. Bartaškaitė, G. Jakubauskienė, A. Pranskevičienė

Mažeikių raj. Sedos Vytauto Mačernio gimnazijos mokytojai – A. Kazlauskienė, L. Kazragienė, E. Prialgauskienė, L. Sabaliauskas, G. Vainutienė

Panevėžio Juozo Balčikonio gimnazijos pavaduotoja ir mokytojai – D. Sliosoraitė, G. Grigas, J. Lelytė, V. Šakėnienė

Šalčininkų Lietuvos tūkstantmečio gimnazijos mokytojai – A. Bagdanavičienė, D. Butrimienė, N. Rogožienė, J. Tremba
Šilutės rajono Rusnės pagrindinės mokyklos mokytojai – V. Benetienė, R. Endriukaitis, J. Jakienė, R. Juškienė, N. Stankienė

Švenčionių pagrindinės mokyklos mokytojai – D. Bečelytė, R. Misiūnienė, E. Novikienė, D. Sadaunykienė, R. Štuikienė

Ukmergės Antano Smetonos gimnazijos mokytojai – N. Kovarskienė, K. Kvietkauskas, V. Vadopalienė, R. Zareckienė

Vilniaus Barboros Radvilaitės pagrindinės mokyklos mokytojai – J. Juodvalkienė, I. Piščiakienė, A. Pugačiauskienė, L. Buterlevičienė

Vilniaus Martyno Mažvydo pagrindinės mokyklos pavaduotoja ir mokytojai – R. Tuinylaitė, N. Pelakauskienė, K. Savičiūtė, G. Skurdenienė

Vilniaus Riešės vidurinės mokyklos mokytojai – R. Civinskienė, D. Puidokienė, A. Pujanauskienė, N. Rasimavičienė, I. Rukšėnienė

Vilniaus Tuskulėnų vidurinės mokyklos mokytojai – R. Degėšienė, A. Jasilionis, L. Keršytė

Projekto socialiniai partneriai:

Vilniaus pedagoginio universiteto Socialinės komunikacijos instituto lektorė dr. D. Šukytė

Lietuvos Katechetikos centro atstovės – E. Margytė, A. Pinigienė, G. Rugevičiūtė, D. Sadauskienė

Vilniaus Mykolo Romerio universiteto Filosofijos katedros dėstytojas dr. A. Sprindžiūnas

TURINYS

I. VERTINIMO PROBLEMAS AKTUALUMAS IR REKOMENDACIJŲ PASKIRTIS	5
<i>Loreta Žadeikaitė</i> . Projekto aktualumas ugdymo turinio atnaujinimo kontekste.....	6
<i>Pranas Gudynas</i> . Su vertinimu susijusios neakademių dalykų mokymo problemos.....	7
<i>Elena Motiejūnienė</i> . Kaip vertinimu gerinti mokymosi rezultatus?	10
<i>Vida Gadliauskienė, Žydrė Jautakytė, Irena Staknienė, Vilija Zeliankienė</i> . Vertinimo tobulinimo kryptys dorinio, meninio ir kūno kultūros ugdymo procese.....	11
Problemų sprendimas mokykloje: komandos veiksmų planavimas.....	14
II. MOTYVACIJĄ SKATINANTIS VERTINIMAS	23
Mokytojų iškeltos problemos.....	23
<i>Vilija Zeliankienė</i> . Mokinių mokymosi motyvai ir motyvavimo strategijos	24
Mokinių motyvavimas pradiniam ugdyme	29
Mokinių motyvavimas etikos pamokose	34
Mokinių motyvavimas katalikų tikybos pamokose	36
Mokinių motyvavimas dailės pamokose	43
Mokinių motyvavimas muzikos pamokose	47
Mokinių motyvavimas teatro veikloje	51
Mokinių motyvavimas kūno kultūros pamokose	53
III. VERTYBINIŲ NUOSTATŲ RAIDA IR RAIŠKA	58
Mokytojų iškeltos problemos	58
<i>Vilija Zeliankienė</i> . Asmens vertybinių nuostatų raida	59
Pilietinių ir tautinių vertybių raiška dorinio ugdymo vadovėliuose	67
<i>Andrius Sprindžiūnas</i> . Tolerancijos ugdymo projektai bendrojo lavinimo mokyklose	75
Tolerancijos ugdymo ir vertinimo pavyzdžiai	79
IV. BENDRŲJŲ KOMPETENCIJŲ PAŽANGA IR VERTINIMAS	81
Mokytojų iškeltos problemos	81
<i>Violeta Jonynienė</i> . Sėkmingam gyvenimui ir nuolatiniam tobulėjimui būtinų kompetencijų plėtojimas	82
Bendrųjų kompetencijų pažanga pagal pradinio ir pagrindinio ugdymo programas.....	95
Bendrųjų kompetencijų ugdymas pagal vidurinio ugdymo programas	95
<i>Rasa Aškinytė-Degėsiene</i> . Tarpkultūrinis ugdymas: nuostatos, gebėjimai ir žinios, kurios padeda kurti demokratinę visuomenę	98
V. MOKYMOSI VEIKLOS IR REZULTATŲ VERTINIMAS	125
Mokytojų iškeltos problemos	125
<i>Agnė Pinigienė</i> . Mokinių atliekamos veiklos vertinimas.....	126
Dorinio ugdymosi veiklos vertinimas	130
Dailės veiklų vertinimas	136
Muzikinės veiklos vertinimas	142
Teatro ir šokio veiklos vertinimas	145
Kūno kultūros veiklų vertinimas	145

VI. REFLEKSIJA IR MOKINIŲ ĮSIVERTINIMAS	148
Mokytojų iškeltos problemos.....	148
<i>Žydrė Jautakytė</i> . Kuo refleksija ir įsivertinimo gebėjimai svarbūs mokiniams?	148
Pradinių klasių mokinių įsivertinimo pavyzdžiai.....	151
Mokinių įsivertinimo per dorinio ugdymo pamokas pavyzdžiai	154
Mokinių įsivertinimo per menų pamokas pavyzdžiai	163
Mokinių įsivertinimo per kūno kultūros pamokas būdai.....	166
VII. UGDYMO PROCESO KOKYBĖ: MOKYKLA, KLASĖ IR MOKYTOJAS.....	170
Mokytojų iškeltos problemos.....	170
<i>Daiva Šukytė</i> . Kodėl mums turi rūpėti vaikų socialinė ir emocinė ugdymo aplinka?	170
Mokinių pasiekimų ir pažangos vertinimo tyrimas	181
<i>Vilija Zeliankienė</i> . Ugdymo proceso stebėseną: sėkmės stebėjimo rodikliai	187

I. VERTINIMO PROBLEMOS AKTUALUMAS IR REKOMENDACIJŲ PASKIRTIS

Kiekvienas mokinys nori būti pozityviai ir teisingai vertinamas pagal savo pastangas, gebėjimus, pasiekimus ir pažangą. Mokinių pasiekimai, asmenybės gebėjimų ir nuostatų raida, tolesnis mokymasis daugeliu atvejų priklauso nuo to, kaip kiekvienas yra vertinamas mokykloje.

Mokinių pasiekimų ir pažangos vertinimo tobulinimo dorinio, meninio ir kūno kultūros ugdymo procese rekomendacijos parengtos bendrojo lavinimo mokyklų dorinio, meninio ir kūno kultūros sričių mokytojams. Šiame leidinyje pristatomos kai kurios su vertinimu susijusios šiuolaikinio ugdymo teorijos, dalijamasi sėkminga projekte dalyvavusių dorinio, meninio ir kūno kultūros ugdymo mokytojų patirtimi ir pateiktais vertinimo praktikos pavyzdžiais. Mokytojai skatinami ieškoti tinkamiausių būdų įvertinti Bendrosiose programose numatytus mokinių pasiekimus ir didinti mokinių dorinio, meninio ir kūno kultūros mokymosi motyvaciją, taip pat ugdyti bendrąsias kompetencijas.

2008–2010 metais buvo vykdomas tęstinis projektas „Mokinių pasiekimų ir pažangos vertinimo tobulinimas dorinio, meninio ir kūno kultūros ugdymo procese“. Šio nacionalinio projekto tikslas – kurti partneryste ir bendradarbiavimu su mokiniais grindžiamas vertinimo metodikas, skatinti mokyklas siekti bendros, aiškiais kriterijais pagrįstos dorinio, meninio ir kūno kultūros ugdymo sričių pasiekimų vertinimo sistemos. Šiam tikslui pasiekti keliami uždaviniai:

- Skatinti dorinio, meninio ir kūno kultūros ugdymo sričių mokytojus gerinti kompetenciją, kad galėtų tinkamai vertinti ugdytinius, vadovautis šiuolaikine vertinimo samprata ir nuostatomis, siekti geresnės ugdymo kokybės tobulinant vertinimo praktiką.
- Skatinti mokytojus kurti mokinių pasiekimų ir pažangos vertinimo metodikas ir įsivertinimo užduotis. Išbandyti jau sukurtus vertinimo užduočių pavyzdžius ugdymo praktikoje.
- Skatinti dorinio, meninio ir kūno kultūros ugdymo sričių mokytojus dalytis gerąja vertinimo patirtimi ir ją skleisti.
- Geriausius vertinimo metodikų pavyzdžius paskelbti šiame metodiniame leidinyje.

Įgyvendinus projektą, tikimės, kad mokytojai ir toliau kartu mokysis, dalyvis gerąja vertinimo tobulinimo patirtimi, įgis teorinių žinių apie šiuolaikinę motyvacijos, refleksijos ir vertinimo sampratą, gebėjimų šias žinias taikyti dorinio, meninio ir kūno kultūros ugdymo praktikoje. Vykdamas projektą, buvo kaupiami vertinimo ugdymo procese gerosios patirties pavyzdžiai, mokinių veiklos vertinimo kriterijai ir užduotys, atrinkti tinkamiausi motyvacijos skatinimo būdai. Projekto ekspertų grupė organizavo seminarus, teikė metodinę pagalbą, tyrė, vertino ir apibendrinė mokyklų sukauptą vertinimo metodikų kūrimo ir diegimo patirtį, apibendrinė projekto sėkmę. Projekte dalyvavo 70 mokytojų iš 10 Lietuvos apskričių mokyklų: kartu dirbo ir bendradarbiavo pradinė klasių, katalikų tikybos ir etikos, dailės, muzikos, teatro ir šokio, kūno kultūros mokytojai ir specialieji pedagogai. Tikimės, kad įgyvendinant projektą dalyvavę mokytojai skleis gerąją vertinimo patirtį regionuose, gebės teikti rekomendacijų jaunesniems kolegoms ir praktiką atliekantiems studentams – būsimiems pedagogams, tobulins vertinimo praktiką savo mokyklų skirtingose ugdymo pakopose.

Mokinių pasiekimų ir pažangos vertinimo tobulinimo dorinio, meninio ir kūno kultūros ugdymo procese rekomendacijose dėmesys sutelkiamas į svarbius vertinimo aspektus:

- Kaip didinti mokinių motyvaciją?
- Kaip ugdyti vertybines nuostatas?
- Kaip vertinti bendrųjų ir dalyko kompetencijų pažangą?
- Pagal kokius kriterijus vertinti veiklą ir rezultatus?
- Kaip skatinti mokinius refleksijai ir padėti įsivertinti?
- Kaip siekti ugdymo proceso kokybės?

PROJEKTO AKTUALUMAS UGDYMO TURINIO ATNAUJINIMO KONTEKSTE

Nacionalinis projektas *Mokinių pasiekimų ir pažangos vertinimo tobulinimas dorinio, meninio ir kūno kultūros ugdymo procese*, įgyvendintas 2008–2010 metais, buvo aktualus ir padėjo spręsti svarbius bendrojo ugdymo tobulinimo klausimus, susijusius su mokinių pasiekimų vertinimu ir mokymosi motyvacijos didinimu. Šis projektas sudarė sąlygas plėtoti šiuolaikinę „Mokinių pažangos ir pasiekimų vertinimo ugdymo procese“ sampratą, kurti 17 projekte dalyvavusių Lietuvos mokyklų komandų bendradarbiavimo ryšius ir skleisti gerąją pedagoginę patirtį šalyje. Projektas padėjo stiprinti bendrajame ugdyme nuostatas ir vertybes, kurios svarbios siekiant tobulinti vertinimo praktiką mokykloje: mokytojų nuostatas mokytis ir dėmesį mokiniui; mokytojų bendradarbiavimą ir dalijimąsi sėkminga patirtimi; įvertinimą, ko išmokome: džiaugtis vienas kito pasiekimais, tartis, dalytis, konsultuoti, dirbti kartu ir atskirai.

Projektas rėmėsi švietimo institucijų ankstesnių veiklos programų ir nacionalinių projektų sukaupia patirtimi:

- Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtinta *Mokyklų tobulinimo programa*, vykdyta 2002–2006 m., A komponentu „Mokymo ir mokymosi sąlygų gerinimas“, kurioje dalyvavo 400 mokyklų (internetu svetainė: www.mtp.smm.lt).
- Švietimo ir mokslo ministerijos organizuotas ir Švietimo plėtotės centro 2001–2003 m. vykdytas projektas *Moksleivių pažangos ir pasiekimų vertinimas ugdymo procese*, kuriame dalyvavo 50 mokyklų. Vienas iš svarbiausių rezultatų – Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2004 m. vasario 25 d. įsakymu Nr. ĮSAK-256 patvirtinta šiuolaikinė *Mokinių pažangos ir pasiekimų vertinimo samprata*.
- Švietimo ir mokslo ministerijos, Švietimo plėtotės centro ir Britų tarybos 2004–2006 m. bendras projektas *Vertinimas ugdymo procese*, jame dalyvavo 29 mokyklos (išleistas leidinys, kurį galima rasti interneto svetainės www.pedagogika.lt elektroninėje bibliotekoje).
- *Besimokančių mokyklų tinklų* projektas buvo vykdomas 2006–2009 m. Jame dalyvavo 42 bendrojo lavinimo mokyklos iš visos Lietuvos. Projekto dalyvės mokyklos turėjo pasirinkti joms svarbią problemą ir ją spręsti (išleista knyga *Septynios besimokančių mokyklų istorijos*, kurią galima rasti interneto svetainės <http://www.bmt.smm.lt> elektroninėje bibliotekoje).
- Pasirengimas atnaujintų bendrųjų programų įgyvendinimui vyko 2007–2009 m. bendradarbiaujant Švietimo ir mokslo ministerijai, Švietimo plėtotės centrui ir Pedagogų profesinės raidos centrui; parengti 474 konsultantai, kurie susipažino ir skleidė atnaujinto ugdymo turinio ir vertinimo naujoves.

Mokinių pasiekimų ir pažangos vertinimo tobulinimo dorinio, meninio ir kūno kultūros ugdymo procese projekto aktualumą lėmė tai, kad jis buvo vykdomas kartu atnaujinant ir įgyvendinant švietimo strateginius ir ugdymo turinį reglamentuojančius dokumentus:

- *Bendrojo lavinimo ugdymo turinio formavimo, įgyvendinimo, vertinimo ir atnaujinimo strategijoje* (Žin., 2007, Nr. 63-2440) iškeltą prioritetą – orientuotis į esminių asmens kompetencijų ugdymą, ugdymo ir vertinimo tikslų atitikimo užtikrinimą, skirti dėmesio mokinių pažinimui, mokymosi motyvacijai, ugdymo individualizavimui ir diferencijavimui;
- *Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrąsias programas* (patvirtintas Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2008 m. rugpjūčio 26 d. įsakymu Nr. 2433; jos paskelbtos internete: www.smm.lt; www.upc.smm.lt; www.valstybes-zinios.lt);
- *Vidurinio ugdymo bendrąsias programas* (projektai paskelbti internete www.upc.smm.lt, kuriems 2010 m. gruodžio 17 d. pritarė Lietuvos švietimo asociacijų forumas).

Įgyvendinant šias naujoves, buvo *įtvirtinta nauja ugdymo turinio samprata*: ugdymo turinys apima mokinių turimą patirtį, ugdymo programas, mokymo ir mokymosi metodus, kontekstą, mokinių pasiekimų ir pažangos vertinimo būdus, mokymo(si) priemones bei patyrimą, kurį mokinyms sukaupia ugdymo procese.

Lietuvos mokyklose įgyvendinamos Bendrosios ugdymo programos yra pritaikytos kompetencijoms ugdyti. Bendrųjų programų įgyvendinimas numatytas vadovaujantis nuoseklus įgyvendinimo priemonių planu:

Bendrųjų programų įgyvendinimas

Moklo metai	Klasė												
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
2008–2009													
2009–2010													
2010–2011													
2011–2012													
2012–2013													

Keisti tradicinę ir įprastą žinių vertinimo praktiką ir pereiti prie bendrųjų gebėjimų, kūrybingumo, mąstymo ir kitų kompetencijų pažangos vertinimo nėra paprasta. Tai darant pravartu vadovautis Geoff Petty *Įrodymais pagrįsto mokymo* taisyklėmis:

- Reikia *visų įrodymų*, kad būtų galima *priimti teisingą sprendimą*.
- Neužtenka žinoti, *kas veiksminga*, reikia žinoti, *kodėl tai veiksminga*.
- Turite suprasti reikšmingiausius *sėkmės veiksnius*, kurie neveikia jūsų *mokymo kontekste* ir panaikinti šias bėdas.
- Turite nuolat *vertinti savo mokymąsi*, atsižvelgdami į jau pateiktus įrodymus.

Geoff Petty knyga *Įrodymais pagrįstas mokymas* – gera pagalba mokytojams tobulinant ugdymo turinio įgyvendinimą ir vertinimo praktiką.

Dr. Pranas Gudynas

SU VERTINIMU SUSIJUSIOS NEAKADEMINIŲ DALYKŲ MOKYMO PROBLEMOS

Vartodami žodžių derinį *neakademinių dalykai* mes aiškiai suvokiame, kad dorinis ugdymas, menai ir kūno kultūra yra svarbūs bendrajam ugdymui ir asmens brandai ne mažiau nei tradiciniai akademiniai dalykai, tokie kaip kalbos, matematika, gamtamokslinis ir socialinis ugdymas. Tačiau tarp tradicinių akademinų dalykų ir neakademinų dalykų vis dėlto yra tam tikrų skirtumų, kurie lemia ne tik subjektyvaus visuomenės požiūrio į šias dalykų sritis skirtumus, bet ir gana nemenkus taikomų mokymo ir mokymosi metodų (įskaitant ir vertinimo) skirtumus.

Pedagoginiu požiūriu, mokant neakademinų dalykų būtina atsižvelgti į tai, kad:

- dorinio ugdymo, kūno kultūros ir menų dalykams ne visada tinka (galbūt dažniau netinka, nei tinka) akademinų dalykų mokymui keliami ugdymo tikslai ir taikomi metodai, nes jų mokant kognityvinės srities ugdymo tikslai ir pasiekimai nėra vyraujantys;
- mokinių motyvaciją mokyti neakademinų dalykų vis dar negatyviai veikia tai, kad visuomenė šiuos dalykus tradiciškai tebevertina kaip mažiau svarbius, ir aukštajame moksle jų svoris vis dar tebėra mažesnis nei akademinų dalykų. Tai atsispindi ir brandos egzaminų sistemoje;
- mokant neakademinų dalykų reikia itin atidžiai individualizuoti mokymą ir mokymąsi, tačiau Lietuvoje vis dar stinga patyrimo individualizuoti kiekvieno mokinio mokymąsi.

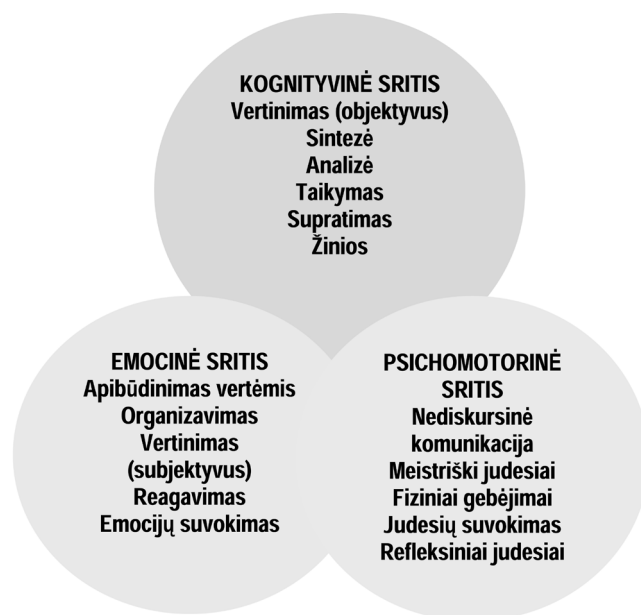
Išsamiau panagrinėsime šiuos tris teiginius, nes jie glaudžiai susiję su šiame leidinyje nagrinėjama problematika. Pirmiausia pateiksime keletą pastabų apie kognityvinius ir nekognityvinius ugdymo tikslus ir mokinių pasiekimus.

Ugdymo tikslų (ir mokinių pasiekimų) įvairovę gerai iliustruoja Bloomo taksonomija. Nors šiuolaikiniai tyrimai rodo, kad ji visapusiškai neatspindi visos ugdymo tikslų įvairovės, tačiau ši taksonomija leidžia aiškiai suvokti principinius akademinų ir neakademinų dalykų mokymo skirtumus. Kalbant apie akademinų dalykų (gimtosios ir užsienio kalbų, matematikos, gamtos ir socialinių mokslų) mokymą, dažniausiai minima tik viena Bloomo taksonomijos ugdymo tikslų sritis (žr. 1 pav.) – kognityvinė. Tačiau jau prieš penkiasdešimt metų Bloomas teigė, kad yra dar dvi ne mažiau svarbios ugdymo tikslų sritys – emocinė ir psichomotorinė.

Šiuolaikinis bendrojo ugdymo turinys turėtų apimti visas tris Bloomo taksonomijos sritis. Vis dažniau kalbama apie mokinių jausmų, nuostatų, kūrybingumo, judesių meistriškumo, fizinių gebėjimų, sveikos gyvensenos ugdymą kaip apie būtiną pasirengimą gyvenimui šiuolaikinėje visuomenėje. Tačiau visų šių ugdymo tikslų kognityvinė sritis neapima. Todėl šiuolaikinis neakademinų dalykų ugdymo turinys galėtų ir turėtų būti labiau orientuotas į nekognityvinius ugdymo tikslus – emocinių, kūrybingumo, psichomotorinių ir kitų nekognityvinių gebėjimų ugdymą. Neakademinių dalykai turėtų tapti atsvara subalansuoti bendrojo ugdymo turinį.

Viena iš svarbesnių neakademinų dalykų mokymosi pasiekimų vertinimo problemų yra ta, kad specialistai daugeliu atvejų vis dar nėra aiškiai apibrėžę neakademinų dalykų *ugdymo tikslų*. Kartais šie tikslai dirbtinai bandomi „pritempti“ prie akademinų dalykų ugdymo tikslų. Tačiau tai klaidingas būdas spręsti neakademinų dalykų mokinių pasiekimų vertinimo problemas. Be aiškiai apibrėžtų, įvertinamų ugdymo tikslų, mokymo ir mokymosi uždavinių neįmanomas nei veiksmingas mokymasis, nei mokyti padedantis mokinių pasiekimų vertinimas.

Neakademiniams dalykams ne visada tinka akademiniai mokymo ir vertinimo metodai. Tuo tarpu specifiniai emocijų, kūrybingumo, sveikos gyvensenos, dorinio ugdymo metodai dar nepakankamai ištirti. Šioje srityje labai svarbu ieškoti optimalių sprendimų, kurti ir diegti naujoves. Todėl šiame leidinyje dar kartą norime aptarti ir pasidalyti nuomonėmis apie neakademinų dalykų mokymo tikslus, metodus ir mokymo sėkmės kriterijus.

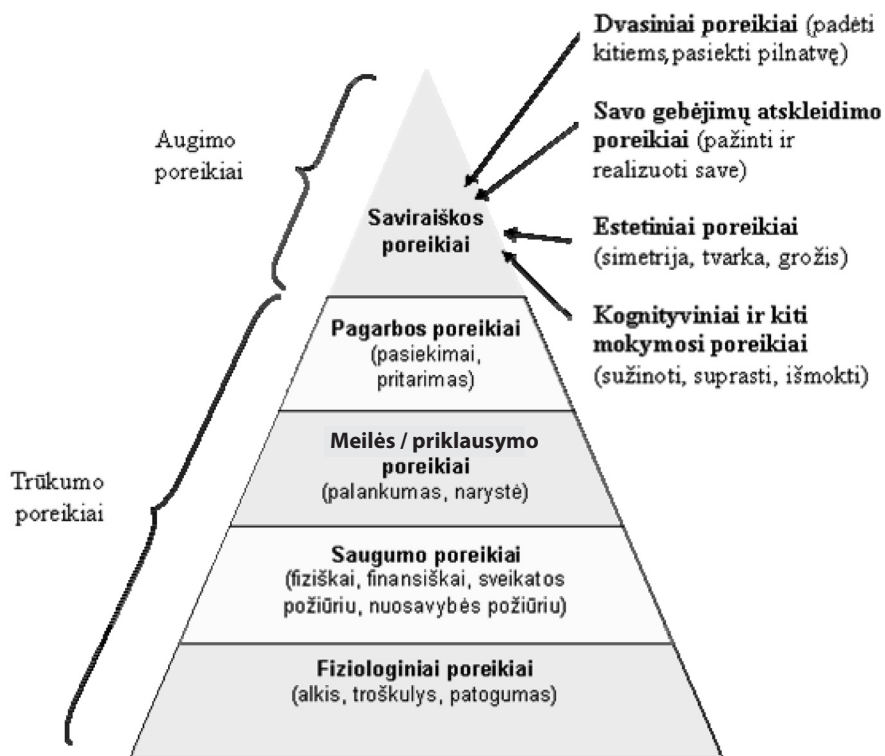
1 pav. Trys Bloomo taksonomijos sritys

Mokantis neakademinių dalykų mažiau svarbios (lyginant su akademineis dalykais) yra faktinės žinios, svarbesni psichomotoriniai, metakognityviniai, emociniai, asmeniniai ir kiti gebėjimai. Tai iš dalies apsunkina mokinių neakademinių dalykų mokymosi pasiekimų vertinimą, nes vertinti gebėjimus daugeliu atvejų yra sunkiau nei vertinti žinias. Norint įvertinti gebėjimus, reikia mokėti juos įvairiais būdais išskaidyti į paprastesnius komponentus ir tuo pat metu stebėti vienokią ar kitokią tam tikro gebėjimo raišką įvairiais aspektais, rekonstruoti visumą. Siekdamas tinkamai įvertinti mokinių neakademinių dalykų mokymosi pasiekimus mokytojas turi būti itin kompetentingas, labai gerai suprasti savo dalyko ugdymo tikslus.

Antrasis svarbus šiame leidinyje aptariamas neakademinių dalykų mokymo aspektas yra susijęs su mokinių mokymosi motyvacijos didinimu. Kaip buvo minėta, daugelis bendrojo lavinimo mokyklų mokinių neturi stiprios išorinės motyvacijos mokytis neakademinius dalykus, nes juos veikia susiklostęs visuomenės požiūris į šią dalykų grupę, konservatyvios aukštojo mokslo tradicijos, akademiškai orientuoti valstybiniai brandos egzaminai ir kiti motyvaciją slopinantys veiksniai. Suprantama, kad stokoiant mokymosi motyvacijos gerų mokinių mokymosi pasiekimų tikėtis negalime. Vienas iš svarbiausių klausimų, nagrinėjamų šiame leidinyje, – kaip gerinti mokinių neakademinių dalykų mokymosi motyvaciją, apgalvotai pertvarkyti vertinimą ir taikyti veiksmingesnius mokymo ir mokymosi metodus.

Mokytojai neretai tiki, kad griežtesnė mokinių pasiekimų, mokantis neakademinių dalykų, vertinimo tvarka ir pažymių rašymas galėtų padidinti mokinių mokymosi motyvaciją. Tačiau toks įsitikinimas neturi tvirto pagrindo. Šiuolaikiniai motyvacijos tyrimai rodo, kad ne visada išorinė motyvacija perauga į vidinę – tokiam motyvacijos pokyčiui būtinos tam tikros sąlygos. Jei visuomenė, universitetai ir patys mokiniai toliau abejojasi neakademinių dalykų svarba, tai realiausia galimybė motyvuoti mokinius bus orientuoti neakademinių dalykų mokymą ir mokymąsi į vidinius mokinių poreikius.

Šiame leidinyje norima parodyti, kad mokytojas turi daug pedagoginių priemonių, tarp jų ir tinkamai atliekamą mokinių pasiekimų vertinimą mokinių motyvacijai didinti. Visų pirma pakanka bent jau nežlugdyti „igimto“ mokinių smalsumo ir saviraiškos. Sprendimus, kaip konkrečiomis aplinkybėmis stiprinti mokinių motyvaciją, turėtų priimti pats mokytojas. Parengtų receptų, tinkančių visiems gyvenimo atvejams, nėra. Vis dėlto yra daug mokslinių darbų ir aprašytos gerosios pedagoginės patirties pavyzdžių, kurie gali mokytojui padėti skatinti mokinių motyvaciją ugdymo praktikoje. Galima remtis kuria nors pripažinta motyvacijos teorija ir, ją taikant, analizuoti konkrečias pedagogines situacijas. Pavyzdžiui, galima remtis plačiai žinoma A. Maslow poreikių hierarchija, kuri schematiškai pavaizduota 2 paveiksle. Ieškodami konkretaus sprendimo motyvacijai didinti, galime panagrinėti, ar tenkinami mus dominančio mokinio poreikiai mokantis tam tikro mokomojo dalyko. Išvadų gali būti labai įvairių. Pavyzdžiui, galbūt vienas mokinys nėra motyvuotas ir netobulėja, nes tiesiog jaučiasi nesaugus muzikos pamokoje, nes kiti mokiniai šaiposi iš jo dėl prastos muzikinės klausos. Todėl tokio mokinio emocinio saugumo ir kitų bendraamžių pagarbos trūkumas mažins jo motyvaciją mokytis muzikos. Mokytojas tokiu atveju turėtų pasirūpinti priemonėmis, padedančiomis stiprinti mokinio emocinio saugumo jausmą. Kitas mokinys, pavyzdžiui, tose pačiose muzikos pamokose gali prarasti motyvaciją, jei ilgą laiką nejaučia pažangos dainuodamas iš natų (tam tiesiog skiriama pernelyg mažai laiko) ir todėl jis manys, kad veltui leidžia laiką mokydamasis muzikos. Trečiąjį, gabų muzikai mokinį gali motyvuoti pati galimybė atskleisti savo grojimo gebėjimus ir suteikti kitiems estetinį pasigėrėjimą jo grojimu.

2 pav. Mokinių poreikiai pagal A. Maslow poreikių hierarchiją (piramidę)

Galima pateikti ir daugiau pavyzdžių, kaip mokant neakademiųjų dalykų kyla motyvavimo sunkumų, kuriuos įmanoma įveikti paprasčiausiai analizuojant mokinių poreikius ir pritaikant mokymo(si) metodus ir aplinką. Remiantis A. Maslow poreikių hierarchija galima daryti išvadą, kad mokiniai būtų labiau motyvuoti, jei:

- galėtų išreikšti save kurdami ir padėdami kitiems;
- galėtų aiškiai pajusti, kad tobulėja jų emociniai, psichomotoriniai, kūrybiniai gebėjimai;
- būdami paaugliais, galėtų tenkinti savo amžiaus tarpsniui būdingus estetinius poreikius;
- jaustųsi įdomūs ir vertingi dėl savo asmeninių savybių;
- nebijotų reikšti savo jausmų dėl to, kad iš jų bus pasišaipyta;
- nebijotų pasirodyti kitokie, blogesni nei dauguma, nes kažko nesugeba;
- nebijotų susižeisti ar kitaip sau pakenkti, nes mokytojas pasirūpina fiziniu jų saugumu;
- kūno kultūros ar dailės pamokose, suprakaitavę ar dažais išsitępę rankas, turėtų kur apsiprausti, nusiplauti rankas, turėtų tinkamą aprangą ar darbo chalatus.

Dar vienas šiame leidinyje aptariamas svarbus neakademiųjų dalykų mokymo aspektas yra *mokymosi individualizavimas*. Teiginys, kad norint pasiekti gerų rezultatų mokant visų dalykų (tiek akademiųjų, tiek neakademiųjų) būtina individualizuoti mokymąsi, yra jau beveik tapęs pedagogikos aksioma. Mokymosi individualizavimas reiškia ne tik mokymo metodų parinkimą atsižvelgiant į mokinio mokymosi stilių, bet ir individualiam mokiniui labiausiai tinkamų mokymosi tikslų kėlimą, individualizuotų vertinimo kriterijų nustatymą ir laiku teikiamą grįžtamojo ryšio informaciją. Todėl turėtų būti individualizuojami ne tik mokymo metodai, bet ir vertinimas.

Mažai patyrę mokytojai klausia, ar visi mokiniai turi įgyti tuos pačius psichomotorinius, emocinius, kognityvinius ir kūrybinius gebėjimus. Bendrosiose programose skatinama ieškoti būdų optimizuoti mokinių pasiekimus, atsižvelgti į jų galimybes ir poreikius. Mokytojas turėtų prisiimti atsakomybę ir kelti konkrečiam mokiniui tinkamus mokymosi tikslus ir uždavinius. Mokymosi tikslai ir uždaviniai turėtų atitikti Bendrosiose programose nubrėžtas ugdymo gaires, bet jie neprivalo būti vienodi visiems mokiniams.

Šiuolaikinės Bendrosios programos suteikia neakademiųjų dalykų mokymosi individualizavimo galimybių ne tik pagal mokinių pasiekimų lygius, bet ir pagal mokinių poreikius ir polinkius. Į programas įtraukiami netradiciniai Lietuvos bendrajam ugdymui ir nekonvenciniai menai. Per menų pamokas leidžiama raiškos formų ir technikų įvairovė. Visuomenėje daug kalbama ir mokykloje jau nemažai daroma puoselėjant įvairių kūrybingumą. Per kūno kultūros pamokas mokiniams siūloma rinktis įvairias sportinės veiklos šakas. Dorinio ugdymo dalyką mokiniai taip pat gali rinktis, siūlomos modulių programos sudaro galimybę rinktis ugdymo turinį iš kelių alternatyvų. Mokant neakademiųjų dalykų, reikia panaudoti visas šias galimybes. Pasirinkimo laisvė ne tik ugdo asmenybę, bet ir skatina mokytis.

Sėkmingam mokymuisi ypač svarbu, kad mokinys gautų tinkamą vertinimo informaciją ir grįžtamąjį ryšį. Reikia padėti mokiniui suprasti, ar jam pavyko pasiekti užsibrėžtus tikslus, kokia jo darbo kokybė, kaip jis galėtų

patobulinti savo žinias ir gebėjimus. Jei mokinys ilgai negalės išsiaiškinti, ar gautas rezultatas geras, ar pasirinktas tinkamas užduoties atlikimo būdas, jis lėčiau tobulės, patirs nerimą ir nusivylimą. Kita vertus, jeigu mokinys visą vertinimo informaciją gaus pernelyg greitai ir labai išsamiai, neskatinamas mąstyti, tai jis neišmoks savęs įvertinti pats ir neišsiugdys savarankiškumo. Tinkamai atliekamas vertinimas turėtų padėti mokiniui mokytis. Vertinimo informacija turėtų būti teikiama tinkamu laiku ir tokia, kokios labiausiai reikia mokiniui konkrečiu mokymosi etapu. Ypač svarbu mokyti mokinį pačiam įsivertinti. Tai viena iš svarbiausių mokytojo atliekamų vertinimo funkcijų.

Apibendrinant galima teigti, kad šiuolaikinėje visuomenėje didėja asmens individualumo vertė, todėl ugdymas turėtų išryškinti stipriąsias mokinių savybes, nesuniveliuoti jų. Neakademiniai dalykai teikia puikių galimybių susitelkti ties asmens individualumo, originalumo, išradingumo ugdymu. Pasiekimų vertinimas turėtų skatinti mokinio individualią pažangą, jo tikslingą rezultatų išradingumą ir originalumą. Mokiniai turėtų prarinkti rinktis mokymosi alternatyvas ir prisiimti atsakomybę už savo mokymąsi. Tik taip galima išspręsti neakademinių dalykų mokymosi motyvacijos gerinimo problemą. Vertinimas visų pirma turėtų padėti mokiniams mokytis. Mokymosi sėkmė yra vienas iš labiausiai mokymosi motyvaciją didinančių veiksnių. Geram neakademinių dalykų vertinimui būdingi šie bruožai:

- mokiniams keliami prasmingi ugdymo(si) tikslai;
- mokiniai turėtų žinoti savo mokymosi tikslus ir tikėti, kad tie tikslai – pasiekiami;
- mokymasis grindžiamas aiškiais sėkmės kriterijais ir vertinimo taisyklėmis;
- mokymosi tikslai ir vertinimo kriterijai individualizuojami pagal mokinio galimybes ir poreikius;
- vertinami ne tik kognityviniai, bet ir nekognityviniai mokinių pasiekimai;
- vertinimas laiku suteikia gerą grįžtamąjį ryšį mokiniams ir mokytojui;
- pats mokinys įtraukiamas į vertinimo procesą ir mokomas įsivertinti;
- mokinių pasiekimai vertinami nebūtinai pažymiais, nes pažymiai tėra vienas iš galimų vertinimo informacijos užrašymo būdų.

Dr. Elena Motiejūnienė

KAIP VERTINIMU GERINTI MOKYMOŠI REZULTATUS?

Lietuvos pradinio ir pagrindinio ugdymo programose keliamas tikslas plėtoti dvasines, intelektines ir fizines asmens galias, ugdyti aktyvų, kūrybingą, atsakingą pilietį, įgijusį kompetencijas, būtinas sėkmingai socialinei integracijai ir mokymuisi visą gyvenimą (*Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrosios programos, Žin., 2008., Nr. 99-3848*).

Siekiant šio tikslo mokyklos kviečiamos formuoti ugdymo turinį (parinkti dalyko tematiką, mokymo, mokymosi ir vertinimo strategijas) taip, kad jis atitiktų mokinių poreikius ir pasiekimus, įtrauktų juos į aktyvų sąmoningą mokymąsi, sudarytų galimybes įgyti gyvenime labai svarbių bendrųjų bei dalykinių kompetencijų pagrindus. Ugdymo procesas turėtų būti toks, kad mokiniai ne tik įsimintų dalyko medžiagą, bet ir susiformuotų bendruosius gebėjimus, požiūrius, vertybines nuostatas. Bendrosiose programose pateiktuose patenkinamo, pagrindinio ir aukštesniojo pasiekimų lygių aprašuose numatomi ne tik žinių, supratimo ir gebėjimų, bet ir nuostatų, taip pat mokėjimo mokytis vertinimo kriterijai. Mokykloje susitariama dėl šių kriterijų detalizavimo ir pritaikymo mokyklos ar mokytojo pamokoje keliamiems tikslams.

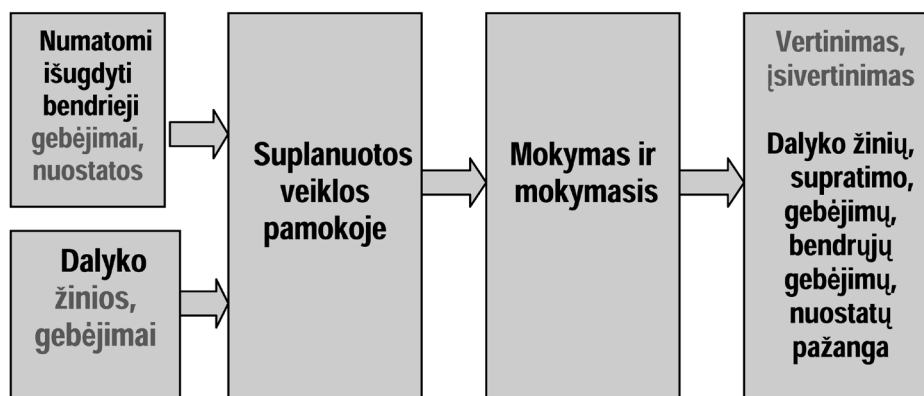
Vertinimas yra neatskiriama ugdymo proceso dalis. Jo paskirtis dvejopa: padėti mokiniui mokytis ir susumuoti pasiekimus. Tam tikrais mokymosi etapais būtina susumuoti pasiekimus nustatant, ką mokinys jau moka pagal labai aiškius kriterijus arba palyginti mokinių pasiekimus ir nustatyti geriausius (pavyzdžiui, stojant mokytis į aukštąją mokyklą). Tačiau didžiausią poveikį mokymuisi ir pažangai daro vertinimas mokantis, kai mokytojas stebi mokinio darbą, klausia ir padeda mokiniui suprasti, ką šis jau išmoko ir ką dar turėtų išmokti, kai moko įsivertinti pažangą ir tuo remiantis numatyti tolesnius mokymosi žingsnius, aptaria su mokiniu kylančius sunkumus ir kaip juos pašalinti. Mokymasis ir įsivertinimas yra neatsiejami procesai, mokiniui svarbu nuolat pasitikrinti, ar teisinga linkme eina. Mokytis padedantis vertinimas yra būtina sąlyga individualizuojant ugdymą ir padedant mokiniui įgyti bendrąsias kompetencijas, ypač mokėjimo mokytis kompetenciją.

Pagrindiniai pamokos, kurioje vyrauja mokytis padedantis vertinimas, požymiai yra (*Geoff Petty. Įrodymais pagrįstas mokymas, 2008*):

- *aiškūs mokymo ir mokymosi tikslai bei uždaviniai.* Mokytojas aptaria su mokiniais, ką jie išmoks pamokoje ir įsitikina, ar visi suprato užduotį;
- *aiškūs vertinimo kriterijai.* Mokytojas su mokiniais išsiaiškina, ką reiškia gerai atlikti užduoties;
- *pagyrimas – teigiamas grįžtamasis ryšys.* Mokiniais pasakoma, ką jie atliko gerai ir kodėl tai yra gerai. Toks grįžtamasis ryšys gali būti susijęs ir su rezultatais, ir su procesu;
- *tolesni mokymosi uždaviniai – konstruktyvus grįžtamasis ryšys.* Su mokiniais išsiaiškinama, kas yra negerai ir reikia patobulinti, kaip tai padaryti, t. y. ne tik parodoma, kas yra blogai, bet ir kaip tai ištaisyti.

Prieš keliant mokymosi tikslus būtina išsiaiškinti ir pripažinti, kad mokinių žinių lygis skiriasi. Tada naujas uždavimas galėsime pritaikyti taip, kad jis būtų ne per sunkios ir ne per lengvos. Mokiniai pasiekia daugiau, kai įpranta patys įveikti uždavimą, moka palyginti savo pasiektus rezultatus su ankstesniais, numatyti tolesnius savo mokymosi žingsnius. Todėl patartina vengti mokinių varžymosi tarpusavyje, lyginimo su kitais. Mokytojo teikiamas grįžtamasis ryšys turėtų būti pozityvus, nukreiptas į uždavimą, o ne į asmenį, parodantis, ką daryti toliau. Mokiniui padarius klaidų, pradėdama nagrinėti ne jas, o pirmiausia tai, ką jis padarė gerai, ir tik tada keliamas naujas uždavinys, padedantis išmokyti daugiau ir ištaisyti padarytas klaidas.

Keliant mokymosi tikslus ir organizuojant mokinių veiklą pamokoje su mokiniais kalbama ne vien apie dalyko mokymąsi. Mokiniai mokomi planuoti, atsakingai įgyvendinti savo planus, dirbti grupėmis, apmąstyti mokymosi procesą ir rezultatus, išsikelti pamatuotus tolesnius uždavinius. Mokiniais padedama išsiaiškinti savo mėgstamus mokymosi būdus, pakankamus ir tobulintinus gebėjimus, mokymosi pasirinkimo galimybes. Taigi, pamokoje ne tik gilinamos dalyko žinios ir gebėjimai, bet ir ugdomos bendrosios kompetencijos. Deja, įprasta, kad visas dėmesys sutelkiamas į dalyką ir su mokiniais mažai kalbama apie bendrųjų kompetencijų, gebėjimų, vertybinių nuostatų prasmę žmogaus gyvenimui, jų įtvirtinimą. Kaip rašo Geoff Petty (2008), dažnai patenkame į dalyko „turinio spąstus“, kurių išvengti padėtų jo siūlomas platesnis pamokos matymas:

Kai pamokoje keliami ne tik dalyko mokymosi, bet ir bendrųjų kompetencijų ugdymosi tikslai, pamoka yra veiksminga dvejopai: veiklos pamokoje, grįžtamasis ryšys, įsivertinimas ir vertinimas pamokos pabaigoje taip pat vyksta integruotai su mokiniais aptariant dalyko ir bendrųjų gebėjimų bei nuostatų pažangą.

Norint pereiti prie gilios į kompetencijas orientuoto mokymosi tenka keisti mokinio ir mokytojo vaidmenis bei sąveiką pamokoje. Mokiniai turi mokytis patys: kelti klausimus ir problemas, tyrinėti, ieškoti informacijos, priimti sprendimus, įtvirtinti savo žinias. Mokytojas nukreipia ir stebi mokinių mokymąsi, laiku suteikia konkretų, individualizuotą grįžtamąjį ryšį apie sėkmę ir spragas, padeda tiems, kuriems jo pagalba būtinai reikalinga, moko mokinius vertinti ir įsivertinti procesą ir jo rezultatus, kelti tolesnio mokymosi tikslus. Remdamasis turima informacija apie mokinių mokymąsi ir pasiekimus, mokytojas planuoja ir pritaiko ugdymo turinį.

Vida Gadliauskienė, Žydrė Jautakytė, Irena Staknienė, Vilija Zeliankienė
VERTINIMO TOBULINIMO KRYPTYS DORINIO, MENINIO IR KŪNO KULTŪROS UGDYMO PROCESĖ

Pradinio ugdymo turinį reglamentuojantys nacionaliniai dokumentai – atnaujintos Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos *Bendrosios programos* (2008) ir *Mokinių pažangos ir pasiekimų vertinimo samprata* (Žin., 2004, Nr. 35-1150) – įtvirtina šiuolaikišką mokymo, mokymosi ir vertinimo, kaip nuoseklaus ugdymo proceso dalies, supratimą. Vertinimo samprata pabrėžia esminę kaitos kryptį: nuo mokymosi, kad būtum įvertintas, prie vertinimo, padedančio sėkmingai mokytis bei ugdyti save. Keliamas trejopas vertinimo tikslas: 1) padėti mokiniui mokytis ir bręsti kaip asmenybei; 2) pateikti informacijos apie mokinio mokymosi patirtį, pasiekimus ir pažangą; 3) nustatyti mokytojo, mokyklos darbo sėkmę ir priimti pagrįstus sprendimus.

Vertinimo uždaviniai – teikti grįžtamąjį ryšį mokiniui, pačiam mokytojui ir tėvams. Tačiau atsisakius norminio, standartizuoto, lyginančio mokinių pasiekimus tarpusavyje vertinimo ir pačios „išsilavinimo standartų“ sąvokos, nemažai diskusijų kyla dėl decentralizuotos bendrojo lavinimo mokyklose taikomos įvairios mokinių pasiekimų vertinimo praktikos. Mokytojai taiko įvairias mokinių pasiekimų vertinimo metodikas, dažnai eksperimentines, todėl kyla aiškių kriterijų nustatymo, skirtingų vertinimo metodikų suderinimo problema. Kai kurie mokytojai ir tėvai pasigenda tradicinės vertinimo sistemos (pažymių rašymo), tačiau jos atsisakyta nuo pradinio

ugdymo pakopos dėl to, kad ji buvo pernelyg orientuota į galutinius sprendimus apie mokinio žinias ir jų fiksavimą pažymiu, o ne į individualią pažangą visame ugdymo procese. Vertinant pirmenybė teikiama neformaliajam ideografiniam vertinimui, kuris vykdomas stebėjimu, kokybiškos informacijos rinkimu, komentarais ir individualiais pokalbiais tarp mokytojo ir mokinio, reiškiamas pritarimu, pagyrimu, šypsniu, pastaba ir kt. Jis padeda palai-kyti tiesioginį grįžtamąjį ryšį tarp mokytojo ir mokinių. Neformalus ideografinis vertinimas leidžia išvengti tokių tradicinės vertinimo sistemos pažymiais trūkumų kaip subjektyvumas, mechaniškas ir paviršutiniškas mokymas, orientavimasis į žinias ir jų įsiminimą, bet ne į mąstymą, supratimą, išgyvenimą, interpretavimą, kūrybą.

Vertinimo pažymiais aukštesnėse klasėse patirtis rodo, kad pažymiai mokiniams dažnai kelia įtampą, nusi-vylimą ir skatina veikiau konkurenciją nei individualią pažangą. Vertinimas pažymiais neskatina mokytojo kelti tarpinių mokymo ir mokymosi tikslų, fiksuoti ir analizuoti mokinių darbo ir pažangos (tai būtina tobulinant ug-dymo procesą), o mokinių – būti sąmoningais ir motyvuotais ugdymo proceso dalyviais. Šiuolaikinės didaktikos požiūriu, mokytojas mokiniui nėra teisėjas, nepakeičiamas ekspertas ar vienintelis sprendimų priėmėjas. Priešin-gai, jis turėtų tapti gyvenimo tiesų liudytoju, padėjėju, konsultantu, partneriu. Rašydamas pažymius, mokytojas prisiima didžiulę asmeninę atsakomybę. Jis dažnai turi aiškintis, kodėl parašė tą, o ne kitą pažymį.

Pažymys tarp pedagogo ir mokinių sukuria distanciją, kuri trukdo kurti nuoširdžius bendradarbiavimo san-tykius. Taigi abejotina, ar vertinimas pažymiais atspindi darbo kokybę.

Veikiau – tik kiekybę, nes „kiekybę su pažymiu susieti lengviau“ (P. Gudynas).

Svarbu keisti požiūrį į vertinimą, kad jis nebūtų suprantamas kaip kontrolės ar drausmės užtikrinimo ins-trumentas ir tik kaip išorinis fiksavimas. Vertinimas turėtų būti suprantamas kaip pagalba mokiniui, ugdymo procese siekiančiam pažangos.

Kaip tobulinti ir sukurti tokią vertinimo sistemą, kuri teisingai atspindėtų individualius kiekvienos ugdymo srities mokinių pasiekimus, skatintų pažangą, tiktų įvairių gebėjimų ir specialiųjų poreikių mokiniams, būtų pa-togi mokytojui ir aiški tėvams?

Tai kiekvienos mokyklos uždavinys. *Bendrosios programos* aprašo bendruosius vertinimo kriterijus – mo-kinių pasiekimus: nuostatas, gebėjimus, žinias ir supratimą. Mokytojų uždavinys – konkretinti šiuos kriterijus atsižvelgiant į kiekvieno mokinio individualias ugdymo ir ugdymosi galimybes ir pasirinkti tinkamus vertinimo būdus, kurie padėtų pamatuoti mokinio pasiekimus ir pažangą, ją skatinti. Pats mokinyš taip pat gali nusistatyti tam tikrus kriterijus ir, jais vadovaudamasis, pasitikrinti savo rezultatus.

2008–2010 m., įgyvendinant bendrojo lavinimo mokyklose atnaujintas pradinio ir pagrindinio ugdymo programas, buvo vykdomas nacionalinis projektas *Mokinių pasiekimų ir pažangos vertinimo tobulinimas dorinio, meninio ir kūno kultūros ugdymo procese*. Projektu buvo siekiama sudaryti sąlygas dorinio, meninio ir kūno kultū-ros ugdymo mokytojams susipažinti su naujais mokymo, mokymosi ir vertinimo teorija ir pažangių Lietuvos mokyklų vertinimo tobulinimo praktika. Šis projektas plėtoja 2004–2006 m. projekto *Vertinimas ugdymo procese* programą ir remsis jau įgyta patirtimi, aprašyta to paties pavadinimo leidinyje (2006). Kadangi dorinio, meninio ir kūno kultūros ugdymo sričių mokinių pasiekimų vertinimo praktika yra labai įvairi, individualizuota, neretai stichiška ir eksperimentinė, mokyklose labai svarbu susitarti, kaip bus vertinamos mokinių dorinės nuostatos ir pažanga, gebėjimas bendradarbiauti, kūrybingumas, projektinė veikla, fizinio aktyvumo ir sveikos gyvensenos įgūdžiai, kitos bendrosios kompetencijos.

Įgyvendinant ankstesnį nacionalinį projektą *Vertinimas ugdymo procese*, dalyvavo tik maža dalis dorinio, meninio ugdymo ir kūno kultūros mokytojų. Todėl iškilo poreikis šiuolaikinio vertinimo sampratos nuostatas įgyvendinti ir įtvirtinti būtent šiose ugdymo srityse, atsižvelgiant į jų specifišką, skatinti mokytojų komandų inici-atyvą ir bendradarbiavimą, kad jie savo mokyklose kurtų aiškiais kriterijais grįstą vertinimo sistemą.

Kiekvienam vaikui būdinga savita raida. Dažnai to paties amžiaus vaikai skiriasi fizine, mąstymo, psichoso-cialine raida, sveikata. Mokinyš turi žinoti, *kaip ir už ką* jis yra vertinamas. Prigimtiniai fiziniai ar meniniai gebėji-mai gali skirtis, todėl jie neturėtų būti laikomi pagrindiniais vertinimo rodikliais. Vaiko religines, pasaulėžiūrinės, vertybines nuostatas ir elgesį labiausiai lemia šeima ir socialinė-kultūrinė aplinka, todėl šios nuostatos ir elgesys taip pat negali būti dorinės pažangos formalus įvertinimo rodikliai.

Dorinio ugdymo mokytojams kyla sunkumų stengiantis pamatuoti ir fiksuoti mokinių dorinę pažangą. Sudėtinga vertinti pasaulėžiūrų įvairovės nuostatas, kuriomis pagrįstos vaiko ir jo šeimos vertybės, tradicijos ir religinės-etinės pažiūros. Vertindamas dorinio ugdymo pasiekimus mokytojas turi būti ypač korektiškas, kom-petentingas, gerbti vaiko jausmus, nuomonę, tikėjimą ar netikėjimą, jo šeimos apsisprendimą lankyti etikos arba tikybos pamokas. Sudėtingas klausimas, kaip vertinti, pavyzdžiui, vaiko neigiamų nuostatų, nuomonės, jausmų ir poelgių raišką. Nemažai mokytojų mano, kad dorinio ugdymo apibendrinamojo vertinimo pasiekimų fiksavi-mo „įskaityta“ arba „neįskaityta“ forma nėra pakankamai veiksminga, ypač aukštesnėse klasėse. Dėl jos iki šiol daug diskutuojama. Etikos ir tikybos mokytojai išsako tokias problemas:

- pažymių nerašymas mažina mokinių motyvaciją mokytis;
- neapibrėžtas galutinis rezultatas;
- mokytojai neturi vienodos vertinimo sistemos;

- nepakankamai vertinami mokiniai, įdėję daugiau pastangų;
- skeptiška tėvų reakcija;
- mokinių gudravimas („*Kitais metais nesirinksiu Jūsų dalyko, jeigu parašysite „neįskaityta“*“);
- mokinių nuostatų, santykių ir dorinės pažangos vertinimo sudėtingumas;
- nepakankamas dalyko prestižas ir reikšmė dėl nevertinimo pažymiais;
- laiko stoka stebint kiekvieną mokinį ir atliekant formuojamąjį vertinimą;
- pakeitusių dorinio ugdymo dalyką ir turinčių žinių spragų, taip pat skirtingos brandos mokinių vertinimas.

Kol kas nėra prieita prie bendros nuomonės, kuri vertinimo forma tinkamiausia fiksuojant dorinio ugdymo pasiekimus. Dar 2003 metų dorinio ugdymo programoje rekomenduojama kaupiamojo vertinimo sistema, kuri siūloma vietoj tradicinio vertinimo pažymiais visose ugdymo pakopose. Kaupiamasis vertinimas dorinio ugdymo pamokose teikia galimybę mokytojams ir mokiniams:

- į(si)pareigoti dirbti per visą ugdymo procesą ir motyvuoti mokinius;
- užtikrinti nuolatinį grįžtamąjį ryšį;
- įgyti (savi)kontrolės;
- stiprinti saugumo jausmą, nes rezultatai yra aiškiai matomi visiems;
- analizuoti ir palyginti savo ankstesnius ir dabartinius rezultatus;
- fiksuoti asmeninius pasiekimus;
- apmąstyti savo klaidas ir taisyti;
- vengti pažymių baimės ir sudėtingo skaičiavimo.

Meninio ugdymo mokytojams kyla problemų vertinant skirtingo lygio prigimtinius mokinių meninius gebėjimus. Ypač problemiška vertinti meninę raišką. Dažnai puikiais pažymiais vertiname dainavimą, grojimą ar piešimą mokinių, kurie dėl prigimtinių savo gabumų mokydami deda gerokai mažiau pastangų nei kiti. Todėl labai svarbu sukurti patikimą, į mokinių asmeninio tobulėjimo stebėjimą ir palaikymą orientuotą vertinimo sistemą – metodiką, kuri teiktų diagnostinių užduočių, ir, tai ypač svarbu, mokinių raiškos vertinimo kriterijų pavyzdžių. Parengus patikimus raiškos vertinimo kriterijus, formalizuotas vertinimas taptų pagrįstesnis ir objektyvesnis.

Meninio ugdymo procese labai svarbu diferencijuoti reikalavimus. Atsižvelgiant į individualias savybes, svarbiau mokinius skatinti mokytis dainuoti paprastus kūrinus, bet išraiškingiau, taisyklingiau, parodydami interpretatoriaus nuovoką. Pavyzdžiui, vertinant muzikinę raišką, išskiriami du aspektai. Visi mokiniai gali dainuoti kartu paprastas ir sudėtingas dainas. Dainuodamas šalia dainavimui gabesnio mokinio mažiau gabus mokinytis lavina vokalinę klausą, ugdomi gebėjimai įsiklausyti ir prisiderinti – šiuo atveju vertinamas vaiko gebėjimas bendradarbiauti, o ne vokaliniai gebėjimai. Diagnozuojant vokalinį gebėjimų raidą mokslo metų pradžioje, svarbu išsiaiškinti visų mokinių galimybes ir skirti jiems dainas, kurios atitiktų jų balsą ir leistų pajauti, kad jų pasiekimai gali būti įvertinti taip pat puikiai kaip ir gabių dainavimui mokinių. Tai įpratintų mokinius adekvačiai vertinti savo gebėjimus, išmokytų kontroliuoti ir stebėti padarytą asmeninę pažangą. Kita vertus, iš anksto žinodami vertinimo kriterijus, mokiniai prisiimtų atsakomybę už savo mokymosi kokybę. Taigi diferencijavimas įgyvendinamas pasirinkus tinkamą repertuarą ir vertinimo kriterijus.

Per dailės pamokas mokytojai dažniausiai linkę taikyti nuolatinį formuojamąjį vertinimą. Vykstant ugdymo procesui, vertinimas padeda susidaryti nuomonę apie tai, kas ir kiek mokinių suvokta, atlikta, ir atskleidžia sunkumus, kuriuos dar reikėtų įveikti. Kita vertus, formuojamasis vertinimas leidžia ignoruoti tai, ką iš tikrųjų sunku pamatuoti (meniškumą, kūrybingumą, originalumą ir pan.). Įvertinti dailės kūrinėlių kokybę sudėtinga, nes vaikų darbams negalima taikyti suaugusiųjų arba profesionaliosios dailės kriterijų. Suaugusiesiems jau būdingas tam tikras supratimas, kaip turi atrodyti dailės kūriniai. O septynerių–vienuolikos metų mokiniams svarbiausia yra pats veiksmas ir kūrybos procesas. Pedagogai turėtų siekti, kad mokiniai stengtųsi būti nuoširdūs ir savitai atliktų užduotį. Stebėdami vaikų dailės raišką, mokytojai mato, ar mokiniai suprato nagrinėjamą problemą, ar tinkamai paruošė darbo vietą, kaip ieškojo kūrybinės minties, ar saugiai naudojo reikmenis, ar nepitrūko kantrybės ir užbaigė pradėtą darbą ir kt. Tai leidžia nustatyti, kas mokiniams geriau sekasi, kas prasčiau pavyksta, ko dar jie turėtų pasimokyti ateityje. Vertinti reikėtų tai, ko mokėme per konkrečią pamoką. Pavyzdžiui, jei buvo mokomasi maišyti įvairių spalvų dažus ir išgauti naujas spalvas, atspalvius, atlikus užduotį mokiniai ir mokytojas turėtų aptarti, kiek ir kas pavyko, kokia nuotaika būdinga naujoms spalvoms, ką jaučia žiūrėdami į savo ir draugų darbus. Kai darbai užbaigiami, visi mokiniai pakviečiami išdėlioti ar sukabinti kūrinėlius matomoje vietoje (stende, lentoje, ant stalų) ir kartu aptarti. Taip jie mokosi įsivertinti savąją patirtį, palyginti savuosius darbelius su klasės draugų kūrinėliais, pasidžiaugti patirtais įspūdžiais, įgyta patirtimi, prisiimti atsakomybę už mokymąsi, racionaliai planuoti darbus ir laiką. Meninio ugdymo pedagogams svarbu išmokyti taikyti formuojamojo vertinimo metodiką. Kaupiamojo vertinimo metodika savo darbą grindžia jau nemažai meninio ugdymo mokytojų. Tačiau labai svarbu turėti ir tinkamų vertinimo įrankių mokinių pasiekimams nustatyti.

Kūno kultūros mokytojams kyla sunkumų vertinant mokinių fizinius gebėjimus, pasigendama vienodos vertinimo sistemos ir konkrečių vertinimo metodų pavyzdžių. Tradicinis vertinimas, kurio esmė – mokinių kūno

kultūros rezultatų palyginimas, neatitinka asmeninių mokinio lūkesčių. Ugdydamiesi judėjimo, fizinio parengtumo ir sveikos gyvensenos gebėjimus, net ir fiziškai silpnesni mokiniai gali pasiekti asmeninę fizinės raidos pažangą, todėl mokytojas mokiniams turėtų paaiškinti, kad vertina ne rezultatą, bet pažangą. Vertinant fizinius gebėjimus, būtina atsižvelgti į individualias kiekvieno mokinio galimybes. Kūno kultūros esmė yra ne fizinės prigimties ugdymas, o ugdymas atsižvelgiant į fizinę vaiko prigimtį. Vertinimas turi skatinti siekti asmeninės pažangos. Grįžtamoji informacija, kaip mokiniams sekasi, gaunama rudenį ir pavasarį atliekant fizinio parengtumo testus. Testų rezultatai pažymiais nevertinami. Jie parodo, ar mokiniai padarė pažangą. Ši informacija fiksuoja asmeninius fizinio parengtumo pokyčius ir padeda mokiniams išsiaiškinti, kas jiems pavyksta geriau ir prasčiau. Tačiau dauguma mokytojų šių testų rezultatus taiko kaip vertinimo rodiklį nepaisydami prigimtinių vaiko galimybių.

Projekto kūno kultūros mokytojų darbo grupė pateikė išvadas, kaip būtų galima spręsti vertinimo problemą mokyklose:

- numatyti dalyko vienodus vertinimo kriterijus;
- nustatyti kiekvieno kriterijaus „svorį“;
- supažindinti su vertinimu mokinius, klasių auklėtojus, tėvus;
- išbandyti naują vertinimo sistemą;
- atlikti tyrimą apie naujos vertinimo sistemos veiksmingumą;
- apibendrinti tyrimo medžiagą, aptarti ją įvairiais lygmenimis;
- tobulinti vertinimo sistemą.

PROBLEMŲ SPRENDIMAS MOKYKLOJE: KOMANDOS VEIKSMŲ PLANAVIMAS

Jonavos Jeronimo Ralio vidurinė mokykla

Sprendžiama problema

Vertinimo kriterijų formulavimas ir pateikimas meninio ir dorinio ugdymo pamokose.

Prioritetinis uždavinys

Remiantis Bendrosiomis programomis (2008) ir mokyklos nustatytomis mokinio taisyklėmis suformuluoti aiškius vertinimo kriterijus vertinant žinias, gebėjimus ir vertybines nuostatas.

Planuojamos veiklos

- pasirenkama klasė;
- mokytojas pasirenka temą / ciklą;
- remdamasis prioritetiniu uždaviniu, mokytojas aiškiai suformuluoja vertinimo kriterijus;
- mokiniai supažindinami (žodžiu ir raštu) su vertinimo kriterijais, mokytojas nuolat juos primena;
- sudaroma, pildoma ir demonstruojama diagnostinis vertinimas;
- atliekama refleksija (vertinimo kriterijų problemos analizė).

Laukiama rezultatų

- Baigę nagrinėti temą ar atlikę užduotis mokiniai galės patys įsivertinti pagal kriterijus.
- Mokiniai žinos, už ką bus vertinami. Tai didins vertinimo objektyvumą ir mokinių motyvaciją mokytis.

Laikas

2008 m. lapkritis–2009 m. balandis.

Ištekliai / Reikalinga pagalba

- Glaudus bendradarbiavimas su mokyklos administracija.
- Kanceliariniai reikmenys.

Veiksmų planą parengė Jonavos Jeronimo Ralio vidurinės mokyklos mokytojų komanda.

Vilniaus rajono Riešės vidurinė mokykla

Sprendžiama problema (1)

Nepakankama mokinių mokymosi motyvacija.

Prioritetinis uždavinys

Mokykloje susitarti dėl bendrų mokymosi motyvaciją skatinančių vertinimo kriterijų.

Planuojamos veiklos

- Metodinėse grupėse visoms ugdymo pakopoms nustatomi aiškūs vertinimo kriterijai, kuriais remiantis vertinami mokinių menų (dailės ir muzikos), dorinio ugdymo ir kūno kultūros pasiekimai.
- Parengiami ir pateikiami bendri reikalavimai mokinių mokymosi motyvaciją skatinantiems vertinimo kriterijams. Vertinimo kriterijai apobuojami metodinėje taryboje, mokytojų taryboje ir teikiami mokyklos tarybai.
- Menų, dorinio ugdymo ir kūno kultūros mokytojai supažindina mokinius ir jų tėvus su vertinimo kriterijais.

Laukiama rezultatų

Bus sukurta darni ir nuosekli vertinimo sistema per visas ugdymo pakopas (pradedant pradinio ir baigiant viduriniu ugdymu).

Sprendžiama problema (2)

Menų, kūno kultūros ir dorinio ugdymo dalykai nėra laikomi lygiaverčiais su kitais mokomaisiais dalykais.

Prioritetinis uždavinys

Pakeisti mokinių požiūrį į asmeninės kompetencijos ugdymą sveikos gyvensenos ir kultūrinio sąmoningumo ugdymo srityse.

Planuojamos veiklos

- Mokyklos bendruomenė, spręsdama ugdymo proceso aprūpinimo klausimus, visus mokomuosius dalykus laiko lygiaverčiais.
- Sveikos gyvensenos ir kultūrinio ugdymo srityse numatomos skatinamosios priemonės.
- Į sportinių ir kultūrinių renginių organizavimą įtraukiama visa mokyklos bendruomenė – mokiniai, mokinių tėvai ir mokytojai. Riešės gyventojai kviečiami į mokyklos renginius.

Laukiama rezultatų

Pasikeis požiūris į neakademių mokomųjų dalykų svarbą ugdant mokinių asmeninę, sveikos gyvensenos ir kultūrinę kompetencijas.

Laikas

2008–2009 m. m.

Veiksmų planą parengė Vilniaus rajono Riešės vidurinės mokyklos mokytojų komanda.

Mažeikių rajono Sedos Vytauto Mačernio gimnazija

Sprendžiama problema

Kaip vertinimu didinti mokinių mokymosi motyvaciją?

Prioritetiniai uždaviniai

- Atsižvelgiant į konsultantų rekomendacijas, patobulinti praktinį mokyklos vertinimo modelį, taikomą pradiniam, doriniam ugdymui, menams ir kūno kultūrai.
- Bendraujant ir bendradarbiaujant su kolegomis išanalizuoti ir taikyti mokinių skatinimo būdus.

Planuojamos veiklos

- Patvirtinama bendra mokyklos pradinio, dorinio ugdymo, menų ir kūno kultūros dalykų vertinimo sistema.
- Praktiškai išbandoma, įvertinama ir apibendrinama numatyta vertinimo metodika (formuojamasis vertinimas).
- Bendraujant ir bendradarbiaujant su projekto dalyviais studijuojamos motyvaciją skatinančios priemonės.
- Seminaruose tobulinama kvalifikacija.
- Įgytos žinios taikomos praktikoje.
- Atsižvelgiant į gautą grįžtamąją informaciją, dalijamasi įgyta patirtimi ir koreguojama veikla.

Laukiama rezultatų

- Motyvaciją skatinantis vertinimas taps mūsų gimnazijos prioritetu.
- Augant mokymosi motyvacijai, gerės ugdymo kokybė.
- Mokiniai gebės išsikelti mokymosi tikslą ir save įvertinti.
- Mokiniai pozityviau žiūrės į mokymąsi ir jausis saugūs.
- Bus ugdoma tolerancija ir tarpusavio supratimas.

Laikas

2008-09-01–2009-12-30.

Ištekliai / Reikalinga pagalba

- Ugdymo plėtotės centro metodininkų pagalba ir konsultacijos mokyklos komandai.
- Metodinė literatūra ir rekomendacijos, kitų šalių patirtis.
- Seminarai mokytojams vertinimo temomis.
- Finansinė parama: lėšos metodinei medžiagai, kanceliariinėms prekėms, lektoriams.

Veiksmų planą parengė Mažeikių rajono Sedos Vytauto Mačernio gimnazijos mokytojų komanda.

Kazlų Rūdos pagrindinė mokykla „Elma“

Sprendžiama problema

Mokinių mokymosi motyvacijos didinimas taikant formuojamąjį vertinimą.

Prioritetiniai uždaviniai

- Individualizuoti ir diferencijuoti ugdymo procesą.
- Nustatyti kriterijus, kuriais remiantis taikysime formuojamąjį vertinimą.
- Konkrečiai paaiškinti mokinių pasiekimus ir klaidas, padėti jiems tobulėti.
- Pamokų metu siekti grįžtamojo ryšio: daugiau dėmesio skirti vienas kito ir savęs vertinimui.
- Sudaryti sąlygas mokiniams ir mokytojams ugdymo proceso metu bendradarbiauti.

Planuojamos veiklos

- Mokyklos mokytojai supažindinami su mokytojų komandos dalyvavimu projekte.
- Mokiniai supažindinami su vertinimo kriterijais, kuriais remiantis bus vertinama jų pažanga ir pasiekimai muzikos, kūno kultūros, tikybos, dailės ir technologijų pamokose.
- Siekiama sužinoti mokyklos bendruomenės nuomonę apie vertinimą pamokose: paruošiama anketa mokiniams, mokytojams ir tėvams.
- Anketos rezultatai aptariami mokyklos mokytojų susirinkime.
- Vedamos atviros pamokos, kuriose aktyviai dalyvauja ir kitų komandų nariai.
- Aptariamos atviros pamokos. Sukaupta patirtimi pasidalijama su kolegomis.
- Mokyklos mokytojams organizuojama paskaita apie mokymąsi skatinantį vertinimą.
- Mokytojų komandos nuveikti darbai pristatomi mokyklos pedagogams.

Laukiama rezultatų

Padidės mokinių mokymosi motyvacija.

Mokyklos mokytojams bus suteikta daugiau žinių apie formuojamąjį vertinimą.

Mokytojų komandos sukaupta patirtimi pasinaudos ir kiti kolegos.

Laikas

2008–2009 m. m.

Ištekliai / Reikalinga pagalba

- Paskaita mokyklos mokytojams apie mokymąsi skatinantį vertinimą.
- Vertinimo konsultantų pagalba įgyvendinant mokytojų komandos veiksmų planą.

Veiksmų planą parengė Kazlų Rūdos pagrindinės mokyklos „Elma“ mokytojų komanda.

Sprendžiama problema

Kaip vertinimu skatinti mokinių kūno kultūros ugdymosi motyvaciją?

Prioritetiniai uždaviniai

- Padėti mokiniui pasitikrinti mokymosi pažangą, nustatyti jo pasiekimus ir, lyginant su Bendrųjų programų reikalavimais mokinių pasiekimams, priimti sprendimus dėl tolesnio mokymosi ar veiklos.
- Skatinti ir ugdyti mokinių poreikį sistemingai mankštintis, siekti fizinio tobulumo ir aukštos judesių kultūros.
- Teikti daugiau reikšmės žinioms apie sveikos gyvensenos įgūdžius, fizinių savybių ugdymą, sporto etiką, savikontrolę, saugų elgesį ir kt.
- Gerinti kūno kultūros pamokų lankomumą.
- Ugdyti mokinių atsakomybės ir pareiškimo jausmą.

Mokinių pasiekimų vertinimo kriterijų taikymas

- Mokinių domėjimasis kūno kultūra.
- Mokinių aktyvumas kūno kultūros pamokose ir savarankiškose pratybose.
- Pamokų lankomumas.
- Programos reikalavimų paisymas.
- Teorinių žinių lygis.
- Fizinių ypatybių rodikliai (asmeninė kiekvieno mokinio pažanga).
- Dalyvavimas klasės ir mokyklos sportiniame gyvenime.

Laukiama rezultatų

- Vertinimas bus individualizuotas: vertinant mokinių gebėjimus, įgūdžius ir teorines žinias bus atsižvelgiama į kiekvieno mokinio individualius ypatumus, fizinio išsivystymo rodiklius, kūno sudėjimą, amžių ir kt.
- Mokiniai bus vertinami pažymiais. Mokinio pažymys atskirose pamokose atspindės jo domėjimąsi kūno kultūra, aktyvumą ir kūrybingumą, mokytojo užduočių vykdymą, programos pasiekimus, teorinių žinių lygį, fizinių ypatybių rodiklius, atskirose rungtyse pasiektus rezultatus, gebėjimus padėti mokytojui vesti pamoką ir kitą veiklą.
- Pusmečių pabaigoje pažymių suma bus dalijama iš pamokų skaičiaus, į kurį bus įskaičiuotos ir mokinio be pateisinamos priežasties praleistos pamokos.
- Metinis pažymys bus išvedamas iš pirmo ir antro pusmečio pažymių vidurkio.

Laikas

2008–2009 m. m.

Veiksmų planą parengė Šalčininkų Lietuvos tūkstantmečio gimnazijos mokytojų komanda.

Panevėžio Juozo Balčikonio gimnazija

Sprendžiamos problemos

- Mokinių emocinio ryšio praradimas ir vertinimo planavimo, įsivertinimo, nuoseklaus vertinimo, nuolatinės refleksijos, bendradarbiavimo problemos.
- Pratimų atlikimo kokybės ir pasiekimų įsivertinimas kūno kultūros pamokose.
- Ar reikia vertinti pažymiais dorinį ugdymą ir menus?

Prioritetiniai uždaviniai

- Įvertinti situaciją, ką apie iškeltas problemas mano mokiniai ir mokytojai.
- Diskutuoti su mokiniais ir aptarti vertinimo, įsivertinimo, nuolatinės refleksijos ir bendradarbiavimo svarbą.

Planuojamos veiklos

Tyrimas: atliekama mokinių ir mokytojų apklausa.

Aptariama grupėse.

Laukiama rezultatų

- Bus atlikta situacijos analizė.
- Bus išsiaiškinti mokinių poreikiai, jų ir mokytojų nuomonė apie vertinimo problemas.

Laikas

2008–2009 m. m.

Ištekliai / Reikalinga pagalba

- Žmonių darbas atliekant tyrimą.
- Raštinės reikmenys.
- IKT priemonės.

Veiksmų planą parengė Panevėžio Juozo Balčikonio gimnazijos mokytojų komanda.

Šilutės rajono Rusnės pagrindinė mokykla

Sprendžiamos problemos

- Kokiais aiškiais kriterijais remiantis vertinti mokinių pažangą ir pasiekimus?
- Suderinti vertinimo kriterijus: ypač sunku vertinti dorinio, meninio ir kūno kultūros ugdymo pasiekimus ir pažangą pirmoje klasėje (vaikai tik pradeda ugdymo(si) procesą) ir penktoje klasėje (mokiniai pereina į dalykinę ugdymo sistemą).

Prioritetiniai uždaviniai

- Sudaryti visapusiškai palankias sąlygas ugdytis ir siekti pažangos pagal individualias galimybes 1 ir 5 klasės mokiniams, sumažinti dėl vertinimo kilusią mokinių baimę ir nerimą.
- Padėti 1 ir 5 klasės mokiniams pažinti savo gebėjimus, išsiaiškinti savo stiprybes ir silpnybes, įsivertinti savo pasiekimus.
- Padėti mokytojui numatyti mokinio mokymosi galimybes ir individualizuoti mokymą bei vertinimą.
- Informuoti klasės vadovą, kitus mokytojus ir tėvus apie vaiko mokymąsi, skatinti tėvus domėtis vaiko ugdymosi raida.
- Mokytojų ir pedagogų bendruomenei padėti planuoti ugdymą mokykloje, gerinti jo patrauklumą ir kokybę.
- Suteikti pagalbą mokiniams pagal jų poreikius, individualias galimybes ir mokyklos turimus materialius ir žmonių išteklius.

Planuojamos veiklos

- Numatomi vertinimo kriterijai, rodikliai ir vertinimo būdai.
- Paruošiamos pažangos ir pasiekimų vertinimo diagramos, mokinių savęs įsivertinimo lentelės, kontrolinių darbų ar testų grafikai. Mokiniai, klasių vadovai, kitų dalykų mokytojai ir tėvai informuojami apie vykdomą projektą, jo tikslus ir uždavinius.
- Stebima, vertinama ir fiksuojama mokinių pažanga ir pasiekimai (pagal parengtas diagramas ir grafikus). Padedama mokiniams įsivertinti savo pasiekimus pagal parengtas lenteles.
- Apibendrinamas atliktas darbas. Parengiamos išvados ir vertinimo rekomendacijos dorinio, meninio ir kūno kultūros ugdymo procese.
- Projekto rezultatai ir išvados pristatomi mokiniams, tėvams ir mokyklos bendruomenei.

Laukiama rezultatų

- Bus parengtos vertinimo rekomendacijos dorinio, meninio ir kūno kultūros ugdymo procese.
- Bus patobulintas mokinių, mokytojų ir tėvų bendravimo ir bendradarbiavimo modelis.
- Sumažės mokinių įtampa ir baimė dėl vertinimo.
- Bus sukurta mokinių skatinimo sistema.
- Pasibaigus projektui pasakysime:

MOKINIAI:

- *Aš žinau, kad galiu mokytis geriau, ir žinau, kaip to siekti.*

MOKYTOJAS:

- *Aš žinau, kad mokiniai gali mokytis pagal savo individualias galimybes, ir žinau, kaip jiems padėti siekti pažangos.*

TĖVAI:

- *Aš žinau, kad mano vaikas gali mokytis geriau pagal savo galimybes, ir žinau, kad aš jį myliu tokį, koks jis yra.*

Laikas

2008–2009 m. m.

Ištekliai / Reikalinga pagalba

- Mokytojų bendradarbiavimas.
- Kanceliariniai reikmenys.

Veiksmų planą parengė komandos vadovė – dorinio ugdymo (etikos) vyresnioji mokytoja ir Šilutės rajono Rusnės pagrindinės mokyklos direktoriaus pavaduotoja ugdymui Regina Juškienė.

*Švenčionių pradinė mokykla***Sprendžiama problema**

Skirtingų gebėjimų mokinių vertinimas.

Prioritetiniai uždaviniai

- Kurti vertinimo metodikas, kurios skatintų įvairių gebėjimų mokinius siekti pažangos ir ugdyti bendrąsias jų kompetencijas.
- Tobulinti esamą vertinimo metodikų sistemą mokykloje.
- Pasidalyti gerąja patirtimi.

Planuojamos veiklos

- Bendrųjų ugdymo programų analizė.
- Mokinių pasiekimų vertinimo užduočių kūrimas ir taikymas praktikoje.
- Mokytojų, mokinių ir jų tėvų apklausos.
- Vertinimo užduočių koregavimas.
- Vertinimo metodikų pristatymas mokyklos bendruomenei.

Laukiama rezultatų

- Bus sukurtos mokinių pasiekimų vertinimo, įvertinimo ir įsivertinimo metodikos, skatinančios įvairių gebėjimų (gabius, specialiųjų poreikių ir kt.) mokinius daryti pažangą.

Laikas

2008–2009 m. m.

Veiksmų planą parengė Švenčionių pradinės mokyklos mokytojų komanda.

*Kėdainių specialioji mokykla***Sprendžiama problema**

Dorinio ugdymo (etikos), menų (dailės ir muzikos) ir kūno kultūros pasiekimų vertinimas.

Prioritetinis uždavinys

- Parengti mokykloje bendrą, aiškiais kriterijais pagrįstą etikos, dailės, muzikos, kūno kultūros ugdymo mokinių pasiekimų ir pažangos vertinimo sistemą.

Planuojamos veiklos

- Mokomųjų dalykų pasiekimų ir vertinimo kriterijų pagal individualius mokinių gebėjimus peržiūra ir koregavimas.
- Vertinimo būdų ir metodų suvienodinimas.
- Mokinių individualios pažangos ir pasiekimų vertinimo aprašų parengimas.
- Gerosios patirties sklaida rajono mokytojams, dirbantiems su specialiųjų poreikių mokiniais.

Laukiama rezultatų

- Mokykloje etikos, dailės, muzikos ir kūno kultūros pamokose bus taikoma bendra ir aiškiais kriterijais pagrįsta mokinių individualios pažangos ir pasiekimų vertinimo sistema.

Laikas

2008–2009 m. m.

Veiksmų planą parengė Kėdainių specialiosios mokyklos mokytojų komanda.

Kauno Senamiesčio pagrindinė mokykla

Sprendžiama problema (1)

Pasirengimas dirbti pagal atnaujintą Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrąją programą nuo 2009–2010 mokslo metų.

Prioritetiniai uždaviniai

- Tobulinti neakademiinių dalykų (menų, kūno kultūros, dorinio ugdymo) mokinių pasiekimų vertinimą.
- Analizuojant Pradinio ugdymo programą išsiaiškinti, kokių klausimų kyla, kokios pagalbos reikia mokytojams.
- Padėti mokytojams planuoti ugdymą, gerinti jo patrauklumą ir kokybę.
- Įtraukti mokinių tėvus į mokyklos Mokinių pasiekimų ir pažangos vertinimo grupės darbą.

Planuojamos veiklos

- Mokyklos pirmųjų, antrųjų, trečiųjų ir ketvirtųjų klasių metodinėse grupėse bei pagalbos mokiniui ir mokyklos neformaliojo ugdymo metodinėje grupėje intensyviai analizuojamos Pradinio ugdymo bendrosios programos, išsiaiškinami kilę klausimai ir aptariami Mokytojų metodinėje taryboje.
- Parengiamos visų mokomųjų dalykų mokinių pasiekimų fiksavimo formos.
- Parengiamos visų mokomųjų dalykų pusmečio / metų ilgalaikių / teminių planų formos, atitinkančios atnaujintos Pradinio ugdymo programos reikalavimus.
- Sudaromos darbo grupės ir parengiami visų mokomųjų dalykų ilgalaikiai / teminiai planai.
- Mokinių tėvai supažindinami su Pradinio ugdymo programa.
- Parengiamas informacinis lankstinukas mokinių tėvams „2009–2010 m. m. Ką svarbu žinoti?“

Sprendžiama problema (2)

Bendravimas ir bendradarbiavimas rengiantis mokyti pagal atnaujintą Pradinio ugdymo programą nuo 2009–2010 m. m.

Prioritetiniai uždaviniai

- Išsaugoti esamus ir užmegzti naujus ryšius su socialiniais partneriais.
- Siekti tikslingo dorinio ugdymo specialistų ir kitų dalykų mokytojų bendradarbiavimo.
- Remti dorinio ugdymo specialistų iniciatyvas, skatinti, palaikyti jų veiklą bendruomenės labai mokykloje ir už jos ribų. Teikti pagalbą, ugdant elgesio problemų turinčius vaikus.
- Skatinti bendradarbiauti klasių mokytojus ir pagalbos mokiniui specialistus (socialinius pedagogus ir kt.), mokykloje ir už jos ribų organizuojančius kryptingą mokinių socialinę veiklą.
- Siekti pradinių klasių mokytojų ir pagrindinio ugdymo (5–6 kl.) pedagogų bendradarbiavimo vertinant mokinių pasiekimus šiose klasėse.

Planuojamos veiklos

- Užmezgami nauji ryšiai su socialiniais partneriais: Centro poliklinikos Psichikos sveikatos centru, Lietuvos Samariečių Kauno skyriaus Vaikų dienos centru „Užuovėja“ ir kt.
- Dorinio ugdymo specialistai organizuoja projektus ir šventes, įtraukia į jas visą mokyklos bendruomenę.
- Tęsimas socialinių gebėjimų (tolerancijos) ugdymo projektas „Saugus – aš, saugus – tu, saugūs būkime kartu“. Tobulinamos projekto sritys, susijusios su mokinių elgesio vertinimu ir įsivertinimu.

Sprendžiama problema (3)

Mokyklos pasirinktos pradinių klasių mokinių pasiekimų vertinimo sistemos tobulinimas.

Prioritetiniai uždaviniai

- Ieškoti, atrasti, dalytis patirtimi apie naujus būdus, kaip vertinti ir fiksuoti mokinių pastangas per dorinio ugdymo, menų ir kūno kultūros pamokas.
- Pasiekimų knygelėse rašyti vertinimus taip, kad jie skatintų konkrečių vaiko vertybinių nuostatų plėtotę.
- Siekti, kad mokinių tėvai taptų realiais ugdymo proceso partneriais.

Planuojamos veiklos

- Tobulinamos Pasiekimų knygelės 1, 2, 3, ir 4 klasei, daugiau dėmesio skiriama mokinių pastangų vertinimui.
- Klasių mokytojai, mokyklos neformaliojo ugdymo specialistai ir pagalbos mokiniui specialistai (socialiniai pedagogai ir kt.) pasiekimų knygelėse fiksuoja mokinių ugdymosi pažangą ir pasiekimus.
- Mokyklos mokytojai dalijasi gerąja patirtimi apie naujus (atrastus, sužinotus, taikomus) mokinių pasiekimų vertinimo ir fiksavimo būdus.

Laukiama rezultatų

- Bus patobulinta mokyklos pasirinkta pradinųjų klasių mokinių pasiekimų vertinimo sistema.
- Mokinių tėvai bus įtraukti į mokinių pasiekimų vertinimo sistemos kūrimą.
- Stiprės mokyklos bendruomenės ryšiai su socialiniais partneriais.

Laikas

2008–2009 m. m.

Ištekliai / Reikalinga pagalba

- Metodinės rekomendacijos mokytojui, įgyvendinančiam atnaujintą Pradinio ugdymo programą.
- ŠMM ir UPC specialistų, kitų projekto dalyvių konsultacijos.

Veiksmų planą parengė komandos vadovė R. Staniunaitienė.

Kauno Tado Ivanausko vidurinė mokykla

Sprendžiama problema (1)

Kokius mokinių pasiekimus vertinti per dorinio ugdymo pamokas?

Prioritetiniai uždaviniai

- Aiškiau apibrėžti, kokie mokinių pasiekimai (konkrečios žinios, įgūdžiai ir gebėjimai) bus vertinami per dorinio ugdymo pamokas.
- Aptarti ir taikyti bendrus reikalavimus vertinant mokinių pasiekimus tiek tikybos, tiek etikos pamokose.

Planuojamos veiklos

- Sudaromas ir pateikiamas mokiniams aiškus vertinimo planas / aprašas, pabrėžiama, kad bus vertinamas ne tikėjimas ar įsitikinimai, o žinios ir gebėjimai, kuriuos mokiniai įgijo per pamokas.
- Mokinių atsiskaitymui parenkami tokie klausimai ir užduotys, kuriuos sprendžiant reikėtų ne tik laisvos kūrybos ir interpretacijos, bet ir konkretaus atsakymo (žinių ir supratimo).
- Dorinio ugdymo mokytojai bendradarbiauja, dalijasi patirtimi ir parengia vienodus reikalavimus mokinių žinioms ir gebėjimams vertinti.

Laukiama rezultatų

- Mokiniai žinos, už kokius pasiekimus yra vertinami „įskaityta“, suvoks, kad yra vertinama ne tik išsakyta nuomonė, požiūris, bet ir konkrečios žinios. Tai didins mokinių motyvaciją lankyti dorinio ugdymo pamokas ir siekti pažangos.
- Mokiniai tikslingiau rinksis tikybos ar etikos dalyką, nes dorinio ugdymo pamokose bus parengta ir taikoma bendra pasiekimų vertinimo sistema.

Laikas

2008–2009 m. m.

Ištekliai / Reikalinga pagalba

Metodiniai leidiniai apie vertinimą dorinio ugdymo pamokose.

Sprendžiama problema (2)

Kūno kultūros mokytojų informavimas apie mokinių sveikatos būklę: kurie pratimai ar veikla leidžiama sveikatos sutrikimų turintiems mokiniams. Tai aktuali problema, nes kūno kultūros mokytojai dažnai nežino ligos diagnozės ir neturi rekomendacijų, kuriuos fizinius pratimus ir veiklas skirti parengiamosios ir specialiosios

fizinio ugdymo grupės mokiniams (gydytojai mokinio sveikatos pažymėjime Nr. 027-1/a ligos diagnozę nurodo rašydami ligos šifrą, pavyzdžiui, J.45, ir nenurodo fizinių pratimų ir veiklos, kurie gali skatinti ligų paūmėjimą).

Prioritetiniai uždaviniai

- Padėti kūno kultūros mokytojams diferencijuoti, individualizuoti ugdymą atsižvelgiant į mokinio sveikatos būklę ir fizinius ypatumus.
- Vertinti mokinių pasiekimus pagal kiekvieno galimybes / fizines išgales ir sveikatos būklę.

Planuojamos veiklos

- Teikiamas pasiūlymas Lietuvos Respublikos Sveikatos apsaugos ministerijai dėl 2005 m. gruodžio 30 d. įsakymo Nr. V-1034/JSK-2680 „Dėl sveikatos priežiūros mokykloje tvarkos aprašo patvirtinimo“ 18.9. punkto papildymo, jį formuluojant taip:
„18.9. pagalba kūno kultūros mokytojams:
18.9.1. komplektuojant fizinio ugdymo grupes, prie atitinkamos ligos diagnozės parengiamosios ir specialiosios fizinio ugdymo grupės mokiniams nurodyti, kokias veiklas ir pratimus jie gali atlikti;
18.9.2. informacijos dėl mokinių galimybės dalyvauti sporto varžybose teikimas“.

Laukiama rezultatų

- Kūno kultūros mokytojams bus lengviau vertinti mokinių pasiekimus, mokytojai žinos, kokius fizinius pratimus ir veiklas gali skirti parengiamosios ir specialiosios fizinio ugdymo grupės mokiniams per kūno kultūros pamokas.

Laikas

2008–2009 m. m.

Ištekliai / Reikalinga pagalba

Bendravimas ir bendradarbiavimas su projekto partneriais ir sveikatos priežiūros specialistais.

Veiksmų planus parengė Kauno Tado Ivanausko vidurinės mokyklos komanda.

II. MOTYVACIJĄ SKATINANTIS VERTINIMAS

MOKYTOJŲ IŠKELTOS PROBLEMOS

Sudėtinga dirbti tada, kai mokykloje reiškiamas požiūris į dalyką kaip mažiau reikšmingą.

Dorinis ugdymas – privalomai pasirenkamas dalykas. Todėl mokiniai renkasi ne dalyką, bet draugus – kurį dalyką renkasi dauguma, tą pasirenka ir jie.

Dorinio ugdymo pamokos vertinamos įskaita. Todėl sunku motyvuoti mokinius. Tarytum nesvarbu, ar darbą atliksi gerai, ar vidutiniškai, vis tiek bus įskaityta. Tai kam stengtis?..

Vertinimas turėtų labiau skatinti mokymosi motyvaciją, to dabar nėra, vertinimas neskatina asmeninio tobulėjimo.

Vaikai ir tėvai labai nori įvertinimų – balų. O jų rašyti negalima.

Neretai mokiniai mažiau atsakingai žiūri į dalyką, kai dalykas nevertinamas pažymiais. Mūsų mokyklose vertinimo sistema yra orientuota į pasiekimų fiksavimą pažymiu.

Skirtinga mokinių motyvacija: vieni turi gabumų, pasirengimą (daugelis lankė šokių pamokas pradinėse klasėse) ir norą; kiti neturi gabumų, bet labai nori šokti; dar kiti renkasi „mažiausią blogybę“ iš pasirenkamųjų menų dalykų – muziką, dramą, dailę.

Vertinant įskaita neatsispindi individualūs mokinių pasiekimai visos klasės kontekste, neatsispindi mokinio motyvacijos kaitos procesai.

Pažymys nebėra motyvacija darbui. Mūsų gimnazijoje vienerius mokslo metus dailės pamoka buvo vertinama įskaita. Tuo metu, kai buvo vertinama įskaita, mokinių motyvacija buvo maža, nes norint gauti įskaitą nereikėjo didelių pastangų. Kai vėl pradėjom vertinti pažymiais, motyvacija padidėjo, tačiau ateinant vis naujoms penktokų klasėms domėjimasis daile mažėja.

Nors ir turime savo vertinimo sistemą, tačiau ji ne visada padeda didinti mokinių motyvaciją.

Vertinimas įskaita ne visada padrasina neturinčius ypatingų meninių gebėjimų mokinius.

Vertinimas įskaita ne visada tinka mokymosi motyvacijai didinti. Gabieji mokiniai ne visada stengiasi siekti aukštų rezultatų.

Vaikų motyvacija mokantis menų dalykų yra labai menka. Ne tik mokiniai, bet ir jų tėvai dailės pamokas laiko antraeilium dalyku. Mokiniai nesiruošia pamokoms, neatlieka užduočių, todėl labai sunku juos vertinti ir reikalauti norimo rezultato.

Mažėja mokinių motyvacija aktyviai sportuoti, ugdytis sveiką gyvenimą. Šią nuostatą palaiko tėvai, patys rašo atleidimo lapelius, padeda mokiniams vengti aktyvaus sportavimo.

Nors mokiniai noriai sportuoja, tačiau kūno kultūros pamokos taip nesureikšmina kaip matematikos ar anglų kalbos, nors kūno kultūra tikrai svarbi ir aktuali. Jie per pamoką mėgaujasi, tačiau tai nelygu rezultatų didinimui ir savo kūno stiprinimui fiziškai.

Sudėtinga sukurti ir apibrėžti skatinimo sistemą.

Mokiniai stokoja motyvacijos siekti pažangos. Vertinimas įskaita turėjo neigiamos įtakos mokinių motyvacijai pirmauti, konkuruoti laikant sportinius normatyvus.

Neaišku, kaip vertinti mokinį, turintį specialiųjų poreikių. Sutrikusio intelekto mokinių rezultatai neatitinka jų fizinių galių, kurios gali būti didelės, vis dėlto jie nesuvokia, ką reiškia „stengtis iš visų jėgų“.

Specialiųjų poreikių vaikai labai emocionalūs ir nesuvokia pažymio esmės, dėl to jaučiama ugdytinio įtampa, irzlumas, nenoras dalyvauti veikloje.

Aptarkite ir padiskutuokite metodinėje grupėje:

- Kaip pagrįsti požiūrį į dorinį ugdymą, menus ir kūno kultūrą kaip lygiai reikšmingus mokomuosius dalykus asmenybės ugdymo procese ir mokyklos bendruomenėje?
- Kaip motyvuoti mokinius sąmoningai pasirinkti dorinio arba meninio ugdymo dalykus, ugdytis sveiką gyvenimą ir siekti jų tikslų?
- Kokie vertinimo būdai yra veiksmingi motyvuojant Jūsų mokinius, o kurie neveiksmingi ir kodėl nemoityvuoja?
- Kokius argumentus „už“ arba „prieš“ vertinimą pažymiais ar įskaitomis Jūs pateiktumėte?
- Kaip individualiai motyvuojate ir vertinate gabius mokinius ir tuos, kurie turi specialiųjų poreikių, nes prigimtiniai mokinių gebėjimai yra skirtingi?
- Kodėl svarbu skirti dėmesio mokinių motyvacijai didinti ir kiek šią funkciją atlieka vertinimas Jūsų pamokose?

Ugdymo plėtotės centro metodininkė Vilija Zeliankienė

MOKINIŲ MOKYMOŠI MOTYVAI IR MOTYVAVIMO STRATEGIJOS

Kas yra motyvacija?

Motyvacija – tai asmens elgesio, veiksmų ir veiklos skatinimo procesas, kurį sukelia tam tikri motyvai arba motyvų visuma. Mokymosi motyvų gali būti įvairių – tai *vaiko asmenybės poreikiai, pasitikėjimas savimi, emocijos, požiūris į mokytoją ir dalyką, ugdymo tikslai, turinio prasmingumas, įdomumas, aktyvi veikla, vertinimo patyrimas kaip atlygis ar bausmė.*

Kodėl motyvacija svarbi mokantis?

Viena iš svarbiausių sėkmingo ugdymo prielaidų – vaikų motyvacija mokytis. Šiuolaikinio ugdymo tikslas – ne vien suteikti dalyko žinių ir išugdyti gebėjimų, bet visų pirma motyvuoti mokinį sąmoningai mokytis visą gyvenimą ir ugdyti savimi pasitikinčią, atsakingą, kompetentingą asmenybę. Jei mokinys nėra motyvuotas, negalima tikėtis gerų mokymosi rezultatų, deja, dažnai mokyklose susiduriama su problema, kad net ir gabūs mokiniai stokoja motyvacijos mokytis, ypač tų dalykų, kurie nėra vertinami pažymiu, testais ar egzaminais. Todėl čia pateiksime keletą ugdymo ir vertinimo strategijų, kurios gali būti veiksmingos remiantis ugdymo teoretikais ir siekiant skatinti mokinių vidinę, ne vien išoriškai sąlygotą saviugdąs motyvaciją dorinio, meninio ir kūno kultūros ugdymo procese.

Pirmoji motyvavimo strategija – dėmesys asmenybės poreikiams

Gerai žinoma A. Maslow asmenybės raidos teorija, pagrįsta poreikių piramide. Pritaikę šią teoriją mokymosi procesui vertinti, galime teigti, kad ugdymo turinys – tekstai, klausimai, užduotys ir iliustracijos – gali būti aktualus ir motyvuoti mokinį mokytis, jeigu visa tai padeda jam pažinti ir išreikšti pagrindinius asmenybės poreikius atsižvelgiant į amžių.

Saugumo ir sveikatos poreikis. Vaikai mėgsta tikroviškas, „realias“ gyvenimo situacijas, todėl pageidautina, kad mokytojas pateiktų vaikų bendraamžių elgesio ar gamtos gyvenimo pavyzdžių, vaizduojančių ir mokančių atpažinti rizikos situacijas, saugiai elgtis, tausoti sveikatą, branginti gyvybę, ir visa tai su mokiniais aptarti.

Meilės ir pripažinimo poreikis. Mokytojas gali mokiniui padėti suprasti jo vaidmenį bendruomenėje, pateikti konkrečių pavyzdžių, iš kurių būtų matyti, kad vaikas yra mylimas šeimoje ir svarbus kaip grupės ir mokyklos bendruomenės narys. Parankios tokios užduotys, kurios ugdytų gebėjimus pažinti emocijas, reikšti jausmus įvairiais būdais, mokytis bendradarbiauti, dalytis ir padėti kitiems.

Bendravimo ir pagarbos poreikis. Mokiniai mėgsta diskutuoti ir išsakyti savo nuomonę, todėl mokytojo klausimai turėtų skatinti tai daryti ir išklausti klasės draugus, palyginti skirtingas nuomones (pavyzdžiui, berniukų ir mergaičių, tėvų ir vaikų ir t. t.). Puiku, jei mokytojas vertina ne vien žinias, bet ir gebėjimą diskutuoti, išklausti kitus, dialogiškai bendrauti. Iš mokinių gali būti reikalaujama savo mintis pagrįsti įvairiais šaltiniais, temą nagrinėti lyginant įvairių rašytojų požiūrius, jų mintis ir citatas komentuoti, interpretuoti, rengti debatus „už“ ir „prieš“.

Pažinimo poreikis. Mokinių dėmesį pirmiausia patraukia temos ir pamokos pavadinimas, todėl jis turėtų būti aiškus, aktualus ir padėti suvokti pagrindinį pamokos uždavinį-idėją – *apie ką mokysimės*, kad mokinių dėmesys kryptų į mokytojo tolesnį aiškinimą ir vadovėlio tekstą. Puiku, jei mokytojas pamokoje vertina mokinių gebėjimą kelti probleminius klausimus ir atlikti tyrinėjimo užduotis, o namų darbus – pagal tai, kiek mokinys geba ieškoti informacijos įvairiuose šaltiniuose. Tokia metodika skatina natūralų mokinių domėjimąsi nežinomais dalykais ir jų pažinimo poreikį. Mokiniai taip pat mėgsta sąlyginį vaizdumą (pavyzdžiui, aiškias spalvingas diagramas, grafines pateiktis, iliustracijas), kurios padeda geriau suprasti mokomąją medžiagą.

Estetiniai ir kūrybiniai poreikiai. Vaikai mėgsta svajoti, fantazuoti, išbandyti naujoves, todėl jiems turėtų būti pateikiama pakankamai kūrybinių užduočių (ne vien tiktai meninio ugdymo, bet ir kitų dalykų pamokose), kuriuos skatintų norą patiems kurti, piešti, vaidinti, fotografuoti ir t. t. Jausmus žadinantys panoraminiai paveikslėliai ir dideli vaizdai su ryškiomis spalvomis taip pat patinka mokiniams, todėl spalvingos iliustracijos, plakatai ir vaizdinės pateiktys skatina jų pastabumą ir nuostabą, gebėjimą grožėtis gamtos ir kultūros įvairove, vertinti gamtos paveldą ir meno kūrinius.

Saviugdės ir saviraiškos poreikis. Mokytojo vertinimas turėtų padėti mokiniui geriau pažinti ir suprasti savo gebėjimus ir pažangą, apmąstyti asmeninę raidos patirtį: augimą ir pokyčius, gerąsias savybes, galimybes, individualumą. Įsivertinti asmeninę pažangą padės aiškiai formuluojami konkrečios pamokos, temos ar skyriaus uždaviniai ir pabaigoje pateikti refleksijos klausimai ar nebaigti sakiniai: *Ko išmokau?.. Man šioje pamokoje patiko... Man sekasi... Štai ką aš sugebu... ir pan.* Saviugdą gali paskatinti įdomių asmenybių pavyzdžiai ir klausimai-užduotys apie profesijas (pavyzdžiui, *Kuo nori tapti užaugęs?*).

Savarankiškumo ir iniciatyvumo poreikis. Veikti savarankiškai ir kryptingai siekti užsibrėžto tikslo skatina mokytojo pateiktos savarankiško darbo užduotys, taip pat siūloma projektinė veikla. Vaikui svarbu mokytis planuoti savo mokymosi veiklą ir atlikti darbą laiku. Savarankiškai ir protingai pasielgti padės tam tikrų atvejų aptarimas, todėl vadovėlyje naudinga modeliuoti ir pavaizduoti įvairias pasirinkimo alternatyvas, dilemas ir problemines situacijas. „Sėkmės istorijos“ galėtų skatinti atkakliai siekti tikslo, mokytis iš klaidų ir nepasiduoti nusivylimui susidūrus su sunkumais, ieškoti būdų, kaip juos įveikti.

Dvasiniai ir moraliniai poreikiai. Vaikai mėgsta „rimtus pokalbius“ ir mąstyti „apie esmę“, bet jiems nepatinka moralizavimas. Pamokoje nebūtina vaizduoti „idealų“ pasaulį ar pateikti vien teigiamus etinius pavyzdžius. Visuomenė gali būti vaizduojama reprezentatyviai ir tikroviškai, keliant etinius klausimus, mokant analizuoti ir kritiškai vertinti poelgius, ugdant atsakomybę (pavyzdžiui, *Pagalvok, kas būtų, jeigu...*). Svarbu, kad būtų ugdomos asmens vertės, vaiko teisių ir atsakomybės, socialinių santykių (pagarbos, tolerancijos), tautiškumo ir pilietiškumo, gamtosaugos ir kultūros paveldo saugojimo ir kitos nuostatos. Mokytojui reikėtų vengti kategoriškų teiginių ir apibūdinimų, ypač stereotipų, pavyzdžiui, aptariant skirtingų lyčių, amžiaus grupių, rasių, tautybių, kultūrų, religijų, neįgalių žmonių santykius, imigrantų ar socialinės rizikos šeimų.

Antroji strategija – teigiamų mokymosi nuostatų ir emocijų skatinimas

Ugdymo teoretikas Robert R. Marzano motyvaciją priskiria prie aukščiausio lygio mąstymo asmenybės *Ego* sistemoje ir teigia, kad mokinio nuostata pradėti mokytis ir pasitikint imtis konkrečios užduoties, taip pat noras pagerinti savo kompetenciją konkrečioje žinių srityje priklauso nuo trijų veiksnių: požiūrio, įsitikinimų ir emocijų. Taigi mokytojas gali daryti įtaką mokinio bendrajai ir dalyko mokymosi motyvacijai, jei padeda jam apmąstyti ir įvertinti šiuos motyvus – jo požiūrį į dalyką, įsitikinimus ir emocijas.

Požiūris į dalyką. Mokinys turėtų suvokti dalyko žinias kaip svarbias ir suprasti, kodėl mokytis šio dalyko jam reikalinga, naudinga. Mokytojui svarbu stiprinti teigiamą požiūrį į mokomąjį dalyką. Įvertinti mokinio požiūrį padėtų mokytojo pateikti refleksiją skatinantys klausimai, pavyzdžiui:

Kiek šio mokomojo dalyko žinios tau svarbios? Kodėl taip manai?

Kiek, tavo nuomone, svarbūs šio dalyko gebėjimai?

Kodėl reikia mokytis?

Ko išmokai pamokose ir kas tau atrodo svarbiausia?

Kaip tu galėtum pritaikyti šio dalyko pamokose įgytas žinias, supratimą, gebėjimus ir kompetenciją už mokyklos ribų?

Kiek šis dalykas gali būti naudingas ir svarbus ateityje?

Veiksmingas pasitikėjimas. Mokinys turėtų suvokti, kad mokytis jam pravartu ir reikalinga, ir įsitikinti, kad jis turi būtinų gebėjimų. Įvertinti jo pasitikėjimą padės klausimai, pavyzdžiui:

Kiek ir kaip tu gali pagerinti savo pasiekimus šioje srityje?

Kiek pasitiki savimi ir bandai užduotis įveikti pats?

Kur prireikus galėtum kreiptis pagalbos?

Kurie mokymosi būdai tau tinkamiausi?

Kaip galėtum tai atlikti geriau? ir kt.

Svarbu, kad mokinys įsitikintų, jog sudėtingesnės užduotys – tai galimybė daugiau išmolti; intelektas ir gebėjimai išugdomi, jie priklauso ne tik nuo įgimto talento, bet ir nuo pastangų bei laiko besimokant. Mokytojas galėtų pateikti ryškių asmenybių pavyzdžių, kurios savo pastangomis įveikė sunkumus ir pasiekė didelių laimėjimų.

Emocijos. Mokinio emocinė reakcija į dalyko turinį, žinias ir veiklą turėtų būti teigiama. Geras vaikų emocijas gali skatinti komiškos situacijos, mokytojo humoro jausmas, jausmų raiškos pratimai, linksmi ir judrūs žaidimai. Mokytojas gali pateikti vertinimo užduočių, kurios skatintų mokinį dalytis asmeniniais išgyvenimais, susijusiais su mokykla, klasės gyvenimu, draugais, mokymosi sėkme, bendradarbiavimu. Tačiau tokias užduotis reikėtų pateikti apgalvotai ir etiškai (pavyzdžiui, rašinėlių, dienoraščių rašymo, piešinių apie šeimą ir kt.), šalia užduoties sąlygos reikėtų paaiškinti, kad šis darbas skirtas tik pačiam mokiniui ar mokytojui, jo nereikės garsiai skaityti, apie jį pasakoti, jei mokinys nenorės, ir pan.

Įvertinti mokinio emocines reakcijas pamokoje padės mokytojo užduodami diagnostiniai klausimai, pavyzdžiui:

Kokių asociacijų tau kelia pamokoje aptarti įvykiai?

Kokiomis mintimis grįstos šios asociacijos? Kiek logiškos tos mintys?

Kokių jausmų tau kelia ši užduotis ar veikla, jei apskritai jausmų kyla?

Trečioji strategija – ugdymo tikslų konkretinimas

Tikslų teorijose (E. Locke ir kt.) pabrėžiama, kad žmones imtis veiklos labiausiai motyvuoja racionalūs suvokiami tikslai. Vienas iš svarbiausių mokytojo uždavinių, susijusių su motyvacija – padėti mokiniui numatyti aiškius tikslus, susijusius su konkrečiu mokomojo dalyko turiniu, ir ugdyti gebėjimą kelti mokymosi uždavinius. Daugelis mokinių mokosi turėdami pakankamai bendrą, nelengvai pasiekiamą ir tolimą tikslą (pavyzdžiui, užaugę įgyti kokią nors profesiją), tačiau kai kurie apskritai tikslo neturi ir neįsivaizduoja konkrečių ugdymo tikslų. Svarbi mokslininko Briano Primacko taisyklė – iš pradžių numatyti artimesnius tikslus. Šis gebėjimas susijęs su metakognityvine mąstymo sistema, kuri ne tik skatina mokinį elgtis taip, kad būtų pasiekti jam svarbūs tikslai, bet ir numatyti konkrečius mokymosi žingsnius.

Tikslų numatymas. Mokytojas mokiniui suprantama kalba temos ar pamokos pradžioje turėtų formuluoti konkrečius tikslus – mokymosi uždavinius. Pavyzdžiui, paaiškinti, *ko bus mokomasi ir kaip bus dirbama* per dalyko pamokas, užrašyti *pamokos uždavinius* ir numatyti *priemones*, kurių reikės sprendžiant uždavinius. Tikslai ir uždaviniai turėtų būti formuluojami atsižvelgiant į vaiko amžių ir gebėjimą savarankiškai jų siekti: kuo mokiniai jaunesni, tuo keliama „artimesni“ ir paprastesni tikslai. Puiku, jei mokytojas kelia skirtingo sudėtingumo tikslus ir diferencijuoja užduotis, kurios gali būti atitinkamai pažymėtos (pavyzdžiui, simboliais ar spalvomis) ir pritaikytos mokiniams pagal individualius gebėjimus.

Vyresni mokiniai skatinami sąmoningai siekti mokymosi tikslų. Pavyzdžiui, mokinio gebėjimą kelti tikslus ir metakognityvinį mąstymą paskatintų klausimai:

Kokį tikslą, susijusį su šia pamoka / tema / užduotimi pats sau keli?

Ką norėtum sužinoti, išmolti?

Kokį tyrimą atliksi, kad galėtum palyginti įvairias nuomones ir padaryti išvadas?

Nusakyk kilusią problemą ir pasiūlyk, kaip ją būtų galima spręsti.

Kokius šaltinius naudosi norėdamas patikrinti, ar teisinga ši informacija?

Sugalvok taisyklių, kaip reikia varžytis komandomis ir išvengti konfliktų.

Kokių tikiesi rezultatų bendradarbiaudamas grupėje?

Ketvirtoji strategija – ugdymo turinio prasmingumo ir įdomumo atskleidimas

Bene patvariausiai motyvacija yra susijusi su prasmingumo suvokimu. Mokymasis yra paviršutiniškas, kai mokosi dėl to, kad išlaikytų testą, atsiskaitytų už namų darbus ar gautų pažymį per kontrolinį, įtiktų mokytojui ar pasiektų kokią kitą trumpalaikį tikslą. Svarbu ne vien tai, *apie ką* bus mokomasi (tematika), o *dėl ko* – kad mokiniams būtų aišku, kodėl jiems tam tikrų žinių ir gebėjimų reikia, kokia išmokimo nauda, praktinė reikšmė. Pamoka gali būti puikiai suplanuota ir turėti gražiausių tikslų, tačiau, jeigu mokinys nesuvokia mokymosi prasmės, jo mokymasis nebus produktyvus. Jeigu pateikiama ypač sudėtinga teorinė mokymosi medžiaga ar sunaikiai įveikiamos užduotys, mokiniai gali juos atmesti. Ir atvirkščiai, jeigu medžiaga ir užduotys – primityvios, per lengvos, kartojama tik tai, ką mokiniai jau žino ar geba, jie gali nuobodžiauti ir manyti, kad veltui švaisto laiką.

Mokiniais padėtų geriau išmokti ir suprasti mokymosi prasmę *žinių pritaikymo užduotys*: pažįstamų situacijų, dėsningumą, principų ar sąvokų nagrinėjimas ir klausimai: *Kokiose situacijose tai būtų naudinga? Kodėl pravartu tai pritaikyti praktiniame gyvenime? Kokiam kontekste šios žinios būtų reikalingos?* ir kt.

Neabejotina ir *įdomumo* reikšmė pamokoje. Tai nėra tik privalomos mokomosios medžiagos papildymas, o svarbus pamokos turinio ugdomasis motyvas. Žinios ir įdomumas yra susiję – kad būtų įdomu, reikia šį tą išmanyti, o norint išmanyti, reikia domėtis. Mokytojo aiškinimas ir vadovėlio tekstai neturėtų būti atsakymų į neužduotus klausimus rinkiniai. Jei klausimų dar niekas neiškėlė, mokiniais neįdomu klausyti ar skaityti atsakymus. Šiuo atveju svarbu, kad mokytojas taikytų sokratiškąjį *euristinio mokymo* principą. Taigi mokiniai turėtų būti skatinami patys kelti probleminius klausimus ir hipotezes, pavyzdžiui: *Prisiminę žinomus klasikinio meno kūrinis, sugalvokite ir patikrinkite hipotezę – kas būtų, jeigu... Pasinaudodami iliustracijomis, sukurkite hipotezę apie šių žmonių tarpusavio santykius ir ją suvaidinkite vaidmenimis... Perskaitę straipsnį, iškelkite hipotezę apie šių žmonių socialines nuostatas ir ją pagrįskite...* ir kt. Jeigu pačios žinios (faktai, sąvokos, reiškiniai, formulės, dėsniai ir t. t.) nėra savaime įdomios mokiniais, vis dėlto gali būti įdomus jų pateikimo kontekstas, pavyzdžiui, jas pristato žymūs žmonės ar herojai, informacija siejama su kelionėmis, ekskursijomis, olimpiadomis, moksliniais atradimais, tyrimais, etnokultūrinėmis tradicijomis ir pan. Tekstų skaitymas taptų įdomesnis, jei juos reikėtų aptarti grupėse, papasakoti klasės draugams, išrinkti geriausią pasakotoją, paaiškinti, kodėl jį išrinko, ir kt. Mokiniais įdomu mokytiis tuomet, kai skatinama mąstyti ir pažinti ne tik *praeities* kultūros paveldą ar istoriją, bet ir keliamos aktualios *dabarties ir ateities* problemos (pavyzdžiui, jaunimo gyvenimo, visuomenės raidos tendencijos, meno ar popkultūros, mokslo ir technologijų pažangos, žiniasklaidos įtakos, sveikatos, gyvenimo kokybės, aplinkos pokyčiai ir pan.) ir diskutuojama, kaip jas vertinti.

Penktoji strategija – aktyvus mokinio vaidmuo ugdymo procese

Pati mokymosi veikla gali būti maloni ir motyvuojanti, jeigu mokiniai įsitraukia į aktyvų ir kūrybingą procesą. Šis reiškinys ugdymo teoretikų (Mihaly Csikszentmihalyi ir kt.) vadinamas „srovė“ arba „optimalia patirtimi“. Kad mokymasis ar darbas teiktų džiaugsmo, tereikia tvarkyti tam tikrus mokymosi ar darbo aspektus – „optimizuoti patirtį“. „Srovė“ – tai būseną, kurios veikiami žmonės taip įsitraukia į kokią nors veiklą, kad jiems, atrodo, daugiau niekas neegzistuoja. Ši būseną jau savaime yra tokia maloni, kad žmonės sutinka ką nors atlikti net negalvodami apie atlygį ar įvertinimą, nes tiesiog nori veikti. Tai savaime motyvuojantis procesas. Pavyzdžiui, judrūs žaidimai, muzikos klausymas, piešimas, esė rašymas, kino žiūrėjimas, vaidyba, šokis, šventės organizavimas, galvosūkių sprendimas, kompiuteriniai žaidimai ir kitos veiklos gali tapti „srovės“ šaltiniu. Pagal šią „srovės“ teoriją galima pateikti metodinių rekomendacijų, kaip kurti mokomąsias priemones ir aplinką, pritaikyti užduotis, skatinant mokinių aktyvumą ir kūrybingumą.

Optimaliai parinktų mokomųjų užduočių seka. Aktyvinant mokymą, svarbu ne tai, kiek ir kokios informacijos įmanoma mokiniais pateikti per pamoką, bet svarbu, kaip mokiniai skatinami dirbti su šia informacija ir kokią motyvaciją mąstyti ir veikti jie susikuria. Todėl siekiant sužadinti mokinio motyvaciją galima derinti rimtas ir linksmas užduotis, pavyzdžiui: „*Vaikai, atlikę šią užduotį, galėsite pažaisti jūsų mėgstamą žaidimą*“ ir pan. Svarbu pasistengti rasti veiklą, kurią mokinys atlieka niekieno neverčiamas, kuri jam pačiam labai maloni. Naudinga derinti tai, kas yra malonu ir ką būtina išmokti.

Jeigu mokytojas siekia, kad mokiniai mokytųsi ne paviršutiniškai, o stengtųsi siekti kuo geresnių rezultatų arba gerai suvoktų naują medžiagą, pamokos ar temos pradžioje galėtų pateikti tam tikrą susidomėjimą keliantį *iššūkį* – probleminį klausimą „Kas tai?“ ar mįslę, kurie motyvuotų mokinius sužinoti daugiau. Galima pateikti užduočių (žaidimų-galvosūkių), kurios pačios savaime skatintų mokinius būti aktyvius ir domėtis toliau pateikiama medžiaga: *Sugalvokite kuo daugiau žodžių... Nupieškite kuo daugiau daiktų, kuriuos galima pagaminti iš... Pateikite kuo daugiau pavyzdžių apie...* ir t. t. Jei pamokos pradžioje mokytojas pateikia probleminių klausimų, demonstruoja vaizdų ar plakatų, skatinančių „minčių lietu“ ir diskusiją, o tik po jų – aiškinama arba mokiniai skaito vadovėlio tekstą, mokymosi ir pažinimo motyvacijos aspektu laimima nauja kokybė. Probleminiai klausimai, užduotys ir žaidimai turėtų būti optimaliai pritaikyti tam tikriems mokinių gebėjimams ugdyti, neturėtų būti nei per daug sudėtingi, nei pernelyg paprasti. Reikėtų atsižvelgti į tai, kad berniukams ir mergaitėms patinka skirtingos veiklos ir žaidimai. Jų trukmė per pamoką taip pat turėtų būti „optimali“ – nei per ilga, nei per trumpa, kad mokinių veikla nebūtų nutraukta tada, kai jie labiausiai į ją įsitraukę.

Nemotyvuotai parinktų mokomųjų užduočių seka. Tradicinė pamokų struktūra, kai į pirmą vietą iškeliamas mokytojo aiškinimas arba vadovėlio tekstas, o paskui – įvairiausi „priedai“ (klausimai, tekstų ištraukų skaitymas, vaizdų demonstravimas, praktinės užduotys) dažnai nėra veiksminga siekiant motyvuoti mokinius. Jei mokytojas arba vadovėlio autorius praneša „kaip buvo iš tikrųjų“, „kaip vyksta procesas“, „kas yra svarbiausia“, o visos kitos pamokos struktūrinės dalys parinktos taip, kad patvirtintų šias mintis, poreikio mąstyti pačiam mokiniui nėra. Bet koks bandymas sukurti intrigą, problemą tuomet, kai viskas jau paaiškinta, dvelkia dirbtinumu. Mokinys labai greitai supranta, kad jo mąstymui ir kūrybinei vaizduotei erdvės nėra, jis privalo mąstyti nurodyta kryptimi, gauti tas išvadas, kurių tikisi mokytojas ir jas žino iš anksto. Tokią tradicinę pamoką skaitant vadovėlio

autorių tekstą ir stengiantis jį įsiminti galima vadinti gana pasyviu ir tam tikra prasme – saugiu mokymosi procesu. Mokiniai tik seka mokytojo arba vadovėlio autoriaus mintį ir pasyviai įsimena ją. Deja, ne kiekvieną mokinį tai motyvuoja pasitikėti savo pradinėmis žiniomis ir savarankiškai mokytis, kritiškai mąstyti. Aktyvesnis mokinio vaidmuo pasireiškėtų, jei mokytojas pateiktų darbo su keliais informacijos šaltiniais ar meno kūriniais užduočių, pavyzdžiui: palyginti skirtingas interpretacijas tam tikra tema, ieškoti ir atrinkti tinkamų pamokai informacijos šaltinių arba dailės reprodukcijų, pristatyti pasirinktą kompozitorių ar filosofų klasės draugams ir pan.

Reikėtų atkreipti dėmesį ir į mokytojo arba vadovėlio autorinio teksto kalbą, nes vaikai nemėgsta ilgų sakinų ir ištisinių ilgų tekstų. Mokytojas bendrauja su atitinkamo amžiaus mokiniais: vaikais, paaugliais, jaunuoliais. Su kiekviena amžiaus grupe bendraujant reikalingas vis kitoks kalbos stilius. Net ir puikiausias kalbos stilius gali pabosti, jei jis nesikeičia ištisus metus. Monotonijos pavojų galima pašalinti pajvairinant pamoką kitomis – garsinėmis, vaizdinėmis, IKT priemonėmis. Demonstruojama medžiaga turėtų ne tik pasyviai atspindėti pamokos temą, bet ir kelti asociacijų ir minčių: patys mokiniai turėtų būti skatinami interpretuoti įvairių vaizdinę informaciją, ją analizuoti ir kritiškai vertinti, atpažinti stereotipus. Tačiau per didelę užduočių ar iliustracijų įvairovę gali trukdyti suprasti pagrindinę mintį, pamokos medžiagą kai kuriems silpniau besimokantiems mokiniams.

Šeštoji strategija – išorinis motyvavimas taikant atlygius ir bausmes

Iki šiol paplitęs bihevioristinis požiūris (pagal J. Watsoną, B. F. Skinnerį ir kt.), kad mokymas ir mokymasis – tai išorės veiksnių sąlygojamas asmens elgesio valdymas kaupiantis patyrimui. Motyvacijos skatinimas nesiekiamas su mąstymo procesais, o su refleksais: elgesio keitimo technika taikoma naudojant tam tikrą pastiprinimą, kuris gali būti teigiamas arba neigiamas ir suvokiamas kaip atlygis ar bausmė. Keli pagrindiniai bihevioristiniai elgesio motyvacijos formavimo principai gali išryškėti planuojant pamokas ir vertinimo sistemą.

Teigiamo pastiprinimo motyvai: mokytojas šiuo atveju vadovaujasi nuostata, kad už bet kurią veiklą turi būti atlyginta, ir klausia mokinių, ką jie priimtų kaip atlygį ir dėl ko stengtųsi? Tradiciškai pažymiai suprantami kaip atlygis už mokinio darbą. Mokytojai dažnai taiko *kaupiamąjį vertinimą naudojant simbolius*. Įvairių ženklų ar simbolių sistema gali ženklinti kontrolines vertinimo užduotis. Panašiai siūloma taikyti *pliusų ir minusų* arba *taškų sistemą*, pavyzdžiui, mokiniai skatinami lenktyniauti, kuris surinks daugiau taškų arba pliusų už įvairias atliktas užduotis ir veiklas. Mokinių motyvacija gali būti stiprinama *pagyrimais*, todėl mokytojas gali pateikti tam tikrą *elgesio modelį (pavyzdį)* ir pagirti už tokį vaikų poelgį. Teigiamas pastiprinimas „puiku!“, „šaukuolis!“, „labai gerai“, „gerai“ ir pan. dažnai taikomas pamokose kaip grįžtamasis ryšys už teisingai atliktas užduotis. Tačiau svarbu, kad pagyrimas būtų *veiksmingas ir informatyvus* – mokiniai turėtų žinoti, už ką konkrečiai jie yra pagirti ir ką reiškia užduotį atlikti „puikiai“, „gerai“ arba „šaukuolis“. Siekiant teigiamo poveikio motyvacijai ir piešiant „šypsenas“ svarbu aiškiai formuluoti konkrečios užduoties sąlygą ir kriterijus.

Neigiamo atsako ir elgesio koregavimo motyvai: vadovaujamosi nuostata, kad elgesio, už kurį turėtų būti baudžiama, nereikėtų kartoti, o tinkamai numačius vertinimo sistemą (bausmes), galima išmokyti asmenį pakeisti savo elgesį. Jeigu mokytojas taiko *simbolinį vertinimą ženklais* (pavyzdžiui, pradinėse klasėse), netinkami poelgiai ar neteisingai atliktos užduotys gali būti žymimos atitinkamai, pavyzdžiui, šauktukais „!“ arba „juoduliais“. Tačiau ilgainiui mokiniai pripranta prie tokių ženklų ir gali nebekreipti dėmesio į juos, todėl reikėtų siekti vertinimo įvairovės ir kaitos. Siekiant koreguoti nepageidaujamą elgesį mokytojas galėtų pateikti aptarimui tam tikrų herojų ar vaikų bendraamžių poelgių ir iliustruoti situacijas, tačiau mokiniai turėtų patys diskutuoti ir jas įvertinti, kadangi neigiamos išankstinės mokytojo nuostatos ir pastabos nemotyvuoja, reikėtų vengti moralizavimo. Vadovaujantis išorinio motyvavimo principu, kad elgesį reikia formuoti pamažu, dėmesys dažnai kreipiamas į užrašytas *elgesio taisykles*, pavyzdžiui, kaip elgtis pamokoje ir mokykloje, griežtai nurodomos jų nesilaikymo pasekmės. Tačiau teigiamo poveikio motyvacijai nepasiekama pernelyg akcentuojant bausmes arba piešiant „juodulius“. Gera metodika yra ta, kuri skatina mokinių mokymosi ir elgesio patyrimo refleksiją, t. y. patiems susitarti dėl taisyklių, daryti išvadas iš netinkamų poelgių, baigti nebaigtus sakinius: *Supratau, kad... Jeigu pasielgčiau taip, vadinasi... Kitą kartą daryčiau kitaip...* ir pan.

Atsargiai reikėtų pateikti dienoraščių rašymo ir tokias užduotis, kurios mokinius verčia pasidalyti asmeniniais išgyvenimais raštu arba viešai žodžiu. Ne kiekvienas mokinyss išdrįs garsiai reikšti mintis ir jausmus, tai jam gali sukelti neigiamų emocijų, norą užsisklęsti savyje. Todėl pateikiant mokiniams asmeninę užduotį reikia paaiškinti, kaip šis darbas bus tikrinamas ir vertinamas. Mokytojas turėtų pabrėžti, kad šio darbo nereikės garsiai skaityti, jei mokiniai nenorės, t. y. patys vaikai pasirinks, koks patikrinimo būdas jiems priimtinas: ar perskaityti suolo draugui, ar tik mokytojui atiduoti savo darbą ir pan.

Apibendrinant galima teigti, kad šiuolaikiškai dirbantis mokytojas gali taikyti veiksmingas ugdymo strategijas ir priemones stiprindamas mokinių mokymosi motyvaciją: atsižvelgti į vaiko asmenybės poreikius, skatinti teigiamas mokymosi nuostatas ir emocijas, kelti aiškius ir prasmingus ugdymo tikslus, sudominti pamokų turiniu, aktyviai įtraukti mokinius į ugdymo procesą, mokyti remiantis mokinio patyrimu ir teikti konstruktyvų grįžtamąjį ryšį. Galima daryti išvadą, kad neformalus formuojamasis vertinimas yra orientuotas į vidinės motyvacijos skatinimą, o pažymiai – veikiau išorinio formalaus motyvavimo veiksniai. Svarbu stiprinti mokinių teigiamas mokymosi nuostatas ir pasitikėjimą savo gebėjimais, padėti išvengti išmokto bejėgiškumo jausmo.

Aptarkite ir padiskutuokite metodinėje grupėje:

- Kurie motyvacijos skatinimo būdai yra susiję su mokinių poreikiais (pavyzdžiui, pripažinimo, augimo, bendravimo, priklausomybės grupei ir kt.)?
- Kurie iš motyvacijos skatinimo būdų yra veiksmingi ugdymo tikslų požiūriu?
- Kodėl pernelyg tolimi ugdymo tikslai arba priskyrimas silpnesnei grupei gali sumažinti mokinių motyvaciją?
- Kaip Jūs motyvuojate mokinius imtis veiklos, kuri jiems atrodo „nuobodi“?
- Įvertinkite kaupiamojo vertinimo metodikos galimus pranašumus ir trūkumus.
- Kuriais atvejais vertinimas „įskaityta / neįskaityta“ arba pažymiais yra veiksmingas, o kuriais gali mažinti mokymosi motyvaciją ir kodėl?
- Kurie vertinimo būdai motyvuoja jaunesnius vaikus, o kurie – aukštesniųjų klasių mokinius?

MOKINIŲ MOTYVAVIMAS PRADINIAME UGDYME

Kauno Senamiesčio pagrindinės mokyklos pradinių klasių mokytoja Rasa Staniunaitienė

Tėvų skatinimai

Įgyvendinant šiuolaikinio ugdymo nuostatas tėvai tampa ugdymo įstaigų partneriais, paisoma jų nuomonės. Pirmaklasių tėveliai nuoširdžiai bendradarbiauja: domisi švietimo naujovėmis, teigiamai vertina pokyčius mokinių pasiekimų vertinimo srityje. Pirmąjį mokslo metų mėnesį jie rašo palinkėjimus savo vaikams:

Mingaile, džiaugiuosi, kad tu jau pradėjai lankyti mokyklą, ir noriu palinkėti būti darbščiai, stropiai, drausmingai bei mandagiai su savo mokytoja, taip pat gerai, sąžiningai, teisingai ir meiliai savo tėveliams. Tėvelis.

Miela Mingailyte, tu – jau pirmaklasė. Man šiek tiek neramu, kaip tau seksis mokykloje. Rugsėjo 1-ąją tau suėjo šešeri su puse metų. Tu tokia dar mažytė. Pradėjusi lankyti mokyklą tu tarsi įžengei į žinių pasaulį ir tapai labai savarankiška mergaitė. Žinodama tavo didelį norą visur pirmauti, linkiu tau neprarasti noro mokytis, net ir susidūrus su sunkumais. Žinok, tau visada padės tavo Mokytoja ir mes – tėveliai. Būk linksma, draugiška, paslaugi ir geranoriška. Mamytė.

Brangus Gustuk, linkiu tau daug ir gerų įspūdžių mokykloje, atrask save, būk draugiškas, paslaugus, siek savo tikslų. Didžiuojuosi tavimi! Mamytė.

Kamile, tu jau pirmokė. Džiaugėmės, kad tu užaugai, bet kartu labai nerimavome, kaip tau seksis mokykloje, ar užteks užsispyrimo, noro pažinti žinių pasaulį? Bet dabar mes jau ramūs, nes tu šauniai įsiliejai į pirmokų gretas, mokytoja tave giria, susiradai daug naujų draugų. Labai tavim didžiuojamės, nes tu mums pati mieliausia, pati šaunčiausia, pati protingiausia, tad nenukabink nosies, kai susidursi su kliūtimis. Tu jas įveiksi. Sėkmės tau, dukrele, žinių šalyje! Tėveliai.

Akvile, tegul visos žemės raidės taps geriausios tavo draugės. Mokykis gerai, vaikelai, ženk į priekį po žingsnelį. Linki tėveliai ir sesutė.

Gabija, būk linksma, žvali, sveika, kaip pavasario pirma gėlė – žibutė... Būk gera tu mokinukė, raideles visas rašyt išmok, šypsenėles suskaičiuok ir skaityti pasakėlę tu išmokyk savo lėlę. Mama.

Pirmaklasių tėvai mielai pildo „I klasės mokinio pasiekimų aplanko“ skiltį „Tėvų nuomonė“. Nuosekliai prie kiekvieno dalyko (dorinis ugdymas, lietuvių kalba, pasaulio pažinimas, matematika, dailė ir technologijos, muzika, kūno kultūra) skilties kiekvieną mėnesį jie parašo nuomonę apie savo vaiko ugdymąsi.

Ievutės tėvėlių nuomonė

Smagu, kad sugebi parodyti, ką išmoksti per pamoką, gražiai bendrauji su klasės vaikais.

Gerai, kad laikaisi taisyklių mokykloje, gatvėje. Linkiu namuose taip pat jų laikytis.

Puiku, kad išgirsti ir supranti mokytojos pateiktas užduotis ir jas išsprendi.

Džiaugiuosi, kad tau patinka piešti ir moki susitvarkyti darbo vietą.

Labai gerai, kad esi stropi.

Muzika tau visada padės: ar linksma, ar liūdna, klausykis jos ir muzikuok.
 Būk judri ir drausminga – augsi sveika mergaitė.
 Labai gražu nuo pat mažens ugdytis katalikiškąsias vertybes.
 Džiaugiuosi, kad drąsėji ir mokaisi mintinai tekstus.
 Graži kalba tave labai puošia.
 Labai puiku, kad susidraugavai su parkeriu ir raidelėmis.
 Linkiu būti drausmingai ir mokykloje, ir namuose.
 Gamtos pažinimas – labai svarbu dalykas. Gamta – žmogaus, taigi, ir tavo namai.
 Smagu, kad skaičiuoti tau patinka.
 Džiaugiuosi tavo darbeliais.
 Gerai, kad įgauni stropumo ir pati susidedi pamokoms reikalingas priemones.
 Muzikuojantis vaikas visada yra linksmas, įdomus. Ačiū tau už dėdele atliekamas tavo daineles.
 Bus labai smagu, jei išmokus dalykus lavinsi kasdien.
 Išmokusi girdėti, išklaudyti ir suprasti, galėsi sėkmingai mokytis.
 Mokėdama gražiai pasakoti, turėsi daug draugų.
 Gražus raštas byloja apie tave gerus dalykus: esi tvarkinga, dėmesinga, susikaupusi.
 Labai svarbu augti doru žmogumi, galinčiu ir nebijančiu sudrausminti blogai besielgiančiuosius. Žinodama, kaip apsaugoti save, apsaugosi ir kitus. Sėkmės!
 Puiku, kad drąsiai žengi į matematikos pasaulį.
 Mokėdama piešti gražiai nuspalvinsi savo aplinką. Puiku!
 Suplanuoti, padaryti darbėlį nuo pradžios iki pabaigos ir sutvarkyti darbo vietą – labai svarbus dalykas, kurį suaugusieji atlieka kasdien daug kartų.
 Muzikos pažinimas, mokėjimas groti instrumentais suartina žmones, pralinksmina, pakelia nuotaiką.
 Smagu, kad mokaisi naujų pratimų, tik nesuprantu, kodėl sportinę aprangą palieki namuose, nors žinai, kad bus kūno kultūros pamoka.
 Kantraus ir tinkamo laukimo vaisiai labai saldūs. Mokėjimas laukti padeda patirti gyvenime daugiau tikrų švenčių. Tau to labai linkiu!
 Džiugu, kad noriai kalbi, pasakoji, atsakinėji į klausimus. Žodis – bendravimo priemonė, o taisyklingas žodis – kultūringumo požymis.
 Skaityti ir gražiai rašyti raides tu tikrai moki. Linkiu visada draugauti su knygelėmis.
 Laukti su džiaugsmu – tai pagreitinti šventės atėjimą! Pasirengimas ir tvarkos palaikymas ruošia sėkmei kelią!
 Labai džiugina darnus bendravimas su klasės draugais. Linkiu visada laikytis taisyklių – mokykloje, gatvėje, gamtoje, namuose. Tvarka padeda išvengti nelaimių ir žada pasisekimą.
 Sakoma, kad matematika yra proto gimnastika. Džiugu, kad šios gimnastikos pradmenys Tau yra įveikiami. Sėkmės atliekant ir sunkesnes užduotis!
 Smagu, kad mėgsti piešti ir tai tau sekasi. Iš tavo piešinių, kurie guli mano darbo stalo stalčiuje, galėčiau surengti didelę parodą!
 Tavo susidomėjimas muzikos instrumentais tikrai nemenkas. Atsiprašau, kad gal ne visada dėmesingai klausydavai savo atliekamų kūrinių, žadu pasitaisyti.
 Sportavimas, mankšta – tau įdomūs dalykai. Ir gerai, nes tai padeda būti žvaliai ir augti sveikai. Linkiu išmokti kūlversčius atgal.
 Linkiu tapti Jėzaus drauge.
 Man taip pat patinka pasakos, jos padeda svajoti ir augti kūrybingu žmogumi.
 Skaitymas augina tave, linkiu daug daug skaityti.
 Gražus raštas daug apie tave pasakys, tvarkingas raštas – tavo veidrodis.
 Puiku, kad sugebi rašyti raides, iš kurių susideda žodžiai.
 Eismo, bendravimo taisyklės padeda tinkamai elgtis, tave supranta kiti, o susitarti visada geriau negu susipykti. Linkiu tai išbandyti namuose su broliuku.
 Labai gerai, kad tau sekasi matematiniai veiksmai, linkiu nenusiminti, kai iškart negauni teisingo atsakymo.
 Gražūs tavo darbėliai džiugina mane, linkiu piešti gražų ir gerą pasaulį.
 Džiaugiuosi tavo muzikos jautimu, linkiu stipraus noro mokytis muzikos paslapčių, tu tai gali!
 Linkiu labiau pamėgti kūno kultūros pamokas. Sportas padeda užaugti sveiku ir stipriu žmogumi.

Mingailės tėvelių nuomonė

Mingailė myli knygeles ir mėgsta jas skaityti.
 Nuoširdžiai stengiasi išmokti gražiai rašyti raideles.

Yra draugiška mergaitė ir, manome, kad ji lengvai bendrauja su kitais žmonėmis.
 Noriai sprendžia užduotis ir namie.
 Yra kūrybinga ir stengiasi būti tvarkinga.
 Turi klausą.
 Yra sportiška ir aktyvi mergaitė.
 Per didžiulias šventes lankosi bažnyčioje.
 Mingailė turi gerą atmintį.
 Skaito knygeles iš mokyklos bibliotekos.
 Mamytė ir tėvelis džiaugiasi Mingailės gebėjimu rašyti žodžių junginius ir sakinius.
 Mingailės didelis noras kuo geriau pažinti „pasaulį“ leidžia jai dalyvauti pokalbyje visomis temomis.
 Matematika – viena iš mėgstamiausių Mingailės pamokų.
 Išradingumui nėra ribų.
 Namai pilni jos darbelių...
 Džiaugiasi išmokusi dūduoti dūdele.
 Mingailė auga „sportininkų“ šeimoje.
 Išmoko maldelę „Sveika Marija“.
 Mingailė namuose papildomai atlieka rašymo darbus. Tėveliai labai džiaugiasi jos gebėjimu skaityti.
 Savo piešinius ir kitus dailės darbelius mėgsta dovanoti.
 Muzika Mingailę lydi nuo mažų dienų, todėl ji noriai dainuoja, dūduoja. Tėvelius tai labai džiugina.
 Mingailės tėvelis yra treneris. Vasarą jie kartu važiuoja į sporto stovyklą, kurioje ji grūdinasi ir mokosi savarankiškumo, disciplinos.
 Mingailė nuoširdžiai tiki į Dievą, dalijasi su juo savo džiaugsmiais ir nesėkmėmis.
 Didžiuojamės Mingailės gebėjimu puikiai skaityti ir rašyti. Mingailė pati parašė Kalėdų seneliui laišką.
 Domisi įvairiais gamtos reiškiniais. Labai laukia „tikros“ žiemos, kad galėtų su tėveliu nuo kalnelio pasivažinėti čiuožtuku, nulipdyti sniego senį.
 Kalėdų senelis Mingailei padovanojo laikrodį, ji labai apsidžiaugė ir pradėjo mokytis pažinti rodomą laiką. Taip pat mokosi skaičiuoti pinigėlius.
 Pastebėjome, kad Mingailės atliekami darbeliai ir piešiniai yra gražūs ir kūrybingi.
 Mingailė supranta, kad sportas – sveikata. Todėl, kai tik yra galimybė, eina su tėveliu pasportuoti.
 Yra nuolatinė mokyklos bibliotekos skaitytoja. Džiaugiasi kiekviena nauja knygele. Ji bando atpasakoti tai, apie ką pati perskaitė.
 Tikrai ji patiria malonumą gražiai rašydama.
 Mingailės Kalėdų atostogos buvo labai įdomios. Ji pamatė naują šalį, sužinojo daug įdomaus apie Londoną.
 Panoro išmokti anglų kalbą.
 Manau, jai viskas įdomu, kas nauja. Todėl noriai sprendžia įvairius uždavinius.
 Labai kruopščiai atlieka dailės darbelius ir visada laukia įvertinimo.
 Labai džiaugiasi ir džiugina savo tėvelius gebėjimu muzikuoti.
 Mankštai – TAIP! Taip mano visa mūsų šeimynėlė. Apie tai, kas yra higiena, stengiamės priminti Mingailei kuo dažniau.

Tokie nuoširdūs tėvų įrašai apie vaikų gebėjimus yra neįkainojama dovana savo vaikams – paskata pasitikėti savo jėgomis, tobulėti, patirti sėkmę. Tai stiprus ramstis mokytojui tolesniame darbe.

Pirmaklasių tėvai mokslo metų pradžioje pildo lenteles „Tėvų lūkesčiai“ ir „Tėvai apie vaiką“:

Tėvų lūkesčiai

Mes pageidautume, kad.....	Prašome atkreipti dėmesį į
.....
.....
.....

Tėvai apie vaikus

Kaip vaikas augo, vystėsi, kokia jo sveikata Mūsų vaiko charakterio bruožai Bendraudamas su bendraamžiais, jis	Nusiminęs, susijaudinęs, jis Mūsų vaiko mėgstamiausios pasakos Mėgstamiausi žaidimai Mėgstamiausios knygos, filmai Jis ypač domisi
---	---

LAPKRITIS

Pagyrimai, skatinimai

 <u>PASIEK TAI, KO LABAI TROKŠTI.</u>	 <u>TAVO GRAŽUS RAŠTAS IR TVARKINGI SĄSIVINIAI.</u>
 <u>PUISELEK GERASIAS SAVO SĄVYBES, KITUOSE TAIP PAT IEŠKOK GERUMO.</u>	 <u>STENKIS SUSITARTI, SUSILAIKYK NUO NEMALONIŲ ŽODŽIŲ ESANT GINČYTINOMS SITUACIJOMS.</u>
 <u>GIRIU UŽ ATLIKTAŠ PAPILDOMAS UZDUOTIS NAMUOSE.</u>	 <u>BŪK TEISINGA IR KUR GALIMA SIEK TEISYBES.</u>

Tėvų nuomonė (skatinimai) Labai norėčiau girdėti, kad mūsų mergaitė ne tik gerai mokosi, bet ir gražiai elgiasi. Būk protinga!

Padrąsinimai

Pateiksiu pavyzdį, kaip svarbu padrąsinti mokinį, kuriam kažkas nepasisėkė, ir skatinti pasitikėti savimi.

Petriukas, atlikdamas namų darbus, įdėjo labai daug darbo, kad išspręstų matematikos uždavinį, tačiau taip jo ir neįveikė. Kitą dieną patikrinau namų darbus ir paaiškėjo, kad šio uždavinio išspręsti nepavyko tik vienam Petriukui. Visai klasei jis atrodė nelabai sudėtingas. Tačiau patikėjau Petriuku, įvertinau jo pastangas ir pasakiau, kad jis gali įveikti šį uždavinį. Pasistengiau mokinį ne nubausti, o jį padrąsinti: „Mokiniam ne visada viskas pavyksta iš karto. Tikiu, kad kitą kartą tu panašų uždavinį išspręsi“.

Mokinius, kuriems sunkiai sekasi mokytis, teigiamai veikia padrąsinimai, paskatinimai – jų poveikis padidinti motyvaciją daug svarbiau už papeikimą.

Mokiniai svarbu įsivaizduoti, kad nuo jo paties priklauso būsima jo sėkmė. Šitaip mokinys numato savo galimybes ir įvertina situaciją, kurioje jis yra. Įdamasis veiklos, jis įvertina galimus sėkmės veiksnius: asmenines savo savybes, kitų reikšmingų jam asmenų elgesį, žinių apimtį, savo savijautą šiuo momentu ir t. t. Jei daugelį šių dalykų jis įvertina neigiamai – mokinys gali atsisakyti veiklos, o jeigu neigiamas įvertinamas kartojasi dažnai – formuojasi nesėkmės vengimo motyvacija. Mokiniai, patiriantys nuolatinę nesėkmę, jaučiasi menkesni mokytojų, bendraamžių akyse. Krinta mokinio pasitikėjimas savimi, palengva susiformuoja būdingas neigiamas požiūris į save, savo veiklą ir aplinkinius. Mokymasis gali kelti nemalonių išgyvenimų, atsiranda frustracijos būsena. Labai svarbu, kad mokinys išmoktų objektyviai įvertinti tiek savo galimybes, tiek mokymosi situaciją. Todėl šiuo atžvilgiu labai svarbus mokytojo vaidmuo.

Mažybiniai kreipiniai

Mokau pradinukus. Dirbdama su pirmokais, antrokais ir trečiokais pastebėjau, kad kreipimasis į juos mažybine, malonine forma, kaip antai: *Petriukai, Pauliukai, Agnute* ir t. t. daugeliui didina motyvaciją, nepaisant koks veiklos pobūdis.

Ketvirtokams (kai kuriems ir trečiokams) tai akivaizdžiai nebepatinka. Kai kreipiamės į mokinius *Petriukai, Pauliukai, Agnute* ir t. t., vaikai jaučiasi nemaloniai. Jie net susigėsta, išrausta... Tai akivaizdžiai jų nebemotyvuoja.

Dirbant su pradinė klasių mokiniais būtina atkreipti dėmesį į vaikų amžiaus tarpsnį. Jaunesniojo mokyklinio amžiaus mokinius deminutyvai skatina siekti geresnių rezultatų. Baigiant pradžios mokyklą tai jau dažniausiai jų nemotyvuoja.

Mokymosi tikslai – profesijos

Pradinėje mokykloje per matematikos pamokas trečiokai nelabai noriai spręsdavo keblius uždavinius, kurie yra neprivalomi. Per pamokas ir klasės valandėles, kalbant su mokiniais apie profesijas, paaiškėjo, kad daugelis jų nori tapti bankininkais, gydytojais, policininkais, mokytojais... To nepamiršau ir per matematikos pamokas. Užduodama namų užduotis paaiškinau, kad norint rinktis bankininko, gydytojo, policininko, mokytojo profesijas negalima išsisukti nuo matematikos. Tai labai motyvavo mokinius. Jie su didžiu noru pradėjo spręsti painius uždavinius, pasitelkdami į pagalbą tėvus, draugus, o kartais, pasilikę po pamokų, kreipėsi ir į mane prašydami padėti.

Taigi noras ateityje rinktis populiarias specialybes gali motyvuoti mokinius spręsti sudėtingus ir keblius uždavinius per matematikos pamokas. Iki šiol nebuvau radusi geresnio paskatinimo šiems matematikos uždaviniams spręsti.

Švenčionių pradinės mokyklos mokytojos Danguolė Sadaunykienė ir Edita Novikienė

Mokinių tėvų dalyvavimas

Dailės ir technologijų pamoka vyko antroje klasėje, jos tema – „*Sagos, sagutės...*“

Šią pamoką vedė mokinio mama, dirbanti siuvėja. Pamokos pradžioje ji papasakojo apie savo darbą, parodė įvairių medžiagų pavyzdžių, papasakojo sagos atsiradimo istoriją.

Mama mokė vaikus taisyklingai siūti sagas. Mokiniai labai kruopščiai dirbo. Pamokos pabaigoje apžiūrėjome prisiūtas sagutes, aptarėme darbą. Mokiniai pasakojo savo įspūdžius. Vedusi pamoką mama pasiūlė vaikams namuose prisiūti po vieną sagą visiems šeimos nariams. Klasėje vyko šeimų darbelių paroda.

Po savaitės vykusiame tėvų susirinkime tėveliai pasakojo, kad po šios pamokos daugelio namuose neliko neprisūtytų sagų.

Manau, kad mokinius paskatino sėkmingai dirbti ir vėliau džiaugtis savo darbo rezultatais nauja, naudinga veikla, taip pat mokytojos pareigas atlikusios mamos puikiai organizuotas darbas pamokoje. Vaikus motyvavo šeimos narių teigiamas požiūris į mokymosi veiklą ir bendras šeimos darbas ruošiant parodą.

Šiame procese mokinių motyvacijos puikiausias įvertinimas buvo vaikų džiaugsmas įveikus užduotis – išmokus naujos veiklos ir šeimos darbų parodėlė.

Kūrybiniai projektai

Vykdėme bendrą dailės būrelių projektą *Papuoškime mokyklą*.

Šio tęstinio projekto tikslas – skatinti vaikus kurti ir atskleisti kūrybinius jų gebėjimus, savo darbais puošti klasę ir mokyklą.

Mokinius noriai dirbti motyvavo aiškūs tikslai (papuošti savo aplinką), bendravimas ir bendradarbiavimas (darbas grupėse, porose), sėkmės pojūtis ir galimybė pasidžiaugti konkrečiais savo veiklos rezultatais (parodos, ekspozicijos mokyklos fojė ir koridoriuose).

Dailės būrelių mokinių darbais puošiamė mokyklą kalendorinių, valstybinių ir kitų švenčių progomis. Tai skatina mokinius lankyti dailės būrelius ir aktyviai dalyvauti jų veikloje.

Tarpdalykinė integruota veikla

Antros klasės mokiniams vedėme matematikos, dailės ir technologijų integruotą pamoką *Kubas*.

Matematikos pamokoje mokiniai susipažino su geometrinium kūnu – kubu. Klasės aplinkoje ieškojo kubo formos daiktų, matavo juos, lygino įvairaus dydžio kubus, statė statinius iš kubų.

Dailės ir technologijų pamokoje mokiniai gamino iš popieriaus juostelių kubus ir juos dekoravo piešiniais. Visi mokinių darbai buvo eksponuojami klasėje.

Tarpdalykinė integracija atitinka pradinukų amžiaus psichologines savybes – padeda suvokti aplinką kaip visumą, skatina susidomėjimą mokomąja medžiaga, suteikia daugiau galimybių pritaikyti naujas žinias. Tai didina mokinių motyvaciją ir teigiamą požiūrį į mokymąsi.

MOKINIŲ MOTYVAVIMAS ETIKOS PAMOKOSE

Sedos Vytauto Mačernio gimnazijos etikos mokytoja Edita Prialgauskienė

Mokinio individualybės pažinimas ir pripažinimas

Manau, labai svarbu parodyti mokiniui, kad neatsižvelgiant į tai, kokia yra jo nuomonė viena ar kita tema, nesvarbu, kokios jo moralinės nuostatos, vertindami jo žinias nepaisome šių dalykų. Pavyzdžiui, pamokoje dalyvavo mokinys, kuris retai ateina į pamokas, yra probleminio elgesio, nepaklūsta taisyklėms. Šią pamoką jis elgėsi pakankamai gerai, buvo aktyvus, tačiau jo nuomonė nesutapo su klasės draugų ir mokytojos nuomone. Mokytoja vertindama mokinį pasidžiaugė, kad šis turi savo nuomonę, gali ją apginti, skatino ir ateityje būti tvirtą, pasitikėti savimi. Padėkojo už galimybę pasiginčyti (*nes tik ginčiuose gimsta tiesa*), už tai, kad ne tik gynė savo nuomonę, bet tolerantiškai išklausė ir kitų nuomones. Manau, toks mokytojo vertinimas motyvuoja mokinį, skatina jį labiau pasitikėti savimi, gerbti kitus. Tačiau viskas gali pasisukti kitaip, jei mokytojas vertindamas mokinį kalbės, kad jis, t. y. mokinys, kaip visada ginčijosi, kad jo nuomonė yra klaidinga ir apskritai argi gali turėti nuomonę šis „amoralus, chuliganiško elgesio pilietis“. Po tokio vertinimo mokinys ir paliudys tai, ką mokytojas sakė, – pasielgs amoraliai, gal net chuliganiškai, o apie motyvaciją nereikia nė kalbėti. Mokinys ir vienu, ir kitu atveju pasielgs atitinkamai pagal susidariusią situaciją: jei mokytojas mano, kad jis yra šaunus mokinys, tai jis ir elgsis kaip šaunus mokinys, o jei mokytojas negerbia mokinio ir tai akivaizdžiai parodo, pagarbos mokytojui ir aplinkiniams nežarstys ir mokinys. Iš tiesų, mokiniui svarbus vertinimas tik to žmogaus, kuris jam yra autoritetas.

Kitas svarbus momentas vertinant – atsižvelgti į mokinio nuotaiką, būseną konkrečiu metu, konkrečioje situacijoje. Pavyzdžiui, mokinys pamokos metu padarė keletą klaidų, buvo išsiblaškęs, bet mokytojas pastebėjo, kad jis šiandien yra lyg nesavas, jo elgesys nėra įprastas. Tad vertindamas mokytojas turėtų arba apskritai neminėti trūkumų, o jei tai neišvengiama – pradėti nuo teigiamų dalykų, juos pabrėžti ir lyg tarp kitko paminėti.

ti netikslumus, trūkumus. Priešingu atveju mokinys net neišgirs, kas jam kalbama, o ir prisimins tik neigiamus dalykus, kurie tikrai jo nemotyvuos. Todėl kiekvienas mokytojas turi stengtis pažinti savo mokinius. Tai labai sudėtinga, bet palengvina mokytojo darbą, nes pažindamas savo mokinius mokytojas lengviau randa kalbą su jais.

Abiem atvejais mokiniams „pasiseka“, jei su jais dirba tolerantiškai, juos gerbiantys, norintys pažinti savo ugdytinius mokytojai. Mokytojas nebūtinai turi būti visažinis, bet jis privalo būti asmenybė. Kitaip jo negerbs mokiniai, kolegos. Mokytojas privalo mylėti tuos, kurie jam yra patikėti!

Klaipėdos rajono Ketvergių pagrindinės mokyklos pradinių klasių ir etikos mokytoja Vita Čingienė

Formuojamojo vertinimo poveikis

Sudėtinga nuspręsti, kuris formuojamojo vertinimo būdas konkrečiai klasei, grupei ar vaikui tinkamiausias, nes kiekvienas vaikas – unikali būtybė, juk net to paties amžiaus vaikai gali gerokai skirtis ir fiziškai, ir psichiškai. Tai margaspalvė charakterių minia, jie – įvairūs ir įdomūs. Dėl temperamento, lyties, kūno išvaizdos, gabumų, jautrumo ir ištvėrmės skirtumų, be to, dėl aplinkos, visuomenės konteksto ir tėvų auklėjimo skirtumų kiekvienas vaikas yra nepakartojama asmenybė. Manau, kad tik klasės mokytojas ir auklėtojas itin gerai pažinęs savo mokinius, gali rasti tinkamą kiekvienam vaikui neformalaus vertinimo būdą, tinkamą žodžių, kurie išties motyvuotų mokinį, skatintų jį tobulėti.

Visi vaikai yra skirtingi. Mes turime priimti vaiką tokį, koks jis yra – su visais jo trūkumais ir teigiamomis savybėmis. Reikia sudaryti tokias vertinimo situacijas, kad mokinys patirtų kuo daugiau teigiamų išgyvenimų. Pagyrimas ir padaršinimas – aktyvumo variklis. Klaidinga manyti, kad kritika padės vaiką išjudinti, stimuliuos. Teisingai sakoma: „*Girk rimtai, bark taupiai!*“

Teigiamai motyvavęs pavyzdys

Etikos pamokoje grupinio darbo metu Monika grupei pasiūlo puikų pateiktos konfliktinės situacijos sprendimo būdą. Situacija suvaidinama. Mokytoja pasidžiaugia puikia vaidyba ir pagiria šio sumanymo autorę – Moniką, sakydama: „*Aš pati nebūčiau taip gudriai sugalvojusi!*“. Mergaitė džiaugiasi, siekia ir kitą kartą nenuvilti grupės ir mokytojos.

Pateiktoje situacijoje mokytoja neformaliu vertinimu skatina mokinės pasitikėjimą savo jėgomis ir norą mokytis (ar bent jau neužgniaužia jo). Tai padeda sukurti šiltą emocinį klimatą grupėje, klasėje. Reikia prisiminti, kad geri mokinio santykiai su mokytoju ir bendraamžiais – viena iš sėkmingo mokymosi sąlygų. Visi mokiniai tikisi iš mokytojos pripažinimo, meilės, pagarbos. Jei vaikas nuolat patirs nesėkmę, visiškai praras pasitikėjimą savimi, pripras prie nesėkmių, tuomet jo mokymosi motyvacija bus labai menka. Jeigu norime, kad vaikui sektųsi, kad jo mokymosi motyvacija būtų pakankama, pasistenkime, kad jis kuo dažniau patirtų sėkmę. Todėl vertinimas turėtų skatinti, o ne stabdyti mokinių norą tobulėti.

Neigiamai motyvavęs pavyzdys

Etikos pamokoje vaikai paeiliui po sakinį garsiai skaito užduotį. Remigijus perskaito sakinį skiemenimis. Visi vaikai pradeda juoktis. Mokytoja sugėdina berniuką, sakydama, kad jis turėtų skaityti neskiemenuodamas. Remigijus susigūžta ir nieko neatsako.

Likusią pamokos dalį berniukas neaktyvus, paprašytas skaityti – tyli.

Šioje situacijoje mokytoja, užuot pamokiusi, davusi patarimų vaikui arba galbūt pasidžiaugusi net mažiausia jo pažanga, sugėdina dar gerai skaityti nemokantį mokinį girdint visai klasei, sukritikuoja skaitymo būdą ir užkerta kelią tolesniam vaiko tobulėjimui pamokoje. Toks kategoriškas, neigiamas skaitymo vertinimas visiškai nemotyvuoja vaiko, galbūt net įbaugina jį skaityti garsiai visai klasei. Jei vaikas nėra teigiamai vertinamas, mokytoja paprasčiausiai gali netekti mokinio pasitikėjimo. Taigi nenoromis mokytoja slopina vaiko norą mokytis, ji nežadina vaiko vaizduotės, nesidžiaugia jo rezultatais. Berniukas nėra mokomas pasitikėti savimi, gali užsisklęsti, dėl to netekti ir draugų, formuosius žema jo savivertė.

Mokytoja turėtų pakeisti savo įsitikinimų ir vertinimo sistemą vaiko atžvilgiu. Ji negali menkinti vaiko kitų klasės draugų akivaizdoje, turi padėti mokiniui atsikratyti jausmo, kad jis – nevykėlis, parodyti, kad supranta, gerbia ir vertina vaiką. Geriau berniuką pagirti, pastebėti nors kelis jo teigiamus bruožus, nuolat pabrėžti nors ir nedidelę pažangą, nei visada peikti.

Darbų pristatymas ir bendrą klasių įvertinimas

Baigdami nagrinėti temą „Autoritetai ir lyderiai“ pirmųjų gimnazijos klasių mokiniai rengia nedidelės apimtys kūrybinius darbus, kuriuos pristato naudodamiesi informacinių technologijų demonstracinėmis priemonėmis. Mokiniai ruošia pateiktis minėta tema ir pristato savo darbus. Grupės susidomėjimas vienu ar kitu darbu atveria galimybę jų autoriams įsivertinti savo darbą. Iš darbų pristatymo galime spręsti, kas įdėjo daugiau darbo ir su pasididžiavimu pristato savo darbą, ir kas darbą atliko atmetinai. Įdomu tai, kad gimnazijos pirmokai autoritetu pasirenka kartais vieną iš savo tėvų, o pristatydami motyvuoja, kodėl jų tėvai yra jiems autoritetas. Kadangi etikos pamokose pažymiai nerašomi, darbai vertinami „įskaityta“, tačiau labiau pavykę darbai susilaukia bendrą klasių ovacijų ir papildomų komplimentų.

MOKINIŲ MOTYVAVIMAS KATALIKŲ TIKYBOS PAMOKOSE

Kazlų Rūdos pagrindinės mokyklos „Elma“ etikos mokytoja Gedutė Jakubauskienė

Teigiamai motyvavęs vertinimo pavyzdys

Paulius – vienas judriausių septintos klasės mokinių. Jis savo elgesiu nuolat atkreipia mokytojų dėmesį. Mokytojai negaili jam pastabų ir bausmių. Berniukas griežtai baudžiamas ir namuose. Tačiau bausdami mokytojai nepasiekia savo tikslo – jis ir toliau nedrausmingai elgiasi.

Kartą per mano pamoką Paulius labai triukšmavo. Pristigusi kantrybės liečiau jam išeiti iš klasės. Mane nustebino mokinio klusnumas. Jis ramiai tarė: „Mane mokė gerbti vyresnius.“ Neįprotestuodamas berniukas ramiai išėjo pro duris. Nustebau, nes iš šio triukšmingo neklaužados tokio klusnumo nesitikėjau. Liečiau vaikams pasakyti Pauliui, kad kitą pamoką atneštų pažymių knygelę, nes noriu įrašyti jam pastabą.

Besibaigiant kitai pamokai liečiau Pauliui atnešti pažymių knygelę. Jis vėl nuolankiai, tačiau nusiminęs atnešė knygelę ir liūdnai tarė: „*Savaitę lauko nematysiu.*“ Knygelėje aš įrašiau: „*Pagyrimas už tai, kad Paulius moka gerbti vyresnius.*“ Berniukas paėmė knygelę ir už durų išgirdau jo džiaugsmingą šūksnį. Pauliaus teigiamas elgesys buvo ilgam pastiprintas, o neigiamas – nuslopintas.

Mokinius stengiuosi motyvuoti ir nepageidaujamą nemotyvuotų mokinių elgesį slopinti ar koreguoti taip:

- sutrukdydama jį;
- nuslopindama jį (nuolat jį ignoruodama ir kitus paskatindama daryti tą patį);
- skatindama norimą elgesį, priešingą nepageidaujamam (taip pasielgiau ir su Pauliumi);
- paskirdama už jį bausmę.

Mokinių motyvaciją siekiu padidinti pastiprindama norimą elgesį taip:

- pateikdama jo modelį (pavyzdį);
- paskatindama (Paulius buvo paskatintas raštišku pagyrimu);
- stengiuosi jį ugdyti pamažu (tarkim, sudarydama sutartis).

Kai mokinys nors truputį bando elgtis taip, kaip pageidauja mokytoja, reikia jį pagirti. Pagyrimas Pauliaus elgesį pastiprino ilgam.

Remiuosi psichologijos principu, kad tam tikrą elgesį pastiprinus, tas elgesys linkęs kartotis; ir, priešingai, nepastiprintas elgesys linkęs silpti ir išnykti. Tas pats principas galioja ir apskritai klasėms, o man, kaip mokytojai, tai yra dar viena priemonė mokinių motyvacijai didinti. Taikant pastiprinimo principus, svarbiausia:

- nusakyti pageidaujamą elgesį;
- numatyti atitinkamus skatinimo būdus;
- sumaniai naudoti tuos skatinimo būdus, kurie stiprintų ir skatintų pageidaujamą elgesį.

Tinkamiausias mokytojo skatinimas yra pagyrimas. Tačiau reikia laikytis svarbių taisyklių, pavyzdžiui, kad pagyrimas būtų veiksmingas, reikia jį pasakyti tuoj po norimo pastiprinti veiksmo. Antai pagyrimai: „*puikus darbas*“, „*o, kaip nuostabu*“, „*puiku*“ labai paveikūs. Norimo poveikio taip pat nepasiekama giriant nenuoširdžiai.

Konstruktivos pastabos

Trečios klasės mokinys Renaldas nedalyvauja pamokoje, jis nedrausmingas, trukdo mokytis klasės draugams, todėl mokytojai jam nešykšti pastabų. Nors klasės mokytoja apie jo elgesį nuolat praneša tėvams, niekas

nesikeičia. Berniukas savo jėgų elgesiu reikalauja dėmesio, tačiau, jį stebėdama, matau, kokia menka jo savivertė. Renaldas iš mokytojų nieko gera nesitiki, jis nepriima teigiamo įvertinimo, demonstratyviai reikalauja „juodulio“ (mūsų mokykloje pradinėse klasėse vertinama spalvingais „pelėdžiukais“, o „juodulį“ už visišką nesimokymą vaikai gauna itin retai). Neigiami vertinimai ir pastabos jo nemotyvuoja. Mokinys maištauja ir jėgų elgiasi net tada, kai išmoksta pamoką ir yra vertas teigiamo įvertinimo. Renaldas siekia „pelėdžiuko“ slapta išmokdamas, ką užduodu, tačiau netgi gerai atsakinėdamas kaip įvertinimo reikalauja „juodulio“.

Tikybos pamokose Renaldo motyvaciją mokyti geriausiai sekasi padidinti labai aiškiai nusakant, ką jis daro gerai ir labai gerai, ką jam pavyko padaryti puikiai. Pastebėdama kiekvieną ir menkiausią sėkmę, kiekvieną pozityvų veiksmą, jį pastiprinu trumpu konkrečiu pagyrimu. Tik išvardinusi ir įvertinusi kiekvieną gerai pavykusį veiksmą, nurodau ir įvertinu tai, kas nepavyko ir ką reikėtų keisti. Nusakau labai konkrečiai, kad mokinys aiškiai suprastų ir žinotų, ką ir kaip jis turėtų pakeisti, pataisyti. Be to, sakydama pastabą visuomet pabrėžiu tai, kas pasisekė, paaiškindama kiekvieną net nereikšmingą detalę. Tada Renaldas lengviau priima savo nesėkmę, jam kyla noras pakeisti tai, kas gerai nepavyko, kad sulauktų teigiamo įvertinimo.

Jonavos Jeronimo Ralio vidurinės mokyklos tikybos mokytojas Egidijus Živaitis

Bendraklasių darbų komentarai ir vertinimas

Devintoje klasėje nagrinėdami temą „Draugai vakar, šiandien, rytoj: kuo aš pasitikiu?“ žiūrime filmą „Bėk, Lola, bėk“. Po peržiūros skyriau namų darbą: aprašyti problemas, kurios iškeltos filme, ir kaip jos atliepia šiandieninį jaunimo gyvenimą, nustatau kriterijų – kad būtų paminėtos ne mažiau nei trys aktualios problemos.

Kitą pamoką surenku ir atsitiktine tvarka išdaliju klasės draugams sąsiuvinius ir paprašau įvertinti bendraklasio namų darbą. Kiekvienas turi atidžiai perskaityti darbą ir parašyti draugui įvertinimą: „*Man patiko kaip tu aprašei... problemą*“ ir „*Taip pat man pasirodė svarbios... problemos, kurių tu nepaminėjai. Ką tu apie jas manai?*“ Kadangi filmas daugiaplanis, o pirminis darbas atliekamas namuose, nurodomos problemos dažnai skiriasi, todėl nesunku paminėti skirtingas problemas. Vėliau mokiniai rašo atsakymus ir vėl atiduoda patikrinti savo sąsiuvinius klasės draugams. Jie ir rašo galutinį įvertinimą „*įskaityta*“. Jei atsakymas vertintojui nepatiko, jis turi pasikalbėti su draugu ir įrodyti, kad problema verta dėmesio, o atsakymą gali parašyti kartu. Kai sutariama, tada rašoma „*įskaityta*“. Jei lieka laiko, mokinius paprašau pristatyti darbus ir pakomentuoti problemas. Man belieka surašyti įvertinimus į žurnalą.

Deja, šios „tarpusavio“ vertinimo sistemos negaliu taikyti didelėms klasėms, nes keitimasis darbais, susirašinėjimas ir diskusijos kelia didelį šurmulį ir darbą daro neproduktyvų. Taip pat daug priklauso nuo klasės geranoriškumo, o tose klasėse, kuriose jaučiama tarpusavio santykių įtampa, šio vertinimo irgi netaikau.

Daug keblumų kelia mokiniai, kurie neatlieka namų darbų. Paprastai sudarau grupelę (jei jų daugiau nei vienas) ir paprašau padaryti bendrą darbą. Toks draugų vertinimas dažnai paskatina labiau įsigilinti į filmą ir nagrinėjamas santykių problemas, kurias pats komentuoju remdamasis filmu ir bendru mokinių darbu.

Kaupiamojo vertinimo taikymas

Penktoje klasėje vedamas pamokų ciklas apie kitas religijas. Namų darbams vertinti paprastai taikau kaupiamojo balo sistemą: už atliktą namų darbą rašomas „pliusas“, už neatliktą „minusas“, o surinkus tris plusus rašoma „*įskaityta*“, trys minusus – „*neįskaityta*“. Šio pamokų ciklo namų darbai buvo nelabai sudėtingi: nupiešti kitų religijų simbolius ir pildyti lentelės skiltį, skirtą tam tikrai religijai.

Vienas mokinys jau buvo gavęs įvertinimą „*neįskaityta*“, tačiau kitą pamoką vėl gavo „*minusą*“. Į klausimą „*Kodėl nepadarei namų darbų?*“ atsakė neva pamiršęs...

Tą pačią savaitę viename renginyje jis buvo nominuotas ir gavo apdovanojimą kaip jaunasis talentas, tarptautinio konkurso laureatas.

Kitą pamoką pasikviečiau jį pasikalbėti. Pasveikinau laimėjus apdovanojimą, pasakiau, kad man labai patiko jo grojimas trimitu ir tai, kad žinau, kiek daug laiko reikia sugaišti norint gerai pasiruošti tarptautiniam konkursui. Dabar, turėdamas daugiau laiko, galės labiau pasigilinti į tikybos dalyką. Smulkiau paaiškinau, ką jis turėtų padaryti, kad ištaisytų gautą „*minusą*“.

Dar tą pačią savaitę jis atnešė namų darbą, padaręs kur kas daugiau, nei buvo reikalaujama. Tad ir pasakiau jam, kad patiko jo darbas, o dar labiau džiugina pastangos, todėl parašysiu jam ne tik „*pliusą*“, bet ir įvertinimą „*įskaityta*“ už parodytą geranoriškumą.

Kitą dieną šis mokinys vėl atėjo ir paklausė, ar negalėtų išsitaisyti gauto neigiamo įvertinimo „*neįskaityta*“. Paaiškinau, kad negaliu iš žurnalo ištrinti to, ką parašiau, bet galėčiau greta parašyti dar vieną įvertinimą „*įskaityta*“, jei jis savarankiškai pasiruoš ir trumpai papasakos visai klasei apie Mozę – judaizmo pradininką.

Kitą pamoką mokinys vėl gavo įvertinimą „įskaityta“ ir vėliau visus mokslo metus negavo nė vieno „minuso“. Neįsivaizduoju, kaip galėčiau atsižvelgti į kiekvieno mokinio užimtumą ir popamokinę veiklą, tačiau puikiai suprantu, kaip yra svarbu žinoti, kuo gyvena mokinys, ir kiek tokių galimų atvejų praleidau, laikydamasis tik teisingumo ir matematinio sumavimo principų. Šiuo atveju mokiniui užteko tik elementaraus padaršinimo ir paskatinimo, kad praeitų baimė, ir jis vėl imtų dirbti...

Jonavos Jeronimo Ralio vidurinės mokyklos tikybos mokytoja Inga Petrikonienė

Aktyvi grupinė veikla ir mokinio „indėlis“

Pateikiami dviejų pamokų pavyzdžiai rodo, kad vertinimas – tai neatskiriama ugdymo proceso dalis, individualizuojama pagal situaciją kiekvienoje klasėje.

Pamokos tema: Konfliktų priežastys ir pasekmės mano aplinkoje

Klasės – 7b ir 7c

Šiose klasėse tikybą pasirinko 26 septintokai (iš 32 mokinių). Prieš savaitę mokiniai grupelėmis kūrė koliažus „Konfliktas – gyvenimo dalis?“, juos pristatė savo bendraamžiams.

Pamokos uždaviniai:

- Suvokti konfliktą kaip žmonių santykių išraišką, suvokti bendravimo teikiamą džiaugsmą ir sunkumus (žinios ir supratimas).
- Išvardyti galimas konflikto priežastis ir pasekmes savo aplinkoje (žinios ir supratimas).
- Mokyti konstruktyviai elgtis konfliktinėje situacijoje, stengtis pasimokyti iš savo ir kitų žmonių klaidų, spręsti konfliktus (taikomieji gebėjimai).
- Vengti konfliktų (nuostata).
- Svarstyti apie nuodėmę kaip konflikto priežastį ir pasekmę (analitiniai gebėjimai).

Pamoka 7b klasėje

Mokiniai buvo supažindinti su *konflikto* sąvoka. Jie patys suformulavo apibrėžimą, lentoje buvo užrašyti esminiai apibrėžimo teiginiai. Susiskirstę į grupes septintokai aptarė ir užrašė kelias konfliktines situacijas, jas pristatė savo draugams. Buvo demonstruojamas filmas „Visi nepastebėti vaikai“ (*ištrauka iš filmo „Liūdnasis čigoniukas“*). Mokiniai aptarė ištrauką, siūlė būdų, kaip reiktų vengti konfliktinių situacijų, kokią poziciją šioje situacijoje užimtų krikščionis. Raštu samprotavo apie konfliktą kaip nuodėmės pasekmę.

Vertinimas

Grupinis darbas (mokiniai įvertina vieni kitus: koks buvo draugų aktyvumas grupėje, kas dirbo rezultatyviausiai).

Skatinamas *aktyvumas* pamokoje, palaikomas grįžtamasis ryšys, mokinys už savo veiklą pagiriamas, pasidžiaugiama jo įžvalgomis.

Individualus darbas (atkreipiu dėmesį, kaip sekėsi mokiniui susieti *konflikto* ir *nuodėmės* sąvokas, kokių įžvalgų pastebėjo).

Įsivertinimas – mokinys parašo 3 dalykus, kuriuos suvokė šioje pamokoje.

Motyvuoja

Drąsesnieji mokiniai jaučiasi saugūs, aktyviai dalyvauja pamokoje.

Gali perteikti ir liudyti bendraamžiams savo vertybines nuostatas.

Darbas grupelėmis skatina dialogą.

Įsivertindamas mokinys gali peržvelgti, nusakyti savo nuostatas, laikyseną konfliktinėje situacijoje.

Nemotyvuoja

Ramesni vaikai nenori kalbėti ir pristatyti grupės darbo klasei, tad dažniau slepiasi už aktyviųjų, tampa pasyvūs.

Pamoka 7c klasėje

Pamoką pradėjome žaidimu „Patark“. Ankstesnėje pamokoje po koliažų pristatymų septintokai lapeliuose anonimiškai užrašė konfliktines situacijas, dažnai pasitaikančias paauglių aplinkoje.

Tad šioje pamokoje mokiniai buvo suskirstyti į 2 grupes: PROBLEMOS ir ADVOKATAI. Susėdę vienas prieš kitą poromis ir ratu, mokytojui davus ženklą, mokiniai, turintys konkrečią konfliktinę situaciją per 1 min. privalėjo ją pasakyti ADVOKATUI. Šis išklauso ir pasako išgirstos konfliktinės situacijos sprendimo būdą (1 min.). Žaidimo vedėjui davus ženklą, ADVOKATAI prieina prie kito žmogaus, turinčio jau kitą problemą.

Keliaujama tol, kol ADVOKATAI sugrįžta pas pirmąją PROBLEMĄ, nuo kurios pradėta žaisti.

Aptarimas

Mokiniai, turėję PROBLEMĄ, pasako, kuris patarimas (išgirstas iš ADVOKATŲ) buvo geriausias ir tinkamiausias konfliktinei situacijai išspręsti. Paaiškina – kodėl.

Mokiniai, buvę ADVOKATAIS, pasako, kuri konfliktinė situacija buvo sudėtingiausia, o kuri – neverta konflikto.

Vertinimas

Formuojamasis vertinimas (pagyrimai, komentarai, įpareigojimai)

Mokiniai jaučia mokytojo palaikymą konfliktinėje situacijoje, sudarytos sąlygos mokytis iš savo klaidų, jiems nemoralizuojama.

Mokytojas stebi kiekvieno mokinio elgesį, vertybines jo nuostatas, fiksuoja kiekvieno mokinio pažangą.

Mokiniai skatinami siekti dorinės pažangos, pabrėžiamos gerosios mokinio savybės.

Kuriamas palankus ir šiltas klasės klimatas.

Palaikomas grįžtamasis ryšys.

Motyvuoja

Mokiniai turi konkrečią užduotį pamokoje.

Mokiniai patikrina savo gebėjimą bendrauti, kaip gali padėti savo artimui konkrečioje situacijoje. Kviečiami įsitraukti į socialinę veiklą mokykloje, parapijoje, organizacijoje, religinę praktiką (melstis už draugus).

Į pamokos veiklą įsitraukia tylėsniai, nedrąsūs mokiniai.

Vyksta dialogas. Ieškoma bendrų sprendimų. Sprendžiami jaunimui aktualūs ir svarbūs klausimai.

Mokiniai noriai laukia kitos pamokos, didėja jų pasitikėjimas savimi, mokiniai nėra pasyvūs pamokos stebėtojai.

Nemotyvuoja

Gali atsitikti taip, kad kalbėdami poroje žaidimo metu vienas prieš kitą gali atsidurti du konfliktuojantys mokiniai. Taip pat konfliktinė situacija gali būti neišspręsta arba sprendžiama tik paviršutiniškai.

Komentaras

Įskaitas gavo visi mokiniai. Nebuvo nė vieno, kuris nedalyvautų pamokoje ar neturėtų reikalingų pamokai priemonių.

Nesėkmė galima, jeigu nepakankamas grįžtamasis ryšys, prasti mokytojo ir mokinio santykiai. Tuomet su-menktų motyvacija, atsirastų nenoras dalyvauti pamokoje, būtų šalinamasi bendraamžių.

Būtina atkreipti dėmesį, kaip nusiteikęs mokiniš ateina į pamoką. Dorinio ugdymo pamokos tuo ir skiriasi, kad gyvenimas neatsiejamas nuo tikėjimo. Būtina atkreipti dėmesį į dvasinę ir emocinę mokinio savijautą. Mokytojo kompetencija ir gebėjimas sudaryti tinkamas sąlygas, šiltas priėmimas gali padėti mokiniui gerai jaustis ir noriai dalyvauti pamokoje.

Kauno Tado Ivanausko vidurinės mokyklos tikybos mokytoja Erika Vidmantienė

Gražiausių darbų rinkimai ir apdovanojimai

Tikybos pamoka 1 klasėje

Pamokos tema: Angelas Sargas

Pamokos uždaviniai:

1. Mokiniai prisimins Dievo kūrinius, kurių negali pamatyti akimis.
2. Daugiau sužinos, kas yra angelai.
3. Mokysis dailiai nuspalvinti, iškirpti ir priklijuoti angelo atvaizdą savo sąsiuvinyje.

Mokomoji veikla

Pamokos pradžioje mokiniai pasidalijo patirtimi, ką jie žino apie angelus. Vėliau skambant tyliai muzikai išklaušė pasakojimą ir sužinojo, kad angelai – tobuliausi Dievo kūriniai, neturintys kūno. Kiekvienam žmogui Dievas skyrė globojantį ir saugantį Angelą Sargą.

Mokiniam buvo parodyti įvairūs darbeliai, vaizduojantys Angelą Sargą: karpiniai, piešiniai, molinės statulėlės. Tuomet mokiniams buvo duoti nukopijuoti piešiniai su angelais ir pateikta užduotis juos ne tik gražiai nuspalvinti, bet ir iškirpus priklijuoti į sąsiuvinį.

Prieš pradėdami darbą mokiniai apžiūrėjo praėjusių metų gražiausius darbelius ir bandė išsakyti, ko reikia, kad jų piešinėliai būtų puikiai įvertinti. Taip pat mokiniai sužinojo, kad klasėje bus surengtas sukurtų angelų konkursas, o trijų gražiausių darbelių autoriai – apdovanoti (likusiems – paguodos prizai).

Vertinimas

Mokiniai buvo prašomi įsivertinti savo darbelį pagal sutartus simbolius („šviesoforo spalvos“: žalia – puikiai, geltona – gerai, raudona – patenkinamai). Kai mokiniai įsivertino savo darbus, tuomet jie buvo surinkti ir paprašyta kiekvieną rodomą piešinėlį įvertinti atitinkama spalva (vaikams nebuvo sakoma, kieno piešinėlis, todėl jie vertino ne „draugas“, o įdėtą darbą, kruopštumą). Trys angelai, kurie daugiausia įvertinti žalia spalva, buvo paskelbti gražiausiais, o jų autoriai apdovanoti lipdukų rinkiniais, o likusiesiems į pasiekimų knygeles buvo įrašyti pagyrimai ir įklijuota po vieną lipduką. Mokiniai liko patenkinti.

Komentaras

Mūsų mokykloje 1–4 klasių mokinių pasiekimai fiksuojami dienoraščiuose. Knygelėse vertinama simboliais: „besišypsantis veidelis“ – puiku, „liūdintis veidelis“ – reikia pastangų. Tačiau ilgainiui mokiniai pripranta prie tokio vertinimo ir nebekreipia dėmesio, koks tas veidelis – besišypsantis ar liūdintis. Todėl būtina vertinimą keisti.

Šiame mano pateiktame pavyzdyje pasirinktas vertinimo būdas pasiteisino, nes mokiniai šį darbą atliko daug mieliau ir kruopščiau, žinodami, kad jį vertins bendramoksliai, o ne aš. Tai pirmokams labai patiko, nes vertindami mokiniai patvirtino, kad pasiekimus lemia gerai, atsakingai atliktas darbas. Ypač atkreipiau dėmesį, kad labiausiai stengėsi ir geriausius įvertinimus gavo tie mokiniai, kurie paprastai pasyviai dalyvauja pamokose, atmestina atlieka pateiktas užduotis, turi elgesio problemų. Šiuo atveju geriausių darbų įvertinimas didino mokinių norą veikti, kėlė motyvaciją, ypač tų, kurie klasėje laikomi „tinginukais“ arba „nieko nemokančiais“. Baiminausi, kad šis „apdovanojimas“ nesukeltų klasėje priešiško, bet mokiniai suprato, kad puikius įvertinimus gali gauti ne tik geriausiai besimokantys, bet ir tie mokiniai, kurie stengėsi. Manau, tinkamai numačius įvertinimus, galima paskatinti net ir „blogiausius“ mokinius pakeisti savo elgesį.

Klaidas išsitaistanti klasė

Tikybės pamokų pavyzdžiai 7 klasėje

Uždaviniai:

1. Mokiniai nusakys galimas nūdienos nesutarimų priežastis.
2. Išsiaiškins *nuomonės, dialogo, nepritarimo, konflikto* sąvokas.
3. Mokyklis ieškoti įvairių būdų, kaip išvengti konfliktų arba jau įsiplieskusius konfliktus spręsti kuo taktiškiau.
4. Stengsis suvokti savo kaip brolio (sesers) vaidmenį ir atsakomybę.

Pamokos tema: Nesutarimai mūsų gyvenime

Mokomoji veikla

Tema padalijama į tris potemes: 1. *Nuomonės, dialogo, nepritarimo, konflikto* sąvokos ir jų kilmė. 2. Nesutarimų ir konfliktų pagrindinės rūšys. 3. Pykčio ir kitų ydų pasekmės sau ir aplinkiniams. Mokiniai suskirstomi į tris grupes: kiekvienas išsitraukia kortelę, kurioje parašytas skaičius „1“, „2“ arba „3“. Kiekviena grupė susiburia prie atskiro stalo. Iš pateiktų šaltinių maždaug po 10 minučių mokosi vienos potemės ir užsirašo pagrindinius dalykus, kurie yra patikrinami. Tada kiekviena grupė pristato savo potemę kitoms grupėms ir užduoda klausimų iš savo potemės. Taigi mokinių grupės turi atsakyti į klausimus per tam tikrą laiką. Grupė, kuri užduoda klausimus, įvertina kitų grupių atsakymus pagal sutartus kriterijus. Paskui kiekviena grupė iškelia sau klausimą, kaip jie veikė kaip grupė, pavyzdžiui: *Kokiais būdais mūsų grupė gerai dirbo kartu? Kaip galėtume kitą kartą dirbti geriau?*

Vertinimas

Vertinamas aktyvus mokinių dalyvavimas atsakant į pateiktus klausimus, nuomonės argumentavimas. Grupės mokinių atsakymai vertinami taip: „+“ (puikiai), „?“ (netikslūs atsakymai) arba „-“ (nerodoma pastangų atsakyti į klausimus). Kiekvienas grupės narys pagal pateiktus kriterijus įvertina savo darbo indėlį. Tuomet grupė, surinkusi daugiausia plusų, sulaukia garsių ovacijų ir plojimų. Mokiniam pabrėžiama, kad galutinis įvertinimas (įskaita) bus kitą pamoką, kai jie atliks kūrybinį darbą aptartomis temomis.

Pamokos tema: Konfliktai

Mokomoji veikla

Trumpai aptariama, pakartojama praėjusios pamokos tema. Pasidalijama įspūdžiais, kas patiko ir ką naujo sužinojo. Pateikiama kūrybinė užduotis toms pačioms grupėms: iš nurodytų spaudos leidinių surasti, iškirpti paveikslėlius ir sukurti koliažą „Konfliktingos situacijos“ (lapo centre), galimi sprendimo būdai (lapo pakraščiuose). Baigus darbą, kiekviena grupė pristato savo koliažą ir įvertina kiekvieno nario indėlį atliekant užduotį.

Vertinimas

Vertinamas aktyvus mokinių įsitraukimas į grupės darbą (vertina grupės nariai), kūrybingumas ir originalumas, aktyvus atsakinėjimas į kitų grupelių pateiktus klausimus. Klausama ne tik tų, kurie aktyviai kelia ranką, bet ir tų, kurie nėra aktyvūs. Visiems mokiniams už darbą parašomas vertinimas „įskaityta“ į dienyną.

Komentaras

Mūsų mokykloje 5–12 klasių mokinių tikybos pasiekimai vertinami įskaita, kuri gaunama kaupiamuoju būdu, t. y. per mėnesį mokinys turi gauti vieną įvertinimą „įskaityta“. Įprastai parengdavau klausimus, į kuriuos mokiniai atsakydavo raštu. Pastebėjau, kad tai neigiamai veikia mokinių emocijas: jie nervinasi, baiminasi, blaškosi gavę klausimus, garsiai širšta. Todėl pradėjau ieškoti kitokių vertinimo būdų ir formų, juos stengiuosi pritaikyti pagal klasės mokinių gebėjimus.

Šiame pateiktame pavyzdyje vertinimo būdai pasiteisino ne tik 7 klasėje, bet ir kitose klasėse. Visų pirma toks vertinimas palengvina mokytojo darbą: nereikia darbų neštis namo, juos taisyti, taupomas laikas. Džiaugiuosi, kad mokiniai noriai įsitraukia į tokį vertinimo procesą: savęs vertinimą, padarytų klaidų analizavimą, kitų vertinimą. Grupinis darbas skatina dalyvavimo ir atsakomybės jausmą, geresnis grįžtamasis ryšys, mokiniai yra labiau motyvuoti prisidėti prie darbo, atsitiktine tvarka suskirsčius mokinius į grupes išvengiama subjektyvaus vertinimo dėl galimos draugystės, mokiniai skatinami pasitarti su draugų grupe, kad tinkamiau suformuluotų atsakymus. Septintokams šis metodas patiko. Jie sakė, kad sudėtingiausia buvo „sugalvoti gerą teisingą klausimą“, o naudingiausia – kūrybinė užduotis – sukurti koliažą. Tad mokiniai dirbdami grupėse išmokė vienas kitą savo potėmės, išdėsdydami visus svarbiausius dalykus. Toks metodas ne tik paskatino sutelkti dėmesį užduočiai, bet ir kėlė mokymosi motyvaciją.

Sedos Vytauto Mačernio gimnazijos tikybos mokytoja Lina Kazragienė

Dėmesys mokinio nuomonei ir asmenybei

Bendraudama su mokiniais stengiuosi juos įtraukti į lygiavertį dialogą. Pavyzdžiui, jei mokinys ateina nenuiteikęs klausytis pamokos ir savo elgesiu bando atkreipti dėmesį į save, mokytojas turėtų pradėti su juo dialogą, kurio metu išsiaiškina, kas jį domina, ir leisti išsakyti nuomonę apie diskutuojamą temą. Kadangi tokie mokiniai stengiasi prieštarauti, tuo pasinaudoju, kad įtraukčiau visus mokinius į diskusiją. Diskusijos metu dalyvaujant visiems mokiniams ir mokytojui išsiaiškinama tiesa. Mokinį teigiamai vertinti reikėtų vien todėl, kad jis turi savo nuomonę ir moka ją apginti, mokosi suprasti kitus ir juos išklausti. Jei toks mokinys nebus skatinamas ir paliktas nuošalyje, jis praras motyvaciją ir trukdys kitiems mokytis.

Mokytojas turėtų kuo geriau pažinti savo mokinius, vertinti juos kaip asmenybes, nes mokiniai tai jaučia ir atsako tuo pačiu.

Vilniaus Barboros Radvilaitės pagrindinės mokyklos tikybos mokytoja Laura Buterlevičienė

Informatyvūs pagyrimai

Per tikybos pamoką mokinius motyvuoja tai, kad jų sudėtingi atsakymai yra įvertinami ne tiesiog pagyrimu „Šaunuolis“, bet suteikiant informatyvų grįžtamąjį ryšį, pavyzdžiui: „Labai ačiū! Tu seki naujienas, žinai naujausius mokslo pasiekimus. Moki įvertinti vertybiniu požiūriu. Tu kalbi būtent taip, kaip ir geriausi šios srities specialistai“ ir panašiai.

Vertinimo individualizavimas

Trečiokams buvo skirta namų užduotis – iš tėvų sužinoti, kurioje bažnyčioje ir kada jie buvo krikštyti, koku vardu. Buvo susitarta, kad vertinsiu už pasiruošimą. Per atsiskaitymą pusė klasės buvo užmiršusi arba neturėjo

progos tėvų paklausti užduoties atsakymo. Šiuo atveju puikiai įvertinau tik tuos, kurie buvo pasiruošę, bet būtent jie nusivylė, kad tie, kurie nepasiruošė, nebuvo įvertinti „neįskaityta“. Kitą pamoką ar iki jos skolininkai atliko užduotį ir buvo įvertinti.

Mokytojui neretai neaišku, vertinti paliekant progą pasitaisyti ar iš karto neįskaityti už nepasirengimą, ypač tada, kai mokiniai galėjo užduotį atlikti, nes visi yra pakrikštyti. Taip vertindama turiu nustatyti „gerą“, „geresnę“ ir „geriausią“ įskaitą arba taikyti grupinį įsivertinimą.

Vilniaus Riešės vidurinės mokyklos tikybos mokytoja Agnė Pujanauskienė

Dorinis ugdymas iš kitų mokomųjų dalykų išsiskiria savo specifika, t. y. didžiąją dalį užima ne žinios ar gebėjimai, bet vertybinės nuostatos, kurias labai sudėtinga ar net neįmanoma pamatuoti. Todėl labai svarbu taikyti tokį dalyko vertinimą, kuris mokinius skatintų visapusiškai domėtis dalyku ir iš tų žinių semtis gerosios patirties, kuri būtų pritaikyta jų gyvenime.

Paminėsiu du pavyzdžius, kurių vienas gali didinti mokinių mokymosi motyvaciją, o kitas priešingai – nemotyvuoti mokinių.

Mokytojo atsakymas laišku

Vienas veiksmingiausių būdų dorinio ugdymo vertinimo procese – mokinio atlikto darbo ar užduoties įvertinimas laiško forma, t. y. kai perskaitęs užduotį mokytojas surašo mokiniui teigiamybes ir tobulintinas sritis. Tai mokiniams yra itin svarbu.

Reikia atkreipti dėmesį, kad labai svarbu laišką pradėti kreipiniu, t. y. mokinio vardu, pavyzdžiui, *Jonai, ačiū už darbą, jame įžvelgiu labai gražias ir išsamias mintis.... Kaip manai, kaip tu elgtumeisi tėvelio vietoj ir kaip jaustumėsi, jei būtum mamos vietoj ir žinotum, kad sūnus tau kaskart meluoja?..* (Šis pavyzdys pateiktas iš temos „Tėvų ir vaikų santykiai“).

Mokiniai laiškus priima labai nuoširdžiai, šitaip vertindamas mokytojas gali net susidraugauti su „sunkiausiai“ klasėje mokiniais, nes jie pasijunta svarbūs. Šis būdas padeda individualizuoti vertinimą, nes visi mokiniai gali pasitikėti savimi ir tikisi, kad mokytojas parašys ką nors gero. Svarbi mokytojo kompetencijos dalis – išskirti teigiamybes, o paskui kelti retorinius klausimus, apeliuoti į jausmus ir atkreipti dėmesį į konkrečius pavyzdžius, nurodyti tobulintinas sritis, veiklas, elgesį ir nuostatas.

Pagarba mokinio privatumui

Mokytojui pateikus užduotį, kuri galėtų būti susijusi su mokinio asmeniniais išgyvenimais ir dalijimusi patirtimi, *būtina paaiškinti*, kaip bus tikrinamas darbas.

Galimi šie tikrinimo ir vertinimo būdai:

- tai, ką parašėme, visi perskaitome garsiai;
- surenkami mokinių sąsiuviniai, kurioje atlikta užduotis, mokytojas perskaito ir įvertina;
- mokiniai porose perskaito vienas kito užduotį ir įvertina tai, ką parašė;
- norintieji perskaito savo atliktą užduotį garsiai, o kitų peržiūri mokytojas.

Reikia atkreipti dėmesį, kad esė, rašinėlių, dienoraščių ir kitų asmeninio pobūdžio užduočių tikrinti ir vertinti visiškai netinka nei pirmu, nei trečiu būdais, nes mokinyms, rašęs asmeniškai ir nuoširdžiai, gali daugiau to nebedaryti, nes baiminsis, kad reikės garsiai reikšti mintis, o tai jam gali kelti baimę, norą užsisklęsti savyje, taigi ir mažinti motyvaciją.

Teikiant mokiniams minėtą asmeninio pobūdžio užduotį, būtina pabrėžti, *kad šio darbo nereikės garsiai skaityti, jei tik mokiniai nenorės*. Patys mokiniai galės pasirinkti, koks tikrinimo ir vertinimo būdas jiems atrodys tinkamiausias iš nurodytų.

Vilniaus Tuskulėnų vidurinės mokyklos tikybos mokytoja Loreta Keršytė

Teisingas atlygis – „dėlionė“

Dirbant pradinėse klasėse labai tinkamas šis vertinimo metodas: vaikai už teisingai atliktą užduotį gauna dėlionės detalę. Pastebėjau, kad tuomet jie siekia kuo geriau atlikti užduotį, nes nuo jų pastangų priklauso, kiek dėlionės detalių gaus.

Sumuojamasis balas

Dirbant aštuntose klasėse puikiai tiko metodas, kai mokiniams per pamoką skiriama apie 15 minučių laiko pristatyti draugams kokią nors temą. Jie iš anksto parengia teorinę medžiagą ir užduotis. Pamokos pabaigoje vertinama trejopai: mokiniai patys save įvertina, kiekvieną iš jų vertina draugai ir mokytojas. Sumuojama, dalijama iš trijų ir gaunamas bendras balas. Tai skatina mokinius domėtis dalyku ir geriau pasirengti pamokoms. Taip pat skatina stengtis geriau pažinti bendraamžius ir pristatyti temą taip, kad klasės draugams būtų įdomu ir naudinga. Mokiniai geriau supranta, kaip sudėtinga objektyviai įvertinti save ir kitus mokinius, todėl pagarbiau vertina mokytojo darbą.

MOKINIŲ MOTYVAVIMAS DAILĖS PAMOKOSE

Klaipėdos rajono Ketvergių pagrindinės mokyklos pradinė klasių mokytoja Vita Čingienė

Viešas įvertinimas be „etikečių“ ir kritikos

Suaugusiųjų vaidmuo itin svarbus formuojant vaiko savimonę. Tai lemia ir jo Aš, kuris gali būti pozityvus ar negatyvus. Vaikas tą „etiketę“ perima, internalizuoja ir galiausiai pats ima ja tikėti. Jis iš tiesų tampa toks, kokį jį mato kiti. Pateiksiu keletą pavyzdžių.

Atlikdama dailės pamokos užduotį Monika suklysta, atlieka ją ne taip kruopščiai, kaip galėtų. Padedama mokytojos, mokinė ištaiso nepavykusias piešinio dalis ir padailina savo darbą. Mokytoja pagiria mergaitės pastangas, garsiai pasidžiaugia galutiniu rezultatu. Mergaitė laiminga.

Mokinys Remigijus dailės pamokos metu, užuot klausęs mokytojos temos aiškinimo, popieriaus lape ką tik vis piešia. Pastebėjusi tai, mokytoja atima piešinį ir stipriai apibara berniuką. Remigijus pažada daugiau taip nebedaryti ir prašo atiduoti piešinį. Mokytoja klasei parodo vaiko piešinį ir įvertina jį kaip „keverzonę“, paskui suplėšiusi išmeta į šiukšlių dėžę.

Per trečią dailės pamoką vaikai piešė akvarele. Remigijus sukinėdamasis ir rodydamas draugui, ką nupiešė, išpila vandenį ir apsipila ne tik pats, bet apipila ir savo piešinį. Mokytoja apšaukia vaiką išvadindama jį „žiopliu“ ir pabrėžia, kad tai kartojasi ne pirmą kartą. Remigijus bando teisintis, bet lieka neišgirstas. Mokytoja Remigijui liepia piešti su flomasteriais.

Antruoju atveju mokytoja tarytum prilipdo vaikui „etiketę“, ji yra susikūrusi tam tikrą įsitikinimų sistemą ir bendrauja su vaiku, jį vertina remdamasi ta sistema. Dažnai tokios etiketės gali būti „gera mergaitė“ arba „blogas berniukas“, tačiau mokytojui ypač reikėtų vengti pagal vaiko elgesį vertinti ir jo gebėjimus bei pasiekimus. Manau, kad mokytoja, galbūt net pati to nenorėdama, teįžvelgia berniuko blogąsias savybes ir nesistengia pastebėti jo teigiamų savybių, nemoka pasidžiaugti jo laimėjimais. Mokinio piešinys, įvertintas kaip „keverzonė“, niekam nedavė naudos. Žinodama, kad vaikas turi lakią vaizduotę, mokytoja, užuot pažeminusi vaiką, galėjo pasidžiaugti jo piešinio išradingumu, leisti tą piešinį pabaigti kitu laiku. Manau, tuo atveju berniukas būtų toliau jos klausęs.

Trečiuoju atveju berniukas vėl nukenčia dėl savo judrumo ir nenustygtamo elgesio, jam tenka išklaustyti mokytojos priekaištų. Matyt, vaikas jaučia neigiamą mokytojos nuostatą, todėl mieliau savo dailės darbelius rodo klasės draugui. Vietoj to, kad pasidžiaugtų vaiko rezultatu ar bent jau patartų, ką daryti išpylus vandenį, mokytoja įvertina vaiko būdą, pavadindama jį „žiopliu“ ir pabrėžia, kad tai nėra vienintelis kartas. Akivaizdu, kad tai vaiko nuvertinimas, kuris nepaskatins mokinio tobulėti piešiant akvarele, nes mokytoja net liepia pakeisti piešimo priemones.

Visais atvejais, kai mokytoja mokinį viešai kritikuoja, ji paprasčiausiai gali netekti vaiko pasitikėjimo. Dėl to slopinamas vaiko noras mokytis, nėra skatinama vaizduotė, nesidžiaugiama jo rezultatais. Jei mokinys neskatinamas pasitikėti savimi, jis gali užsisklęsti savyje, dėl to netekti ir draugų, formuosis menka jo savivertė.

Mokytoja turėtų pakeisti savo įsitikinimų ir vertinimo sistemą berniuko atžvilgiu. Ji negali menkinti vaiko klasės draugų akivaizdoje, turi padėti jam atsikratyti nevykėlio jausmo, parodyti, kad supranta, gerbia ir vertina kiekvieną vaiką. Geriau mokinį pagirti, nei visada peikti tą, kuris patiria nesėkmę, pastebėti nors kelis jo teigiamus bruožus, nuolat pabrėžti nors ir nedidelius laimėjimus – kaip mokinės Monikos atveju.

Jonavos Jeronimo Ralio vidurinės mokyklos pavaduotoja ugdymui, dailės mokytoja Janina Celiešienė

Darbų paroda ir bendraamžių įvertinimas

Šeštoje klasėje mokėmės dailės žanrų. Temai „Portretas, autoportretas ir šaržas“ skyrėme tris pamokas. Vieną pamoką mokiniai kūrė autoportretus, o kitą – šaržus. Pamokų pradžioje aptarėme, kokie gali būti žmogaus

atvaizdai, žiūrėjome dailininkų sukurtus portretus ir susipažinome su šaržų kūrimo ypatybėmis. Drauge su mokiniais suformulavome vertinimo kriterijus ir juos užrašėme lentoje. Mokiniai žinojo, kad rengsime portretų parodą, bet dar nebuvo įpratę patys viešai vertinti draugų darbus.

Trečioji pamoka buvo skirta parodai, aptarimui ir įsivertinimui. Dar kartą pakartojome, kas yra portretas ir šaržas, vertinimo kriterijus užrašėme lentoje. Remdamasis jais kiekvienas mokinys, atėjęs prie lentos, vertino kito klasės draugo darbą ir siūlė pažymį. Kiti vaikai atidžiai stebėjo, ar vertintojas teisingai vertina darbą. Visi mokiniai buvo aktyvūs pamokoje.

Viešas dailės raiškos darbų pristatymas *motyvuoja* vaikus stengtis kuo geriau atlikti savo darbą, nes jiems labai svarbus *bendraamžių pripažinimas*. Mokiniai mokosi viešai išsakyti savo nuomonę, ypač tai patinka norintiems gerai pasirodyti klasės draugams. Mokiniai patys įsivertina ir vertina klasės draugų darbus. Šis vertinimo metodas leidžia geriau pažinti mokinius. Daugumai mokinių toks vertinimo būdas tinkamas ir juos motyvuoja.

Tačiau susidūriau su viena problema. Šią klasę mokiau tik trečią mėnesį, tad gerai dar nepažinojau vaikų ir jų klasės tarpusavio santykių atmosferos. Kaip ir kiekviename kolektyve yra „kitokių“ vaikų, kurie nepritampa prie daugumos, nėra mėgstami ir ne visai objektyviai vertinami... O dar pasitaiko labai jautrių vaikų, kuriuos klasės draugai erzina...

Todėl kuo skubiau nuraminau emocijas klasėje ir stengiausi būti objektyvi abiem šalims, prastai įvertintam mokiniui uždaviau papildomą klausimą, kad jis galėtų „pasikelti“ pažymį. Kiti drąsesni mokiniai patys prašė duoti papildomų klausimų. Visi liko patenkinti.

Lyderio pripažinimas – modelio vaidmuo

Aštuntoje klasėje vyko dailės pamokų ciklas apie Renesansą. Per vieną dailės raiškos pamoką mokėmės piešti žmogų. Dar kartą apžiūrėjome Renesanso dailininkų paveikslus. Paskelbiau užduotį: kas norėtų „padirbėti“ pusę valandos modeliu ir „užsidirbti“ dešimtuką?

Visuomet atsiranda savanorių. Atrinkau du mokinius: berniuką ir mergaitę. Rodydama į „gyvus modelius“ aiškinau žmogaus proporcijas. Vėliau pasodinau modelius ir schematiškai rodžiau lentoje, kaip juos piešti, sutelkdama dėmesį į žmogaus proporcijas. Mokiniai piešė „iš natūros“, o aš, taikydama formuojamąjį vertinimą, ėjau prie kiekvieno vaiko. Likus 10 min. iki pamokos pabaigos, visi darbą baigėme, eksponavome darbus prie lentos, ir mokiniai bandė įvertinti savo ir draugų piešinius.

Šioje pamokoje *motyvuotai* dirbo visi mokiniai. Jiems buvo *įdomu ir linksma* piešti klasės draugus – išrinktuosius lyderius. Viešas darbų demonstravimas sudarė galimybę mokiniams patiems įsivertinti savo darbą.

„Pozuotoju“ rekomenduoju kviesti patį judriausią, norintį pasirodyti klasės vaiką, nes jis tikisi lengvai užsidirbti gerą pažymį ir nėra neįtaria, kad ramiai išsėdėti nemažai laiko gali būti sunku. Bet mokiniui yra motyvas būti pavyzdžiu, be to, jis susipažįsta su pozuotojo darbu.

Pastebėjau, kad mokiniai atsakingiau piešia klasės neklaužadų lyderį (galbūt iš paslėptos pagarbios baimės blogai nupiešti), negu ramų lėtą vaiką (yra pavojaus, kad jį piešdami bendraamžiai gali sąmoningai pasityčioti).

Visada klasėje gali atsirasti mokinių, kuriems nedrąsu piešti bendraamžius. Reikia vaiko ir mokytojo daug pastangų, kad dailės raiška nebaugintų. Taip pat mokinių nemotyvuoja pernelyg sudėtingos užduotys.

Temų ir užduočių pasirinkimo galimybės

Dešimtos klasės mokiniai, susipažinę su modernizmo kryptimis, mokėsi kurti fotokoliažą. Vienai klasei pateikta tema buvo susijusi su žalingų įpročių prevencija, o kitai – dar dvi papildomos temos: „*Saugokime gamtą*“ ir „*Stabdyk karą keliuose*“.

Tikėjau, kad mokiniai turės galimybę pasirinkti sau artimesnę temą. Tačiau tos klasės, kuriai buvo pasiūlyta viena tema, darbai buvo įvairesni, įdomesni, o kitos klasės mokiniai ilgai blaškėsi nuo vienos temos prie kitos. Per plati temų ar technikų įvairovė ne visada motyvuoja mokinius veikti, pasirinkimo teisė gali neduoti teigiamo rezultato.

Reikia gerai „pamatuoti“, kiek temų ar technikų pasiūlyti konkrečios klasės mokiniams.

Vilniaus Martyno Mažvydo pagrindinės mokyklos dailės mokytoja Kristina Savičiūtė

Kriterijais pagrįsti pažymiai

Dailės pamokose taikau aiškius vertinimo kriterijus. Tuomet mažiau jaučiamas mokinių nepasitenkinimas pažymiais, vertinimas nesukelia neigiamų emocijų. Mokinys žino, už ką gavo vienokį ar kitokį pažymį. Vertindama mokinius, taip pat leidžiu ir jiems patiems apginti savo darbą ir man įrodyti, kad jam išskirti konkretaus darbo

tiksiai buvo pasiekti, nors man ir atrodo, kad ne visai. Šitaip mokinys mokosi argumentuoti savo atsakymus ir pasisakyti drąsiai, žinodamas, kad jo atsakymas yra reikšmingas, galintis pakeisti mano nuomonę ir lemti pažymį.

Bendradarbiavimas grupėje

Du dešimtos klasės mokiniai visą pamoką sėdėjo persisukę į kitą suolą, prie kurio sėdėjo dvi mokinės. Taip kartojo dvi pamokas iš eilės, mokiniai į mano pastabą taip nedaryti neatsižvelgė. Kai turėjome atlikti praktinius darbus, pasiūliau kurti visiems keturiems drauge, vienoje grupėje. Šie mokiniai labai nudžiugo ir noriai atliko bendrą užduotį, kuri tikrai pavyko – tai buvo vienas iš geriausių darbų klasėje.

Kai sukuriame teigiamą atmosferą klasėje ir motyvuojame mokinius siekti iškeltų tikslų, jaučiame mokinių pasitenkinimą baigus darbą. Didelę įtaką mokinių darbingumui ir teigiamoms emocijoms meno pamokų metu turi muzikos klausymas.

Pastebėjau, kad pamokose mokiniai noriau dirba, kai mokytojas šypsosi ar juokauja, tai jiems sukelia teigiamų emocijų, kurios skatina gerą ir darbingą atmosferą.

Ne vien pažymiai, bet ir paskatinimas

Dvyliktokai nelabai noriai atlikdavo užduotis dailės pamokų metu. Artėjant šventei teko daryti plakata, kuriuo norėjome papuošti mokyklos koridorių. Mokiniais leidau dirbti tiek grupėse, tiek pavieniui. Jie verčiami ėmėsi daryti darbą, tačiau, kai pasiūliau už darbą per dailės pamoką įrašyti įvertinimą dešimt balų, mokinių darbas suaktyvėjo, nes buvo semestro pabaiga, ir jiems reikėjo gerų pažymių.

Visi nupiešė eskizus, vieniems pavyko geriau, kitiems prasčiau, bet visi gavo po dešimt balų. Pamokos pabaigoje, kai visi mokiniai jau išėjo iš klasės, liko du mokiniai. Jie patys nelabai gerai vertino tai, ką sukūrė, motyvuodami tuo, kad kiti mokiniai mokosi dailės mokykloje ir gražiau už juos piešia. Tada aš paskatinau, teigdama, kad jų eskizas yra gražus, idėja įdomi (iš tiesų taip ir buvo), ir jie galėtų konkuruoti su kitų darbais. Tiesiog pasiūliau pabandyti.

Nustebau kitą pamoką pamačiusi, kaip šie dvyliktokai užsidegę kūrė jau nebe eskizą, o didelio formato plakata.

Vilniaus Riešės vidurinės mokyklos dailės mokytoja Nijolė Rasimavičienė

Kaupiamasis vertinimas

Mokinių *dailės teorijos ir meno istorijos* žinias vertinu taikydama kaupiamąjį vertinimą, t. y. per visą trimestrą ar pusmetį už atsakinėjimą ir aktyvumą pamokų metu rašau tam tikrą balų skaičių. Trimestro ar pusmečio pabaigoje vertinu pažymiu ir rašau į dienyną. Toks mokinių vertinimas skatina aktyvumą, lenktyniavimą ir motyvaciją – ypač tų mokinių, kuriems sunkiau sekasi atlikti praktines užduotis.

Ne visi mokiniai vienodai gabūs. Todėl skirdama *dailės raiškos* užduotis tiksliai formuluoju darbo vertinimo kriterijus. Prieš įvertindama dar kartą paklausiu mokinių, ar jie žino, už ką darbai bus vertinami. Prašau savo darbus sudėti ant grindų. Ne visi mokiniai nori viešai demonstruoti savo darbus. To daryti neverčiu. Priešingu atveju vaikai, kurie nepasitiki savimi ar nemoka „gražiai“ piešti, sutriktų, jaustų neigiamas emocijas ar užsisklęstų savyje – tai gali sumažinti jų motyvaciją. Leidžiu vaikams diskutuoti ir įsivertinti savo ir draugų darbus. Po tokių diskusijų parodo savo darbus ir tie mokiniai, kurie nenorėjo jų rodyti.

Ukmergės Antano Smetonos gimnazijos dailės mokytoja Romualda Zareckienė

Aiškūs mokytojo reikalavimai ir rezultatai

Pateikiamas įvadinės pamokos pavyzdys pirmojoje gimnazijos klasėje.

Pamokos tema: Realistiškas, sąlyginis ir abstraktus vaizdavimo būdai tapyboje

Įžangos metu paklausiau mokinių, kokių žinių ir kokią patirtį jie įgijo pagrindinėje mokykloje: „*Paaiškinkite sąvokas: tapyba, realistiškas, sąlygiškas, abstraktus, potėpis? Kokios raiškos priemonės naudojamos tapant? Kas svarbiausia tapyboje?*“

Keli mokiniai atsakė teisingai, o dauguma nežinojo, kokių priemonių reikia tapybos pamokose. Išsiaiškinus, kad teks į dailės pamokas nešiotis priemonių, atsirado nepatenkintų mokinių...

Žinoma, nustebau. Supratau, kad mokiniai pagrindinėje mokykloje neugdė dailės raiškos gebėjimų.

Vyko diskusija. Paklausiau, kokių pažymių jie norėtų gauti dailės pamokose. Visi iš karto sušuko, kad dešimtukų. Pasakiau, kad jiems reikės pasistengti, kad gautų tokius gerus balus.

Pamokos pabaigoje suformulavome uždavinius (skirti realistišką, abstraktų, sąlygišką vaizdus), vertinimo kriterijus, pagal kuriuos vertinsime darbus ir įgūdžius (maišyti dažus, vaizduoti realistiškai, abstrakčiai, sąlygiškai). Šiuos gebėjimus ugdysime kitos pamokos metu.

Kitą pamoką beveik visi mokiniai turėjo priemonės, tik dviese neturėjo, tai suskubo skolintis. Visi dirbo puikiai, klausinėjo, konsultavosi. Pamokos pabaigoje peržiūrėjome darbus, aptarėme, kiek jie atitinka kriterijus, kokių įgūdžių mokiniai įgijo, įsivertino patys. Ir kitose pamokose ši klasė dirbo gana aktyviai.

Mokiniai yra nemotyvuoti, kai neturi tam tikrų gebėjimų ir nežino, ko iš jų norima, nemato darbų pavyzdžių. Beveik kiekvienoje pamokoje stengiuosi paaiškinti ir aptarti su mokiniais, kaip konkretus darbas bus vertinamas ir kokius gebėjimus jie ugdysis, tai parašau lentoje, o mokiniai gali pasižymėti savo darbo sąsiuvinuose. Dabar visi mokiniai ruošiasi pamokoms, turi reikiamas priemones, stengiasi atlikti darbą taip, kad atitiktų iškeltus reikalavimus, save vertina objektyviau.

Dalyko pasirinkimo motyvai

Trečioje ir ketvirtoje gimnazijos klasėse mokiniai turi rinktis privalomai ir laisvai pasirenkamuosius dalykus. Jei nesiseka ar nėra noro mokytis akademinių dalykų, tai pasirenka kurį nors meno dalyką – **kaip jie mano – lengvesnį**. Tuomet kyla problemų dėl lankomumo, užduočių atlikimo, motyvacijos didinimo ir vertinimo balais.

Fotografijos dalyko pamokoje su trečiosios gimnazijos klasės mokiniais stebėjome, analizavome, aptarėme, kas yra *reportažinė fotografija*. Mokiniai pasiūlė sukurti fotoreportažą apie kokį nors įvykį ar žmogų. Diskutavome ir nutarėme, kokie turėtų būti kriterijai, ko išmoks mokiniai fotografuodami reportažą. Jie susiskirstė po du, išklė uždavinius, aptarė darbo seką, pasiskirstė darbus. Kai fotoreportažai buvo paruošti, mokiniai turėjo juos pristatyti savo klasės draugams, aptarti, įsivertinti. Tuomet iškilo problema: kai kurių mokinių reportažai buvo puikūs ir įvertinti aukščiausiais balais, kelių mokinių darbai buvo atlikti atmestinais, neužbaigti, o kiti apskritai neatliko užduoties.

Paklausiau, kodėl taip įvyko.

Užduotį atlikę prastai arba jos neatlikę mokiniai atsakė: „Mokytoja, juk žinote, kad mes fotografiją pasirinkome tik todėl, kad mums trūko pamokų skaičiaus. Mums užteks ir žemesnių balų“.

Žinoma, jie ir buvo įvertinti žemais balais.

Taip tęsėsi beveik visą pusmetį. Aišku, stengiausi juos motyvuoti, bet nesisekė. Šie mokiniai net pamokas lankė labai prastai (praleido du trečdalius pamokų), todėl nesuteikė man daugiau galimybių sudominti fotografija.

Kazlų Rūdos pagrindinės mokyklos „Elma“ pradinių klasių mokytoja Asta Ališauskienė

Asmeninė dailės vertinimo pažymiais patirtis

Mokiausi tuomet, kai dailė buvo vertinama pažymiais nuo pirmos klasės. Buvo vertinami „gražūs“ piešiniai arba „geresniems“ mokiniams rašomi geresni pažymiai.

Visi kiti dalykai sekėsi puikiai, tad ir dailės pamokose norėjosi puikių pažymių. Kadangi piešti nemokėjau (tai išsiaiškinau pati, lygindama kitų piešinius), o paties piešimo niekas nemokė (reikėdavo nupiešti ką nors pateikta tema), tai reikėjo surasti išeitį, kaip gauti gerus pažymius. Rezultatas – iš pradžių piešė mama, o kai jai nusibodo ar nemokėjo tobulėti, pradėjau kopijuoti kitų piešinius ar atskiras detales (dažniausiai tai buvo žmonės ir gyvūnai). Piešinius įvertindavo puikiai, bet visus metus jaučiausi labai prastai, nes žinojau, kad apgaudinėju. Didžiausia šventė mokykliniais metais – ne šimtadienis, ne išleistuvės, ne vakaronės, o šeštos klasės baigimas. Tada baigėsi dailės pamokos, o kartu ir mano kančios. Per šešerius metus piešti neišmokau, o motyvacijos piešti visiškai neliko.

Man iki šiol neaišku, kaip per šešerius metus niekas nesuprato, kad piešiniai ne mano. O gal tik dėjosi, kad nemato? Per tuos metus dailės mokė net keturi mokytojai! Deja, nei mokymas, nei vertinimas jiems mokant nesikeitė. Ir nesvarbu, kad dažniausiai gaudavau penketus (penkiabalėje vertinimo sistemoje), bet toks vertinimas labai sumažino motyvaciją.

Šioje situacijoje būtų buvę geriau, jeigu mokytojas:

- paaiškintų, už ką vertinama;
- įvertintų, kas man sekasi ir ko aš nemoku;
- padrąsintų, pastiprintų;
- nurodytų būdus, kuria linkme tobulėti;
- vertintų ne tik rezultatą, bet ir pastangas.

Tik vėliau, mokydama Šiaulių pedagoginiame universitete ir lankydamą Valdorfo pedagogikos seminarus, pradėjau mokytis piešimo, išmokau įvairių technikų ir buvau vertinama ne vien tikta pažymiais. *Labai smagu, kad atsirado noras piešti!*

Manau, kad vertinimas pažymiais pradinėse klasėse iškreipia visą vertinimo esmę. Neskatinamas noras tobulėti, o tik siekis gauti gerus pažymius. Deja, dar ir dabar yra nemažai meno dalykų mokytojų, kurie nemoko, kaip piešti, bet nori tik vertinti.

MOKINIŲ MOTYVAVIMAS MUZIKOS PAMOKOSE

Švenčionių pradinės mokyklos mokytoja Daiva Bečelytė

Įvairiapusis integruotos veiklos vertinimas

Muzikos pamokų ciklas antros klasės mokiniams „*Mokomės klausytis klasikinės muzikos. K. Sen Sansas „Žvėrių karnavalas“*“.

Pagrindinis šių pamokų tikslas – išmokti klausytis klasikinės muzikos: mokėti ją suprasti, analizuoti, vertinti. Siekdama optimalaus rezultato ir stiprindama motyvaciją integruoju įvairius mokomuosius dalykus: muziką, pasaulio pažinimą, dailę, teatrą (pantomimą). Per šias pamokas vertinu klasės mokinių emocinę būseną, kūrybingumą, iniciatyvumą, gebėjimą įspūdžius perteikti žodžiu ar vaizdu (piešiniais).

Prieš pradėdant klausytis muzikos, stengiuosi vaikus sudominti. Vyksta įvadinis pokalbis apie gyvūnus, jų gyvenimo ypatumus, pasaulio kraštus. Vaikai aktyviai reiškia mintis, idėjas, koks gyvūnas galėtų būti pirmas „karnavale“, kodėl ir kaip jis galėtų būti pavaizduotas, koks gyvūnas greičiausias (lėčiausias), kas vyksta povandeniniame pasaulyje ir t. t. (pokalbio tema priklauso nuo tą dieną klausomos „Žvėrių karnavalo“ dalies). Šioje pamokos dalyje vertinu, kaip vaikai geba taikyti turimas žinias skirtingose situacijose, apskritai, kiek jie žino.

Aptarę klausomą muziką ir bandome pavaizduoti (suvaidinti) girdimą gyvūną. Tai vaikams labai patinka. Jie kūrybingai ir originaliai interpretuoja klausomą muziką. Stebėdama vaikus, vertinu, kaip pagal muziką jie juda, ar girdi besikeičiantį ritmą, ar jaučia muzikos charakterį ir t. t. Muzikos klausymasis, ne sėdint suoluose, o vaidinant ir judant, skatina vaikus geriau suvokti muziką, pamėgti ją, būti kūrybingus, geriau išreikšti save.

Po klausymosi vyksta aptarimas, ką girdėjome. Šioje pamokos dalyje vaikai visada būna aktyvūs, noriai dalijasi įspūdžiais. Dažniausiai kalba ir patys tyliausi (nedrąšiausi) mokiniai. Kadangi norinčių kalbėti būna labai daug, o laiko nedaug, visus savo patirtus įspūdžius vaikai piešia. Kaip vaikai suprato klausomą muziką, vertinu iš pokalbių, piešinyje naudojamų spalvų ir vaizdinių.

Toks mokymo ir vertinimo modelis veiksmingas pirmose ir antrose klasėse. Vaikus motyvuoja tai, kad 1) muziką galima suprasti kitaip: tai ne tik garsai, bet ir mintys, vaizdiniai, įspūdžiai; 2) klausantis muzikos galima išreikšti save; 3) kiekviena idėja yra priimtina ir svarbi.

Antroje klasėje aptariant klausomą kūrinį, mokau suprasti *ritmo, tempo, melodijos* sąvokas. Trečiose ir ketvirtose klasėse dėmesį skiriame muzikiniams terminams, kūrinius nagrinėjame „giliau“.

Diferencijuotos vertinimo užduotys

Muzikos pamokų ciklas „Metras“

Šių pamokų tikslas – supažindinti su *metro* sąvoka, mokyti skirstyti taktus. Kad mokiniai įgytų reikiamus gebėjimus, taikau skirtingo lygio užduotis. Vertinu, kaip vaikai suprato dėstomą medžiagą ir geba žinias taikyti praktikoje, taip pat kūrybingumą.

Išsiaiškinus temą, atlikus užduotis kartu, skiriamos individualios (3 lygių) užduotys:

1. silpniau temą išmokę vaikai užrašytą ritminį derinį skirsto į taktus;
2. labiau pažengusieji pagal pateiktą metrą į tuščius taktus įrašo „savo“ natas, kuria ritminį derinį;
3. puikiai išmokę temą mokiniai kuria muziką pagal pateiktą ar savo paties pasirinktą metrą.

Vertinu pagal tai, kaip tiksliai atliktos užduotys. Bet kurio lygio užduotis gali būti įvertinta „Puiku! Šaunu!“, jei nepadaroma klaidų.

Atliekant skirtingo lygio užduotis, vaikus motyvuoja tai, kad: 1) kiekvienas gali atlikti užduotis pagal savo išgales; 2) bet kada galima pasirinkti sudėtingesnę ar lengvesnę užduotį; 3) galima savo darbą pristatyti (pagroti).

Dvejopas vertinimas balais

Pateikiamas 9 d klasės vertinimo pamokoje pavyzdys.

Pamokos tema: Epochų muzika. Viduramžiai

Buvo dėstoma teorinė medžiaga, klausomi muzikos įrašai ir supažindinama su žymiausiu viduramžių choralu „Dieną rūsčią“.

Mokiniai buvo įvertinami už teorinius klausimus (jų pateikta dešimt), taip pat turėjo klausyti dešimt muzikos kūrinių ištraukų ir pagiedoti choralo ištrauką.

Atsakymus į klausimus mokiniai turėjo pateikti labai trumpai ir aiškiai, dviem trimis žodžiais, kurie buvo vertinami iki penkių balų.

Klausydami dešimties muzikos kūrinių ištraukų mokiniai galėjo naudotis savo užrašais ir parašyti kūrinių apibūdinimą. Tai kiekvienas turėjo atlikti individualiai. Už tai skiriami penki balai.

Abi užduotys – atsakymai į klausimus ir muzikos kūrinių apibūdinimas – buvo vertinamos 10 balų – tai vienas pažymys.

Antras pažymys buvo rašomas už choralo „Dieną rūsčią“ dainavimą, intonavimą, ritmą, melodijos suvokimą. Choralą mokiniai galėjo atlikti poromis ir gauti įvertinimą iki dešimt balų. Už atliktas užduotis mokiniai gavo po du pažymius.

Mokinius *motyvavo* tai, kad iš anksto buvo pateikti teoriniai klausimai, kuriuos reikėjo pasiruošti, taip pat buvo galima naudotis užrašais klausantis muzikos kūrinių ir buvo galima dainuoti poromis.

Kai kuriems mokiniams stigo motyvacijos, nes skirta palyginti nedaug laiko rašant atsakymus į teorinius klausimus, o dainuodami jie buvo vertinami ne individualiai, o abu kartu.

Išvada: mokiniai buvo įvertinti dviem pažymiais, todėl jie galėjo palyginti savo balus iš atskirų muzikos veiklos sričių. Toks vertinimas yra visapusiškesnis nei pavienis pažymys.

Grupinis įsivertinimas balais

Pateikiamas 9 c klasės vertinimo pamokoje pavyzdys.

Pamokos tema: Epochų muzika. Viduramžiai

Buvo dėstoma teorinė medžiaga, klausomi muzikos įrašai ir supažindinama su žymiausiu viduramžių choralu „Dieną rūsčią“.

Mokiniams buvo pasiūlyta susiskirstyti grupėmis. Teorinius klausimus viena grupė uždavė kitai grupei. Vaikai patys galėjo fiksuoti atsakymus. Už dešimt atsakytų klausimų buvo skiriama 20 taškų.

Klausydami muzikos mokiniai negalėjo naudotis užrašais, o tiksliai konsultuotis su grupės draugais. Už muzikos klausymą ir kūrinių apibūdinimą buvo skiriama 10 taškų.

Dainuodami choralą mokiniai galėjo pasireikšti individualiai ir surinkti iki 10 taškų. Grupėms buvo paaiškinta, kaip vertinti, kartu aptariami dainavimo, intonavimo, ritmo, melodijos suvokimo vertinimo kriterijai, kad patys mokiniai galėtų tinkamai įvertinti draugus.

Mokinius, iš viso surinkęs 40 taškų, buvo įvertinamas 10 balų pažymiu.

Mokinius *motyvavo* tai, kad buvo leidžiama užduotį atlikti grupėmis, jie galėjo pasikliauti kažkuriuo lyderiu. Dainuodamas kiekvienas galėjo pasistengti kuo geriau atlikti kūrinių.

Mažino motyvaciją tai, kad grupė kitai grupei stengėsi užduoti kuo sunkesnius klausimus, lyg ir jautėsi konkurencija, atsakymų vertinimas nebuvo labai konkretus, reikėjo argumentuoti mokytojui. Klausydami muzikos grupėmis be užrašų mokiniai sunkiau prisiminė kūrinių pavadinimus. Dainuojant buvo jaučiama įtampa, nepasitikėjimas savimi ir varžomasi draugų.

Išvada: vertinami tik vienu pažymiu mokiniai siekia iš kiekvienos veiklos srities gauti aukštesnio lygio balų vidurkį. O grupinis įsivertinimas padeda jausti didesnę atsakomybę už save ir kitus.

Vilniaus Barboros Radvilaitės pagrindinės mokyklos muzikos mokytoja Ivona Piščiakienė

Formuojamojo vertinimo pavyzdys

Pateikiu pavyzdį vieno mokinio, kuris atsiskaitinėjo grojimą dūdele.

Muzikos pamokoje paprašiau mokinio pagroti dūdele dainelę. Kai mokinyso pagrojo dainelę, paprašiau jo išvardyti savo grojimo pliusus ir minusus.

Minusų mokinys nurodė daugiau negu plusų, todėl labai nuliūdo. Įsivertinimas jo netenkino, todėl paprašė leisti kitą pamoką pagroti dar kartelį.

Aš leidau mokiniui pasitaisyti. Tai jį paskatino daug labiau pasistengti ir pagroti be klaidų, t. y. atlikti dainelę puikiai. Jeigu mokinį būčiau įvertinusi iš karto ir neleidusi jam pasitaisyti, jis ir toliau nerodytų savo mokymosi pastangų ir rezultatų.

Neskubėkite rašyti balų

Atėjo į klasę naujokė. Kaip tik pildėme pratybose užduotis. Surinkau darbus ir įvertinau. Naujokė tebuvo atlikusi pusę užduočių ir, žinoma, gavo atitinkamą balą.

Kitą kartą vėl jai nepasisekė. Tada pradėjau aiškintis, kodėl jai nesiseka. Pasirodo (iš pokalbio su mokinė), kad kitoje mokykloje jai viskas labai gerai ten sekėsi, ji turėjo tik puikius įvertinimus. Dabar ji suprato, kad tiek nesugeba, kiek kiti mokiniai, ir jau nebesistengia.

Iš šio epizodo matyti, kad vertinimas balais nemotyvavo mokinės. Reikėjo geriau susipažinti su naujokės pasiekimais ir, žinoma, neskubėti vertinti balais. Tą supratau vėliau. Kitą kartą vertinimą kiek „pakėliau“ ir iš karto pamačiau jos pastangas.

Neretai po pirmo neigiamo įvertinimo mokiniai praranda norą mokytis, netenka pasitikėjimo savo jėgomis. Mokytojo drąsinantis žvilgsnis, galvos linktelėjimas, pokalbis, laiku ir motyvuotai gautas įvertinimas sugrąžina prarastą pasitikėjimą.

Kazlų Rūdos pagrindinės mokyklos „Elma“ muzikos mokytoja Audronė Pranskevičienė

Mokinių lūkesčiai muzikos pamokose

Prieš keletą metų, 2004–2005 m. m., dirbau Kazlų Rūdos pagrindinėje mokykloje muzikos mokytoja. Tais mokslo metais mokiau penktų ir šeštų klasių mokinius ir vyresnius – devintų ir dešimtų klasių. Tie mokslo metai man buvo ištis kupini išmėginimų ir geros pedagoginės patirties.

Baigę aštuonias klases daugelis motyvuotų mokinių išėjo mokytis į Kazlų Rūdos Kazio Griniaus gimnaziją. Mūsų mokykloje liko mokiniai, kurių didžiausias vidurkis – 6,2 balo. Iš penkių buvusių aštuntų klasių likusių mokinių sudarytos dvi klasės.

9a klasė – mokosi šešios merginos ir šešiolika vaikinių.

Pirmadienio rytas. Pirmoji pamoka – muzika. Įėjusi į klasę apstulbau: joje sėdėjo dvi merginos ir trys vaikinai. Prasidėjus pamokai, vėluojantys jaunuoliai vis ėjo į klasę... Visi jie pasakydavo žodį „atsiprašau“ ir atsisėdavo į suolą. Likus maždaug 10 minučių iki pamokos pabaigos klasėje jau buvo susirinkę visi mokiniai. Apie pamokos vedimą nebuvo galima kalbėti. Aš net susipažinti su jais nespėjau.

Kai visi jau buvo susirinkę, tiesiog padėjau mokiniams už tai, kad nepatingėjo ir vis dėlto prisivertė ateiti į mano vedamą pamoką. Pasakiau, kad tikrai juos suprantu, kaip sunku keltis pirmadienio rytą ir ateiti į muzikos pamoką, tačiau išdėščiau savo argumentus, kodėl manau, kad muzikos pamoka yra svarbi, ir paprašiau jų leisti man pabandyti įrodyti, kad muzikos pamoka gali būti labai įdomi, turininga ir linksma. Paaiškinau pagrindinius savo reikalavimus, kuriuos aš keliu mokiniams pamokos metu ir per visus mokslo metus. Ir šypsodamasi, bet pakankamai rimtu tonu paaiškinau, kad jie turi puikią galimybę susirasti dar vieną gerą pažįstamą – mane.

Klasėje vyravo tylą, visi manęs klausė ir, žinoma, tyrinėjo. Aš nešaukiau, stengiausi kuo aiškiau ir su humoru pasakyti visa tai, ką maniau esant svarbu. Paprašiau, kad mokiniai kitą pamoką parašytų ant lapelio savo lūkesčius: ko jie tikisi iš manęs, kokias dainas norėtų dainuoti, kokią muziką klausyti? Kaip jie įsivaizduoja gerą muzikos pamoką? Dar pridūriau, kad vėluojančių į pamoką mokinių lapelių nepriimsiu ir pamokų planą sudarysiu atsižvelgdama tik į tų mokinių, kurie nevēluos į pamoką ir laiku atneš užduotį, nuomonę. Vėluojantieji turės nesiginčydami pritarti kitų nuomonei.

Kitą pirmadienį į pamoką susirinko dauguma mokinių. Trūko tik šešių jaunuolių. Trys iš jų taip ir nepasirodė pamokoje, o trys vėl pavėlavo. Jų vėlavimo nesureikšminau, sakydama, kad jie turi teisę rinktis. Jų lūkesčių taip pat neprašiau. Tą pamoką su mokiniais aptarėme būsimas muzikos pamokas. Mokiniams pažadėjau, kad kitą pirmadienį jiems pateiksiu pamokų planą, kurį sudarysiu remdamasi jų pasiūlymais.

Skaitydama mokinių „norų lapelius“ supratau, kokius mokytojus mokiniai myli ir gerbia, kokie jiems labiausiai patinka. Tai mokytojai, kurie turi subtilių humoro jausmą, geba būti teisingi, reiklūs ir be išankstinių nuostatų, nepamokslauja, bet savo gyvenimu liudija tai, ką kalba. Supratau, kad muzikos pamokoje bent jau šios klasės paaugliams reikia ne tik dainų, natų, įvairios muzikos klausymo, ritmo, bet visų pirma pasitikėjimo jais, paprasto nuoširdaus bendravimo, vertinimo ne tik kaip mokinių, bet tiesiog kaip žmonių.

Į sudarytą pamokų planą, žinoma, įrašiau ir „savo norų“: klasikinės muzikos klausymas, ritminiai pratimai ir t. t. Mokiniams labai motyvuotai išaiškinau, kodėl jiems to reikia.

Šią klasę mokiau dvejus metus. Nė vienas mokinys per šį laikotarpį iš muzikos negavo neigiamo pažymio, visi buvo atestuoti. Šios klasės jaunuoliai dalyvaudavo visuose mokykloje organizuojamuose renginiuose. Dvejus metus iš eilės pirmąsias vietas laimėjo mokyklos dainų festivalyje jų suburta muzikos grupė *Mokyklos muzikos lyga*. Dainuodavome ir liaudies dainas įvairiose vakaronėse. Dešimtos klasės baigimo šventėje šios klasės mokiniai patys pasirengė ir sudainavo man atsisveikinimo dainą *Koks vakaras ilgas*. Klasė, kuri mokykloje buvo laikoma „didžiausiu siaubu“, puikiai elgdavosi muzikos pamokose, dalyvaudavo popamokinėje veikloje, lankydavo muzikos pamokas, nors tai būdavo pirmadienio rytais pirmoji pamoka.

Dažnai kiti mokytojai stebėdavosi lyg priekaištaudami, kaip man gerai sekasi su tokia klase, kuri nieko nenori mokytis, o tik dainuoti ir dainuoti, juk dainavimas – „tai ne darbas“. Aš taip nemaniau. Vaikams visada sakydavau ir dabar kitiems mokiniams sakau, kad mokslininkais galbūt jūs ne visi tapsite, gydytojais, astronautais ar fizikais irgi mažuma, o tėčiais ir mamomis, kurie mokėtų vaikams dainuoti lopšines, žmonėmis, kurie susėdę prie stalo ne tik gertų ir valgytų, bet ir sugebėtų gražiai padainuoti, būsite visi. Jeigu nepatinka muzika, kurią klausote, jūs draugas ar kaimynas, jūs gebate išklausti ir suprasti, jau esate menininkai. Nes klausyti muzikos ir ją vertinti taip pat yra menas.

Paprastas, supratingas, tačiau teisingas ir reiklus elgesys su mokiniais sudarė jiems sąlygas didinti mokymosi motyvaciją. Galbūt jie pajautė, kad man yra reikalingi, buvo nuolat skatinami, negailėjau mokiniams gero žodžio.

Ši klasė buvo pirmoji, kurioje, aptarusi su mokiniais, pradėjau taikyti kaupiamojo vertinimo sistemą už aktyvų dalyvavimą pamokoje. Kiekvienas mokinys turėdavo galimybę, surinkęs penkis plusus už aktyvų dalyvavimą pamokoje ar parodęs dideles pastangas pamokos metu, gauti pažymį „dešimt“ žurnale. Šią vertinimo sistemą naudoju ir dabar. Daugelis mokinių pritaria šiam mano vertinimui.

Manau, kad su šia klase nebūčiau tiek pasiekusi, jeigu būčiau neišlaikiusi mokinių „bandymo“ ir apskundusi juos administracijai. Jų motyvacija nebūtų pakilusi, jei būčiau pradėjusi dirbti tik pagal devintos klasės vadovėlių akademiškai, neklausdama mokinių nuomonės, ir viena būčiau sudariusi metinius pamokų planus. Šios klasės pasiekimai ir šiandien mane labai džiugina.

Neigiamai motyvavęs vertinimas muzikos pamokoje

Prisimenu vieną atvejį, kaip vertinimas neigiamai paveikė muzikos mokymosi motyvaciją šeštos klasės mokinę Gretą.

Paskutiniame suole sėdinti mergaitė labai atidžiai pamokos metu mane stebėdavo, tiesiog akiai vykdavo visus mano nurodymus, visada būdavo ypač susikaupusi.

Beveik pusantro mėnesio su šešta klase, kurioje mokėsi ir Greta, mokėmės ploti ritminį pratimą „Klumpakojis“. Kiekvienos eilės mokiniai turėjo savo ritmą. Bandėme atlikti kūrinį orkestro principu. Kai nutarėme, kad mokiniai jau išmoko, jie turėjo atsiskaityti klasei: eiti po tris vaikus (iš kiekvienos eilės po vieną) ir plodami atlikti tai, ką taip kantriai ir užsidegę mokėsi.

Grūpei, kurioje plojo ir Greta, nelabai pasisekė. Iš tiesų nelabai pasisekė būtent Gretai. Ji nuolat painiojosi, klydo. Mačiau, kad ji jaudinasi, tačiau kažkaip nesykriau tam reikiamo dėmesio. Pakomentavusi atliktą darbą, ramiai parašiau pažymius. Greta gavo šešetą. Tuomet net nepastebėjau, kaip mergaitė išgyvena.

Tik po kelių pamokų pastebėjau keistą Gretos elgesį. Ji sėdėjo per pamokas abejinga veido išraiška tarytum net negirdėdama, ką aš kalbu. Dainuodama mergaitė vos išsižiodavo, o ploti ritmą apskritai vengė: neva jai tai pilvą, tai galvą skauda...

Praėjus mėnesiui paprašiau, kad Greta pasiliktų po pamokos ir paklausiau jos, kas atsitiko. Prireikė daug pastangų, kol mergaitė pagaliau pasakė tikrąją priežastį. Jos žodžiai mane privertė susimąstyti:

„Aš taip stengiausi gerai paploti, net nusirašiusi savo partiją mokiausi namuose. O kai išėjau prieš visą klasę, atrodė, kad viską iškart užmiršau, kojos ir rankos drebėjo...“

Kadangi jūs pasakėte, kad normalu iš muzikos gauti prastesnį pažymį, nes tai toks pat rimtas dalykas kaip matematika, istorija ar kita pamoka, supratau, kad neverta stengtis, nes niekada nenugalėsiu baimės, kuri mane sukausto, kai išeinu visai klasei atsakinėti.“

Maždaug per pusę metų mes su Greta vėl suradome bendrą kalbą. Mergaitė atgavo pasitikėjimą savimi, o aš išmokau naują pamoką – kad neapgalvotas mokytojo vertinimas, pasakytas žodis gali mokinį neigiamai motyvuoti, priversti jį blogai jaustis. Man pačiai, kaip mokytojai, tai buvo labai gera pamoka.

MOKINIŲ MOTYVAVIMAS TEATRO VEIKLOJE

Klaipėdos „Ažuolyno“ gimnazijos teatro mokytoja Audra Lenkauskienė

Perdėti pagyrimai nemotyvuoja

Manau, kad pagyrimai, nors ir motyvuoti, pagrįsti, mokiniams ne visada vienodai veiksmingi. Vieniems tai – stimulas išlaikyti ar tobulinti pasiektus rezultatus, kiti giriami „užmiega ant pasiektų laurų“, treči – puikuoja savo gabumais, niekindami mažiau gebančius, lyg susirgę „žvaigždžių liga“. Pateiksiu vieno talentingo vaikinio pavyzdį.

Mokinys lankė teatro pamokas ir atliko įvairias kūrybines užduotis, kurių metu buvo pastebėti vaikinio meniniai gabumai. Todėl ne kartą pamokoje buvo pagirtas, jo atliktos užduotys buvo laikomos pavyzdinėmis. Vaikinui teatro mokytoja pasiūlė lankyti teatro studiją, ir jis sutiko.

Rengiant spektaklį jam teko pagrindinis vaidmuo. Kadangi trupę sudarė nauji nariai, vaikinio gabumai ryškiai lenkė kitų gebėjimus. Mokytoja rekomenduodavo kitiems trupės nariams stebėti puikų šio vaikinio darbą, imti iš jo pavyzdį, nors ir jis gaudavo pastabų, ką vienoje ar kitoje vietoje reikėtų patobulinti. Pačiam vaikinui pasiūlyta pamąstyti, ar būsimą profesiją jis norėtų susieti su menais.

Po kurio laiko jaunuolis ateidavo į repeticijas visiškai nemokėdamas teksto, pradėjo ignoruoti kolektyvą, jautėsi „galva aukštesnis“ už visus kitus, praleisdavo užsiėmimus, trupės darbas vyko pagal jo diktuojamas sąlygas.

Generalinės repeticijos dieną – sekmadienį – jis neatėjo. Kai paskambinome, jis pranešė, kad spektaklyje nedalyvaus... Iš pokalbio su mama sužinojome, kad ji labai džiaugėsi, jog sūnus pagaliau rado mėgstamą teatro užsiėmimą, jam sekėsi lengviau bendrauti, tačiau atsiradus problemoms, bandė jį įkalbėti neapvilti kolektyvo ir t. t. Tačiau tai nepadėjo.

Vienam reikšmingam gimnazijos žmogui pavyko įtikinti vaikiną dalyvauti, ir premjera įvyko. Su kolektyvu buvo sutarta, kad niekas nereikš jam jokių priekaištų. Premjera sutapo su jaunuolio gimtadieniu, tad jis buvo pasveikintas. Pats vaikinys po premjeros scenoje viešai atsiprašė visų narių.

Darbas vyko toliau, visi kolektyvo nariai su vaikinu elgėsi taip, kad jis nepajautų jokio diskomforto.

Išvažiavome į teatrų festivalį, spektaklio įvertinimai buvo puikūs. Vaikinui skyrė prizą už geriausią jaunuolio vaidmenį. Visų nuotaika buvo puiki.

Tačiau kitos gastrolės vėliau nebeįvyko, nors afišos ir programėlės apie mūsų spektaklį jau buvo išspausdintos. Išvakarėse vaikinys griežtai pareiškė, kad jis niekur nebevažiuos. Visi patyrė šoką. Mokytoja bandė asmeniškai pasikalbėti ir išsiaiškinti priežastis, bandė ir direktorė, bet niekas jo sprendimo nepakeitė. Kolektyvo metų darbas buvo nubrauktas vienu brūkšniu.

Po šito įvykio jaunuolis, lankydamas teatro pamokas mokykloje, jautėsi vis dar „reikšmingas“, tačiau užduotis atlikdavo be kūrybinės energijos, vėlavo atsiskaityti. Semestro pažymys sumažėjo. Pasibaigus semestru, teatro pamokų atsisakė ir pasirinko technologijos dalyko pamokas.

Sužinojome, kad aplinkybė, kuri galėjo turėti įtakos mokinio sprendimui, buvo ta, jog vaikinys buvo įsimylėjęs iš trupės dvi merginas (skirtingu metu), kurios neatsakė į jo jausmus taip, kaip jis norėjo, bet su juo maloniai bendravo. Kaip pastebėjo kiti mokytojai ir mama, jis sunkiai bendravo, buvo tarsi atstumiamas visų, neturėjo draugų, dėl pažangumo ir lankomumo buvo svarstytas prevenciniame posėdyje.

Šiuo atveju, manau, pagyrimai turėjo neigiamą poveikį – įvyko asmenybės susireikšminimas, savęs iškėlimas aukščiau visų. Tačiau, iš anksto žinant vaikinio psichologines problemas, ir buvo taikomas gyrimo-skatinimo metodas, kad jis pasijaustų visavertis trupės narys, tuo labiau kad kūrybiniai jo gebėjimai išties buvo geri. Manau, kad jis nesusitvarkė su iškilusiomis „meilės“ problemomis ir tai panaudojo kaip kerštą kolektyvui. Tai – žmogus be atsakomybės, pareigos jausmo, nevertinantis kūrybinio kolektyvo metų darbo. Jis ir dabar nesijaučia nieko blogo padaręs ir visiems giriasi savo „žygdarbiu“.

Mokinių nuomonių apklausa

Apklausėme 30 mokinių iš ketvirtų gimnazijos klasių, lankančių teatro pamokas: kurie ugdymo ir vertinimo metodai juos *motyvuoja* arba jų *nemotyvuoja*.

Apklausa ir nuomonių aptarimas vyko dvi pamokas. Per pirmąją pamoką mokiniai anonimiškai rašė apie juos motyvuojančius ir nemotyvuojančius ugdymo ir vertinimo būdus. Per kitą pamoką mokytoja komentavo mokinių atsakymus ir skatino diskusiją, stebėdama, ar pasikeis jų nuomonė.

Mokiniai nurodė šiuos motyvacijos skatinimo būdus ir mokymosi motyvus:

- mokytojo teigiamos ir konstruktyvios pastabos, pagyrimai;
- mokytojo neigiamos, kritinės ir pagrįstos pastabos;

- grupinės užduotys;
- individualios užduotys;
- mokinio įdėtų pastangų vertinimas, kuris turėtų sudaryti 95 proc. pažymio;
- projektinė, kultūrinė veikla, t. y. nedidelio rezultato parodymas gimnazijos renginio metu;
- mokytojo profesinė kompetencija, asmenybės žavesys;
- kaupiamasis vertinimas;
- individualiai pasakytos pastabos;
- parašytas neigiamas pažymys, kad mokinyš suprastų klaidas;
- pareiga („mokausi, nes taip reikia, ir negaliu nesimokyti, nes lankau mokyklą, o mokykla turi savo taisykles“);
- aukšti pažymiai už lengvus atsiskaitymus.

Mokiniai nurodė tai, kas jų nemotyvuoja:

- referatų rašymas;
- teorija;
- namų darbų skyrimas;
- išskirtinis dėmesys tik vienam mokiniui, nurodymas sekti jo pavyzdžiu;
- žemi pažymiai;
- vertinimas pažymiais apskritai nemotyvuoja daugelio mokinių;
- perdėti pagyrimai;
- materialinės bazės nebuvimas.

Vertinimo sistemą „įskaityta/Neįskaityta“ palaiko 17 mokinių.

Vertinimo „įskaityta/Neįskaityta“ motyvai (iš mokinių atsakymų):

„Negalima vertinti mokinio talento, pastangų, pamokų lankymo. Negalima nustatyti balo, kurį žmogus gauna už tai, kai sugeba atlikti teatro užduotį. Todėl reikia vertinti įskaitomis“.

„Tai ne matematika ar fizika, kai gali mokėti ar nemokėti dalyką“.

„Pažymiais vertinti negalima, nes meną visi supranta savaip“.

„Ne visų gebėjimai yra vienodi, sunku vertinti ne tik mokytojui, bet ir mokiniui būti vertinamam“.

„Neturi būti rašomi nepatenkinami pažymiai, kad vaikas pats savęs per žemai nevertintų“.

„Teatras yra menas, o meno vertinti vienareikšmiškai neįmanoma. Juk kiekvieno žmogaus kūrybinės jėgos skiriasi ir atsiskleidžia skirtingose srityse. Juk skiriasi ir žmonių meno supratimas“.

„Menų vertinimas pažymiais nėra teisingas, nes per šias pamokas labiausiai atsispindi žmogaus gabumai. Ir mokinyš, jų neturintis, kad ir kiek dėtų pastangų ar noro, jam vis tiek nepavyks pasiekti tokį lygį, kaip gali pasiekti talentingas žmogus. Todėl neretai gali sumažėti motyvacija“.

Vertinimo pažymiais sistemą palaiko 13 mokinių.

Vertinimo pažymiais motyvai (iš mokinių atsakymų):

„Tai yra tarsi paskata tobulėti vaikui, kad jis stengtųsi gauti geresnį pažymį. Tačiau neturi būti rašomi neigiami pažymiai, kad mokinyš savęs nenuvertintų. Tačiau yra išimčių, kai galima rašyti nepatenkinamus pažymius: tais atvejais, kai neįvyksta numatyti renginiai mokykloje“.

„Kai gauni gerą pažymį, nori daugiau gerų pažymių“.

„Atestato vidurkis pakyla“.

„Mokinių vertinimo skalė platesnė, nei „įskaityta/neįskaityta“.

„Pažymiai verčia labiau stengtis, tai motyvuoja siekti geresnių rezultatų“.

„Drausmina mokinius“.

Tačiau suniveluoti dešimtukai mokinių motyvaciją mokyti mažina, nes „kam stengtis, jei vis tiek dešimt parašys“.

Vyko **diskusija:** *Kas labiausiai motyvuoja mokyti: pagyrimai ar pastabos?*

Kai kurių mokinių motyvacijai mokyti vienodai daro įtaką *pagyrimai ir pastabos*. Pagyrimai juos motyvuoja, nes gera nuotaika skatina tobulėti. Reiškiamos pastabos turi būti pagrįstos, nė vienas mokinyš neturėtų jaustis „nemėgstamas“.

Ketvirtadalis mokinių pažymėjo, kad jų motyvaciją mokyti labiausiai skatina *pagyrimai* – svarbu, kad įvertinamos jų pastangos, tai verčia nesustoti siekiant žinių. Kritika galima, bet jos neturi būti per daug. Blogiausia, kai mokytojas nesako pagyrimų, o vien pastabas ir dar primena senesnes.

Daugelio mokinių motyvaciją mokyti skatina *pastabos* – tokiu būdu jie sužino klaidas ir gali siekti geresnių rezultatų. Maloniai veikia švelniai pareikštos pastabos ir net kritika, bet mokytojas būtinai turėtų žodžiais

išreikšti pasitikėjimą: „Aš žinau, tu gali, tu įveiksi, pasistenk“. Pagyrimus šie mokiniai vertina kaip galimybę užsiauginti savimeilę. Ši grupė pastebėjo, kad nuolat giriami vaikai neadekvačiai reaguoja į gaunamas pastabas, nes jų savimeilė pažeista: „Mane galima tikrai girti ir tik aš viską žinau!“

Apibendrinant diskusiją mokiniai sutiko, kad motyvaciją skatinantys vertinimo būdai – pastaba ar pagyrimas – yra veiksmingi, jų poveikis priklauso nuo žmogaus charakterio ir nuo dėmesingo, šilto mokytojo bendravimo su ugdytiniais. Svarbu, kad mokinių įdėtos pastangos būtų įvertintos ir kad vertinimas meninio ugdymo pamokose būtų lygiai reikšmingas kaip pagrindinių dalykų vertinimas.

Paaiškėjo, kad mokinių požiūris į nusirašinėjimą ir gaunamą įvertinimą keitėsi pagal amžių. Anksčiau jie piktinosi, kad padarė darbą sąžiningai, o kitas nusirašė ir gavo geresnį nei buvo vertas įvertinimą. Dabar mokiniai suvokia, kad nusirašantysis pats save apvagia ir kasa spragų duobes, o sąžiningo mokinio žinios tobulėja.

MOKINIŲ MOTYVAVIMAS KŪNO KULTŪROS PAMOKOSE

Klaipėdos rajono Ketvergių pagrindinės mokyklos pradinė klasių mokytoja Vita Čingienė

Individualios pažangos vertinimas

Per kūno kultūros pamoką Monika, žaisdama kvadrata, padaro keletą klaidų, ir jos komanda praranda kamuolį. Kiti komandos nariai priekaištuoja Monikai dėl žaidimo ir apkaltina, kad komanda dėl jos pralaimėjo. Mergaitė pravirksta.

Mokytoja įvertina kiekvieno mokinio žaidimą ir pabrėžia pažangą, lygindama ankstesnį kartą ir šį. Monikos žaidimas įvertinamas kaip dar nepakankamai geras, tačiau mokytoja pabrėžia, kad Monika padarė nemažą pažangą lyginant su ankstesnėmis pamokomis. Mergaitė nebeverkia. Žaisdama kitą kartą stengiasi dar labiau.

Šiuo atveju mokytoja neformaliu vertinimu skatina mokinės pasitikėjimą savo jėgomis ir norą mokytis (ar bent jau neužgniaužia šio noro). Toks pozityvus vertinimas padeda sukurti šiltą emocinį klimatą grupėje, klasėje. Reikia prisiminti, kad geri mokinio santykiai su mokytoju ir bendraamžiais – viena iš sėkmingo mokymosi sąlygų.

Visi mokiniai tikisi iš mokytojo pripažinimo, meilės, pagarbos. Jei vaikas nuolat patirs nesėkmę, visiškai praras pasitikėjimą savimi, pripras prie nesėkmių, tuomet jo mokymosi motyvacija bus labai menka. Jeigu norime, kad vaikui sektųsi ir jo mokymosi motyvacija būtų pakankama, pasistenkime, kad jis kuo dažniau patirtų sėkmę. Todėl vertinimas turėtų skatinti, o ne stabdyti mokinių norą tobulėti.

Vilniaus Barboros Radvilaitės pagrindinės mokyklos kūno kultūros mokytoja Angelė Pugačiauskienė

Pastangų skatinimas ir stebėjimas

Ugdytinių aktyvumas, kūrybingumas, individuali fizinė raida, pastangos, jų poreikis ir gebėjimas savarankiškai mankštintis, sportuoti sudaro vertinimo pagrindą. Tačiau ne kiekvienas mokinys gali įvykdyti tam tikrą fizinių rodiklių normatyvą, todėl vertinu atsižvelgdama į mokinio individualybę.

Štai penktokas Vilius labai lengvai padarė 5 prisitraukimus, o Mantas negalėjo prisitraukti nė karto. Šis vaikas labai nusivylė, numojo ranka ir prašė parašyti jam dvejetą. Pasikalbėjome ir susitarėme, kad Mantas kiekvieną pamoką prieš pradedant ir stengsis prisitraukti. Kitose pamokose stebėjau, kaip jis stengiasi net neragindamas ir darė papildomų pratimų jėgai ugdyti.

Mokslo metų pabaigoje Mantas galėjo padaryti 2 prisitraukimus, o tai jau buvo labai didelis pasiekimas. Vaikas suprato, kad šį rezultatą jis pasiekė savo pastangų dėka. Manau, jeigu būčiau ir aš numojusi ranka ir parašiusi dvejetą, tai tikrai nebūčiau paskatinusi vaiko papildomai dirbti ir tobulėti. Šiuo atveju vertinau ne rezultatą, o mokinio pasiektą individualią pažangą.

Taisyklės svarbiau nei balai (iš asmeninės patirties)

Kai mokiausi mokykloje, visos mergaitės labai nemėgo krepšinio pamokų. Tiesiog norėdavo sėdėti ant suolo ir nieko neveikti.

Mokytoja mane gėdino ir barė, kad nenoriu žaisti, juk buvau sportininkė (lengvaatletė) ir turėjau klasės draugėms būti pavyzdžiu.

Buvau nubausta prastu pažymiu. Labai nusiminiau, kai mokytoja įrašė dvejetą neišsiaiškinusi priežasties, kodėl nenoriu žaisti krepšinio. O priežastis buvo paprasta: nemokėjau taisyklių, niekas jų neaiškino, tiesiog duodavo kamuolį ir liepdavo žaisti. Aš ir toliau vengiau krepšinio pamokų.

Taisykles vėliau išmokau savarankiškai, tačiau nemanau, kad mokytis paskatino gautas dvejetas.

Vilniaus Barboros Radvilaitės pagrindinės mokyklos kūno kultūros mokytoja Ivona Piščiakienė

Vertinimas balais

Per kūno kultūros pamoką reikėjo atsiskaityti už šuolį į aukštą žirkklėmis. Vertinama 10 balų sistema.

Martynui niekaip nesisekė atsispirti, jis šokdamas sulenkdamo kojas, todėl surinko tik 6 balus. Labai išgyveno ir prašė dar kartą pabandyti šokti. Leidau – šį kartą jau geriau atsispyrė, bet koja buvo vis dar sulenkta. Tuomet paklausė, kiek dabar surinko balų. Atsakiau, kad šįkart jau vertas 7 balų. Dar kartą prašė pabandyti ir dar..., kol surinko 9 balus. Už pastangas gavo 10 balų.

Iš šio epizodo aišku, kad balai motyvavo mokinį stengtis siekti geresnių rezultatų. Jam buvo labai svarbu surinkti maksimalų balų skaičių. Šis mokinytis ir dabar taip pat elgiasi. Jei nelieka laiko pamokos metu pasitaisyti, kitą pamoką parodo, ką išmoko.

Ukmergės Antano Smetonos gimnazijos kūno kultūros mokytojas Kastytis Kvietkauskas

Trumpalaikis ir ilgalaikis motyvavimas

Dirbu gimnazijoje su 9–12 klasių mokiniais, mokau kūno kultūros.

Motyvacijos skatinimo pavyzdžių galiu pateikti įvairių: trumpo poveikio, pamokos, kelių dienų, atskiro projekto ar renginio, ketverių metų ciklo motyvacijos raiškos. Dar egzistuoja ir asmeninė mokinio ir mokytojo motyvacija dirbti, ieškoti, atrasti, pritaikyti. Motyvacija kinta: tai priklauso nuo amžiaus, įgytos patirties, naujų žinių ir dar daug kitų aplinkybių.

Pateiksiu pavyzdį įžanginės teorinės pamokos 9 klasėje.

Mes pažaidžiame keletą žaidimų susipažinti, kurie taikomi neformaliajame ugdyme, pakalbame apie mokinių pomėgius, požiūrį į kūno kultūros dalyką. Užduodu klausimų, į kuriuos atsakydami mokiniai papasakoja apie ankstesnes kūno kultūros pamokas, parodo savo žinias ir supratimą, reflektuoja savo patirtį. Sakyčiau, kad ši pamoka dažniausiai pavyksta, mokinius motyvuoja nauja metodika, bendravimo forma, naujos žinios ir tai, kad reikia parašyti savo požiūrį į kūno kultūrą. Įvadinės pamokos motyvavimo poveikis trunka apie savaitę, galbūt ir daugiau. Jei kitos kūno kultūros pamokos taps blankios ar neatitiks klasės lūkesčių, pirmosios pamokos geras įvaizdis bus pamirštas.

Kitas pavyzdys, kaip galima motyvuoti skirtingų gebėjimų mokinius. Vieną grupę sudaro gabūs, lankantys sporto mokyklą ir žaidžiantys krepšinį mokiniai, kurie kartais susserga „žvaigždučių liga“. Žinoma, toje pačioje klasėje esama vaikų, kurie nėra sporto mokyklos auklėtiniai.

Buvo pakankamai sudėtinga motyvuoti abi grupes, nes vieni mokiniai jautėsi viską mokantys, o kiti akivaizdžiai buvo surakinti nelygiavertiškumo komplekso. Ilgai sukau galvą, kaip suderinti skirtingus mokinių gebėjimus. Ugdymo procese atrodė, kad situacija klasėje nepalanki, todėl mokinius motyvuoti ir vertinti sudėtinga. Problemos sprendimas gimė palengva – mes krepšinį pakeitėme futbolu ir tinkliu, kuriuos žaisti abiejų grupių mokiniai mokėjo maždaug vienodai. Praėjus šiek tiek laiko jie vėl žaidė krepšinį susiskirstę į mišrias grupes, suprasdami savo gebėjimų skirtumus. Man šis atvejis buvo ryškus ilgesnio motyvavimo proceso pavyzdys, labai vertinau pačių mokinių geranoriškumą ir norą keistis komandomis, grupės norą vienytis.

Yra sėkmingų pavyzdžių, kai pavyksta jaunuolius motyvuoti dirbant individualiai. Žinoma, reikia skirti kiekvienam dėmesio, kartais tenka pateikti atskiras užduotis, bendrauti, diskutuoti, pateikti literatūros apie sportą. Jei nepavyksta motyvuoti lankyti visas pamokas, tai bent džiaugiuosi, jei žmogus supranta, kad kūno kultūra – ne baubas.

Žinoma, pasitaiko ir pavienių mokinių, kurių per ketverius metus taip ir lieku nesupratęs, kodėl jie neturi motyvacijos, nes jie praleidžia daug pamokų. Tuomet užduodu sau klausimą, ko nepadariau aš kaip mokytojas šiuo nesėkmingu atveju?

Turiu patirties, kaip popamokinė veikla, renginiai ir projektai, vykstantys mokykloje, didina mokinių motyvaciją. Pavyzdžiui, nuo 1998 metų iki 2010 metų kas dveji metai vyksta „Olimpinės žaidynės“. Taip pat organizuojamos sporto stovyklos ir projektinė veikla. Neformalusis kūno kultūros ugdymas motyvuoja ir daro įtaką mokinių formaliajam ugdymui, nes mokiniai įgyja teigiamą požiūrį, žinių ir supratimo, geros patirties – visa tai

naudinga pamokose. Jie tampa aktyvesni ir motyvuoti. Aptariant vieną ar kitą renginį pastebėjau, kad mokinius tai motyvuoja, poveikis yra pastebimas, daro teigiamą įtaką.

Šalčininkų Lietuvos tūkstantmečio gimnazijos kūno kultūros mokytojas Jurijus Tremba

Sporto šventė

Bet kuris mokytojas pasakytų, kad geriausių mokymosi rezultatų pasiekia mokinys, kuris turi motyvaciją mokytis. Kaip gi ją išugdyti? Koks mokymas ir vertinimas mokinius motyvuoja ir skatina sportuoti?

Kūno kultūros pamokas mokiniai ne visada mėgsta, nes sportavimas reikalauja daug valios, energijos ir fizinių pastangų. Todėl pirmiausia pamokose dirbti skatina netradiciniai mokymo metodai.

Kasmet gimnazijoje organizuojamas bendras tėvų, mokinių ir mokytojų renginys „Pabūkime kartu“. Ši sporto šventė motyvuoja vaikus dalyvauti tiek popamokinėje veikloje, tiek pamokose. Jie nori „pasitempti“, prilygti tėveliams, sportuojantiems mokytojams – judėti ir būti sveiki bei energingi.

Pastebėjau, kad po tokių akimirkų mokinių motyvacija sportuoti pagerėja tiek pamokose, tiek popamokinėje veikloje, o vaikai turi galimybę įsivertinti gebėjimus ne tik klasės mastu, bet ir tarp šeimų, klasių, gimnazijos bendruomenėje.

Klaipėdos „Ažuolyno“ gimnazijos kūno kultūros mokytoja Stasė Pancerova

Kaupiamasis balas ir mokytojo pagalba

Mokant gimnastikos pagal programą mergaitėms didžiausią baimę keliantis ir labiausiai nemėgstamas buvo šuolis per ožį. Norėdama paskatinti mokines ir padėti nugalėti baimę, sugalvojau vertinimo sistemą, pagal kurią vertinant nereikėjo, kad mokiniai tiksliai atliktų pratimus, bet ji įpareigojo dirbti pamokoje.

Kiekviena mergaitė pamokoje privalėjo atlikti penkis šuolius. Pavyzdžiui, už šuolį susirietus peršokant – įvertinimas – dešimt balų, jei užšokant į atremtį atsitūpus – devyni, užšokimas ant kelių – aštuoni.

Įsipareigojau padėti mokinėms tai atlikti saugiai. Rezultatas pranoko lūkesčius – šokinėti panoro net ir tos mergaitės, kurios turėjo problemų dėl antsvorio.

Manau, kad kaupiamasis balas ir mano pagalba atliekant šuolį – pakėlimai ir saugojimas, kad nė viena nenugriūtų – padidino mergaičių motyvaciją nugalėti baimę, pasitikėti savimi ir siekti geresnio rezultato.

Per dideli reikalavimai nemotyvuoja

Krepšinio pamokoje mokiniui, lankančiam krepšinio treniruotes, vertindama kamuolio metimą į krepšį po varymo, sugalvojau padidinti reikalavimą – pataikyti daugiau kartų. Mintis buvo graži – pakelsiu jo autoritetą ir paskatinsiu kitus mokinius sportuoti.

Tačiau šis mokinys tepataikė tiek, kiek reikėjo gauti dešimtuką visiems kitiems mokiniams. Kai leidau pakartoti – jis kategoriškai atsisakė.

Neįvertinau mokinio psichologinio pasirengimo, deja, jo motyvacija „perdegė“. Manau, kad bijojo, jog jam dar kartą gali nepavykti ir užsidėjo abejingumo kaukę „man tas pats“.

Dabar manau, kad ne kiekvienam sportuojančiam mokiniui reikia kelti ypatingų reikalavimų. Gerai atlikdamas pratimus ar veiksmus, išmokus treniruotėse, sportuojantis mokinys savaime įrodys savo pranašumą.

Kazlų Rūdos pagrindinės mokyklos „Elma“ kūno kultūros mokytoja Giedrė Bartaškaitė

Bendraamžių mokymo pavyzdys

Vedžiau pamoką penktų klasių mokiniams. Pradėjome pamoką su mokiniais, kurie buvo pasiruošę ir persirengę sportine apranga, rikiuotės pratimais. Mokinius pirmiausia išmokiau, kaip reikia elgtis rikiuotėje: sustoti vienoje tiesėje, vienas šalia kito, būti pasitempusiems, rankas laikyti prie šonų, kojas suglausti ir laukti mokytojos nurodymų. Mokantis rikiuotės pratimų, paaiškinau mokiniams, kad rikiuotei galės vadovauti kiekvienas savanoris. Tuomet mokiniai labai noriai klausėsi ir stengėsi įsiminti rikiuotės eilės tvarką, o jei kilo neaiškumų, manęs apie tai paklausė.

Į kitą pamoką mokiniai atėjo labai noriai ir apsilikę sportine apranga laukė, kada pradėsime pamoką. Pasitaikė net pavydo scenų: „Kodėl jis, o ne aš šiandien veda rikiuotę?“ Siekdama to išvengti, mokiniams pasakiau, kad kitas mokinyš galės vadovauti mankštai, kurią mes kartu išmoksime pamokos pradžioje. Daugiau neaiškumų nebekilo. Kuris mokinyš ves rikiuotę ir mankštą kitą kartą, pasakiau pamokos pabaigoje. Perspėjau, kad tai atlikti galės tik tie mokiniai, kurie pamokai bus pasiruošę, aktyvūs ir drausmingi.

Žinoma, visiems mokiniams neįtiksi. Pasitaiko tokių, kuriems kūno kultūros pamoka – tik laiko praleidimas. Užsispyrę „tinginiukai“ trukdo tiems, kurie noriai ir aktyviai dalyvauja pamokose, nes tokie stebėtojai mano, kad jie yra „šauniausi komentatoriai“. Tačiau nuolatinis aktyvus savanorių mokinių dalyvavimas pamokoje teigiamai veikia ir kitų nuostatas. Ilgainiui pamokoje įsivyrėja harmonija, dirbame visi kartu, nesipykdami ir noriai. Būtent šis pavyzdinis mokymas ir mokymasis iš kitų mokinių teigiamai motyvuoja ir yra geras pavyzdys nenorintiesiems sportuoti kūno kultūros pamokose.

Mokiniai aiškiai žino, už ką jie bus vertinami pamokos pradžioje: pasiruošimas pamokai, drausmingumas, gebėjimas vesti jiems labai patinkančią rikiuotę arba mankštą, nes tik per šią dalį jie gali pasijusti mokytojais. Vertinimas susideda iš trijų dalių: pasiruošimo pamokai, vadovavimo įvadinei pamokos daliai ir bendravimo bei bendradarbiavimo tai atliekant.

Kūno kultūros pamoka miške

Pamoką šeštai klasei vedžiau ankstyvą rudenį lauke.

Pamokos tema: Judriųjų žaidimų mokymasis lauke

Mokinių motyvaciją savaime skatino tai, kad sportavome lauke, nes jiems labai patinka graži gamta ir kūno kultūros pamokos miške.

Pradėjau mokyti mokinius kelių judriųjų žaidimų, kuriuos jie jau šiek tiek buvo pramokę, tačiau trūko tikslumo ir konkretumo viską nuosekliai, pagal taisykles atlikti. Apie tai, kaip bus vertinami, visiems mokiniams priminiau pamokai prasidėjus. Šioje pamokoje vertinau už pasiruošimą, drausmingumą, norą dirbti ir, žinoma, minimalų gebėjimą tinkamai sužaisti judrųjį žaidimą.

Mokiau pati kartu su jais sportuodama, nes mokiniams labai aktualu, kad mokytoja kartu aktyviai dalyvautų pamokoje. Žinoma, man taip pat labai smagu, nes galėjau tinkamai mokiniams viską paaiškinti ir vaizdžiau parodyti. Sportuodami patyrėme daug teigiamų emocijų. Tai buvo antras veiksnys, kuris skatino mokinių motyvaciją pamokai bent pasiruošti.

Kai išmokome keletą judriųjų žaidimų, mokiniams leidau pasirinkti vieną iš jau išmokytų ir vadovauti vietoj manęs. Žinoma, dabar aš pamokoje dalyvavau ne tik kaip mokytoja, bet ir kaip mokinė. Priminiau taisykles, kad kiti mokiniai turi drausmingai elgtis ir klausyti vadovo lygiai taip pat kaip mokytojo. Neprieštaravau, kai mokinyš pats pasiūlė išmokyti ir drauge su visais pažaisti naują, mūsų dar nežaistą judrųjį žaidimą. Iš pradžių vienas jis papasakojo ir parodė man, kaip tai atliekama, vėliau žaidėme su kitais klasės mokiniais. Mokinyš paprašė pagalbos: „Mokytoja, ar jūs galite kartu su manimi vadovauti šiam žaidimui, nes man nedrąsu, gal vėliau aš sugebėsiu tai atlikti vienas“. Šis prašymas man labai patiko, nes mokinyš parodė savo norą tai atlikti, nors ir nedrąsiai, iš pradžių padedamas mokytojos, paskui savarankiškai. Tai vertinau teigiamai ir mokinį pagyriau. Ir iš tiesų galiu drąsiai pasakyti, kad tam mokiniui labai gerai pasisekė žaidimą šauniai sužaisti. Pastebėjau, kad tai puikiai motyvuoja visus kitus mokinius jau ne tik pasiruošti pamokai, bet ir aktyviai joje dalyvauti, nes visi puikiai žino, už ką ir kaip jie bus vertinami. Žinoma, pamokos pabaigoje mokiniai nekantriai laukė savo įvertinimų. Papildomai įvertinau už pasirinktą ir vestą judrųjį žaidimą, taip pat už tinkamą elgesį su klasės draugais.

Stengiuosi pamokose mokiniams duoti konstruktyvias pastabas, bet nepabrėžti jų klaidų ir nemažinti įvertinimo dėl klaidų arba tiesiog nedrausmingo elgesio. Pastabas aptariame pamokos pabaigoje.

Sėkmingai taikau kūno kultūros pamokose sumuojamąjį vertinimą, kuris labai veiksmingas ugdymo procese. Mokiniai žino, už ką jie bus vertinami konkrečioje pamokoje, ir kad šis įvertinimas nėra vienkartinis, o trejopas – iš trijų pamokų sumuojamas vienas įvertinimas. Todėl mokiniai stengiasi ir noriai dalyvauja pamokose. Šį vertinimo metodą vadinu „trio“, kadangi vertindama pamokoje dalyvaujančius mokinius, atsižvelgiu į tris pagrindinius sutartus kriterijus, taip pat vertinu už tris pamokas. Tik paskui sumuojamas tikrasis įvertinimas. Siekiant didinti mokinių mokymosi motyvaciją pamokos turinys turi būti įdomus mokiniams.

Sedos Vytauto Mačernio gimnazijos kūno kultūros mokytojas Laimonas Sabaliauskas

Mokytojo autoritetas ir pagarba mokiniui

Manau, kad kūno kultūros pamokose, skirtingai nuo kitų mokomųjų dalykų, svarbu vertinti mokinio *gebėjimus ir žinias* neatsižvelgiant į tai, koks yra jo fizinis pajėgumas ar jo nuomonė viena ar kita tema, nepaisant moralinių nuostatų. Kai vertiname mokinio gebėjimus ir žinias, atsiribojame nuo šių aplinkybių.

Pavyzdžiui, pamokoje dalyvavo mokinys, kuris retai ateidavo į pamokas, nepaklūsdavo taisyklėms. Šioje kūno kultūros pamokoje jis elgėsi pakankamai gerai, buvo aktyvus, tačiau jo nuomonė nesutapo su klasės draugų ir mokytojo nuomone. Mokytojas, vertindamas mokinį, pasidžiaugė, kad šis turi savo nuomonę, gali ją apginti ir paskatino ateityje pasitikėti savimi. Padėkojo už galimybę pasiginčyti ir už tai, kad mokinys ne tik gynė savo nuomonę, bet tolerantiškai išklausė ir kitų nuomones.

Manau, mokytojo pozityvus vertinimas gali motyvuoti mokinį ir skatinti labiau pasitikėti savimi, gerbti kitus. Tačiau situacija galėtų pasikeisti, jei mokytojas vertintų mokinį negatyviai, tardamas, kad šis mokinys kaip visada be reikalo ginčijasi, jo nuomonė yra klaidinga ir pan. Po tokių žodžių mokinys ir paliudys tai, ką mokytojas sakė, pavyzdžiui, pasielgs amoraliai, galbūt net chuliganiškai.

Mokinys ir vienu, ir kitu atveju pasielgs adekvačiai pagal susidariusią situaciją: jei mokytojas manys, kad jis šaunuolis, tai jis ir elgsis kaip šaunus mokinys, o jei mokytojas negerbs mokinio ir akivaizdžiai tą parodys, mokinys taip pat nebus linkęs reikšti pagarbos mokytojui ir aplinkiniams. Iš tiesų mokiniui svarbus vertinimas tik to žmogaus, kurį jis laiko autoritetu.

Dėmesys mokinių savijautai

Kita svarbi vertinimo rekomendacija – atsižvelgti į mokinio nuotaiką, būseną konkrečiu metu, konkrečioje pamokoje.

Pavyzdžiui, mokinys padarė keletą klaidų, buvo netikslus, bet mokytojas pastebėjo, kad jis šiandien lyg nesavas, jo elgesys nėra jam būdingas. Tokiu atveju vertindamas mokytojas turėtų susilaikyti nuo pastabų apie trūkumus, o jei tai neišvengiama – pradėti nuo teigiamų dalykų ir juos pabrėžti ir lyg tarp kitko paminėti netikslumus ar trūkumus. Priešingu atveju mokinys net neišgirs, kas jam sakoma, o jei prisimins – tai tik neigiamas pastabas, kurios tikrai nemotyvuos. Todėl kiekvienas mokytojas turi stengtis pažinti savo mokinius. Tai labai sudėtinga, bet svarbu mokant, nes pažindamas savo mokinius mokytojas lengviau juos supranta ir teisingiau gali įvertinti.

Mokiniams „pasiseks“, jei su jais dirbs tolerantiški, juos gerbiantys, norintys pažinti savo ugdytinius mokytojai. Kiekvienas mokytojas negali būti visažinis, bet jis privalo būti asmenybė. Kūno kultūros pamokose daugiau laiko reikėtų skirti individualiam darbui su silpnesnės sveikatos ir mažesnio fizinio pajėgumo mokiniams.

Ugdymo plėtotės centro metodininkė Vida Gadliauskienė

Emocijų ir nuostatų svarba motyvacijai

Mokinių motyvaciją kūno kultūros pamokose siūlome vertinti pagal R. Marzano ugdymo tikslų taksonomijos lygmenis.

1. Emocinės reakcijos įvertinimas

Emocijos turi kontrolinę įtaką žmogaus mąstymui. Emocijos yra pirminiai motyvai, kurie daro įtaką žmogaus elgesiui, formuoja nuostatas ir įsitikinimų sistemą. Mokytojai turėtų vertinti socialinio ir emocinio intelekto (EQ) gebėjimus, stebėti mokinių emocijas.

2. Bendrosios motyvacijos įvertinimas: mokinio stipri motyvacija mokytis ir pagerinti savo kompetenciją kūno kultūros pamokose egzistuos tik šiomis sąlygomis:

- mokinys suvoks žinias apie kūno kultūrą ir sveiką gyvenseną kaip svarbias;
- bus įsitikinęs, kad jis turi būtinų gebėjimų ir savo pastangomis pajėgs pasiekti gerų kūno kultūros ugdymo rezultatų;
- mokinio emocinė reakcija į kūno kultūros pamokas ir sportinę veiklą bus teigiama.

III. VERTYBINIŲ NUOSTATŲ RAIDA IR RAIŠKA

MOKYTOJŲ IŠKELTOS PROBLEMOS

Dorinis ugdymas – tai darbas su žmogaus vidiniu pasauliu, dvasine branda, todėl įvertinti nuostatas ir pažangą labai sunku, o kartais neįmanoma.

Neretai jauno žmogaus dvasinei brandai turi įtakos socialinis šeimos statusas, tačiau vaikas dėl to nėra kaltas.

Labai didelė aplinkos įtaka, todėl jaunas žmogus per silpnas savarankiškai deklaruoti dorines vertybes.

Mokiniai jau šeimoje susiformuoja iškreiptą dorinių vertybių sistemą. Tėvai norėtų, kad jų vaikai būtų dorybingi, bet savo pavyzdžiu neskatina elgtis dorai. Gyvendami tokioje nedarnioje, prieštaravimų pilnoje visuomenėje mokiniai yra sutrikę, jaučiasi nesaugūs, todėl žema jų savivertė, stokojama vertybinių nuostatų gerai elgtis.

Mokiniai nežino, kurios vertybės yra tikros, kurios tik vadinamos tikromis. Juos klaidina žiniasklaida ir kitos informavimo priemonės, todėl dorinis ugdymas, jų manymu, yra nuobodus, atgyvenęs dalykas.

Meninis ugdymas mokykloje nėra vertybė. Pavyzdžiui, visuomenės požiūris, kad muzika tarytum antraeilis dalykas, susiformavo dar sovietmečiu, kai visuomenei reikėjo tik darbininkų. Ta nuostata labai populiari ir šiandien. Ne tik dauguma tėvų, bet ir kitų dalykų mokytojai, mokyklų vadovai mano, kad muzika nėra lygiavertis su kitais mokomaisiais dalykais.

Visų pirma problema kyla iš visuomenės požiūrio. Kadangi toks dalykas kaip kūno kultūra atlieka tarsi antraeilį vaidmenį mokykloje, ši pamoka nėra rimtai vertinama, ji tampa nereikšminga. Vis dėlto mokinys sportuodamas fiziškai stiprėja. Fiziškai stiprių mokinių šiandien labai mažėja, nes įvairios ligos tarytum atima teisę sportuoti. Gaila, tačiau mes nieko pakeisti negalime.

Aptarkite ir padiskutuokite metodinėje grupėje:

- Kokias vaiko, paauglio, jaunuolio asmenybės vertybines nuostatas, Jūsų požiūriu, svarbiausia išugdyti?
- Kaip veiksmingai mokiniai ugdomi šias nuostatas mokykloje: pradinėse klasėse; per dorinio ugdymo, menų arba kūno kultūros pamokas?
- Ar mokytojo asmenybė gali daryti įtaką mokinio vertybinėms nuostatomis, ar manote, kad „mokytojai nieko pakeisti negali“?
- Kaip padėti mokiniams suvokti dorinio ugdymo, menų ir kūno kultūros dalykų aktualumą, svarbą, vertę, naudą?
- Kaip vadovėliai padeda mokiniams ugdyti vertybines (moralines, tautines ir pilietines, estetines, kultūrinės, saugaus elgesio) nuostatas?
- Kaip išmokyti mokinius kritiškai mąstyti ir vertinti aplinkos, bendraamžių, visuomenės stereotipus?
- Pagrįskite savo nuomonę, ar mokytojui etiška vertinti mokinių vertybines nuostatas, asmeninę nuomonę ir elgesį? Kodėl atsisakoma elgesio pažymių?
- Kaip skatinate mokinius nebijoti išreikšti savo požiūrį ar nuostatas, pripažinti vertybių įvairovę? Kaip vertinate tokią mokinio nuomonę, kuri nesutampa su mokytojo ar daugumos klasės draugų nuomone?
- Kokios stereotipinės nuostatos gali būti patyčių ar netolerancijos šaltinis? Kaip jų išvengti dirbant su įvairių šeimų, skirtingos socialinės padėties, tautybės, religinių įsitikinimų, amžiaus, sveikatos grupės, skirtingų pomėgių ar išvaizdos mokiniais – berniukais ir mergaitėmis?

Ugdymo plėtotės centro metodininkė Vilija Zeliankienė ASMENS VERTYBINIŲ NUOSTATŲ RAIDA

Kokį mokinį siekiame išugdyti?

Ugdymo tikslas atspindi asmenybės moralinės raidos siekį. Kiekvienas mokytojas įsivaizduoja, kokį mokinį – asmenybę siekia išugdyti, ir gali apibūdinti jį vertybinėmis kategorijomis: *draugiškas, kultūringas, darbštus, atsakingas, optimistas, sąmoningas, tolerantiškas* ir t. t. Šios savybės, kuriomis bendriausia prasme apibūdinamas „geras mokinys“, ugdymo procese tampa siektiniais tikslais ir vertinimo kriterijais. Be tokios idealaus mokinio sampratos negalėtume įsivaizduoti, kad ugdymas iš viso yra įmanomas. Mokiniui nepakanka suteikti vien žinių ir išugdyti įvairių gebėjimų. Asmuo, turintis daug žinių, vis dėlto gali tapti pavojingas visuomenei, jeigu jo nuostatos nebus pozityvios ir jis pasiduos neigiamai aplinkos įtakai, o elgesys bus destruktivus. Tuo tarpu kitas net ir mažiau gebantis asmuo gali tapti sąžiningu ir atsakingu visuomenės piliečiu, jeigu vadovausis tvirtai išugdytomis vertybinėmis, t. y. moralinėmis, pilietinėmis, kultūrinėmis nuostatomis.

Kas yra vertybinės nuostatos ir kaip jas apibūdinti?

Siekiant padėti mokiniams išsiugdyti vertybines nuostatas reikia orientuotis vertybių įvairovėje. Sudėtinga apibrėžti, kas yra *vertybė* – tai daugiareikšmė, filosofinė sąvoka.

Pagal *Lietuvių kalbos žodyną* **vertybe** gali būti vadinamas brangus daiktas ar dalykas, teigiama asmens ar daikto ypatybė, vertė ir vertingumas, aukštas rangas ar padėtis, taip pat tai gali būti dokumentas (pavyzdžiui, vertybiniai popieriai), suteikiantis savininkui tam tikrų turinių teisių.

Bendraja prasme *vertybės* – tai specifinės pasaulio objektų ir reiškinių ypatybės, turinčios teigiamą reikšmę žmogui, kolektyvui, visuomenei. Objektai ir reiškiniai tampa vertybėmis dėl to, kad yra įtraukiami į žmonių visuomenės būtį. Todėl vertybės paprastai yra tokie nuo visuomenės priklausomi objektai ir reiškiniai, kurie, tenkindami kuriuos nors žmogaus poreikius ir interesus, turi jam teigiamos reikšmės (pagal interneto *Žodynas.lt*).

Edukologiniu požiūriu *vertybė* – 1) objektas, reikšmingai tenkinantis asmens ar visuomenės poreikius; 2) asmenybės veiklos ir elgesio motyvas, susijęs su objektais, labiausiai atitinkančiais materialinius, kultūrinius ar dvasinius asmenybės poreikius. Skiriamos objektyviosios ir subjektyviosios vertybės. Kultūros, mokslo, meno, technikos, technologijos vertybės sudaro mokymo ir auklėjimo turinį, atitinkantį konkrečios visuomenės poreikius. Subjektyviosios vertybės – tai, ko žmogus ieško kaip prasmingiausio dalyko moksle, mene, kultūroje, gyvenime, veikloje, santykiuose su kitais žmonėmis.

Su vertinimo procesu yra susijusi *vertė* – dydis objektams matuoti tam tikroje skalėje. Vertė atspindi pedagoginių reiškinių kokybę, o kokybė rodo vertingumą. Aukščiausia pedagoginio proceso vertė reikia laikyti pedagoginį idealą, socialiai ir individualiai reikšmingą ugdymo tikslą. Visos kitos vertės nustatomos pagal tai, koku lygiu, kokia kokybe priartėjama prie idealo, prie tikslo.

Vertingumas – požymis, tenkinantis socialinius, pedagoginius, kultūrinius, ekonominius ar kitokius reikalavimus pagal vertės ar vertybių kategorijas, pavyzdžiui: vadovėlių, vaizdinių priemonių vertingumas, elgesio socialinis vertingumas ir pan. (pagal L. Jovaišos sudarytą *Enciklopedinį edukologijos žodyną*, 2007).

Filosofiniu požiūriu, kuris remiasi klasikine Platono ir Aristotelio ugdymo filosofijos tradicija, tai, kas vadinama vertybe, suprantama kaip esamybės gėris (gerumas, teisingumas), o gėris suprantamas kaip ontologinė bū-

ties ir žmogaus buvimo tvarka: j gėrį turi būti orientuotas žmogaus gyvenimo tikslas – jo valia ir veiksmai. Aukščiausias gėris yra tas, kurio siekiama kaip tikslo „paties savaime“, o kitos vertybės yra gėris tiek, kiek padeda siekti šio tikslo, t. y. jų vertingumas sudaro tam tikrą hierarchiją. Siekiant gėrio kaip žmogaus gyvenimo tikslo svarbu išsiugdyti pastovias ir tvirtas charakterio nuostatas, vadinamas dorybėmis, kurių ugdymui svarbus vertybių pažinimas. Taigi ugdymo filosofijos klasikai Platonas, Aristotelis pabrėžė j vertybes orientuoto ugdymo svarbą.

Nuostata – 1) asmenybės parengtis įprastai reaguoti į aplinkos poveikius (pavyzdžiui, žinias, įvykius). Nuostata susiformuoja arba staiga, arba per ilgesnį laiką įgyjant patirties (tam tikrų žinių, įspūdžių, įgūdžių, įpročių, požiūrių), kuri lemia vienodo įprasto atsako į aplinkos poveikius (kito žmogaus mintis, susidariusią situaciją) turinį ir būdą. Pakeisti nuostatas galima tokiu pat būdu, kaip ir jas sudaryti: sukelti įspūdį, pamokyti, įtikinti, atlikti tam tikrą darbą (parodyti pavyzdį); 2) nuo grupės normų priklausomas kryptingumas standartiškai reaguoti į klausimus, kitokius aplinkos poveikius (socialinė nuostata). Mokykla formuoja socialines nuostatas į darbą, žmones, mokymąsi; 3) stereotipiškas atsakas į dirginimą, priklausomas nuo pastovios vidinės būsenos (dirgiklis → nuostata → atsakas) (motorinė nuostata). Šia nuostata galima paaiškinti stereotipinį, standartinį, įprastą elgesį ir veiklą.

Nuostata yra paprasčiausias asmenybės dispozicijų darinys. Sudėtingesnėmis dispozicijomis laikomos pažiūros ir įsitikinimai, idealai. Asmenybės dispozicija psichologine struktūra sudėtingesnė už nuostatą – joje glūdi įsisąmonintos ir įprasmintos pažiūros (kognityvusis komponentas), emocijos, valia, sudarančios stabilią žinojimo, išgyvenimo ir veiklos vienovę. Aukščiausia asmenybės dispozicija laikoma vertybinė orientacija, nes ji apibūdina subrendusios asmenybės parengtį veikti pagal vertybes, kurios pagrindas – reikšmingos pažiūros, įsitikinimai, nuostatos.

Vertybinė orientacija – išugdytas sąmonės gebėjimas reguliuoti veiklą ir elgesį pagal įsitikinimus, dorovines normas ir gyvenimo perspektyvas, atskirti, kas nevertinga ir priešiška asmenybės gyvenime. Įsitvirtinusios asmenybės vertybinės orientacijos tampa charakterio bruožais. Jos susijusios su subjektyviosiomis vertybėmis ir yra praktinė jų išraiška, aktualus veiklos motyvas (pagal L. Jovaišos sudarytą *Enciklopedinį edukologijos žodyną*, 2007).

Kada ugdomos asmenybės vertybinės nuostatos, kokia jų raida?

Vertybių supratimą ir nuostatas vaikai visų pirma perima iš suaugusiųjų – tėvų, globėjų, kitų šeimos narių ir mokytojų. Palaipsniui vaikai pradeda vadovautis savo pačių supratimu, kas yra gera ir teisinga. Vietoj priklausymo nuo suaugusiųjų moralinių nuostatų (išorinės kontrolės) susiformuoja asmeninė vaiko moralė (vidinė kontrolė), kuri kiekvieno vaiko yra unikali. Mokinys, kuris geba paaiškinti, kas yra gera ir teisinga, o kas ne, jau turi internalizuotą (vidinę) moralinių arba vertybinių nuostatų sistemą.

Vertybinių nuostatų internalizavimo pakopos (pagal B. Bitiną):

1. Vaikystė – neįsisąmonintos vertybinės nuostatos perimamos pamėgdžiojant suaugusiųjų elgesį.
2. Paauglystė – formuojasi asmeninės vertybinės nuostatos, vertybės išgyvenamos emocijų lygmeniu.
3. Jaunystė – susiformuoja sąmoningos vertybinės orientacijos ir įsitikinimų lygmeniu internalizuojamos svarbios vertybės.

Įvairiomis psichoanalitinėmis, biheavioristinėmis ir kognityvinėmis ugdymo teorijomis moralinių nuostatų raida aiškinama skirtingai. Todėl mokytojams siūloma domėtis vaiko raidos psichologija ir daugiau skaityti apie moralės raidą (žr. R. Žukauskienė. *Raidos psichologija*, Vilnius, 1996).

Psichoanalitinėje teorijoje aiškinama, kad vaikų moralinių nuostatų raida priklauso nuo to, kaip tėvai kontroliuoja vaiko elgesį. Tėvai gali taikyti bausmes arba pagirti, vaikas pamažu ima suvokti, ko tėvai iš jo tikisi, ką vertina, už ką apdovanoja, taip pat supranta, kam tėvai nepritaria arba ko nemėgsta. Moralines nuostatas vaikas formuojasi stengdamasis įtikti tėvams, tapti panašiu į juos ir išvengti kaltės jausmo. Todėl vaikų vertybės ir moralė priklauso nuo tėvų reikalavimų. Psichoanalitikų požiūriu, moralinių nuostatų raidai labai svarbi būtent ikimokyklinio amžiaus vaiko socializacija.

Tačiau dabartiniai tyrimai rodo, kad moralinių nuostatų raida yra laipsniškas procesas, kuriam reikšmingą įtaką daro ir tėvų elgesys, ir paties vaiko bruožai, ir mokyklinis ugdymo ir socializacijos procesas. Moralės raida prasideda vaikystėje ir trunka visą gyvenimą (pagal R. Žukauskienę. *Raidos psichologija*, Vilnius, 1996).

Emocinio intelekto teorija atkreipiamas dėmesys į tai, kad svarbu ugdyti ir vertinti ne vien asmens kognityvinius, intelekto gebėjimus (IQ), bet ir socialinį-emocinį intelektą, kuris susijęs su vertybių suvokimu ir išgyvenimu. Remiantis šia teorija sukurti ir šiuolaikinėje ugdymo praktikoje taikomi emocinio intelekto (EQ) vertinimo testai, kuriamos socialinio ir emocinio ugdymo programos. Tikėtina, kad ugdant emocinį intelektą gali būti veiksmingai ugdomos ypač paauglių vertybinės nuostatos, nes paauglystėje vertybės išgyvenamos emocijų lygmeniu.

Mokytojai, siekdami ugdyti emocinius mokinių gebėjimus, kurie susiję su vertybių suvokimu ir išgyvenimu, gali stebėti jų raišką ir kelti ugdymo tikslus remdamiesi žymaus ugdymo teoretiko B. Bloomo afektų srities taksonomija (žr. 1 pav.).

Raiškos lygis	Elgesys, raiška	Pavyzdys arba akivaizdi nuostatos raiška	Svarbiausi žodžiai, kurie paaiškina, kas turėtų būti daroma ugdymo procese
Priėmimas (reikšmės supratimas)	Atviras patirčiai, nori išgirsti	Klauso mokytojo arba trenerio, domisi mokymosi veikla, priima pastabas, daro pažangą, skiria laiko mokymuisi, dalyvauja pasyviai	<i>Klausti, klausyti, susitelkti, atkreipti dėmesį į ką nors, dalyvauti, pripažinti, išgirsti, atsiverti, saugoti, kaupiti, skaityti, jausti, stebėti...</i>
Atsakas (reakcija, pritarimas)	Reaguoja ir aktyviai dalyvauja	Aktyviai dalyvauja grupės diskusijose ir veikloje, domisi rezultatais, veikia entuziastingai, kelia klausimus ir atsakinėja	<i>Reaguoti, atsakyti, siekti aiškumo, išsiaiškinti, pateikti nuorodą ar pavyzdžių, bendrauti, tyrinėti, pareikšti, cituoti, atjausti, padėti, rašyti, atlikti...</i>
Vertybės (suvokimas, veiksmai, elgesys)	Pripažįsta vertybes ir reiškia asmeninę nuomonę	Sprendžia apie idėjų, patirties vertę ir tinkumą, pritaria ir atstovauja tam tikram požiūriui ir analizuoja konkrečius poelgius	<i>Argumentuoti, diskutuoti, gretinti, pagrįsti, įsitikinti, kritiškai nagrinėti, vertinti...</i>
Vertybių sistemos formavimasis	Sprendžia vidinius konfliktus ir formuojasi vertybių sistemą	Vertina, kokios ir kiek reikšmingos yra asmeninės pažiūros, išdėsto asmenines nuostatas ir motyvus, reiškia įsitikinimus	<i>Kurti, formuluoti, ginti, taikyti, susieti, nustatyti pirmenybę, susitaikyti, priešpriešinti, pasirinkti...</i>
Vertybių sistemos internalizavimas (elgesio adaptacija ir atitiktis vertybėms)	Plėtoja įsitikinimų ir požiūrių sistemą	Pasitiki savimi, elgiasi nuosekliai vadovaudamasis savąja vertybių sistema	<i>Veikti, parodyti pavyzdį, daryti įtaką, samprotauti, spręsti problemas, praktikuoti</i>

1 pav. Vertybinių nuostatų raida pagal B. Bloomo Afektų srities taksonomiją

Kognityvinėje teorijoje moralinių nuostatų raida aiškinama pagal tai, kaip keičiasi augančių vaikų moraliniai samprotavimai. Augantys pažintiniai mąstymo gebėjimai ir didėjanti socialinė patirtis leidžia vaikams vis geriau suprasti socialines konvencijas ir normas, kurios ugdo jų moralines nuostatas ir atsakomybę. Vaikai socialinius susitarimus pradeda suprasti, suvokdami paprastus konkrečius žmonių veiksmus ir įsipareigojimus, o vėliau suvokia abstrakčias, universalias visuomenės teisingumo institucijų funkcijas ir žmonių teises. Visuomenės ir jos moralinių vertybių supratimas keičiasi, todėl vaiko moraliniai idealai (supratimas, kas yra gera ir teisinga) taip pat turėtų būti plėtojami, kad būtų išspręstos kylančios moralinės problemos.

Kognityvinės raidos teoretikai teigia, kad yra ryšys tarp moralaus mąstymo ir elgesio: moralės suvokimas veikia moralinę motyvaciją. Mokytojai iš praktikos gali pastebėti, kad mąstydamas apie tai, kas yra gera ir teisinga, mokinys nebūtinai elgsis pagal jam žinomas moralės normas. Tačiau kognityvinės raidos tyrimai rodo, kad vyresnių vaikų, paauglių ir suaugusių žmonių moraliniai samprotavimai ir moralus elgesys vidutiniškai atitinka vienas kitą. Vadinasi, kuo vyresni mokiniai, tuo jų moralinės nuostatos yra sąmoningesnės ir tuo labiau jie geba pagal jas elgtis (žr. 2 pav.).

Mokytojai gali skatinti mokinių moralinių nuostatų raišką ugdymo procese pateikdami tokių užduočių, pritaikytų mokiniams pagal jų amžiaus tarpsnio galimybes, kurioms būtinas mąstymas ir moralinis samprotavimas (pavyzdžiui, pokalbis, atvejo analizė, esė rašymas ir kt.).

Amžius	Moralės sritis	Konvencijų sritis
5–7 m.	Pagrindinių priedermių (neskriausti kitų) pripažinimas. Tačiau geras (teisingas) elgesys suvokiamas savanaudiškai.	Konvencijos kildinamos iš esamos praktikos (moterys turi dėvėti sijonus, nes moterys juos dėvi, o vyrai – ne).
8–10 m.	Gero (teisingo) elgesio samprata išplečiama iki teisingo „abipusiškumo“, suvokiamo pirmiausia kaip griežta lygybė (lygiava), turinti šiokių tokių nešališkumo (teisingumo, taikomo atsižvelgiant į skirtumus) pradmenų.	Neigiama konvencijos kaip empiriškai patvirtinto dėsnio samprata. Konvencijų išimtis (kai kurios moterys mūvi kelnes, o škotai – sijonus) suvokiamos kaip įrodymas, kad konvencija yra primestinė (sutartinė). Normos egzistavimas nebelaikomas pakankamu pagrindu jos laikytis.

Amžius	Moralės sritis	Konvencijų sritis
10–12 m.	Geras (teisingas) elgesys suvokiamas kaip reikalaujantis daugiau nei lygiavos. Teisingumas, taikomas atsižvelgiant į tokius skirtumus, kaip tam tikri poreikiai, situacija ar nuopelnai, suvokiamas kaip abipusis.	Konkretus supratimas, kad socialinės taisyklės skirtos tvarkai palaikyti (pavyzdžiui, apsaugoti nuo girtų vairuotojų). Socialiniais autoritetais laikomi esantieji „viršuje“, jie kuria taisykles. Taisyklės gali būti pakeistos ir priklauso nuo konteksto.
12–14 m.	Siekama suderinti lygybės kaip lygiavos ir teisingumo, taikomo atsižvelgiant į skirtumus, principus kuriantis žmonių socialinių santykių sampratą.	Konvencijos laikomos ne daugiau kaip socialiniais lūkesčiais. Tai mažina jų privalomumą. Poelgiai vertinami atskirai nuo taisyklių.
14–17 m.	Toliau derinami minėtieji principai.	Formuojasi sisteminės socialinės struktūros samprata. Konvencijos suvokiamos kaip norminančios ir susiejančios socialinę sistemą, kuriai būdingi apibrėžti vaidmenys ir statiška hierarchinė organizacija.
17–20 m.	Perėjimas į suaugusiųjų moralinį mąstymą (žr. toliau).	Neigiamas požiūris, kad visiems privalomos normos, skirtos socialinei sistemai palaikyti. Konvencijos tėra socialiniai standartai, įtvirtinti įprastu elgesiu. Normų sistemos yra sutartinės.
Suaugusieji	Rėmimasis teisingumo ir gerumo sąvokomis mąstant apie socialinę sistemą. Moralė laikoma nepriklausoma nuo konkrečios socialinės sistemos normų. Universalios ir privalomos moralinės nuostatos derinamos su nelygstama prigimtinė kiekvieno asmens verte.	Konvencijos kaip standartai, naudingi koordinuojant socialinę sąveiką. Vienodas konvencijos supratimas socialinėje grupėje palengvina jos narių sąveiką ir sistemos veikimą.

2 pav. Moralinio mąstymo ir socialinių konvencijų supratimo raida

(pagal: E. Turiel. *The development of social knowledge: Morality and convention*. Cambridge, 1983; L. P. Nucci. *Education in the moral domain*. Cambridge, 2001)

Mąstymo raidos tyrinėtojas J. Piaget rinko vaikų mintis apie moralę ir pateikė jiems probleminių klausimų. Jis tyrė, kaip 5–13 metų vaikai supranta žaidimo taisykles ir vertina veikėjus, kurių ketinimai skiriasi nuo jų veiksmų ir elgesio padarinių. Buvo klausama, kuris iš dviejų vaikų, Žanas (kurio ketinimai buvo geri, bet jis padarė daug žalos) ar Anri (kurio ketinimai buvo blogi, bet žalos jis padarė nedaug), yra nepaklusnesnis ir kodėl?

1 istorija. *Mažas berniukas, vardu Žanas, buvo savo kambaryje. Jį pakvietė eiti pietauti. Jis ėjo į valgomąjį, o už tų durų buvo pastatyta kėdė, ant kurios buvo padėtas padėklas su penkiolika puodelių. Jis negalėjo to žinoti. Duryms pastūmė padėklą, visi puodeliai nukrito ir sudužo!*

2 istorija. *Kartą berniukas, vardu Anri, mamai išėjus, mėgino pasiimti iš indaujos draudžiamos uogienės. Jis užlipo ant kėdės ir ištiesė ranką, bet uogienė buvo per aukštai. Stengdamasis ją pasiekti, jis pastūmė puoduką, o tas nukrito ir sudužo.*

Remdamasis vaikų atsakymais ir samprotavimais, J. Piaget nustatė dvi moralės raidos pakopas:

Heteronominė moralė (paklusimas kito autoritetui), arba *moralinis realizmas*. Tokia moralė būdinga 5–10 metų vaikams. Vaikai pradeda domėtis taisyklėmis, jos atrodo labai svarbios, nes yra pateiktos suaugusiųjų ir nekintamos. Vaikui būdingas egocentrizmas, jis mano, kad visi kiti mąsto ir turi laikytis tų pačių taisyklių, kaip ir jis. Blogus poelgius vaikas vertina pagal objektyvius padarinius, o ne pagal subjektyvius elgesio motyvus. Todėl Žaną vaikai laikytų nepaklusnesniu, nes jis sudaužė daugiau puodelių, negu Anri, nors ir nenorėdamas. Heteronomiškai mąstantis vaikas mano, kad yra tik vienas teisingas moralinis požiūris įvertinti situaciją ir kad visi bendraamžiai jo laikosi.

Autonominė, arba bendradarbiavimo nuostata, moralė būdinga 10 metų ir vyresniems vaikams. Socialinė patirtis ir bendravimas su bendraamžiais lemia tai, kad vaiko egocentriškumas mažėja, jis jau geba suprasti ir atsižvelgti į įvairių žmonių nuomonę, elgesį vertinti ne tik pagal veiksmų padarinius, bet ir pagal žmonių motyvus ir ketinimus. Bendraudamas su bendraamžiais autonomiškai mąstantis vaikas stengiasi ir išmoksta susitarti, išspręsti konfliktus abipusiškai naudingai. Taisykles supranta lanksčiai kaip abipusio susitarimo, lygiaverčio bendravimo ir bendradarbiavimo būdą. Ne visų taisyklių ir normų būtina laikytis, jos gali būti keičiamos, kad atitiktų daugumos interesus arba kad būtų teisingai atsižvelgta ir į skirtingus žmonių poreikius. Vaikas supranta, kad už blogą poelgį nebūtinai turi būti baudžiama, reikia protingai atsižvelgti į prasižengusio asmens motyvus. Todėl Anri vyresnieji vaikai laikytų nepaklusnesniu, nes jis mėgino pasiimti iš indaujos uogienės mamai nematant, o

Žanas tokių neleistinių ketinimų neturėjo. Autonomiškai mąstantis vaikas geba įvertinti poelgius moralės normų požiūriu atsižvelgdamas ir į motyvus, ir į veiksmų pasekmes.

Šiuolaikiniai mokslininkai į moralinių nuostatų raidą žiūri plačiau negu J. Piaget. L. Kohlbergas papildė moralės raidos teoriją dar keturiomis pakopomis. Jis visapusiškiau aiškina moralinių nuostatų raidą ir tyrinėja, kaip vaikų moralės supratimas yra susijęs su kognityvine, pažinimo raida.

L. Kohlbergas aprašė šešias moralinių nuostatų raidos pakopas, kurias pagrindė vaikų atsakymais į modeliuojamus probleminius atvejus. Jis pateikdavo hipotetines *moralines dilemas* – situacijas, kurių veikėjai galėjo pasielgti įvairiai, – ir klausdavo vaikų, kaip turėtų pasielgti konkretus veikėjas ir kodėl. Taip jis galėjo tiksliau išsiaiškinti argumentus, kuriais gali būti grindžiami moraliniai sprendimai ir vertybinės nuostatos. L. Kohlbergas moralės raidą siejo su kognityvinės dermės palaikymu: kai vaikas pastebi, kad jo moraliniai samprotavimai neatitinka tikrovės patyrimo arba logikos, jis koreguoja savo mąstymą ir ima vis geriau suprasti kitų požiūrį. Čia galime prisiminti dar antikos laikais Sokrato taikytą *dialektikos* metodą, kuriuo vienas moralinis požiūris būdavo „apverčiamas“ supriešinant su kitu, taip skatinant tobulinti etinį filosofinį mąstymą, nes jis „gimsta“ iš nuostabos, praradus įprastą, tariamą aiškumą.

Panašiai ir mokytojai gali taikyti *moralinės dilemos nagrinėjimo* metodą: kiekvieną dilemą sudaro autentiška ir tikroviška krizinė situacija, kurioje vienas moralinis požiūris priešinamas su kitu. Geriausiai žinomas pavyzdys yra „Heinco dilema“, kai tiriamieji turi rinktis tarp įstatymų laikymosi (nevogti) ir žmogaus gyvybės išsaugojimo (gelbėti mirštantį žmogų) vertybių. Heinco istorija yra tokia:

Viena moteris, serganti vėžiu, buvo netoli mirties. Jos gydytojo nuomone, ją išgelbėti galėjo vieninteliai vaistai, kuriuos buvo sukūręs tame pačiame mieste gyvenantis vaistininkas. Tuos vaistus pagaminti buvo brangu, bet vaistininkas dar dešimt kartų padidino vaistų kainą. Jis už medžiagas vaistams sumokėjo 200 dolerių, o už kiekvieną mažą vaistų dozę reikalavo mokėti po 2 000 dolerių.

Sergančios moters vyras Heincas apėjo visus pažįstamus žmones, prašydamas paskolinti pinigų, bet surinko tik pusę reikiamos sumos, apie 1 000 dolerių. Jis pasakė vaistininkui, kad jo žmona miršta, ir prašė, kad jam vaistus parduotų pigiau arba leistų trūkstantį sumą sumokėti vėliau. Tačiau vaistininkas pasakė: „Ne, aš sukūriau vaistus ir noriu iš to gauti pelną“ ir atsakė parduoti pigiau arba laukti pinigų. Heincas, apimtas nevilties, įsilaužė į to vyro vaistinę ir pavogė vaistus savo žmonai. Ar galėjo Heincas taip pasielgti? Kodėl?

L. Kohlbergas pabrėžė, kad nesvarbu, kurią moralinę vertybę – laikytis įstatymo ar mėginti išsaugoti gyvybę – vaikas pasirenka. Svarbi yra paties atsakymo *struktūra* – kaip vaikas samprotauja apie įvykių eigą. Atsakymai gali būti pagrįsti tam tikrais skirtingo sudėtingumo argumentais „už vagystę“ arba „prieš vagystę“. Tas samprotavimas rodo moralinio subrendimo lygį, tam tikrą raidos pakopą.

Ikikonvencinis moralės lygmuo. Moralės nuostatų reikia laikytis todėl, kad suaugusieji elgesį reguliuoja iš išorės ir gali priversti vaikus paklusti. Vaikas sprendžia, kas teisinga ar klaidinga, pagal tai, kas sukelia malonius arba nemalonus padarinius. Elgesys, už kurį baudžiama, laikomas blogu, o tas, už kurį apdovanojama – geru. Skiriamos dvi ikikonvencinio mąstymo raidos pakopos:

1. *Bausmės ir paklusnumo orientacija* – vaikas paklūsta autoriteto požiūriui ir stengiasi išvengti bausmės. Vertindamas poelgius, negeba atsižvelgti į subjektyvius kitų žmonių motyvus ir ketinimus. Bijoma policijos ir kitų, kurie gali panaudoti jėgą.

2. *Naivaus hedonizmo, arba instrumentinė, orientacija* – vaikas supranta, kad žmonės gali skirtingai vertinti moralinę dilemą, tačiau šį supratimą sieja konkrečiai su poreikių tenkinimu. Teisingu laikomas toks veiksmas, kuris tenkina paties žmogaus poreikius, į kitus žmones žiūrima kaip į siekiančius savo interesų veikėjus. Jeigu reikia dalytis, vaikas pripažįsta tokį abipusiškumą: „Tu – man, aš – tau“ ir mano, kad kitas taip pat privalo jam ką nors duoti.

Konvencinis moralės lygmuo. Mokiniai, kuriems būdingas konvencinis mąstymas, gerbia socialines normas ir konvencijas kaip moralės pagrindą. Tokie vaikai laikosi esamos socialinės tvarkos ir mokyklos taisyklių, stengiasi jų nepažeisti. Skiriamos taip pat dvi konvencinio mąstymo raidos pakopos:

3. *„Gero berniuko“ ar „geros mergaitės“ orientacija* – vaikui būdingos tarpasmeninio susitarimo ir santarvės palaikymo pastangos. Jis stengiasi būti „geras“ (teisingas, ištikimas, stropus, draugiškas ir t. t.), kad pelnytų kitų meilę ir draugystę, įtiktų mokytojams, šeimos nariams ir draugams. Vaikas geba suprasti kitų žmonių požiūrį ir siekti sutarimo. Jam labai svarbu, ką kiti mano apie jį ir kaip jį vertina, didelė bausmė būtų prarasti gerą vardą.

4. *Visuomenės tvarkos palaikymo orientacija* – vaikas jau geba spręsti moralinę dilemą keliais požiūriais: suvokia ne tik dviejų žmonių tarpasmeninį ryšį, bet ir atsižvelgia į trečiąją pusę – visuomenėje priimtus įstatymus. Vaikas žino, kad įstatymai vienodai galioja kiekvienam ir kiekvieno pareiga jų laikytis, ir laikosi požiūrio, kad įstatymų ir taisyklių negalima pažeisti jokiais aplinkybėmis, nes jie būtini visuomenės tvarkai palaikyti (*Kas būtų, jeigu visi nustotų jų laikytis?!).*

Pokonvencinis moralės lygmuo. Mokinys įsisąmonina universaliuosius moralės principus ir bendrąsias žmogaus vertybes, kurios turėtų galioti ne tik konkrečioje dabartinėje visuomenėje, bet visais laikais ir bet kurioje visuomenėje. Pokonvencinio mąstymo raidos pakopos yra šios:

5. *Visuomenės sutarties ir teisėtumo orientacija* – vaikas pradeda suvokti, kad bet kuri konvencijų ir taisyklių sistema yra viena iš daugelio, todėl jau gali įsivaizduoti ir kitokią visuomenės tvarką. Jis supranta, kad visuomenės normos ir taisyklės yra žmonių sukurtas lankstus instrumentas vertybėms saugoti ir puoselėti. Gebama interpretuoti įstatymus, o ne akiai juos taikyti paraidžiui. Taisyklės turi būti racionalios, o konvencijos ir įstatymai gali būti keičiami dėl svarbių etinių priežasčių siekiant užtikrinti žmonių teises ir teisingumą. Žmogus turi laikytis įstatymų, kurie atitinka jo teises ir daugumos interesus, nes visuomenės konvencijų buvimas teikia daugiau gėrio negu nebuvimas. Ši orientacija atitinka demokratijos vertybių sampratą.

6. *Orientavimasis į universaliuosius etinius principus* – mokinys geba mąstyti apie moralę filosofiniu požiūriu: žmogus sąmoningai sprendžia, kurie moralės principai ir vertybės yra išmintingi, racionalūs, atitinkantys prigimtinės žmogaus teises ir universaliai pritaikomi. Jie gali neatitikti esamos visuomenės tvarkos įstatymų, tačiau suprantami kaip moralinės vertybės, svarbios visai žmonijai. Esminės pripažįstamos vertybės – kiekvieno asmens orumas, individualybės vertė, lygios žmonių teisės, taip pat Dekalogo nuostatos, grindžiamos asmens savimone, filosofiniu arba religiniu požiūriu.

Norėdami įvertinti mokinių moralinius samprotavimus apie tam tikras moralės dilemas pagal išskirtąsias raidos pakopas mokytojai gali remtis toliau pateikiama J. Piaget ir L. Kohlbergo teiginių apie moralės raidą suvestine (3 pav.).

Lygmuo ir kognityvinės prielaidos	Pakopos apibūdinimas	Tapatumo raida	Normų raida	Galiojimo sfera (horizonto raida)	Gero gyvenimo idėja	
I. Iki konvencinis (heteronominis ikimoralinis)	1. Bausmės ir paklusnumo orientacija	Prigimtinis tapatumas	Suprasti ir pateisinti elgesio lūkesčius	Įprastinė socialinė aplinka	Malonumo didinimas ir nemalonumo vengimas paklūstant	
Ikioperacinis mąstymas	2. Hedonistinė-egoistinė orientacija				Malonumo didinimas ir nemalonumo vengimas apsimetant	
II. Konvencinis (atitinkantis taisykles)	3. „Gero berniuko“, „geros mergaitės“ orientacija	Vaidmenų tapatumas	Suprasti ir pateisinti refleksyviuosius elgesio lūkesčius (normas)	Pirminė susijusių asmenų grupė	Konkrety pirminių grupių dorovė	
Konkretusis operacinis mąstymas	4. Visuomenės tvarkos palaikymo orientacija				Antrinės grupės, sąjungos	Konkrety antrinių grupių dorovė
III. Pokonvencinis (autonominis, principų)	5. Visuomenės sutarties orientacija	Aš tapatumas	Suprasti ir taikyti refleksyvias normas (principus)	Teisę gerbiantys asmenys	Valstybės piliečių laisvės. Visuotinė gerovė	
Formalusis operacinis mąstymas	6. Sąžinės ir principų orientacija				Visi žmonės kaip privatūs asmenys	Moralinė laisvė
	7. Gyvenimo prasmės (L. Kohlberg), praktinio diskurso (J. Habermas) orientacija				Visi žmonės kaip įsivaizduojamos pasaulio bendruomenės nariai	Moralinė ir politinė laisvė

3 pav. Pagrindinių J. Piaget ir L. Kohlbergo teiginių apie moralės raidą suvestinė (pagal Mokrosch, 1997)

Kaip ugdyti pozityvias vertybines nuostatas ir elgesį?

Socialinio išmokimo teorijos požiūriu moralinių nuostatų raidą galima paaiškinti išmokimu. Moralinis elgesys įgyjamas taip pat, kaip ir bet kurios kitos kompetencijos: per išmokimą, pastiprinimą ir modeliavimą. Tėvai ir mokytojai tai gali daryti sąmoningai – paskatindami arba bausdami, ir netiesiogiai, rodydami pavyzdį arba modeliuodami pageidaujamą elgesį konkrečiose situacijose, kad vaikai galėtų jį imituoti. Moralines nuostatas vaikai gali perimti imituodami suaugusiųjų elgesį, o didžiausią įtaką jiems daro tie ugdytojai, kurie skatina vaiką, yra jam šilti ir autoritetingi. Ugdymo teoretikai pabrėžia, kad vaikai, kurių tėvai ar mokytojai šių bruožų neturi arba turi minimalius, gerokai mažiau imituos suaugusiuosius ir prasčiau perims jų moralines nuostatas.

Kaip vadovėliai gali padėti mokiniams ugdytis vertybinį požiūrį?

Vienas iš svarbiausių vadovėlio aspektų – vertybinių orientacijų sistema ir turinio tinkamumas vertybinėms nuostatomis ugdytis. Vadovėlio tekste pateiktas pasaulio reiškinių, įvykių, procesų aiškinimas ir vertinimas remiasi visuomenės nuostatomis. Tai gali daryti mokiniams reikšmingą įtaką, nors akivaizdu, kad mokinių vertybines nuostatas ugdo ne vien vadovėliai. Vertybinių nuostatų raiška itin svarbi dorinio, socialinio, meninio ugdymo sričių ir kitų mokomųjų dalykų vadovėliuose.

Diskutuojama, ar vadovėlio turinys galėtų būti neutralus – „sterilus“, ar įmanoma išvengti tam tikrų stereotipinių – schematizuotų, supaprastintų ir sustabarėjusių – socialinių nuostatų.

Daug dėmesio vertinant vadovėlių turinį iki šiol buvo skiriama *tolerancijos* ugdymui – kiek vadovėlio turinys skatina gerbti ir tolerantiškai vertinti skirtingų rasių, kultūrų, etninių grupių, įsitikinimų, lyčių, amžiaus grupių, specialiųjų poreikių žmones. Pagal atnaujintas *Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrąsias programas* (2008) ir numatomas 2011 m. išleisti *Vidurinio ugdymo bendrąsias programas* ugdytinų vertybinių nuostatų sąrašas yra daug platesnis, todėl mokytojams svarbu suprasti, kaip į dalyko vadovėlių turinį integruotos *asmeninės, socialinės, tautinės ir pilietinės, darnaus vystymosi ir kultūrinio sąmoningumo* nuostatos, kokia yra šių nuostatų raiška.

Vadovėlių turinio atitikties Bendrųjų programų vertybinėms nuostatomis analizė

Panagrinėkite vadovėlį, su kuriuo dirbate, ir pažymėkite lentelėje sutartiniais ženklais:

*** – labai daug pavyzdžių ** – daug * – mažai – nėra pavyzdžių

Bendrųjų programų vertybinės nuostatos Vadovėlio turinys	Asmeninės vertybės	Socialinių santykių nuostatos	Tautinės ir pilietinės vertybės	Darnaus vystymosi ir kultūrinio sąmoningumo nuostatos
1 skyrius...	Asmens orumas ir unikalumas.	Tolerancija ir pagarba kitam ir kitokiam žmogui.	Laisvės ir teisės (pilietinės-politinės, socialinės-ekonominės).	Aplinkosauga (atsakomybė ateičiai kartoms, gamtos išteklių tausojimas, taršos mažinimas).
2 skyrius...	Moralė ir sąžinė.	Šeimos, mokyklos ir bendruomenės reikšmė.	Atsakomybė ir pareiga tautai, visuomenei.	Ekonomikos plėtra (pasaulio kaip visumos, reikšinių tarpusavio priklausomumo suvokimas).
3 skyrius...	Pasitikėjimas savimi.	Skirtingo amžiaus žmonių (tėvų ir vaikų, jaunimo ir vyresniosios kartos) vertybės ir teisės.	Atstovavimas ir tarnavimas bendriesiems interesams.	Socialinė raida (skurdo mažinimas, pagarba darbui, kartų tarpusavio priklausomumas, visuomenės gerovė).
4 skyrius...	Tobulėjimas, pažanga ir saviraiška.	Lygios galimybės.	Garbė ir orumas (piliečių ir tautos).	
	Pareiga ir atsakomybė už savo veiksmus.	Vyro ir moters vaidmuo šeimoje, įvaidis visuomenėje.	Aktyvus pilietinis ir politinis dalyvavimas.	
	Savarankiškumas.	Etninių grupių, mažumų, rasių ir tautų teisės ir kultūrinės tradicijos.	Demokratija.	
	Nuomonės ir pasirinkimo laisvė.		Pilietinė drąsa, pilietinis pasipriešinimas.	
	Sveikata ir saugus elgesys.		Teisingumas (asmens, valstybės).	
	Teigiami charakterio bruožai.			
	Dori poelgiai, geri įpročiai.			
	Jausmų ir emocijų savikontrolė.			

Bendrųjų programų vertybinės nuostatos Vadovėlio turinys	Asmeninės vertybės	Socialinių santykių nuostatos	Tautinės ir pilietinės vertybės	Darnaus vystymosi ir kultūrinio sąmoningumo nuostatos
	Pozityvus ir konstruktivus mąstymas. Gyvenimo prasmė, laimė ir sėkmė.	Religijų, įsitikinimų įvairovė ir vertybės. Socialinė pagalba (specialiųjų poreikių vaikams, neįgaliesiems, donorystė). Bendravimo kultūra, etiketas, tradicijos. Kritinis požiūris į diskriminaciją, socialinius stereotipus. Neigiamų socialinių reiškinių prevencija.	Solidarumas (su grupe, bendruomene, valstybe). Patriotizmas ir tautinė ištikimybė (didžiavimasis savo tautos laimėjimais). Nepriklausomybė ir savarankiškumas. Įsisąmoninta tapatybė (žmogaus suvokimas savęs kaip tautinės, profesinės, socialinės, regioninės, religinės ar kt. grupės nario, valstybės piliečio).	Gamtos ir kultūros paveldas (pažinimas, įvairovė, puoselėjimas). Taika (taikus problemų sprendimas ir taikos kultūra).

Vertybinių nuostatų raiškos rodikliai

Mokytojams siūloma atkreipti dėmesį į tai, kuriuose vadovėlio paragrafuose išryškėja minėtosios vertybės, ar yra pateikiamas autoriaus požiūris į jas ir koks šių vertybių raiškos kontekstas. Vertybinės nuostatos vadovėliuose gali būti reiškiamos įvairiais būdais:

a) aprašomojo (konstatuojamojo) pobūdžio tekstai be vertinimo, kai vadovėlio medžiagoje atsispindi tam tikros vertybės, bet autorius(-iai) nepateikia jokių jų vertinimo;

b) vertinamojo pobūdžio teiginiai ir tekstai, kai vadovėlio medžiagoje atsispindi tam tikros vertybės ir pateikiamas autoriaus požiūris į jas, nusakoma jų reikšmė, vertinama jų išraiška ir pan.

Mokytojams dirbant pamokoje su vadovėliu siūloma atkreipti dėmesį į kokybinius tekste išreikštų vertybių parametrus:

- kokia idėja ar nuostata reiškia išskirtoji vertybė;
- kokiame kontekste (istoriniu, asmenybių veiklos, reikšmingų įvykių, švenčių tradicijų, simbolių ar kt.) ji išreiškia;
- kokia yra vertybės pateikimo forma (autorinis ar papildomas tekstas, užduotis, iliustracija);
- kokio pobūdžio klausimai ir užduotys skatina mokinį išsakyti savo požiūrį ar nuostatą (ne vien konstatuoti esamą padėtį arba atgaminti žinias).

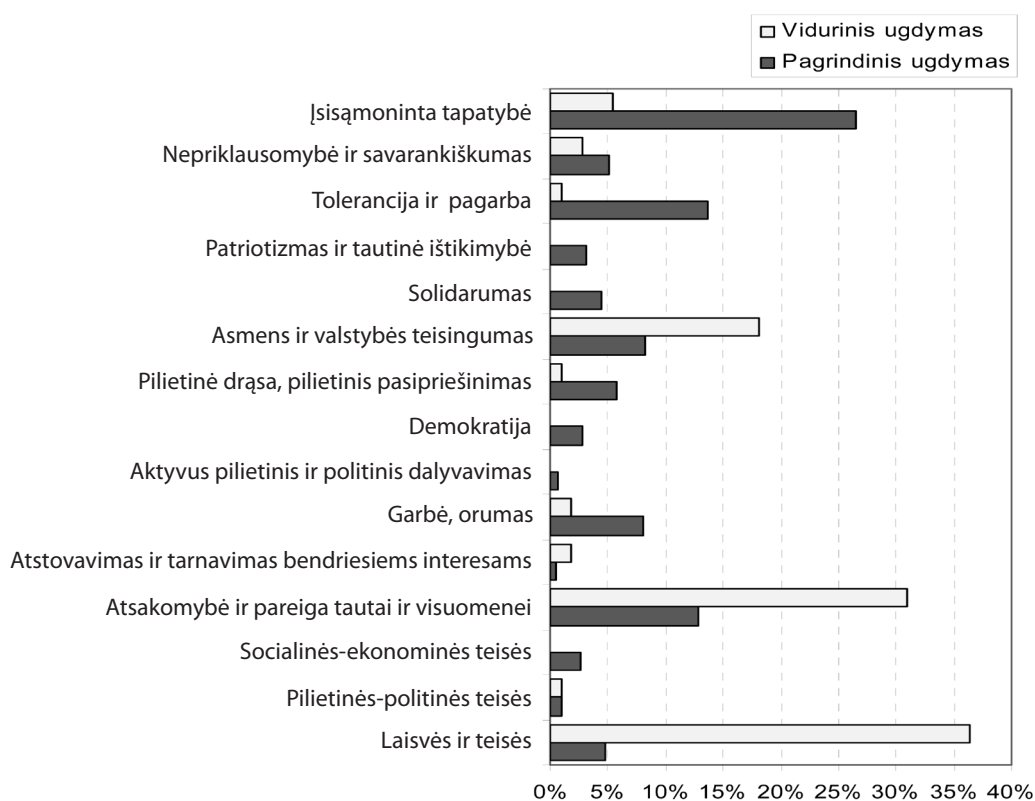
Vienoms vertybinėms nuostatoms ugdytis parankesni vieni, kitoms – kitų dalykų vadovėliai: asmeninėms moralinėms nuostatoms ugdytis parankūs dorinio ugdymo srities vadovėliai, tautinėms ir pilietinėms nuostatoms – socialinių mokslų vadovėliai, kultūrinio sąmoningumo ir kūrybingumo nuostatoms – kalbų ir menų dalykų, o sveikatingumo, darnaus vystymosi ir ekologinėms nuostatoms – gamtamokslinio ugdymo vadovėliai. Vertybinėms nuostatoms ugdytis ne tokie parankūs tie vadovėliai, kurių turinys abstraktus arba mažai susijęs su šiuolaikiniu asmens ir visuomenės gyvenimo kontekstu. Todėl mokytojams reikėtų atkreipti dėmesį ypač į tas vertybines nuostatas, kurioms ugdyti vadovėlyje neskiriama pakankamai dėmesio, nors Bendrosiose programose jos nurodomos kaip svarbios to dalyko ugdymo turiniai.

PILIETINIŲ IR TAUTINIŲ VERTYBIŲ RAIŠKA DORINIO UGDYMO VADOVĖLIUOSE

ETIKOS VADOVĖLIŲ TYRIMAS

Pilietinių ir tautinių vertybių orientacinė sistema. Pagrindinio ir vidurinio ugdymo etikos vadovėlių turinys yra orientuotas į *įsisąmonintos asmens tapatybės*, kaip vertybės, ugdymą. Dėmesys asmens tapatybei ypač ryškus pagrindinio ugdymo etikos vadovėlių turinyje (26,6 proc.), o vidurinio ugdymo vadovėlių turinyje jos raiška sudaro 5,5 proc. Tai galima paaiškinti tuo, kad vadovėlių autoriai pritaiko 5–10 klasių etikos turinį prie paauglių amžiaus tarpsnio psichologinių ypatumų, atliepia jų poreikį ieškoti savojo *aš*, įveikti psichologinę tapatybės krizę.

Iš kitų tyrinėjant etikos 5–12 klasių vadovėlius užfiksuotų pilietinių ir tautinių vertybių dažniausiai yra minimos šios: asmens *atsakomybė ir pareiga tautai ir visuomenei* (14,9 proc.), *tolerancija ir pagarba* (12,3 proc.), *teisingumas* (9,3 proc.), *laisvės ir teisės* (8,3 proc.); pastarųjų 2,6 proc. turinio išreiškiama kaip *socialinės-ekonominės teisės* ir 0,9 proc. – kaip *pilietinės-politinės teisės*. Lyginant pagrindinio ir vidurinio ugdymo etikos vadovėlius, pastebėta *netolygi šių vertybių raiška*: pagrindinio ugdymo (5–10 klasių vadovėliuose) daug dažniau nei vidurinio ugdymo (11–12 klasių) etikos vadovėliuose pabrėžiama *tolerancija ir pagarba* (13,7 ir 0,9 proc.), *garbė ir orumas* (8,1 ir 1,8 proc.), *pilietinė drąsa ir pilietinis pasipriešinimas* (5,8 ir 0,9 proc.), *nepriklausomybė ir savarankiškumas* (5,1 ir 2,7 proc.). Tuo tarpu 11–12 klasių etikos vadovėliuose gerokai daugiau dėmesio nei 5–10 klasių vadovėliuose skiriama *laisvėms ir teisėms* (36,4 ir 4,7 proc.), *atsakomybei ir pareigai tautai, visuomenei* (30,9 ir 12,9 proc.) ir *teisingumui* (18,2 ir 8,2 proc.) Kai kurių vertybių apskritai neaptinkama vidurinio ugdymo etikos vadovėlių turinyje, jų raiška užfiksuota tik pagrindinio ugdymo vadovėliuose, pavyzdžiui: *solidarumas* (4,4 proc.), *patriotizmas ir tautinė ištikimybė* (3,1 proc.), *demokratija* (2,9 proc.), *socialinės-ekonominės teisės* (2,6 proc.), *aktyvus pilietinis ir politinis dalyvavimas* (0,7 proc.). Tai galima paaiškinti iš dalies tuo, kad 11–12 klasių etikos vadovėliuose vertybės analizuojamos klasikinių filosofinių-kultūrinių tekstų lygiu, abstrahuojantis nuo konkretaus tautos ir visuomenės gyvenimo konteksto. Tirtų etikos vadovėlių turinyje mažiausiai užfiksuota *pilietinių-politinių teisių* (0,9 proc.), *aktyvaus politinio ir pilietinio dalyvavimo* (0,6 proc.) ir *atstovavimo ir tarnavimo bendriesiems interesams* (0,6 proc.) vertybių raiškos (žr. 4 pav.).

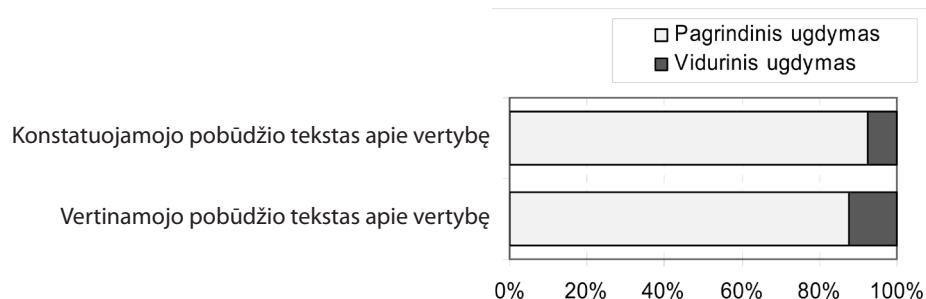
4 pav. Pilietinių ir tautinių vertybių raiška etikos vadovėliuose

Tekstų analizė vertybinių nuostatų požiūriu

Mokytojui siūloma atkreipti dėmesį į tai, ar vadovėlio tekstas yra *konstatuojamojo, ar vertinamojo pobūdžio*: ar vertybės tik paminimos, ar pateikiamos per tam tikrą autoriaus požiūrį ir vertinimą. Pavyzdžiui, konstatuojamasis yra teiginys: „Istoriškai drąsa siejama su valstybės karių luomu“, o vertinamojo pobūdžio – teiginys: „Drąsa

parodo, kas vertas pagyrimo ir garbės, nes karys pirmiausia gina tėvynę“. Čia svarbu prisiminti, kad, kaip teigė filosofas Hume'as, tai, kas turėtų būti, t. y. vertybės, savaime nekyla iš to, kas yra, t. y. iš faktų, pažinimo.

Buvo analizuojama, kaip – tiesiogiai ar netiesiogiai – etikos vadovėliuose pateikiamos pilietinės ir tautinės vertybės. Paaiškėjo, kad konstatuojamojo pobūdžio – nepateikiant vertinimo – tekstų apie vertybes etikos vadovėliuose yra daug daugiau (pagrindinio ugdymo vadovėliuose jie sudaro 92,6 proc., vidurinio – 87,7 proc.) nei tekstų apie vertybes, kuriuose pateikiamas ir vertinimas (pagrindinio ugdymo vadovėliuose – 7,4 proc., vidurinio – 12,3 proc.). Filosofinės etikos 11–12 klasių vadovėliuose vertinamųjų teiginių apie vertybes yra šiek tiek daugiau nei 5–10 klasių etikos vadovėliuose (žr. 5 pav.).

5 pav. Pilietinių ir tautinių vertybių konstatuojamojo ir vertinamojo pobūdžio raiška pagrindinio ir vidurinio ugdymo etikos vadovėliuose

Etikos vadovėlių tekstų analizė pagal konkrečias vertybes parodė, kad dažniausiai minima vertybė – *įsisąmoninta tapatybė* – 30,6 proc. atvejų tekste paminėta pateikiant ir vertinimą, t. y. ne tik konstatuojant faktinę padėtį – *koks žmogus yra*, bet ir skatinant saviugdą – *kokiu asmeniu siekiama būti*. Taip pat ir kitos etinės ir pilietinės-tautinės vertybės – *garbė ir orumas, teisingumas, tolerancija ir pagarba, asmens laisvės ir teisės* – neretai minimos vertinamojo pobūdžio tekstuose. *Demokratija ir pilietinės-politinės teisės, nepriklausomybė ir savarankiškumas, atsakomybė ir pareiga* dažniau apibūdinamos aprašomuoju tekstu, kuriame nepateiktas vertinimas. Daugiausiai konstatuojamojo pobūdžio faktų užfiksuota tekstuose apie *socialines-ekonomines teises* (31,9 proc.), *patriotizmą ir tautinę ištikimybę* (17,4 proc.), *atstovavimą ir tarnavimą bendriesiems interesams* (10,4 proc.).

Jeigu vadovėlio tekstas pateikia mokiniams tik sausus faktus, tai autorius(-iai) išvengia kritikos dėl šališko aprašomų įvykių, reiškinių, procesų interpretavimo ar vertinimo ir dėl mokiniams primetamos tam tikros nuomonės arba formuojamų, tarkim, stereotipinių nuostatų. Kita vertus, jei vadovėlio autorius(-iai) nepateikia savo požiūrio ir nepaaiškina, nepabrėžia vertybių svarbos, faktų prasmės, istorinių asmenybių, įvykių, reiškinių ar procesų reikšmės, tai mažai prisideda prie mokinio sąmoningumo ir vertybinių nuostatų ugdymo.

Aprašomieji vadovėlių tekstai, nors ir be vertinimo, yra reikšmingi, jeigu juose atsispindi tikroviškas visuomenės gyvenimas, reiškiniai ir įvykiai. Faktinio pobūdžio teiginiai ir tekstai vadovėliuose turėtų būti objektyvūs ir vaizduoti pasaulį ir visuomenę *reprezentatyviai* – taip, kaip iš tikrųjų yra, turėtų būti pagrįsti mokslo duomenimis, istoriniais šaltiniais ir gyvenimo patyrimu. Tačiau mokytojas turėtų padėti mokiniams suprasti, kodėl aprašytus dalykus, įvykius, reiškinius svarbu žinoti, ir padėti įvertinti konkrečių faktų reikšmę. Galime daryti prielaidą, kad vertinamojo pobūdžio tekstai yra parankesni mokiniams formuoti vertybines nuostatas nei konstatuojamojo pobūdžio faktinė informacija, kuri suteikia tik žinių. Kai kurie tekstai savaime gali būti autoritetingi šaltiniai nuostatų ugdymo požiūriu ir nekelti abejonių dėl jų vertingumo: pavyzdžiui, literatūros ar filosofijos klasikų kūriniai, svarbūs istoriniai dokumentai, teisės aktai, Šventojo Rašto ištraukos. Todėl mokytojai galėtų pateikti mokiniams nuorodų į papildomus šaltinius, kuriuose pateikiamos įvairios interpretacijos ir vertybiniai požiūriai, o ne vien apsiriboti „steriliu“ enciklopedinio ar mokslinio pobūdžio vadovėlio tekstu. Puiku, jei pačiame vadovėlio *autoriniame* ar *papildomame* tekste pateikiama įvairių požiūrių ir idėjų – taip mokiniai skatinami lyginti skirtingus požiūrius ir vertybes, susiformuoti ir pagrįsti savo požiūrį ir nuostatas.

Svarbu, kad vertinamasis požiūris būtų *pagrįstas*: mokytojai gali prašyti mokinių pagrįsti savo nuomonę, kad tam tikras dalykas yra vertybė, arba kritinį požiūrį į kai kuriuos reiškinius ir argumentuoti, kodėl jie gali turėti neigiamą pasekmę.

Vertybinių nuostatų raiškos kontekstas

Vertybinės nuostatos vadovėlyje gali būti išreikštos *tiesiogiai* (pavyzdžiui, autoriniame tekste ar kituose cituojamuose šaltiniuose) arba *netiesiogiai*, kai jų prasmė išryškėja kaip „giluminis vertybių turinys“, interpretuojamas įvairiais kontekstais.

Buvo tiriamas pilietinių ir tautinių vertybių *raiškos kontekstas* etikos vadovėliuose. Dažniausiai šios vertybės išryškėja iš *filosofinių samprotavimų* arba *grožinės literatūros tekstų* (49,7 proc.). Pateiksime pavyzdžių iš L. Duoblienės, G. Čiurlionytės vadovėlio *Etika: informacinių technologijų pasaulyje*. (Vilnius, 2008). 35 psl. cituojamas

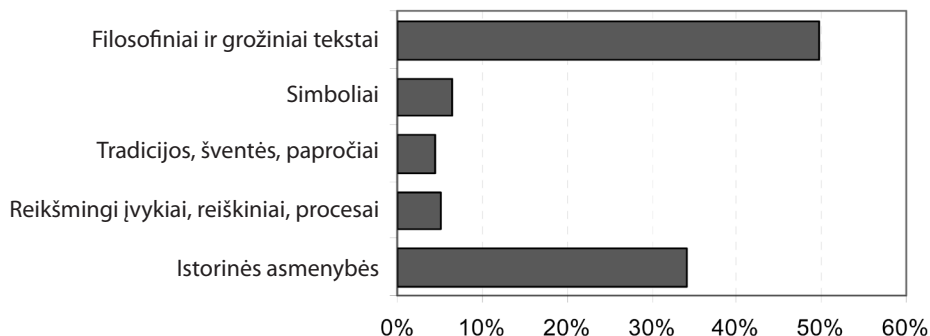
amerikiečių filosofas V. Džeimsas: „Dauguma žmonių, kurie tiki vadinamąja savo valios laisve, tiki racionaliai. Valios laisvė – tai principas, tam tikras pozityvus sugebėjimas ar dorybė, duoti žmogui ir paslaptinai suteikiantys jam daugiau orumo. Todėl jis privalo ja tikėti.“ (V. Džeimsas. *Pragmatizmas*. Vilnius, 1995). To paties vadovėlio 15 psl. pateikiama ir literatūrinė asmens tapatybės, teisės ir laisvės interpretacija:

„– Meinardai Žuvėdra, tu turi teisę būti pačiu savimi, tik savimi ir niekuo kitu. Apsispręsk čia ir dabar, ir niekas negalės tau sutrukdyti. Tai Didžiosios Žuvėdros įstatymas, įstatymas, kuris visada galioja.

Ar nori pasakyti, jog aš sugebėčiau pakilti?

Aš tik kartoju, kad esi laisvas.“ (R. Bach. *Džonatanas Livingstonas Žuvėdra*. Kaunas, 2000).

Neretai tirtuose etikos vadovėliuose vertybės išreiškiamos per istorines asmenybes (34,1 proc.). Palyginti dažnai jos išreiškiamos per tautinius ir valstybės simbolius (6,5 proc.), taip pat – per reikšmingus įvykius, reiškinius, procesus (5,1 proc.) bei tradicijas, šventes ir papročius (4,5 proc.) (žr. 6 pav.). Pilietiškumas ir tautiškumas etikos vadovėliuose išreiškiamas veikiau kaip įsisąmoninta mąstančios ir suvokiančios savo tapatybę asmenybės nuostata, o ne kaip tradicijas ir papročius atspindinti gyvenimo praktika.

6 pav. Tautinių ir pilietinių vertybių raiškos kontekstas etikos vadovėliuose

Mokytojai gali skatinti mokinius ugdytis vertybines nuostatas pradėdami nuo asmeninio kasdienio gyvenimo kontekste susiformavusio sąžinės ir moralės supratimo ir baigdami universaliųjų žmogaus vertybių ir iškilų moralės filosofijos mąstytojų idėjų kontekstu. Nuostatos gali būti ugdomos vertybes pagrindžiant *formaliai* (pavyzdžiui, autoritetais, normomis, įstatymais) arba *neformaliai* (pavyzdžiui, pateikiant istorinių asmenybių gyvenimo pavyzdžių, emociškai išgyvenant reikšmingus įvykius, ženklų ir simbolių prasmę).

Moralės normos, asmens sąžinė – tai žmogaus gėrio ir blogio, teisingumo ir neteisingumo supratimas, kuris išryškėja vertinant individualius poelgius arba įpročius asmeninio gyvenimo, tarpasmeninių santykių, konkretaus asmens ar herojaus gyvenimo istorijos kontekste.

Teisės aktai, įstatymai, etikos kodeksai, elgesio taisyklės – tai informacija apie žmogaus teises, viešojo elgesio normas, įstatymų nuostatas, socialines konvencijas ir jas ginančių institucijų funkcijas. Visa tai yra svarbu žinoti kiekvienam piliečiui ir daro tiesioginės įtakos mokinių nuostatoms ir elgesiui, atsakomybės ribų visuomenės gyvenimo kontekste suvokimui.

Istorinės asmenybės – tai asmenys, kurių veikla padarė reikšmingos įtakos jų visuomenės gyvenimui ir turėjo išliekamosios reikšmės ateities kartoms, todėl yra atmenama ir vertinama istoriniame kontekste. Mokinius gali įkvėpti ir būti patrauklūs pasakojimai apie tautos herojus, karius didvyrius, žymių kūrėjų, rašytojų biografijos, autoritetinių mąstytojų ir filosofų mintys. Vadovėlių autoriai, kalbėdami apie vertybes, dažnai remiasi tam tikromis istorinėmis asmenybėmis kaip autoritetais, pavyzdžiui, pilietinės drąsos ir pilietinio pasipriešinimo nuostata gali būti išreiškiamas kaip aktyvi pilietinė istorinių asmenybių pozicija. Tačiau mokytojams ir mokiniams gali iškilti ir neaiškumų vertinant vadovėlio tekstus, nes istorinių asmenybių įtaka ir politinės veiklos pasekmės ne visuomet yra vienareikšmės, o kartais gali būti ir neigiamos. Todėl reikėtų atsakingai įvertinti, ar pateikti istorinių asmenybių ir kitų žmonių veiklos pavyzdžiai neskatinis destruktivaus elgesio ir pavojingų nuostatų, ar jie pateikti nešališkai, siekiant padėti mokiniams ugdytis atsakomybę, apmąstyti ir suprasti neigiamas tam tikrų poelgių pasekmes.

Reikšmingi įvykiai, reiškiniai ir procesai – tai ypatingi atsitikimai, fenomenai ir pokyčiai, buvę ir esantys svarbūs visuomenės gyvenimo raidai. Mokinių vertybinės nuostatos gali būti ugdomos apmąstant tam tikrus reikšmingus Lietuvos, Europos ar pasaulio įvykius, reiškinius ir procesus, kuriuos siūloma apsvaistinti ir įvertinti: pavyzdžiui, valstybės istorijos ir kitus įvykius, kovas dėl laisvės ir nepriklausomybės, švietimo idėjas, didžiųjų religijų arba naujųjų religinių judėjimų įtaką, karus, revoliucijas ir taikos siekius, meno ir kultūros reiškinius, technologijų ir mokslo atradimus, žaliųjų judėjimą, ekonomikos augimą ar krizes, jaunimo populiariosios kultūros reiškinius, postmodernizmą, globalizaciją, žiniasklaidos ar reklamos poveikį ir kt.

Tradicijos, šventės ir papročiai – visa tai, kas padeda kurti, išlaikyti ir perduoti iš kartos į kartą šeimos, tautos, religinės bendruomenės, socialinės grupės, piliečių tapatumą ir vertybes. Vadovėlyje gali būti aprašyti įvairūs papročiai, apeigos, kurių prasmė mokiniams turėtų būti paaiškinta sociokultūriniame praeities ir šiuolaikinio

gyvenimo kontekste. Perteikiant tradicijas, šventes ir papročius dažniausiai skatinama vertybė – įsisąmoninta tapatybė. Puiku, jei mokytojas skatina mokinius apmąstyti šių tradicijų, švenčių ir papročių prasmę, taigi geriau įsisąmoninti savo tapatybę ir etinę poziciją.

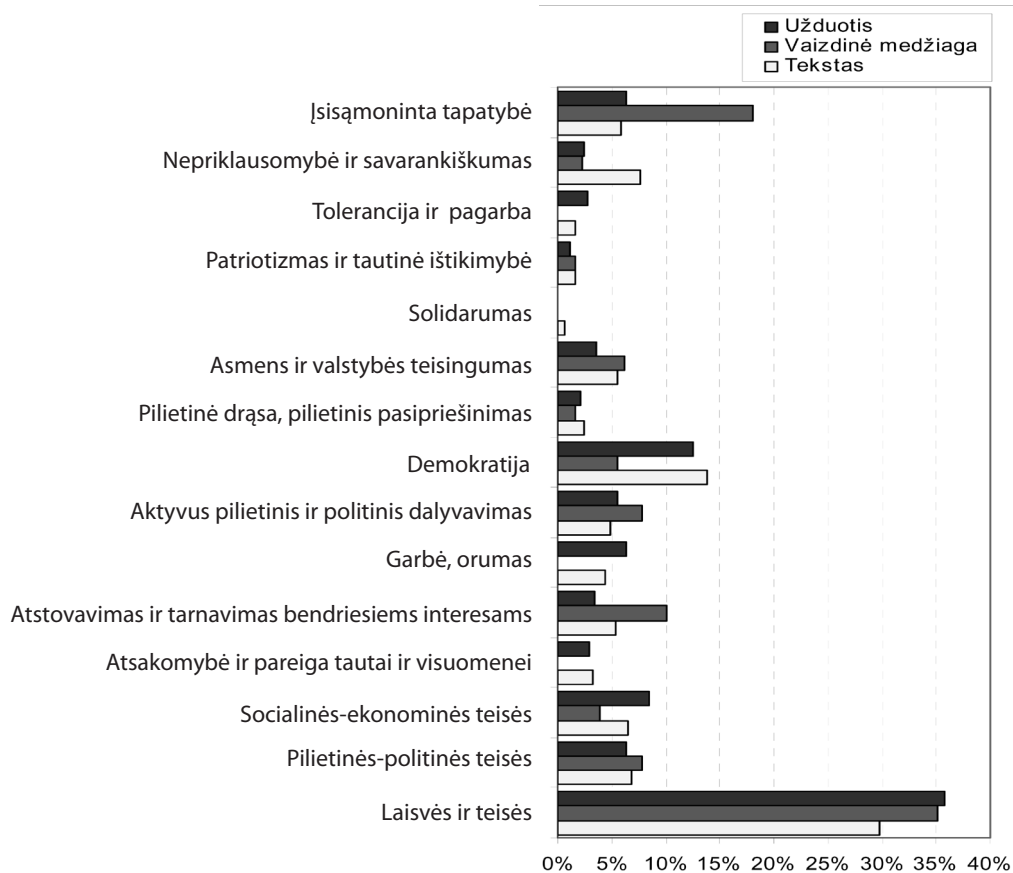
Simboliai – tai įprastiniai kultūros idėjų ženklai, perduodami iš kartos į kartą. Ženkilai (daiktai, jų atvaizdai, savybės) tampa simboliais tada, kai įgyja visuomenei suprantamą kurių nors abstrakčių idėjų, vertybių reikšmę. Nors iki šiol atlikti tyrimai rodo, kad vertybės vadovėliuose gana retai pateikiamos per simbolius, jie gali būti universalaus pobūdžio, suprantami tarpkultūriniame kontekste. Simbolių vaizdiniai, kaip apibendrinti daiktų, reiškinių vaizdai, saugomi kolektyvinėje žmonių sąmonėje, išreiškia ir įprasmina visuotines vertybes – neatsižvelgiant į kalbinius ir etnokultūrinius skirtumus. Vaizdinė medžiaga paranki perteikti vertybių grožį ir žadinti emocinį jų išgyvenimą. Vizualinis tekstas neretai būna įtaigesnis nei žodinis.

Pageidautina, kad vadovėlyje gana daug dėmesio būtų skiriama Lietuvos istoriniam ir šiuolaikiniam socialiniam kultūriniam kontekstui: iškiloms lietuvių tautos asmenybėms, reikšmingiems Lietuvos valstybės įvykiams ir tautos kultūros simboliams. Puiku, jei mokytojai skatina mokinius skaityti tekstus, kurie padeda įsisąmoninti tautos kultūros vertybes šiuolaikiniame Lietuvos, Europos ir pasaulio kontekste.

Metodikos ir užduočių pritaikymas vertybinėms nuostatomis ugdyti

Požiūris į vertybes gali būtų integruotas ne tik į vadovėlių tekstus, bet ir į kūrybines, interpretacijos ar esė rašymo, praktines ar problemų sprendimo užduotis, šias vertybes išreiškiančius simbolius mokiniai gali piešti arba kitaip kurti patys, pateikti apie jas komentary. Klausimai ir užduotys turėtų skatinti kūrybingai mąstyti ir spręsti problemas, kurios yra aktualios to amžiaus mokiniams.

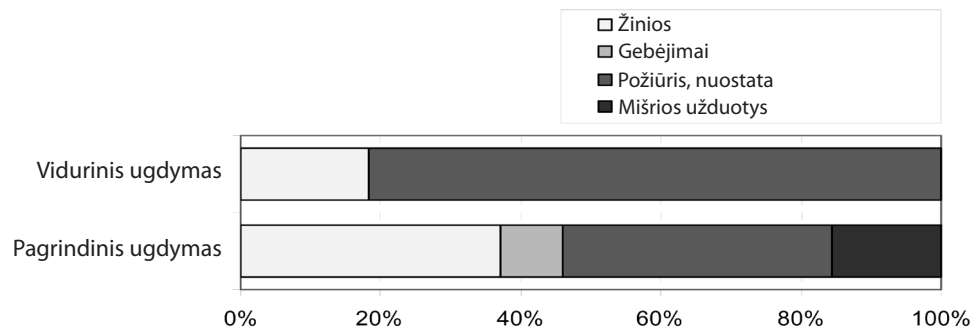
Buvo nagrinėjama, kokia forma – tekstų, užduočių ar vaizdinės medžiagos – etikos vadovėliuose mokiniai skatinami formuoti pilietines ir tautines vertybines nuostatas. Pastebėta, kad tiriamuose etikos vadovėliuose daugiausiai pateikta užduočių su klausimais (35,8 proc.), taip pat vaizdinės medžiagos (35,2 proc.) asmens *laisvių ir teisių* vertybinėms nuostatomis ugdyti(s). Taip pat nemažai tekstų (13,8 proc.) ir užduočių su klausimais (12,6 proc.) skiriama *demokratijos* sampratai. Vaizdine medžiaga neretai reiškia *įsisąmonintos tapatybės* vertybė (18,0 proc.). Neužfiksuota klausimų ir užduočių arba vaizdinės medžiagos, skirtų *solidarumui* skatinti. Vaizdinėje medžiagoje nepastebėta *atsakomybės ir pareigos, garbės, orumo, tolerancijos ir pagarbos* simbolinės raiškos (žr. 7 pav.).

7 pav. Vertybių pateikimo forma etikos vadovėliuose

Buvo analizuojamas tirtų etikos vadovėlių *užduočių pobūdis*: ko užduotis reikalauja iš mokinių – žinių, gebėjimų ar nuostatų raiškos, t. y. pagrįsti savo požiūrį, nuomonę, nuostatą. Tik nedidelė dalis užduočių apsir-

boja žinių lygmeniu (pagrindinio ugdymo etikos vadovėliuose jos sudaro 37,1 proc., o vidurinio ugdymo dar mažiau – 18,2 proc. visų užduočių). Kitos yra mišrios, t. y. tokios, kurios skatina aktyvią mokinių veiklą ir padeda ugdytis *kognityvinius ir socialinius gebėjimus* (15,6 proc.; 9 proc. jų užfiksuota pagrindinio ugdymo etikos vadovėliuose). Dauguma užduočių 5–12 klasių etikos vadovėliuose skatina mokinius apmąstyti, išsakyti savo nuomonę, diskutuoti, argumentuoti, pagrįsti arba kritiškai įvertinti tam tikrą etinę-pilietinę nuostatą ar požiūrį (8 pav.).

8 pav. Vertybių pateikimas per užduotis pagrindinio ir vidurinio ugdymo etikos vadovėliuose

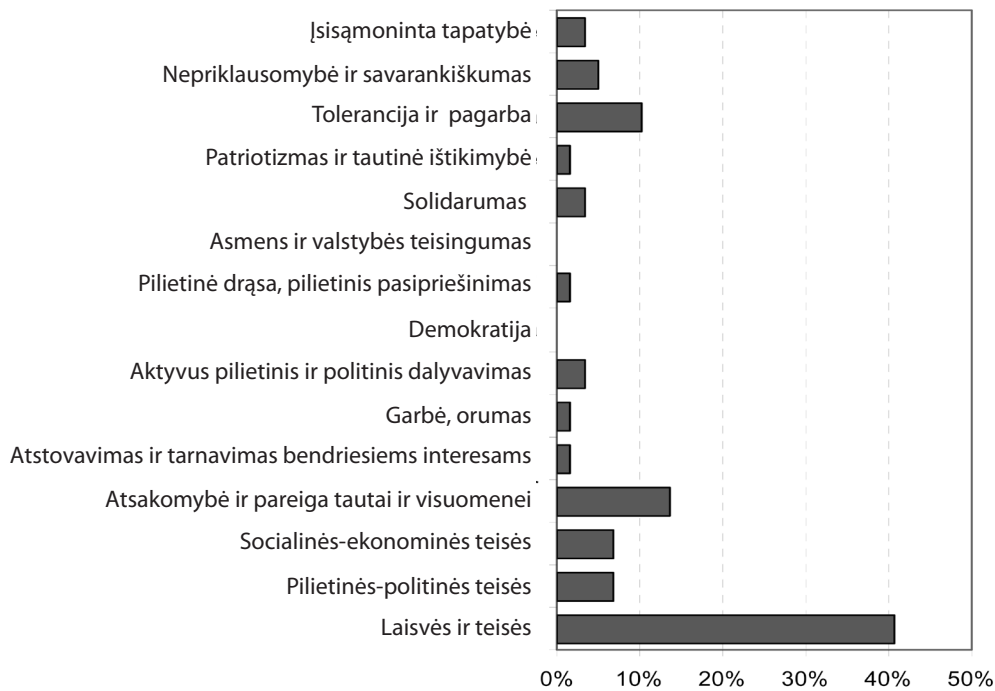
Teigiamai reikėtų vertinti tai, kad mokytojai, dirbdami pagal etikos vadovėlius, pateikia mokiniams užduočių ir klausimų, kurie neapsiriboja vien žinių atgaminimu, o skatina diskusijas ir padeda ugdytis kritinio mąstymo gebėjimus. Ugdant vertybines nuostatas parankūs atvirieji klausimai ir tokios užduotys, kurios reikalauja analizuoti konkrečius atvejus, kritiškai vertinti, apmąstyti ir išsakyti savo nuomonę, argumentuoti „už“ ir „prieš“, kelti prioritetinius tikslus, ieškoti tinkamų priemonių jiems siekti, svarstyti alternatyvas, priimti pagrįstus sprendimus, bendradarbiauti grupėje, atlikti tam tikrą socialinį vaidmenį, įsivardinti sau svarbias vertybes ir kt.

Atlikta etikos vadovėlių turinio analizė parodė, kad tirtų šio dalyko 5–12 klasių vadovėlių turinys – tekstai, klausimai ir užduotys, vaizdinė medžiaga – yra parankūs mokiniams ugdytis daugelį pilietinių ir tautinių vertybinių nuostatų. Akivaizdžios etikos vadovėlių autorių pastangos padėti mokiniams įsisaugoti asmeninę tapatybę – save kaip žmogų ir socialinę būtybę – pilietį. Nemažai dėmesio skiriama etinėms ir pilietinėms *atsakomybės ir pareigos, tolerancijos ir pagarbos, teisingumo, asmens laisvių ir teisių, garbės ir orumo* nuostatoms ugdyti(s). Šios vertybės grindžiamos filosofijos klasikų idėjomis ir tekstais. Kadangi etikos vadovėlių turinys yra labiau orientuotas į asmens, o ne visuomenės gyvenimo kontekstą, retai užfiksuota tokių pilietinių vertybių, kaip *pilietinės-politinės, socialinės-ekonominės teisės, atstovavimas ir tarnavimas bendriesiems interesams, aktyvus pilietinis ir politinis dalyvavimas, solidarumas, tautos ir valstybės nepriklausomybė ir savarankiškumas*, raiška. Daugiau dėmesio etikos vadovėliuose galėtų būti skiriama *demokratijos* sampratai nagrinėti ir mokinių *patriotizmui ir tautinei ištikimybei* ugdyti(s) šiuolaikiniame Lietuvos, Europos ir pasaulio gyvenimo kontekste.

KATALIKŲ TIKYBOS VADOVĒLIŲ TYRIMAS

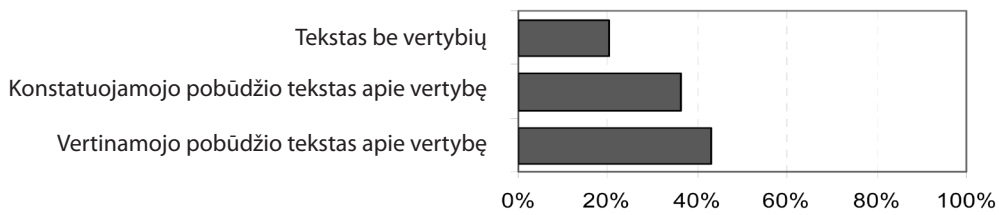
Buvo tyrinėti du katalikų tikybos vadovėliai iš Galiojančių bendrojo lavinimo dalykų vadovėlių 2008–2009 mokslo metais sąrašo: 1) A. Diržytė, N. Šlepetys, R. Žemaitienė, S. Žiugždaitė. *Paslapties link...* Katalikų tikybos vadovėlis. VIII kl. Kaunas, 2000; 2) A. Pautienius. *Dievo tautos kelias*. Bažnyčios istorijos vadovėlis. X kl. Vilnius, 2003.

Šiuose vadovėliuose dažniausiai aptinkama asmens *laisvių ir teisių* (40,7 proc.) bei pilietinių ir tautinių vertybių, kurios 6,8 proc. atvejų paminėtos kaip pilietinės-politinės teisės ir tiek pat atvejų – kaip socialinės-ekonominės teisės, raiška. Panašiai kaip ir etikos vadovėliuose, nemažai dėmesio skiriama *atsakomybei ir pareigai* (13,6 proc.), *tolerancijai ir pagarbai* (10,2 proc.). Gerokai mažiau nei etikos vadovėliuose užfiksuota *įsisąmonintos tapatybės* (tik 3,4 proc.), *asmens garbės ir orumo* (tik 1,7 proc.) raiškos. Tačiau katalikų tikybos vadovėliuose dažniau minimas *aktyvus pilietinis ir politinis dalyvavimas* – 3,4 proc., o etikos vadovėliuose – tik 0,6 proc. Tirtuose katalikų tikybos vadovėliuose neužfiksuota *demokratijos* ir *teisingumo* vertybių raiškos (9 pav.).

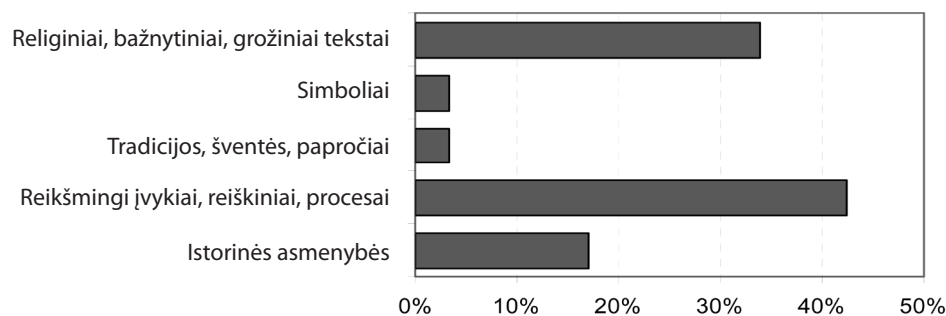
9 pav. Pilietinių ir tautinių vertybių raiška katalikų tikybos vadovėliuose

Analizuojant katalikų tikybos vadovėlių tekstų pobūdį (konstatuojamasis ar vertinamasis) nustatyta, kad dažniausiai pateikiamas vertinamojo pobūdžio tekstas apie pilietines ir tautines vertybes (43,2 proc. atvejų). Kiti tekstai yra konstatuojamojo pobūdžio, kuriuose šios vertybės paminėtos be vertinimo (36,5 proc.) arba iš viso nepaminėtos (20,3 proc.) (10 pav.). Šiuo požiūriu pagrindinio ugdymo katalikų tikybos vadovėliai skiriasi nuo etikos vadovėlių, kuriuose daugiau tekstų sudaro teiginiai be vertinimo. Galime daryti prielaidą, kad katalikų tikybos vadovėlių autoriams yra paprasčiau pateikti vertinimus remiantis apibrėžta katalikiškąja doktrina ir aiškiais autoritetais, o etikos vadovėlių autoriams yra sudėtingiau pateikti vienareikšmius vertinimus, nes cituojami mąstytojai įvairiai aiškina pilietinių ir tautinių vertybių sąvokas ir pateikia nevienodas jų apibrėžtis ir interpretacijas.

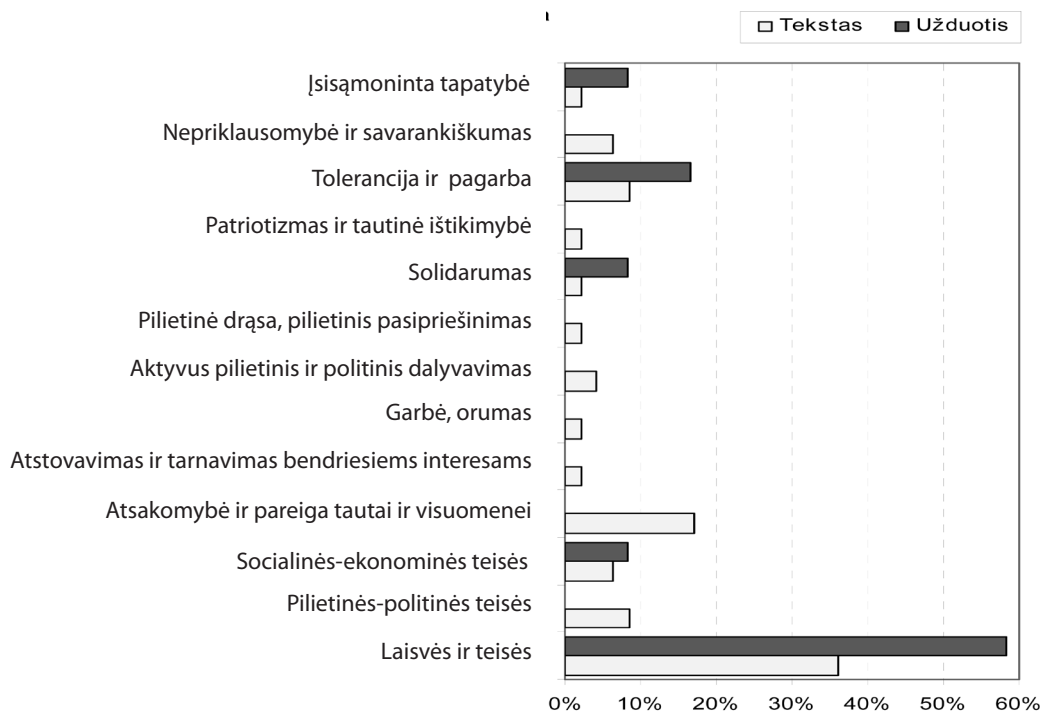
10 pav. Pilietinių ir tautinių vertybių konstatuojamojo ir vertinamojo pobūdžio raiška pagrindinio ugdymo katalikų tikybos vadovėliuose

Buvo nagrinėjamas pilietinių ir tautinių vertybių raiškos kontekstas. Tirtuose katalikų tikybos vadovėliuose dažniau nei etikos vadovėliuose vertybės aprašomos per *reikšmingus įvykius, reiškinius ir procesus* (katalikų tikybos vadovėliuose – 42,4 proc., etikos vadovėliuose – 5,1 proc.). Rečiau nei etikos vadovėliuose vertybės pateikiamos per *istorines asmenybes* (katalikų tikybos vadovėliuose – 16,9 proc., etikos vadovėliuose – 34,1 proc.). Katalikų tikybos vadovėliuose vertybių raiška nereta pateikiamose Šventojo Rašto ir Bažnyčios dokumentų ištraukose, grožiniuose tekstuose ir žmonių gyvenimo aprašymuose (33,9 proc.). Rečiau nei etikos dalyko vadovėliuose vertybės reiškiamos per *simbolius* (3,4 proc.), taip pat – per *tradicijas, šventes ir papročius* (3,4 proc.) (11 pav.). Pilietiškumas ir tautiškumas katalikų tikybos vadovėliuose labiausiai skatinamas kaip aktyvus dalyvavimas reikšminguose *įvykiuose*, apmąstant socialinius, kultūrinius, religinius *reiškinius ir procesus*.

11 pav. Tautinių ir pilietinių vertybių raiškos kontekstas katalikų tikybos vadovėliuose

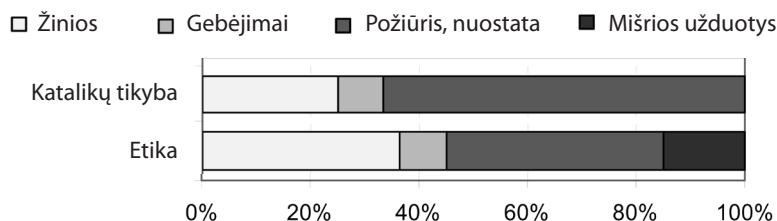
Nagrinėjant katalikų tikybos vadovėlių *didaktinę sandarą* pastebėta, kad dažniausiai, kaip ir etikos vadovėliuose, pilietinės ir tautinės vertybės yra minimos *tekste* (79,7 proc. atvejų), o vaizdinėje medžiagoje jų raiška iš viso neužfiksuota. Katalikų tikybos vadovėlių užduotyse vertybių raiškos yra 20,3 proc., o etikos vadovėlių užduotyse – 26,7 proc. atvejų. Tirtuose 8 ir 10 klasės katalikų tikybos vadovėliuose klausimų ir užduočių forma nagrinėjamos *laisvės ir teisės* (58,3 proc.), *tolerancija ir pagarba* (16,7 proc.), *solidarumas* (8,3 proc.) ir *įsisąmoninta tapatybė* (8,3 proc. atvejų). Kitos pilietinės ir tautinės vertybės minėtų katalikų tikybos vadovėlių užduotyse nepaminėtos ir aptinkamos tik tekstuose (12 pav.).

12 pav. Vertybių pateikimo forma katalikų tikybos vadovėliuose

Buvo nagrinėjamas vadovėlių *užduočių pobūdis*: ko užduotis reikalauja iš mokinių – žinių, gebėjimų ar pagrįsti savo požiūrį, nuostatą. Ketvirtadalis užduočių skirtos *žinioms* tikrinti (pagrindinio ugdymo katalikų tikybos vadovėliuose jos sudaro 25 proc., o etikos – 37,1 proc. visų užduočių). Kai kurios užduotys skatina aktyvią mokinių veiklą ir padeda ugdytis kognityvinius ir socialinius *gebėjimus* (8,3 proc. tokių užduočių užfiksuota pagrindi-

nio ugdymo katalikų tikybos, 9 proc. – etikos vadovėliuose). Dauguma tiek katalikų tikybos, tiek etikos vadovėlių užduočių skatina mokinius ugdytis moralines ir pilietines-tautines nuostatas (13 pav.).

13 pav. Vertybių pateikimas per užduotis dorinio ugdymo vadovėliuose

Apibendrinant duomenis galima teigti, kad 8 ir 10 klasių katalikų tikybos vadovėlių autoriai nemažai dėmesio skiria asmens *laisvėms ir teisėms, atsakomybei ir pareigai, tolerancijai ir pagarbai* ugdyti(s). Šios vertybinės nuostatos grindžiamos Šventojo Rašto ir Katalikų bažnyčios moraliniu mokymu apie žmogų kaip Dievo paveikslą ir panašumą, sukurtąjį laisvą ir nelygstamą vertės asmenį. Daugiau dėmesio katalikų tikybos vadovėliuose galėtų būti skiriama tokių vertybių raiškai ir pavyzdžiams, kaip *teisingumas, asmens garbė ir orumas, patriotizmas ir tautinė ištikimybė, atstovavimas ir tarnavimas bendriesiems interesams, pilietinė drąsa ir demokratija*. Katalikų tikybos pamokų turinys mokiniams turėtų padėti įsisąmoninti asmeninę, tautinę ir pilietinę tapatybę, demokratinės visuomenės vertybes, kultūrų ir religijų įvairovę.

Bendros dorinio ugdymo vadovėlių pilietinių ir tautinių vertybių raiškos tyrimo išvados

Išnagrinėjus tirtų Lietuvos vadovėlių duomenis buvo prieita prie išvados, kad pilietinių ir tautinių vertybių raiška vadovėliuose yra pakankama ir akivaizdi.

Kadangi buvo ištirta tik dalis etikos ir katalikų tikybos vadovėlių, kurie yra įtraukti į Galiojančių bendrojo lavinimo dalykų vadovėlių 2008–2009 mokslo metais sąrašą, gauti duomenys tik iš dalies atskleidžia, kiek ir kaip pilietinės ir tautinės vertybės yra integruotos į dorinio ugdymo vadovėlių turinį. Faktiškai mokyklose vis dar yra naudojami anksčiau išleisti katalikų tikybos 5, 6, 7, 9, 12 klasių vadovėliai, taip pat ir adaptuoti Lietuvos mokykloms užsienio autorių etikos vadovėliai 5, 6, 7, 8, 9 klasėms, jau pasirodė ir naujausių vadovėlių, – visi jie nebuvo tyrinėti.

Dorinio ugdymo vadovėliuose vertybės pateikiamos pradedant asmeninio gyvenimo ir baigiant universaliu kultūrinio – Europos filosofinės minties, Bažnyčios istorijos, Šventojo Rašto išminties, grožinės literatūros, žymių asmenybių veiklos – kontekstu. Tačiau palyginti nedaug dėmesio skiriama Lietuvos istoriniam ir dabartinio gyvenimo socialiniam ir kultūriniam kontekstui: iškiloms lietuvių tautos asmenybėms ir reikšmingiems Lietuvos valstybės įvykiams.

Rekomendacijos

Šį pilietinių ir tautinių vertybių raiškos tyrimą reikėtų pakartoti ir atlikti išsamesnę analizę, kai bus atnaujinti ir parengti nauji dorinio ugdymo vadovėliai pagal atnaujintas 2008 ir 2011 m. bendrąsias pagrindinio ir vidurinio ugdymo etikos ir katalikų tikybos programas.

Mokytojams siūloma pamokoms parinkti tokius informacijos šaltinius, kuriuose atsispindi Lietuvos gyvenimo kontekstas ir reiškiamos pilietinės ir tautinės vertybės, demonstruoti jas simbolizuojančią vaizdinę medžiagą, taikyti aktyvius bendradarbiavimo metodus, skatinti diskutuoti aktualiais tautiniais ir pilietiniais klausimais, išsakyti nuomonę, rašyti esė ir išreikšti vertybinį požiūrį, interpretuoti pilietiškumo ir tautiškumo sampratą.

Mokinių įgytos vertybinės nuostatos yra svarbūs ugdymo rezultatai šalia žinių ir bendrųjų gebėjimų. Vertybinių nuostatų formavimasis turi didelės įtakos vaiko asmenybės psichosocialinei raidai, darniai jaunuolio integracijai į socialinį, kultūrinį ir pilietinį gyvenimą. Asmeniui, grupei, bendruomenei, tautai, valstybei reikšmingoms vertybėms puoselėti ir nuostatomis ugdyti turėtų būti skiriamos sąmoningos visų dalykų mokytojų ir mokyklos bendruomenės narių bendros pastangos.

Vilniaus Mykolo Romerio universiteto Filosofijos katedros dėstytojas dr. Andrius Sprindžiūnas
TOLERANCIJOS UGDYMO PROJEKTAI BENDROJO LAVINIMO MOKYKLOSE

Neseniai vykdytų nacionalinių ir tarptautinių tyrimų duomenys atskleidė nepakankamą tolerancijos, kaip moralinės, politinės ir socialinės vertybės, raiškos lygį Lietuvoje. Tolerancijos siekinys pabrėžiamas Bendrosiose programose (*Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrosios programos*, 2008), šia tematika išleista keletas knygų ir metodinių priemonių, šalyje veikia tolerancijos centrų tinklas, tačiau tolerancijos ugdymo ir vertinimo problema yra aktuali.

Šiuolaikinės ugdymo filosofijos požiūriu, tolerancija laikoma pagrindine demokratinių visuomenių vertybe, kuri yra kitų aukščiausio rango vertybių, ypač asmens orumo ir laisvės, taikios kaimynystės ir bendradarbiavimo, kultūrinio savitumo ir saviraiškos, būtina prielaida.

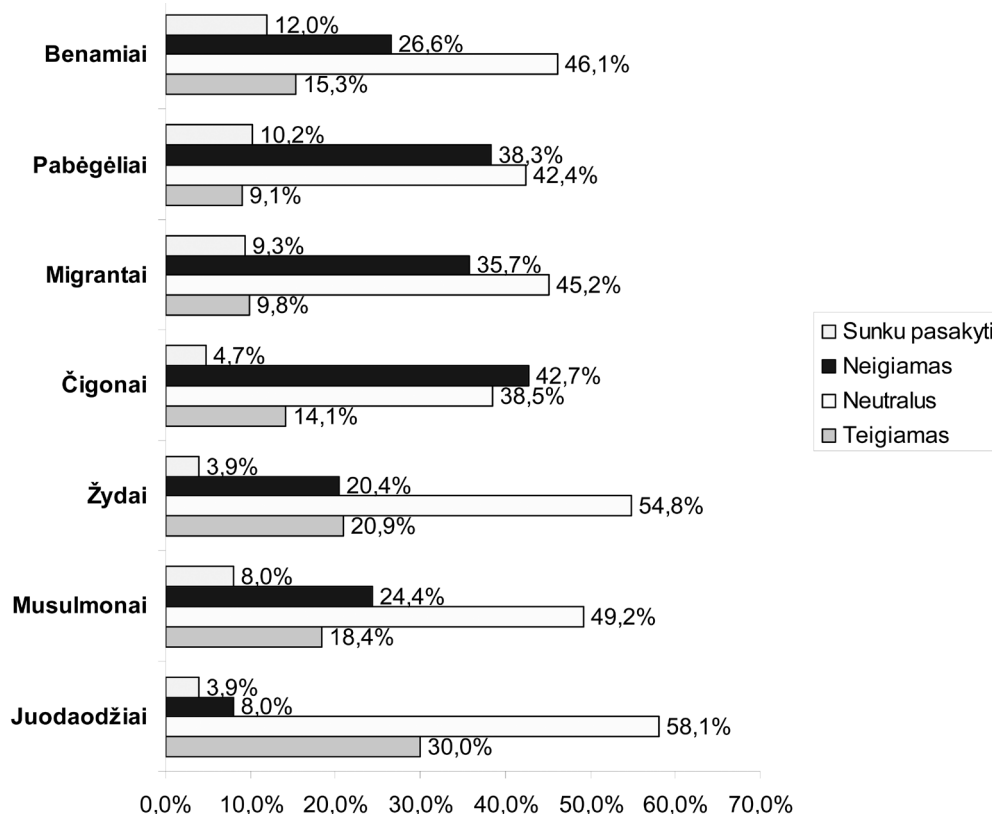
Tolerancija turi būti nuolat aptariama ir pritaikoma prie besikeičiančių politinių, ekonominių ir socialinių sąlygų, nes ji yra daugiau praktikos negu teorijos dalykas. Tolerancijos loginė struktūra yra sudėtinga (R. Plečkaitis. *Tolerancija*. Vilnius, 1998), individas ar žmonių grupės gali būti tolerantiški vienoje srityje ir netolerantiški kitoje. Tolerantiškais vadinami visuomenės veikėjai, kurie pasižymėjo ne tik pakantumu, bet ir kovojo su žmogaus orumo, lygybės ir laisvės pažeidimais. Taigi tolerancija gali būti apibrėžta pozityviai – kaip pagarba ir pakanta, arba negatyviai – kaip nepakantumas žmogaus teisių pažeidimams, asmens ar visuomenės vertybių niekinimui. Tokia tolerancija – tai intelektualiai ir veikli pozicija, dorinio ir pilietinio ugdymo siekinys.

C. Lévi-Strausas, K. R. Popperis ir kiti žymūs intelektualai, kritikuodami toleranciją kaip kultūrinio konformizmo (prisitaikymo) formą, skatina atvirumą kitoniškumui, paremtą gilia savojo tapatumo refleksija. Tokia tolerancija būdinga iškiloms visuomenės asmenybėms, kurių *tolerancija nėra taiki ar atlaidi laikysena stebint visus visuomenėje vykstančius procesus, bet remiasi ateities įžvalga ir pasireiškia kaip aktyvi strategija siekiant aukščiausių žmoniškumo vertybių*. Taip suprantama tolerancija visada yra aktuali. Mokiniai turėtų būti skatinami ją ugdyti ir kviečiami kūrybingai ir atsakingai mąstyti, diskutuoti, peržengti stereotipus ir tobulėti.

Tolerancijos ugdymas sudėtingas tuo, kad nėra aiškiai apibrėžtas nei tolerancijos turinys, nei jos ribos. Tačiau tai daro tolerancijos ugdymą intriguojantį pedagoginiu požiūriu, nes procesas tampa ne mažiau svarbus nei tolerancijos vertybinis turinys ir veda tiek mokinius, tiek mokytojus nuolatinių ieškojimų ir atradimų keliu.

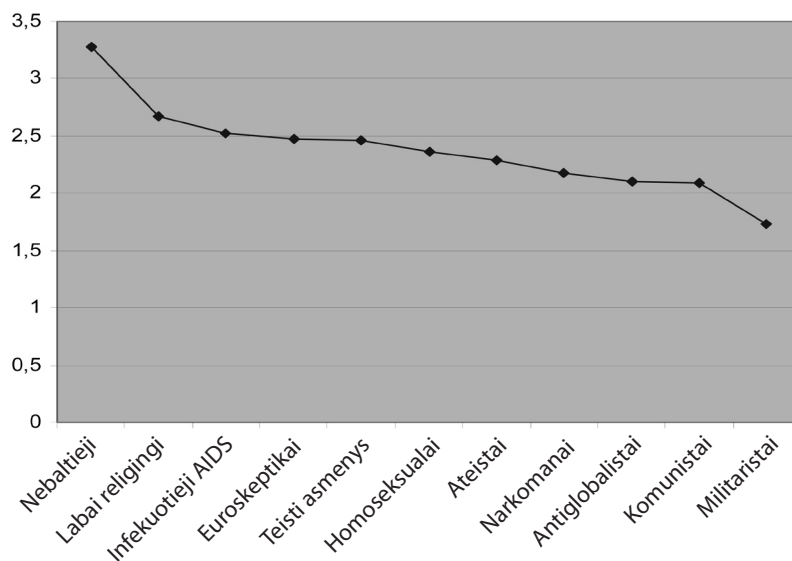
Čia pateikiame trumpą keleto Lietuvoje vykdytų tolerancijos ugdymo projektų apžvalgą.

Prieš imantis tolerancijos skatinimo iniciatyvų, mokytojams patartina susipažinti su profesionalių specialistų atliktų tyrimų duomenimis ir išvadamis arba parengti ir atlikti tyrimą savo mokyklos bendruomenėje. Šiam tikslui dažnai taikomas vadinamasis „mažiausiai mėgstamų grupių“ metodas, padedantis nustatyti bendruomenės ar visuomenės nepakantumo židinius – asmenis ar jų grupes, kurie galbūt yra diskriminuojami arba jų atžvilgiu egzistuoja negatyvios nuostatos. Tokio tyrimo pavyzdys – 2003 metais „Vilmorus“ atlikta reprezentatyvi Lietuvos piliečių tolerancijos apklausa, kurios rezultatai skelbti ataskaitoje „Lietuvos tolerancijos profiliai: sociologinis tyrimas“ (žr. 14 pav.).

14 pav. Lietuvos gyventojų požiūris į kai kurias visuomenės grupes („Vilmorus“, 2003)

Vilniaus Mykolo Romerio universiteto mokslininkai tyrinėjo aukštesniųjų klasių mokinių toleranciją. 2004 m. buvo apklausti keli šimtai Vilniaus ir Kauno mokyklų ir gimnazijų mokinių, surinkti duomenys išreikšti apibendrintais rodikliais 4 balų skalėje (15 pav.).

15 pav. Vilniaus ir Kauno aukštesniųjų klasių mokinių tolerancijos rodikliai (MRU, Filosofijos katedra, 2004)

Šioje skalėje „4“ balai reiškė labai aukštą tolerancijos lygį: pripažinimą tokiam asmeniui teisę skelbti savo pažiūras internete, spaudoje, televizijoje ir pan., taip pat sutikimą su tokiu asmeniu sėdėti viename suole ir kad toks asmuo dirbtų mokytoju. „1“ balas reiškė labai žemą tolerancijos lygį: nepripažinimą šių asmenų teisės turėti tinklalapius internete ir viešai skelbti savo pažiūras, atsisakymą bendrauti mokykloje.

Šiuo tyrimu atskleista, kad vilniečiai ir kauniečiai mokiniai iš vertintų grupių didžiausią palankumą reikė nebaltųjų rasių žmonėms, o didžiausią nepalankumą – militaristams, karo ir neapykantos kurstytojams. Tyrėjų nuomone, būtų galima pageidauti, kad mokinių požiūris į daugumą šiame tyrime išvardintų grupių būtų labiau tolerantiškas, o požiūris į smurto šalininkus – dar griežtesnis.

2007 metai Europos Komisijos buvo paskelbti Lygių galimybių visiems žmonėms metais. Europos ekspertai išskyrė šešias svarbiausias sritis, kuriose europiečiai dažniausiai susiduria su nepakantumu ir patiria diskriminaciją:

- amžius;
- etninis priklausomumas;
- lytis;
- lytinė orientacija;
- neįgalumas;
- religija ir įsitikinimai.

Lietuvoje buvo atlikta daug naujų tolerancijos tyrimų, kuriais remiantis parengtos praktinės rekomendacijos švietimo darbuotojams (*Tolerancija ir multikultūrinis ugdymas bendrojo lavinimo mokyklose*. Sudarytojas Vytautas Valentinavičius. Vilnius, 2010).

Kaip vieni iš geriausių praktinio tolerancijos ugdymo projektų pavyzdžių gali būti paminėti šie: Valstybinio Vilniaus Gaono žydų muziejaus Tolerancijos centro organizuojama veikla, ŠMPF *Comenius* programos remiamas daugiašalis mokyklų partnerystės projektas „Mes mokomės tolerancijos vieningoje Europoje“, daugiašalis projektas „Tolerancija ir žmogaus teisės: šeimoje, mokykloje ir visuomenėje“. Jų dalyvius vienija siekis geriau pažinti save ir kitus, įsisąmoninti ir įveikti stereotipus apie savo ir kitų tautų istoriją, religiją ir kultūrą, puoselėti toleranciją, gerą kaimynystę ir tarpkultūrinį bendradarbiavimą, kovoti su visų formų diskriminacijos apraiškomis. Taip pat daug dėmesio skirta „Lietuvos ir Europos piliečio“ sampratai aptarti, komunikacijos kompetencijai tobulinti ir t. t. Mokiniais įsimitinami meniniai projektai (literatų, muzikantų, aktorių kūriniai ir akcijos, taip pat kino festivaliai, šiuolaikinio meno parodos ir performansai), padedantys peržengti kasdienybės mąstymo ribas ir savita kalba prabilti „iš širdies į širdį“. Tolerancijos ugdymo požiūriu labai svarbi visų jaunimo organizacijų (skautų, ateitininkų, pagalbos stokojantiems visuomenės nariams, religinių bendrijų jaunimo centrų ir daugelio kitų socialiai prasmingų tikslų siekiančių grupių) veikla, nors apie ją gana mažai informuoja žiniasklaida. Detalesnės informacijos apie daugumą čia paminėtų projektų ir iniciatyvų galima rasti interneto šaltiniuose.

Kompleksinio požiūrio į tolerancijos ugdymą pavyzdys, kurį norėtume plačiau pristatyti – tai Vilniaus „Minties“ ir „Užupio“ gimnazijose vykdytas „vienos alternatyvos“ tipo eksperimentinis projektas, pagrįstas A. Sprindžiūno pasiūlytu teoriniu-empiriniu tolerancijos sampratos modeliu (*10–12 klasių mokinių tolerancijos ugdymas*. Daktaro disertacija, 2000).

Rengiant šį projektą buvo remiamasi žymių pasaulio socialinės etikos, taikomosios psichologijos ir edukologijos specialistų, tyrinėjusių tolerantiškos asmenybės tapimą, moksliniais darbais. Sisteminiis požiūris į tolerancijos ugdymą reikalauja neapsiriboti trumpomis akcijomis, bet planuoti daugiapakopes integruotas priemones, nesitikint, kad jaunuoliai, suvokę vienatvės, skurdo, nesaugios savijautos ar ateities perspektyvos nematymo problemas, taps tolerantiški vien paveikti taiklios retorikos ar paskaitę populiarių lankstinukų. Vakarų šalių tyrėjai pastebėjo, kad nepritaikytos tipinės tolerancijos mokymo programos gali sukelti atvirkštinį efektą – mokant tolerancijos paskatinti dar didesnę dalies mokinių nepakantumą. Kita vertus, nustatyta, kad neskurstantys ir labiau išsilavinę jaunuoliai daugelyje Vakarų šalių tarsi savaime pasižymi aukštesniu tolerancijos lygiu, kitaip sakant, užfiksuota teigiama koreliacija tarp pragyvenimo vidurkio, išsilavinimo ir tolerantiškumo (Vogt W. P. *Tolerance and Education: learning to live with diversity and difference*. Thousand Oaks, 1997).

Vadovautasi koncepcija, kad tolerancijos pagrindas yra *pagarba žmogui*, o tolerancijos raiška – *pakantumas*, t. y. adaptyvumas (mąstymo ir elgesio lankstumas), atlaidumas, kantrumas, taikingumas. Esminė psichologine pagarbos *kitam* žmogui prielaida laikyta jaunuolio *pozityvus santykis su savimi*: savigarba ir kitų žmonių palankaus požiūrio į save lūkestis. Taip pat svarbiomis psichologinėmis prielaidomis laikyta *jaunuolių gyvenimo prasmės suvokimas* – ar jaunuolis jaučiasi reikalingas savo draugams ir savo šaliai, ar turi profesinių ambicijų, ar pasitiki savo jėgomis ir optimistiškai žvelgia į ateitį – ir *jaunuolių polinkis mąstyti atvirai arba dogmatiškai*.

Socialinėmis-pedagoginėmis tolerancijos ugdymo prielaidomis buvo laikomi humaniški bendraamžių ir pedagogų santykiai su mokiniais, pozityvus pačių mokinių požiūris į pamokinę ir popamokinę veiklą, įvairių mokomųjų dalykų ugdymo galimybių panaudojimas mokinių motyvacijos tapti labiau tolerantiškais žadinimui.

Todėl projekto eigoje siekta:

- žadinti mokinių susidomėjimą tolerancija, kaip moraline ir socialine vertybe;
- atskleisti esmines tolerancijos apraiškas ir jų ryšį su asmeninio ir socialinio gyvenimo darna;
- stiprinti mokinių norą mąstyti apie savo gyvenimą;
- padėti atrasti ir pasirinkti vertybes, teikiančias prasmę žmogaus gyvenimui;
- padėti jaunuoliams suvokti savigarbos, pasitikėjimo savimi ir simpatijos sau pačiam svarbą;
- pabrėžti humaniškų santykių svarbą mokykliniame ir viešajame gyvenime;
- pratinti mokinius lanksčiau mąstyti;
- skatinti mokinius savo iniciatyva ieškoti būdų tolerancijai didinti šių dienų visuomenėje.

Įgyvendinant projektą buvo pasirinktos eksperimentinė ir kontrolinė mokinių grupės, kurios buvo testuojamos projekto pradžioje ir pabaigoje. Projekto pabaigoje palyginus eksperimentinės grupės, su kuria buvo dirbama pagal projektą, ir kontrolinės grupės, kuri dirbo įprastai, tolerancijos testo rezultatus buvo akivaizdu, kad du mėnesius trukęs projektas buvo sėkmingas: eksperimentinės grupės mokinių tolerancijos samprata tapo aiškesnė, mokiniai tapo jautresni netolerancijos apraiškoms, labiau savikritiški, vertindami savo elgesį kėlė sau aukštesnius reikalavimus; užfiksuoti pokyčiai buvo statistiškai reikšmingi.

Projekto trukmė – 2 mėnesiai, tačiau daugelį temų galima praplėsti, susieti su kitais pagrindinio arba vidurinio ugdymo mokomaisiais dalykais ir pailginti projekto laiką. Taip pat galima tolerancijos ugdymo kursą pritaikyti neformaliajam ugdymui, popamokinei veiklai, vasaros stovykloms ar jaunimo seminarams.

Tokiam projektui būtina gerai pasiręgti, į jį turi įsitraukti mokyklos bendruomenė ir jos specialistai (klasės auklėtojai, psichologai, socialiniai pedagogai ir kiti), jam reikalingi finansiniai ir kiti išteklių. Projekto sėkmę labiausiai lemia jo vykdytojų motyvacija, bendro tikslo siekimas ir tinkamas komandinis bendradarbiavimas, visų projekto dalyvių įsitraukimas. Projekto tikslai, uždaviniai, turinys ir metodai turėtų būti aptariami ir numatomi pačių projekto dalyvių, jie turi atitikti bendruomenės poreikius ir pasirėngimo lygį. Čia pateikiami eksperimentinio tolerancijos ugdymo projekto metmenys, kurie galėtų būti naudingi rengiant kitus projektus ir iniciatyvas (16 pav.).

Tema	Uždaviniai	Turinys	Metodai
Mes ir mūsų vertybės	Susipažinti, išsiaiškinti mokiniams svarbias vertybes, problemas.	Humanizmas, tolerancijos apraiškos ir problemos.	Tolerancijos testas arba diskusijos: diagnostinis pokalbis.
Mūsų skirtybės ir tolerancija	Padėti mokiniams suvokti tolerancijos problemą.	Žmogaus asmeninė ir socialinė tapatybė, skirtybės šiuolaikinėje visuomenėje.	„Minčių lietus“ tema „Skirtybės aplink mus“, grupinis pokalbis, nepakantumo šaunų paieška, diskusija.
Tolerancijos prasmė	Padėti mokiniams geriau įsisąmoninti tolerancijos esmę ir prasmę, atskleisti esmines tolerancijos apraiškas.	Tolerancija kaip pagarba asmens laisvei; tolerancija kaip instrumentinė vertybė, padedanti darniai gyventi su kitokiais žmonėmis; tolerancija kaip taikos ir teisingumo strategija.	„Minčių lietus“ tema „Socialiniai sluoksni ir grupės Lietuvos visuomenėje“; aptarimas grupelėmis: „Ar verta būti tolerantiškiems?“

Tema	Uždaviniai	Turinys	Metodai
Tolerancijos idėjos istorinė sklaida	Gerinti mokinių tolerancijos, kaip visuomeninės vertybės, supratimą.	Tolerancijos idėjos sklaida nuo Šviečiamojo amžiaus iki mūsų laikų; tolerancija ir demokratijos plėtra.	Darbas grupelėmis su tektais, grupelių darbo pristatymai, aptariamasis pokalbis.
Tolerancija kaip pagarba žmogaus teisėms	Padėti mokiniams atrasti tolerancijos idėjos raidos ir teisingumo visuomenėje pažangos sąsajas.	Tolerancija ir žmogaus teisės; Visuotinė žmogaus teisių deklaracija ir Tolerancijos principų deklaracija; tolerancija ir atsakomybė; tolerancijos ribos.	Probleminis pokalbis: tolerancija ir žmogaus teisės; darbas grupelėmis: kuriant „10 tolerancijos įsakymų“; pristatymai, aptariamasis pokalbis, apibendrinimas.
Tolerancija ir humaniški santykiai	Skatinti mokinius savo gyvenimą praktiškai grįsti tolerancija ir kitomis humanistinėmis vertybėmis.	Mokinių santykių su bendraamžiais, mokytojais ir tėvais būklė; tolerancijos kriterijai; konfliktų priežastys, tolerancijos reikšmė juos sprendžiant.	Grupinis pokalbis; darbas grupelėmis: problemų kėlimas ir santykių tobulinimo gairės; apibendrinimas.
Prasmė mokinių gyvenime	Skatinti mokinius siekti prasmingo gyvenimo.	Žmogaus gyvenimo prasmė; V. Franklio požiūris; toleranciją įprasminančios vertybės.	Darbas grupelėmis su tektais. Diskusija „Kodėl verta ieškoti prasmės?“
Tolerancija ir savigarba	Skatinti mokinius geriau pažinti save, labiau save vertinti ir gerbti.	Savęs supratimas, savigarba, kitų žmonių palankaus požiūrio lūkestis.	Darbas grupelėmis. Grupelių darbo pristatymai ir apibendrinimas.
Tolerantiška klasė	Rasti būdų kurti labiau tolerantiškus santykius savo aplinkoje.	Mokinių tolerantiško elgesio su bendraamžiais ir mokytojais bruožai; tolerancijos skatinimo klasėje prielaidos.	Grupinis darbas „Tolerancijos ir netolerancijos medžiai“ (priežasčių ir pasekmių analizė), grupėmis parengtų plakatų pristatymai.
Tolerantiška mokykla	Skatinti mokinius savo iniciatyva ieškoti būdų stiprinti toleranciją mokykliniame ir visuomenės gyvenime.	Tolerancija kaip procesas – kelias į supratimą, santarvę ir bendradarbiavimą; tolerantiškos visuomenės vizija.	Grupių kuriami tolerancijos skatinimo projektai, aptariamasis pokalbis.
Tolerancijos pokyčių įvertinimas	Įvertinti mokinių tolerancijos sampratą ir kitus jų tolerantiškumo rodiklius.	Mokinių tolerancijos sampratos, nuostatų ir pasirengimo praktiškai veikti tyrimas.	Tolerancijos testas (arba pakartotinis testas, jei siekiama fiksuoti pokyčius); tyrimo duomenų aptarimas su mokiniais.

16 pav. Gimnazijos mokinių tolerancijos ugdymo ciklo planas

Projekto sėkmingumui įvertinti būtų galima atlikti specialius tolerancijos arba išankstinių nuostatų testus, tačiau juos parinkti ir testavimą atlikti turėtų tik specialistai su mokyklos administracijos žinia ir sutinkant paties mokiniams. Mokytojams vietoje testų rekomenduojama organizuoti atviras diskusijas, šventes, tikslines ekskursijas ir panašius renginius, o mokinius skatinti išreikšti savo patirtį rašant esė, menine raiška arba pristatant renginius per vietinės žiniasklaidos priemones. Tokio pobūdžio veikla ne tik atskleistų tolerancijai ugdyti skirtą projekto rezultatus, bet ir galėtų būti laikoma tęstine ugdomąja veikla.

TOLERANCIJOS UGDYMO IR VERTINIMO PAVYZDŽIAI

*Švenčionių pradinės mokyklos socialinė pedagogė Jurgita Petrovičienė ir
psichologė Aušra Kaukėnienė*

Tolerancijos diena mokykloje

Kiekvieną dieną pastebime, kokie mes skirtingi. Kartais mums pritrūksta tolerancijos kitokiam negu mes patys, ne visada mokame priimti kitokių žmonių buvimą, veiklą, gyvenimo būdą ir mintis.

Švenčionių pradinėje mokykloje, minint tarptautinę Tolerancijos dieną, socialinės pedagogės Jurgitos Petrovičienės ir psichologės Aušros Kaukėnienės organizuota veikla skatino mokinius ir mokytojus atkreipti dėmesį į žmones, turinčius skirtingas nuomones, vertybes, įsitikinimus.

Diena prasidėjo žodžio „tolerancija“ aiškinimu. Iš pat ryto mokiniai socialinio pedagogo kabinete žiūrėjo filmukus apie gražius tarpusavio santykius gyvosios gamtos pasaulyje. Netrukus vaikų veiduose atsirado šypsenos, akys suspindo gerumu. Vėliau mokiniai su klasių mokytojomis kūrė plakatus. Kiekvienas iš jų buvo nuostabus ir savitas. Vaikų rankomis buvo užrašyta: „Būkim geresni ir nemanykim, kad tai silpnumas“, „Vienas žmogus, o jame dvi akys, akyse – dešimt ašarų, ašarose – šimtas jausmų, jausmuose – tūkstantis minčių, pasaulyje – milijonai skirtingų žmonių“. Buvo ir tolerancijos krepšys, pripildytas gerumo obuolių, kurie patarė, kaip būti tolerantiškam. Koridoriuose „užaugo“ gerų darbų mokykloje „medžiai“, „nulijo“ tolerantiškų „minčių lietus“, mokykla paskendo atviruose, nuoširdžiuose piešiniuose. Ketvirtokai rašė atvirą laišką draugui apie nesenstančias ir svarbias vertybes – draugystę, meilę, gėrį, tikėjimą, pagalbą. Kiekvienoje klasėje pražydo tolerancijos žiedas, kuriame vaikai kartu su mokytojais dalinosi mintimis apie tolerantišką elgesį ir bendravimą.

Pailgintos dienos grupės mokiniai tęsė dienos veiklą žiūrėdami animacinius filmukus „Bjaurasis ančiukas“, „Grybukas Stogiukas“ ir „Išpuikusi princesė“.

Po pamokų mokykla nušvito vaikų kūrybos darbais apie toleranciją.

Manome, kad po šios dienos tapome nuoširdesni, supratingesni ir draugiškesni.

Pamąstyk apie Tolerancijos dieną.

Mano požiūris į tolerancijos svarbą pasikeitė / nepasikeitė nuo šios dienos todėl, kad...

Ši diena padėjo suprasti, kad svarbu mokykloje būti supratingiems ir draugiškiems su visais, nes...

Negalima juoktis iš žmogaus dėl jo išvaizdos, drabužių stiliaus, šeimos padėties, tautybės ar įsitikinimų todėl, kad...

Jei kas nors tyčiojasi iš kito mokinio, aš stengiuosi...

Vis dėlto negalima toleruoti tokių poelgių, kurie ...

Jei kyla konfliktas ar nesutarimų, tai reikia spręsti ...

Ugdymo plėtotės centro metodininkė Vilija Zeliankienė

Ar esame tolerantiški?

Šio tipo (17 pav.) užduotys, pateiktos V. Zeliankienės etikos pratybų sąsiuvinyje IV klasei, yra diagnostinio vertinimo pavyzdys. Mokytojas gali atlikti klasės ar grupės situacijos analizę „mažiausiai mėgstamų asmenų ar grupių“ metodu. Pirmoji užduotis atkreipia dėmesį į vaikų asmeninius, mokymosi ir elgesio ypatumus, o antroji – į socialinius, kultūrinius ir sveikatos skirtumus. Susipažinęs su mokinių atsakymais į šių užduočių klausimus, mokytojas gali juos apibendrintai komentuoti neminėdamas konkrečių mokinių vardų ir pavardžių, toliau stebėti tolerancijos nuostatos raišką, fiksuoti stereotipus. Diagnostinis vertinimas padeda modeliuoti tinkamas ugdymo situacijas ir parinkti formuojamojo vertinimo – tolerancijos skatinimo – būdus.

Ar sutiktum sėdėti viename suole su:
(Pažymėk ženklų X vieną kiekvienos eilutės langelį)

	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Abejoju	Sutinku	Visiškai sutinku
a) mergaitė, kuriai sunkiai sekasi mokytis	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄	☐ ₅
b) berniuku, kuriam nesiseka mokytis	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄	☐ ₅
c) mergaitė, kuri dažnai vėluoja į pamokas	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄	☐ ₅
d) berniuku, kuris bėga iš pamokų	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄	☐ ₅
e) mergaitė, kuri mėgsta plepėti per pamokas	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄	☐ ₅
f) berniuku, kuris žaidžia mobiliuoju telefonu per pamokas	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄	☐ ₅
g) mergaitė, kuri tyli ir mažai kalba	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄	☐ ₅
h) berniuku, kuris drovus ir dažnai būna vienas	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄	☐ ₅
i) mergaitė, kuri dažnai vadinama verksne	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄	☐ ₅
j) berniuku, kurį kiti vadina draugišku storuliu	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄	☐ ₅
k) mergaitė, kuri puikuoja prieš kitas	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄	☐ ₅
l) berniuku, kuris dažnai būna agresyvus	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄	☐ ₅

Ar sutiktum žaisti su kaimynystėje gyvenančiu vaiku:
(Pažymėk ženklų X vieną kiekvienos eilutės langelį)

	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Abejoju	Sutinku	Visiškai sutinku
a) lietuviu	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄	☐ ₅
b) rusu	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄	☐ ₅
c) lenku	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄	☐ ₅
d) romu (čigonu)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄	☐ ₅
e) juodaodžiu	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄	☐ ₅
f) kito tikėjimo	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄	☐ ₅
g) atvykusiu iš kitos šalies	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄	☐ ₅
h) turinčiu negalią (regėjimo, girdėjimo, judėjimo ir kt.)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄	☐ ₅
i) vargingai gyvenančiu	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄	☐ ₅
j) vaiku iš daugiavaikės šeimos	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄	☐ ₅
k) neįprastos išvaizdos (labai mažo ūgio, stambaus sudėjimo, keistai besirengiančiu ir kt.)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄	☐ ₅

17 pav. Diagnostinio vertinimo užduotys

IV. BENDRŲJŲ KOMPETENCIJŲ PAŽANGA IR VERTINIMAS

MOKYTOJŲ IŠKELTOS PROBLEMOS

Ugdymo programos orientuotos į asmens bendrųjų kompetencijų (mokėjimo mokytis, komunikavimo, sveikos gyvensenos ir kt.) ugdymą. Sudarant mokymo planus reikia atsižvelgti į konkrečios klasės situaciją ir mokinių įvairovę.

Sudėtingas adaptacinis periodas perėjus į 5 klasę, prie dešimtbalės vertinimo sistemos. Taikant tą pačią balų sistemą sudėtinga įvertinti skirtingų gebėjimų mokinių pažangą, rezultatus.

Sunku vertinti tuos mokinius, kurie labai stengiasi, bet ypatingų darbų neatlieka, ir tuos, kurie turi gabumų, bet nesistengia.

Sudėtinga vertinti specialiųjų poreikių mokinių pasiekimus. Turėtų būti atsižvelgiama į ugdytinių individualumą: amžių, vystymosi sutrikimus, psichologinius ypatumus, etinio mąstymo lygį, suvokimo galimybes, patirtį, interesus, dvasinio brendimo problemas.

Vyrauja klaidinga nuomonė, kad meniniam ugdymui reikalingi ypatingi prigimtiniai gebėjimai. Neįteisintas vertinimas už originalią saviraišką. Kaip vertinti mokinius? Pastangas? Pažangą? Galutinį rezultatą?

Labai sudėtinga įvertinti balais meninius gebėjimus. Taip pat sudėtinga įvertinti kūrybos procesą (rengiant neprofesionalus) ir „pamatuoti“ ugdytinio gabumus, adekvačiai įvertinti asmeninę jo pažangą.

Didelis mokinių skaičius klasėse sudaro sunkumų pažinti mokinius ir įvertinti jų pažangą. Vertinama kartais ne pažanga, o lyginami rezultatai tarpusavyje. Vertinamas dažniausiai rezultatas, o ne pastangos.

Muzikuojant visiems kartu sudėtinga kiekvieną vaiką išgirsti atskirai ir įvertinti. Ne visada užtenka laiko, o galbūt kartais tiesiog užmirštama garsiai pakomentuoti ir pamokose pabrėžti asmeninę mokinių pažangą.

Kaip iš viso reikėtų suprasti pažangą ir ką laikyti pažangos atskaitos tašku? Sudėtinga apibrėžti pažangos vertinimą. Norėdami įvertinti kūno kultūros pamokoje mokinio daromą pažangą turėtume lyginti tą pačią tam tikrų pratimų, testų ir užduočių rezultatus. Iš tiesų tai būtų fizinio pajėgumo rudens rezultatų palyginimas su pavasario rezultatais.

Nėra lygybės, kai vertinama tik individualiai pagal kiekvieno pažangą.

Atsisakius pažymių Lietuvos mokyklose vyksta „eksperimentavimas“, nėra bendros vertinimo sistemos, kuri būtų aiški, informatyvi, patogi vaikams, tėvams ir mokytojams. Tėvams norisi aiškumo ir vienodumo, ypač kai vaikai mokosi skirtingose klasėse, mokyklose, o kiekvienas mokytojas vertina savo vertinimo sistema.

Kiekvienas mokytojas (ar mokykla) taiko savus vertinimo būdus ir metodus, o tai neatspindi tikrų mokinių pasiekimų ir pažangos. Reikia bendros visoms Lietuvos mokykloms vertinimo sistemos.

Nors ir turime savo vertinimo sistemą, tačiau ji ne visada padeda teisingai įvertinti mokinio gebėjimus ir pasiekimus. Turėtų būti aiškūs, vienodi kompetencijų vertinimo kriterijai. Mokykla juos žinodama lengviau kurtų savo vertinimo sistemą.

Mokyklos bendruomenėje – su mokytojais, mokiniais, tėvais – aptarkite poreikius, galimybes, siekius ir padiskutuokite šiais klausimais:

- Ko mes siekiame: kurios kompetencijos yra prioritetiniai mokyklos ugdymo tikslai (akademinė kryptis: pažinimas, mokėjimas mokytis, komunikavimas ir IKT; meninė-humanitarinė kryptis: iniciatyvumas ir kūrybingumas, kultūrinė kompetencija; socialinė-pilietinė kryptis: socialumas, etika ir tautiškumas; sporto-asmeninė kryptis – sveikos gyvensenos mokymas, emocijų ir gyvenimo įgūdžių ugdymas ar kt.)?
- Kokias kompetencijas siekiame išugdyti keldami dorinio, meninio ugdymo, kūno kultūros dalykų tikslus ir uždavinius?
- Kuriuos gyvenimo įgūdžius svarbu padėti išsiugdyti mokiniams ir kurias prevencines programas įgyvendinti?
- Kaip veiksmingai siekiame iškeltų tikslų: pažįstame įvairių gebėjimų mokinius, planuojame jų ugdymosi pažangą, skatiname pačių mokinių pastangas įgyti kompetencijas, taikome tinkamas ugdymo strategijas, įtraukiame mokinius į aktyvią mokymosi veiklą?
- Iš ko matysime, kad pasiekėme tikslus: kaip Bendrosiose programose aprašomi laukiami mokinių pasiekimai ir vertinimo kriterijai; kaip vertinsime žinias, gebėjimus ir ugdomas kompetencijas pagal šiuos pasiekimų požymius?

Ugdymo plėtotės centro metodininkė Violeta Jonynienė

SĖKMINGAM GYVENIMUI IR NUOLATINIAM TOBULĖJIMUI BŪTINŲ KOMPETENCIJŲ PLĖTOJIMAS

Atsižvelgiant į nuolat besikeičiančius gyvenimo reikalavimus, šiuolaikiniam švietimui ir mokyklai yra keliamas uždavinys perorientuoti savo veiklos prioritetus nuo paprasto žinių perteikimo prie siekio padėti vaikui išsiugdyti svarbiausias kiekvienam asmeniui *bendrasias ir dalykines kompetencijas*, grįstas įsisąmonintomis žiniomis, įgytais gebėjimais ir išsiugdytomis vertybinėmis nuostatomis. Šios kompetencijos padėtų žmogui ateityje lengviau susirasti vietą kintančiame pasaulyje, sėkmingai jame veikti, gerai jaustis ir būti laimingam.

Kas yra „kompetencija“?

Pagal šiuo metu Lietuvos bendrajame ugdyme priimtą apibrėžimą asmens *kompetencija* suprantama kaip integrali *žinių, gebėjimų ir nuostatų visuma, įgalinanti kelti prasmingus tikslus ir jų siekti, mokytis visą gyvenimą, būti aktyviu piliečiu ir realizuoti save*. Kitaip tariant, kompetencija – tai žmogaus gebėjimas organizuoti ir sėkmingai tvarkyti savo gyvenimą remiantis turimomis žiniomis, įgytais gebėjimais tas žinias pritaikyti ir savo gyvenime vadovautis aiškiomis, tvirtomis vertybinėmis nuostatomis.

Kokios yra svarbiausios bendrosios kompetencijos, kurios laiduotų sėkmingą ir laimingą žmogaus gyvenimą?

Švietimas ir mokykla sėkmingai atliks savo uždavinį, jeigu orientuos visą ugdymo turinį į svarbiausių žmogaus gyvenimui bendrųjų kompetencijų ugdymą. Pageidautina, kad kiekvienas vaikas gebėtų:

- *dalyvauti bendrame gyvenime, gyventi ir veikti kartu su kitais*, t. y. išsiugdytų **socialinę** kompetenciją;
- *suprasti ir būti suprastas*, t. y. įgytų **komunikavimo** kompetenciją;
- *stebėti ir pažinti, tyrinėti ir atrasti save ir aplinkinį pasaulį*, t. y. plėtoti **pažinimo** kompetenciją;
- *norėti ir mokėti mokytis*, t. y. ugdytis **mokėjimo mokytis** kompetenciją;
- *lanksčiai, sklandžiai, originaliai mąstyti ir aktyviai veikti*, t. y. pasireikštų jo **iniciatyvumo ir kūrybingumo** kompetencija;
- *gyventi darnoje su savo jausmais, kūnu ir aplinka*, t. y. puoselėti **asmeninę** kompetenciją.

Kaip mokykla turėtų kreipti visą savo veiklą į bendrųjų kompetencijų ugdymą?

Svarbu, kad mokykloje būtų siekiama sukurti kompetencijų ugdymo(si) prielaidas ir sąlygas.

- *Užtikrinti palankų požiūrį į kiekvieną pradėjusį lankyti mokyklą vaiką* – nesvarbu, iš kokios sociokultūrinės aplinkos jis atėjo, įvertinti, kokiais gabumais ar gebėjimais jis pasižymi. Idealu, jei vaikas ateina į mokyklą jau įgijęs jo amžiui būtinas priešmokyklinio ugdymo kompetencijas. Pagal galimybes ugdymą būtina individualizuoti.
- *Sudaryti tinkamą ugdymo procesui mokymosi aplinką* (funkcionalią, saugią, estetišką), kurioje vaikas jaustųsi psichologiškai saugus, vyrautų šilti emociniai tarpusavio santykiai, grindžiami tolerancija, laisvu pasirinkimu ir atsakomybe, lankstumu ir kūrybingumu – tarp mokinių, mokytojo (mokytojų), mokyklos ir šeimos, t. y. tarp visų mokyklos bendruomenės narių.

- *Užtikrinti, kad mokinius mokytų kvalifikuoti mokytojai*, suvokiantys pedagogo paskirtį – būti vaiko pagalbininku, patarėju, vedliu, padedančiu jam augti, bręsti, skleistis, tobulėti; stengtis pažinti kiekvieno vaiko individualumą, parinkti ir taikyti tinkamas ugdymo strategijas, matyti mokinių ugdymo perspektyvą, profesionaliai organizuoti mokymo(si) procesą, palaikyti ir ugdyti vaiko gebėjimus, tinkamai vertinti jo pasiekimus ir daromą pažangą.

Vien sukurti sėkmingo ugdymo(si) prielaidas ir sudaryti tam sąlygas nepakanka. Labai svarbu mokytojui apmąstyti, *kokiomis didaktinėmis nuostatomis bus vadovaujamas dirbant su mokiniais.*

Į kompetencijas orientuotas ugdymas turėtų būti grindžiamas šiais *didaktiniais principais*:

- *ugdymo prieinamumas* – atsižvelgiama į amžiaus tarpsnio ypatumus ir į vaiko asmeninį patyrimą, galimybes, interesus, polinkius, poreikius (būti pripažintam, patirti sėkmę ir kt.), į fizinius, emocinius, intelektualinius ir kitus jo gebėjimus;
- *humaniškumas* – pastebimas ir gerbiamas kiekvienas mokinys, tikima jo gabumais ir gerosiomis savybėmis, palaikomi geri sumanymai, džiaugiamasi asmeniniais laimėjimais; mokytojo ir mokinių santykiai grindžiami tarpusavio pasitikėjimu, atsakomybe, pagarba kito nuomonei, interesams ir specialiesiems poreikiams;
- *patrauklumas ir džiaugsmingumas* – parenkami vaiko aktyvumą, mokymosi motyvaciją skatinantys darbo metodai ir įdomūs ugdymo turinys, siekiama, kad vaikai patirtų pažinimo, kūrybos džiaugsmą, mokymosi veikla jiems būtų smagi, sudaromos sąlygos išgyventi sėkmę;
- *integracija ir kontekstualumas* – siekiama visapusiškai ugdyti vaiko intelektą ir asmenybę derinant ugdymo tikslus, uždavinius, turinį ir metodus, taikant įvairius integracijos būdus (teminę, probleminę, veiklos ir projekcinio darbo metodų, tarpdalykinių ryšių), ieškoma ugdymo turinio sąsajų su sociokultūrinio gyvenimo kontekstu, atsižvelgiama į aplinkos (regiono, miesto, mokyklos) ypatumus;
- *individualizavimas* – ugdymo procesas grindžiamas individualių vaiko fizinių, psichinių galių, socialinių gebėjimų pripažinimu ir organizuojamas atsižvelgiant į vaikų grupės ar į konkretaus vaiko ugdymosi poreikius, keliami individualizuoti ugdymo tikslai, atitinkamai parenkama pagal gebėjimų lygį mokomoji medžiaga ir diferencijuotos užduotys, sudaromos sąlygos vaikams, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių (turintiems išskirtinių gebėjimų, mokymosi sunkumų, fizinę ar psichinę negalią ir kt.), mokinių pasiekimų ir daromos pažangos vertinimas grindžiamas individualios pažangos principu;
- *aktyvumas ir kūrybingumas* – mokomasi praktiškai veikiant, atsisakoma teoretizavimo, akademiškumo, siekiama intuityviojo, jausminio pažinimo; mokiniai skatinami savarankiškai veikti, ieškoti, reikšti savo mintis, išgyvenimus, nuotaikas; pirmenybė teikiama kūrybinei, o ne atgaminamajai veiklai.

Remdamiesi šiais bendraisiais *didaktiniais principais* mokytojai turėtų pasirinkti atitinkamas veiksmingas kompetencijų ugdymo strategijas ir metodus.

Kur ir kaip gali būti ugdomos bendrosios kompetencijos?

Kadangi kompetencija – integrali žmogaus vertybinių nuostatų, gebėjimų, žinių ir supratimo visuma, tai bendrosios kompetencijos turėtų būti ugdomos *integraliai*, per visus mokomuosius dalykus. Vieni dalykai gali būti parankūs labiau, kiti menčiau – tai priklauso nuo ugdymo srities ir pamokų specifikos, konkrečios temos, užduočių pobūdžio ir t. t. Bendrosios kompetencijos ugdomos ne tik pamokose, bet ir popamokinėje veikloje – bendraujant su bendraamžiais mokykloje, būreliuose, kelionėse, išvykose, renginiuose, sporto varžybose ir kitur, taip pat šeimoje, bendruomenės socialinėje ir kultūrinėje aplinkoje. Įgytos kompetencijos yra žmogaus asmenybės pamatas.

Kaip galima apibūdinti bendrąsias kompetencijas? Kas jas sudaro?

Bendrųjų kompetencijų aprašai padeda mokytojui suprasti, kas jas sudaro ir į ką reikėtų kreipti dėmesį keliant bendruosius ugdymo (ne tik siaurai suprantamo dalyko mokymo) tikslus, planuojant ugdymo procesą ir įvertinant, kas pasiekta ir ko dar reikėtų siekti.

Pateikiame bendrųjų kompetencijų aprašus pradinių klasių mokinių ugdymui ir vertinimui. Jų sąrašas čia pateikiamas abėcėlės tvarka.

Asmeninė kompetencija – pasitikėti savimi, gebėti spręsti gyvenimo problemas

Nuostatos

- Vaikas teigiamai vertina save, pasitiki savo jėgomis ir mano, kad gali sėkmingai veikti.
- Vertina sveikatą kaip kūno ir dvasios darną.
- Siekia suprasti savo ir kitų emocijas ir jausmus.
- Nusiteikęs priimti gyvenimo pokyčius.

- Siekia būti dvasiškai ir fiziškai sveikas, ištvermingas, vengia ir netoleruoja žalingų įpročių.
- Suvokia, kaip svarbu gyventi sveikai, saugoti aplinką ir saugiai elgtis.

Gebėjimai

- Suvokia savo emocijas ir geba kontroliuoti jų raišką, tinkamu būdu reaguoti į kito emocijas.
- Numano, kas galėtų padėti augti sveikam ir stipriam ir kas gali būti žalinga.
- Rūpinasi sveikata: stengiasi laikytis asmens higienos, tinkamai maitintis, aktyviai judėti, sportuoti ir pailsėti, nusiraminti, vengti susižaloti ar patirti traumų.
- Apmąsto, analizuoja ir reiškia mintis apie savo nuotaikas, jausmus, sveikatos būklę, jos saugojimo ir stiprinimo būdus.
- Kreipiasi pagalbos atsiradus emociniam ar fiziniam diskomfortui, iškilus pavojams.

Žinios ir supratimas

- Supranta, kad žmogaus kūnas yra darniai veikianti sistema, kuria būtina rūpintis.
- Nusimano apie savo gebėjimus, fizines ir emocines savybes.
- Suvokia emocinę būseną: kaip jaučiasi ir kodėl kartais jaučiasi gerai arba blogai.
- Žino, kur gali tykoti pavojai sveikatai, kaip išvengti rizikos ir kur kreiptis pagalbos.
- Žino, kaip reikia elgtis norint gyventi sveikai.

Iniciatyvumo ir kūrybingumo kompetencija – lanksčiai, originaliai mąstyti, kelti idėjas, aktyviai, tikslingai ir kūrybingai veikti

Nuostatos

- Vaikas domisi pasaulio įvairove, yra atviras viskam, kas nauja, savita, įdomu.
- Pasitiki savo kūrybinėmis galiomis.
- Nebijo išsakyti savo sumanymų, dalytis mintimis, išgyvenimais ir požiūriais.
- Nori kurti ir išbandyti naujas kūrybos priemones ir galimybes.
- Pripažįsta kūrybą kaip įdomią, vertingą, teikiančią prasmingų išgyvenimų veiklą.

Gebėjimai

- Atranda kūrybinių idėjų, kelia naujų sumanymų, sieja kelias skirtingas idėjas.
- Įsivaizduoja ir numato kūrybinės idėjos įgyvendinimą.
- Kūrybinėje veikloje įgyvendina sumanymus, pasirenka tinkamas priemones, medžiagas, būdus.
- Vertina kūrybos rezultatus vadovaudamasis konkrečiais kriterijais, įvertina, kaip jam pavyko įgyvendinti kūrybinę idėją.

Žinios ir supratimas

- Supranta ir paaiškina kūrybinės žmogaus raiškos įvairovę.
- Supranta, kokiomis priemonėmis, medžiagomis, būdais galima įgyvendinti kūrybinius sumanymus.
- Paaiškina, kokio rezultato siekė (tikėjosi) ir kaip pavyko tai padaryti, ką ir kodėl kitą kartą darytų kitaip.

Komunikavimo kompetencija – suprasti kitus ir būti suprastam, pranešti informaciją, skaityti ir kurti tekstus

Nuostatos

- Noriai bendrauja, stengiasi suprasti kitą, išsako savo ir išklauso kito nuomonę.
- Siekia pažinti savo kalbinius ir nekalbinius bendravimo gebėjimus, tobulinti juos.
- Siekia pažinti ir puoselėti gerąsias savo bendruomenės, tautos bendravimo tradicijas ir kultūrą, toleruoti kitokius bendravimo papročius.
- Pasitiki savo gebėjimu suprasti ir teisingai perduoti informaciją bei žinias.

Gebėjimai

- Priima (išgirsta, išklauso, skaito, mato), supranta (analizuoja, kaupia, lygina, interpretuoja) ir geba išreikšti žodinius ir nežodinius (ženklais, simboliais, gestais, mimika, judesiais, piešiniais, paveikslais, nuotraukomis, schemomis, lentelėmis, gamtos vaizdais, muzikos garsais) pranešimus.
- Planuoja ir modeliuoja pranešimus: atsižvelgia į adresatą, komunikavimo intencijas ir situaciją.
- Perteikia įvairaus pobūdžio pranešimus: atsižvelgdamas į tikslą, adresatą, situaciją, naudojami įvairiomis

- žodinės ir nežodinės raiškos priemonėmis, atgamina, interpretuoja ir kuria naujus tekstus.
- Apmąsto priimamus ir siunčiamus pranešimus.

Žinios ir supratimas

- Žino, kad tekstų (pranešimų, perduodamos informacijos) turinys ir raiška priklauso nuo bendravimo tikslo, adresato, situacijos.
- Žino, kad žodinė tartis ir intonacija (garsumas, tempas, pauzės, balso pakėlimas ir nuleidimas) padeda perteikti ir suprasti mintį.
- Žino, kad gramatikos taisyklių, žanro reikalavimų laikymasis padeda skaitytojui suprasti parašytus tekstus.

Mokėjimo mokytis kompetencija – norėti ir gebėti sąmoningai mokytis

Nuostatos

- Mokinys supranta, kad mokymasis yra vertingas, visą gyvenimą trunkantis procesas.
- Jaučia poreikį mokytis ir tobulėti.
- Siekia pažinti individualias savo kaip mokinio savybes.
- Yra smalsus, domisi naujais dalykais.
- Savarankiškai, kryptingai ir atkakliai siekia užsibrėžto tikslo.
- Yra lankstus, nori keistis ir toliau plėtoti kompetencijas.
- Pasitiki savimi, tiki mokymosi sėkme.
- Jaučia atsakomybę už savo mokymosi veiklą ir rezultatus.
- Noriai dalijasi įgytomis žiniomis ir patirtimi su kitais žmonėmis.

Gebėjimai

- Supranta iškeltus mokymosi tikslus ir uždavinius.
- Planuoja mokymosi veiklą.
- Kryptingai veikia siekdamas iškeltų mokymosi uždavinių, atlieka užduotis iki galo.
- Apmąsto savo mokymosi veiklą ir pasiekimus: kas pavyko ir ko dar reikėtų išmokti.

Žinios ir supratimas

- Pažįsta savo gebėjimus, žino, kas jam labai gerai sekasi mokytis ir kas ne taip gerai.
- Žino mėgstamus mokymosi metodus ir stilius.
- Išmano, kaip tobulinti mokymosi gebėjimus ir taisyti klaidas.

Pažinimo kompetencija – stebėti, tyrinėti, atrasti save ir pasaulį

Nuostatos

- Domisi gamtine, socialine ir kultūrine aplinka kaip neišsenkančiu pažinimo šaltiniu.
- Stebi, tyrinėja aplinkinį pasaulį, patiria pažinimo džiaugsmą ir dalijasi atradimais su kitais.
- Suvokia, kad informaciją galima vertinti kritiškai.
- Tyrinėdamas aplinką stengiasi būti atsakingas, veikti planingai, tikslingai, konstruktyviai.
- Stengiasi nepakenkti kitiems žmonėms ir sau, saugoti ir puoselėti gyvąją ir negyvąją gamtą, kultūros vertybes.

Gebėjimai

- Stebi reiškinius, suvokia ir supranta naujus faktus, idėjas, gretina, lygina, analizuoja turimą informaciją.
- Renka duomenis, remdamasis patirtimi, intuicija, įgytomis žiniomis kelia hipotezes, numato pažinimo būdus.
- Įgyvendina pasirinktą pažinimo planą: atlieka paprastą bandymą, tyrimą, standartines procedūras (matavimus, skaičiavimus ir kt.).
- Tikrina hipotezes, sprendimus, daro išvadas, apibendrina, įvertina pažinimo procesą ir gautus rezultatus: ką pavyko atrasti, o kas dar liko neaišku.

Žinios ir supratimas

- Žino, kur rasti reikiamą informaciją ir pasisemti išminties.
- Supranta, kad informaciją reikia patikrinti, kritiškai įvertinti ir tik tada panaudoti.
- Išmano, kaip organizuoti ir atlikti stebėjimą, tyrimą ir numatyti galimus rezultatus.

Socialinė kompetencija – gyventi ir veikti drauge su kitais, bendradarbiauti

Nuostatos

- Vaikas pasitiki savimi ir kitais, yra nuoširdus.
- Pripažįsta ir gerbia kitų žmonių teises, toleruoja kitokią išvaizdą, nuomonę, kitokį, bet ne destruktivų, elgesį.
- Yra atkaklus, iniciatyvus, veikia sąžiningai ir atsakingai.
- Yra draugiškas grupės, bendruomenės (klasės, mokyklos, tautos) narys, rūpinasi kitais, nori būti reikalingas.

Gebėjimai

- Geba matyti, kuo žmonės panašūs ir skirtingi, kas jungia juos į grupes, ir įsivaizduoti kito padėtį.
- Numato savo veiksmų, elgesio būdus ir galimas poelgių pasekmes.
- Dalijasi patirtimi, mintimis, kartu sprendžia problemas. Dalyvauja bendroje veikloje priimant sprendimus.
- Geba užmegzti dialogą (žaidžiant, dirbant, mokantis), siekia tarpusavio supratimo ir taikiai spręsti konfliktus.
- Apmąsto savo nuotaikas, elgesį, ketinimus. Įvertina ir kontroliuoja mintis, žodžius, poelgius, kurie gali būti nemalonūs kitiems.

Žinios ir supratimas

- Supranta, kas padeda bendrauti, bendradarbiauti, sėkmingai veikti ir sutarti.
- Pastebi pokyčius savo aplinkoje, žino, ką pats gali pakeisti, o ko – ne.
- Išmano, kaip dera elgtis įprastose gyvenimo situacijose ir galimos rizikos atvejais.
- Žino, kaip susidraugauti ir palaikyti draugystę.
- Supranta, kam reikalingi susitarimai, taisyklės, įstatymai.
- Žino įvairių konfliktų sprendimo, derybų ir bendradarbiavimo būdų.

Kodėl svarbu suprasti, kas yra bendrosios kompetencijos kaip ugdymo prioritetai?

Asmens kompetencijos – tai bendriausieji siektini ugdymo rezultatai. Visos kompetencijos yra reikšmingos asmenybės ugdymui, tačiau mokytojas planuodamas savo darbą gali numatyti prioritetinius ilgalaikius tikslus, daugiau ar mažiau sutelkti dėmesį į keletą iš jų ir stengtis ugdyti atitinkamas kompetencijas. Rengdamas ilgalaikį mokslo metų planą mokytojas gali numatyti prioritetinius bendrųjų kompetencijų ugdymo uždavinius atsižvelgdamas į tai, kokia yra klasės situacija ir aktualios tos klasės ugdymo problemos.

Pavyzdžiui, *klasė yra nepakankamai draugiška, kai kurie vaikai priešiški vienas kitam, priekabiauja, pravadžiuojasi, pešasi... Mokytojas, matydamas tai, užsibrėžia prioritetinį mokslo metų uždavinį – ugdyti vaikų socialinę kompetenciją, siekti, kad vaikai taptų geranoriški, palankesni vieni kitiems, kad klasės kolektyvas taptų labiau sutelktas, siektų bendrų tikslų ir stiprėtų vaikų tarpusavio solidarumas. Visus metus mokytojas organizuoja klasės veiklą, kreipdamas dėmesį į didįjį metų uždavinį – ugdyti vaikų gebėjimus bendrauti ir bendradarbiauti, būti partneriais, kolektyvo nariais, atsakingais už bendrą darbą.*

Kitas pavyzdys: *klasė nėra kūrybinga, vaikai apatiški ir abejingi, nerodo iniciatyvos, dažnai klasėje nuotaika būna slogi. Mokytojas iškelia tikslą skatinti kūrybinius mokinių gebėjimus, leisti jiems pasireikšti, rodyti iniciatyvą, siūlyti idėjų organizuojant popamokinę veiklą, klasės renginius, kūrybą per pamokas ir pan. Nuosekliai stengiamasi skatinti vaikų kūrybingumo raišką, norą padaryti klasės gyvenimą įdomų, imtis įvairios veiklos ir t. t.*

Mokslo metų pabaigoje mokytojas įvertina, ar pasiekti iškeltieji ugdymo uždaviniai, ar būtina ir toliau dirbti šia kryptimi, ar iškilo kitų, aktualesnių uždavinių. Nustatomi klasės ugdymo prioritetai ir numatoma tolesnė ugdymo veikla.

Į ką reikėtų atkreipti dėmesį vertinant mokinių bendrąsias kompetencijas?

Bendrųjų kompetencijų pažanga atsiskleidžia palaipsniui per įvairių dalykų pamokas, jų požymius mokytojas gali stebėti, kai mokiniai atlieka konkrečias veiklas ir į kompetencijas orientuotas užduotis. Visų konkrečių veiklų, darbų ir užduočių aprašyti neįmanoma, todėl pateiksime apibendrintus kiekvienos kompetencijos vertinimo požymius. Mokytojas gali jais vadovautis vertindamas kompetencijos pažangą baigus tam tikrą ugdymo ciklą ir įvertinti mokinių pasiekimus pagal kiekvienos kompetencijos sudedamąsias dalis.

Asmeninės kompetencijos pažangos vertinimas

Vertinimo kriterijai	Pirmieji žingsniai	Jau arti tikslo	Dar labiau tobulėjama
Pasiiekimų lygis			
Siekis suvokti ir pažinti save	<p>Mokinys:</p> <ul style="list-style-type: none"> - suvokia savo individualumą, kūną, jausmus; - jeigu yra skatinamas, stengiasi vengti rizikos, būti išvermingas; - žino aktyvios fizinės veiklos svarbą, bet veikia tik jei yra sudomintas; - pripažįsta, kad reikia saugoti savo ir kitų sveikatą, bet elgiasi pasyviai. 	<p>Mokinys:</p> <ul style="list-style-type: none"> - žino, kodėl svarbu stebėti ir suvokti savo augimą; - žino, kad sveikata yra vertybė, ir jaučia atsakomybę už ją; - žino pagrindinius fizinius poreikius; - dažniausiai saugo savo ir kitų sveikatą; - pripažįsta, kad aplinka turi įtakos žmogaus sveikatai, o žmogaus veiksmai – aplinkai. 	<p>Mokinys:</p> <ul style="list-style-type: none"> - stebi ir suvokia save: kūną, jausmus, savo sveikatos būklę; - įsitikinęs, kad sveikata yra vertybė ir priklauso nuo asmeninių pastangų; - suvokia pagrindinius asmeninius fizinius bei dvasinius poreikius; - saugo savo ir kitų sveikatą, kuria saugią aplinką; - suvokia aplinkos (gyvosios ir negyvosios gamtos) ir žmogaus sąveiką.
Saviugdai tinkamų priemonių numatymas	<p>Mokinys:</p> <ul style="list-style-type: none"> - sunkiai įsivaizduoja, kas galėtų padėti augti sveikam ir stipriam, reikia aiškinti pavyzdžiais; - bando įvertinti galimus pavojus sveikatai, bet ne visada pasirenka tinkamus sprendimo būdus; - ne visada rūpinasi savo sveikata; reikia apie tai priminti; - ne visada numato, kaip elgtis saugiai. 	<p>Mokinys:</p> <ul style="list-style-type: none"> - žino, kas trukdo ir kas galėtų padėti augti sveikam ir stipriam; - dažniausiai pasirenka sveiką ir saugią aplinką bei priemones; - žino, kur, kada ir kaip kreiptis pagalbos iš tikrus pavojui; - stengiasi ugdytis sveikos gyvensenos įpročius. 	<p>Mokinys:</p> <ul style="list-style-type: none"> - aiškiai supranta, kas trukdo ir kas padeda augti sveikam ir stipriam; - geba pasirinkti sveiką ir saugią aplinką, ją tausojai; - tikslingai taiko sveikos gyvensenos principus; - suvokia sveikos gyvensenos svarbą ir geba pasirinkti tinkamus būdus ir priemones tikslui pasiekti.
Saugus elgesys	<p>Mokinys:</p> <ul style="list-style-type: none"> - retai dalyvauja sveikatos stiprinimo veikloje; - padedamas planuoja dienos režimą; - žino kai kurias saugaus elgesio taisykles; - probleminėse situacijose tik paragintas bando ieškoti išeičių; - stengiasi suprasti, kodėl reikia rūpintis savo ir aplinkinių žmonių sveikata, bet reikia pagalbos ir kontrolės atsispirti neigiamam aplinkos poveikiui. 	<p>Mokinys:</p> <ul style="list-style-type: none"> - žino, kad sveikata priklauso nuo asmeninių pastangų; - dalyvauja sveikatos stiprinimo veikloje; - laikosi saugaus elgesio taisyklių; - laikosi dienos režimo principų; - stengiasi spręsti problemines situacijas (rūpinasi savo ir artimųjų sveikata, pagal galimybes jiems padeda, guodžia, slaugo). 	<p>Mokinys:</p> <ul style="list-style-type: none"> - vengia ir netoleruoja žalingų įpročių; - siekia kurti sveiką ir saugią aplinką, tausoti gamtą; - sveikai gyvena (laikosi asmens higienos, tinkamai maitinasi, aktyviai juda ir veikia, pailsi, nusiramina, vengia susižalojimų ir traumų); - aktyviai dalyvauja sveikatos stiprinimo veikloje; - konstruktyviai sprendžia problemas, moka elgtis iš tikrus pavojui, nelaimėi.

Pasiekimų lygis Vertinimo kriterijai	Pirmieji žingsniai	Jau arti tikslo	Dar labiau tobulėjama
Palankių ir nepalankių veiksmų įvertinimas	<p>Mokinys:</p> <ul style="list-style-type: none"> - nedrąsiai dalijasi mintimis apie save; - pasyviai dalyvauja pokalbiuose, diskusijose apie būdus ir priemones sveikatai stiprinti; - pritaria požiūriui, kad yra svarbu sveikai gyventi; - išklauso vyresniųjų pastabas apie saugų elgesį, bet ne visada į jas atsižvelgia. 	<p>Mokinys:</p> <ul style="list-style-type: none"> - žino, kaip galima saugoti, puoselėti ir stiprinti savo ir kitų sveikatą; - diskutuoja su kitais apie būdus ir priemones sveikatai stiprinti; - numato, kaip tobulinti sveiką gyvenimą; - apmąsto vyresniųjų pastabas, patarimus, apmąsto savo poelgius, polinkius ir įpročius. 	<p>Mokinys:</p> <ul style="list-style-type: none"> - analizuoja, suvokia savo ir kitų sveikatos būklę, jos saugojimo ir stiprinimo būdus; - apmąsto savo poelgius ir vyresniųjų pastabas, išpėjimus dėl saugaus elgesio, į juos atsižvelgia ir pataria kitiems.

Iniciatyvumo ir kūrybingumo kompetencijos pažangos vertinimas

Pasiekimų lygis Vertinimo kriterijai	Pirmieji žingsniai	Jau arti tikslo	Dar labiau tobulėjama
Noras kurti	<p>Mokinys:</p> <ul style="list-style-type: none"> - šiek tiek domisi kūrybine veikla; - žino, kuri kūrybos sritis jam patinka, bet nedrąsiai imasi kūrybinės veiklos; - bando svajoti, fantazuoti. 	<p>Mokinys:</p> <ul style="list-style-type: none"> - suvokia savo kūrybinės galios; - yra pastabus naujovėms, neįprastiems reiškiniams; - jaučia ir nusako savo kūrybinę idėją; - džiaugiasi galėdamas kurti, fantazuoti, ieško naujų būdų ir priemonių. 	<p>Mokinys:</p> <ul style="list-style-type: none"> - pasitiki savo kūrybinėmis galiomis; - pastebi kūrybos naujoves, išreiškia savo nuomonę ir idėjas; - turi kūrybinių idėjų, paaiškina jas kitiems, tiksliai žino, ką nori kurti; - savarankiškai kuria ieškodamas naujų būdų ir priemonių.
Naujų idėjų, aspektų išvėlgimas	<p>Mokinys:</p> <ul style="list-style-type: none"> - mokytojui padedant ieško sau tinkamų kūrybinės raiškos būdų; - prisideda prie bendrų kūrybinių projektų; - pripažįsta kito asmens saviraišką, bet pats idėjų nekuria. 	<p>Mokinys:</p> <ul style="list-style-type: none"> - žino, kokios kūrybinės veiklos nori imtis, parrenka būdus ir priemones veiklai įgyvendinti; - teikia savo pasiūlymų bendriems kūrybiniams projektams; - svarsto ne tik apie gyvenimo tikrovę, bet ir apie tai, „kas būtų, jeigu...“; svajoja, kuria ateities planus. 	<p>Mokinys:</p> <ul style="list-style-type: none"> - puikiai suvokia kūrybinės idėjos įgyvendinimo etapus ir būdus; - ieško įdomių idėjų, kurias pritaiko bendruose kūrybiniuose projektuose, siūlo būdų joms įgyvendinti; - semiasi idėjų iš kasdienės tikrovės ir virtualios aplinkos; - kelia ne tik realistines idėjas, bet ir fantastines, svajoja, kuria ateities vizijas.

Pasiekimų lygis Vertinimo kriterijai	Pirmieji žingsniai	Jau arti tikslo	Dar labiau tobulėjama
Savarankiškas kūrybinis darbas	<p>Mokinys:</p> <ul style="list-style-type: none"> - mokytoji padedant atlieka paprastas kūrybines užduotis; - renka priemones sekdamas kitų pavyzdžiu; - bando išsakyti savo norus, sumanymus. 	<p>Mokinys:</p> <ul style="list-style-type: none"> - savarankiškai renka iš kelių galimybių, jei nepavyksta, renka iš naujo; - renka tinkamas priemones ir būdus idėjai įgyvendinti; - rodo kūrybinę iniciatyvą; - dalijasi patirtimi, kūrybiniais sumanymais. 	<p>Mokinys:</p> <ul style="list-style-type: none"> - organizuoja kūrybinius projektus, numato įgyvendinimo etapus, priemones; - prieš įgyvendindamas kūrybinę idėją, įsivaizduoja ją įgyvendintą įvairiais būdais, svarsto ir išsirenka geriausią; - dalijasi patirtimi, idėjomis, kūrybiniais sumanymais.
Kūrybinių sumanymų ir darbų refleksija	<p>Mokinys:</p> <ul style="list-style-type: none"> - mokytoji padedant vertina savo ir klasės draugų kūrybos rezultatus; - pripažįsta savo kūrybinio darbo pranašumus ir trūkumus; - nedrąsiai pristato kūrybinius darbus. 	<p>Mokinys:</p> <ul style="list-style-type: none"> - apmąsto ir įvertina savo ir kitų kūrybinius darbus ir pastangas; - suvokia asmeninius kūrybinius gebėjimus, žino, kas sekasi geriau, kas prasciau; - aktyviai dalyvauja pristatant kūrybinius darbus. 	<p>Mokinys:</p> <ul style="list-style-type: none"> - geba apibūdinti ir įvertinti savo ir kitų kūrybines idėjas, pastebi idėjų naujumą, pripažįsta originalumą; - įvertina savo kūrybinius darbus, apmąsto kūrybinės saviraiškos gebėjimus.

Komunikavimo kompetencijos pažangos vertinimas

Pasiekimų lygis Vertinimo kriterijai	Pirmieji žingsniai	Jau arti tikslo	Dar labiau tobulėjama
Nusteikimas suprasti ir būti suprastam	<p>Mokinys:</p> <ul style="list-style-type: none"> - bendrauja pagal nuotaiką arba jei yra skatinamas; - sunkiai išklauso ir supranta perduodamą informaciją, reikalingą pagalbai; - siekia, kad būtų išklaudyta jo nuomonė, bet pats nesistengia kitių suprasti. 	<p>Mokinys:</p> <ul style="list-style-type: none"> - noriai bendrauja, supranta ir išklauso kitus; - geba suprasti ir teisingai perduoti informaciją; - stengiasi užmegzti pokalbį ir būti protingai tolerantiškas. 	<p>Mokinys:</p> <ul style="list-style-type: none"> - sugeba mandagiai bendrauti, išklaudyti ir suprasti kitus; - pasitiki savo gebėjimais suprasti ir teisingai perduoti informaciją, idėjas; - stengiasi išklaudyti įvairias nuomones, nori jas suprasti ir pats yra protingai tolerantiškas kitiems.

Vertinimo kriterijai	Pasiiekimų lygis	Pirmieji žingsniai	Jau arti tikslo	Dar labiau tobulėjama
Pranešimų suvokimas, supratimas	<p>Mokinys:</p> <ul style="list-style-type: none"> - spontaniškai reaguoja į jam skirtus pranešimus; - tik su pagalba arba suprasti įvairius pranešimus ir skaityti tekstą; - ne visada atsižvelgia į pašnekovą, dar nesuvalkio bendravimo etiketo taisyklių. 	<p>Mokinys:</p> <ul style="list-style-type: none"> - dažniausiai teisingai suvokia ir supranta įvairaus pobūdžio tekstus ir pranešimus; - turi savo nuomonę ir dažniausiai sugeba ją išsakyti; - dažniausiai bendrauja mandagiai, žino kai kurias etiketo taisykles. 	<p>Mokinys:</p> <ul style="list-style-type: none"> - išvelgia prasmę, labai gerai suvokia dalykinį ir literatūrinį tekstą ir atsako į teksto suvokimo klausimus; - neišsiskaidomas kity arba išsakyti savo nuomonę, o nesupratęs kity nuomonės, stengiasi ją išsiaiškinti; - laikosi bendravimo etiketo taisyklių. 	<p>Mokinys:</p> <ul style="list-style-type: none"> - geba savarankiškai skaityti įvairias vaikams skirtas knygas, kurti dalykinį ir literatūrinį tekstą atsižvelgdamas į užduotį ir temą; - puikiai moka taikyti gramatikos taisykles; - geba priimti kritiką ir tobulinti savo gebėjimus atsižvelgdamas į pastabas.
Pranešimų perdavimas ir kūrimas	<p>Mokinys:</p> <ul style="list-style-type: none"> - mėgina skaityti trumpus tekstus ir rašyti sakinius pagal tam tikrą pavyzdį; - mokosi gramatikos taisyklių padedant mokytojui; - negeba adekvačiai reaguoti į pastabas ar kritiką. 	<p>Mokinys:</p> <ul style="list-style-type: none"> - savarankiškai skaito vidutinio ilgumo tekstus ir geba rašyti trumpus rašinėlius pagal temą; - dažniausiai teisingai supranta gramatikos taisykles ir jų laikosi; - stengiasi priimti kritiką ir pastabas, ištaisyti klaidas. 	<p>Mokinys:</p> <ul style="list-style-type: none"> - geba savarankiškai skaityti įvairias vaikams skirtas knygas, kurti dalykinį ir literatūrinį tekstą atsižvelgdamas į užduotį ir temą; - puikiai moka taikyti gramatikos taisykles; - geba priimti kritiką ir tobulinti savo gebėjimus atsižvelgdamas į pastabas. 	<p>Mokinys:</p> <ul style="list-style-type: none"> - apmąsto ir įsivertina savo komunikavimo pasiekimus, siekia tobulėti; - geba argumentuoti savo nuomonę; - savarankiškai kuria ar tobulina bendravimo grupėje, klasėje taisykles.
Komunikavimo veiklos vertinimas	<p>Mokinys:</p> <ul style="list-style-type: none"> - seka komunikavimo pasiekimų vertinimo rezultatus; - vertindamas save remiasi kity nuomone; - su pagalba bando susitarti ir laikytis bendravimo taisyklių. 	<p>Mokinys:</p> <ul style="list-style-type: none"> - dažniausiai teisingai įvertina ir apmąsto savo komunikavimo pasiekimus; - stengiasi turėti ir išreikšti savo nuomonę; - dažniausiai savarankiškai geba susitarti dėl bendravimo taisyklių. 	<p>Mokinys:</p> <ul style="list-style-type: none"> - apmąsto ir įsivertina savo komunikavimo pasiekimus, siekia tobulėti; - geba argumentuoti savo nuomonę; - savarankiškai kuria ar tobulina bendravimo grupėje, klasėje taisykles. 	<p>Mokinys:</p> <ul style="list-style-type: none"> - apmąsto ir įsivertina savo komunikavimo pasiekimus, siekia tobulėti; - geba argumentuoti savo nuomonę; - savarankiškai kuria ar tobulina bendravimo grupėje, klasėje taisykles.

Mokėjimo mokytis kompetencijos pažangos vertinimas

Vertinimo kriterijai	Pirmieji žingsniai	Jau arti tikslo	Dar labiau tobulėjama
Mokymosi motyvacija	<p>Mokinys;</p> <ul style="list-style-type: none"> - pripažįsta, kad reikia mokytis; - mokosi tik jeigu yra sudominamas; - stengiasi pasitikėti savo jėgomis, jeigu yra skatinamas. 	<p>Mokinys:</p> <ul style="list-style-type: none"> - suvokia, kodėl jam pačiam svarbu mokytis; - patinka mokytis, nes įdomu; - nori ir stengiasi siekti gerų rezultatų; - dažniausiai pasitiki savimi ir tiki mokymosi sėkme. 	<p>Mokinys:</p> <ul style="list-style-type: none"> - įsitikinęs, kad mokymasis padės jam pasiekti svarbius tikslus; - labai patinka mokytis, nori tobulėti; - labai stengiasi, nes nori siekti vis geresnių rezultatų; - visada pasitiki savimi ir tiki savo sėkme.
Mokymosi veiklos planavimas	<p>Mokinys:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ne visada tinkamai organizuoja savo laiką; - ne visada tikslingai pasirenka mokymosi būdus ir priemones. 	<p>Mokinys;</p> <ul style="list-style-type: none"> - organizuoja savo mokymąsi, stengiasi planuoti mokymosi laiką; - dažniausiai pasirenka tinkamus būdus ir priemones, atsižvelgdamas į mokymosi tikslus. 	<p>Mokinys:</p> <ul style="list-style-type: none"> - organizuoja savo mokymąsi, tinkamai planuoja mokymosi laiką; - siekia puikių mokymosi rezultatų ir pasirenka tinkamus būdus ir priemones.
Kryptingas mokymasis	<p>Mokinys:</p> <ul style="list-style-type: none"> - geba tik trumpam sutelkti dėmesį; - susidūręs su sunkumais, bando ieškoti išeities; - atlieka užduotis, kai yra kontrolė ir pagalba; - siekia atlikti „privalomą užduočių minimumą“. 	<p>Mokinys:</p> <ul style="list-style-type: none"> - sutelkia dėmesį, reikalingą užduočiai atlikti; - iškilus sunkumas, stengiasi atlikti darbą iki galo; - kai yra aiškūs nurodymai, siekia rezultato ir be išorinės kontrolės; - dažniausiai pasiekia gerus rezultatus. 	<p>Mokinys:</p> <ul style="list-style-type: none"> - geba susitelkti ilgam ir kryptingam darbui; - susidūręs su sunkumais, atkakliai ieško išeities ir siekia užsibrėžto tikslo; - rezultatų siekia savarankiškai; - nori pasiekti kuo aukščiausias jam įmanomus rezultatus.
[(si)vertinimas	<p>Mokinys:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ne visada domisi mokymosi rezultatais; - bando ieškoti nesėkmės priežasčių; - numato, ko nereikėtų daryti siekiant išvengti klaidų. 	<p>Mokinys:</p> <ul style="list-style-type: none"> - dažniausiai įsivertina teisingai; - išiaiškina, bet ne visada tikrąsias, sėkmės ar nesėkmės priežastis; - numato, kaip patobulinti darbą. 	<p>Mokinys:</p> <ul style="list-style-type: none"> - atsižvelgdamas į tikslus įvertina mokymosi rezultatus; - supranta, kas padėjo arba sutrukdė pasiekti sėkmę; - numato, kaip puikiai atlikti darbą ir pasiekti labai gerus rezultatus.

Pažinimo kompetencijos pažangos vertinimas

Vertinimo kriterijai	Pasiekimų lygis	Pirmieji žingsniai	Jau arti tikslo	Dar labiau tobulėjama
Domėjimas, noras sužinoti	<p>Mokinys:</p> <ul style="list-style-type: none"> - domisi naujais dalykais; - yra įsitikinęs, kad gebės pažinti ir suprasti tai, kas būtina; - į naują informaciją reaguoja teigiamai; - rodo pakankamai susidomėjimo ar pastangų įgyti naujų žinių. 	<p>Mokinys:</p> <ul style="list-style-type: none"> - domisi įvairiais naujais dalykais, nori įgyti žinių; - tiki, kad naujus dalykus pažins ir supras, nors tai gali atrodyti sudėtinga; - į naują informaciją dažniausiai reaguoja teigiamai. 	<p>Mokinys:</p> <ul style="list-style-type: none"> - yra smalsus, labai domisi naujais dalykais; - yra įsitikinęs, kad naujus dalykus lengvai pažins ir supras; - į naują informaciją reaguoja teigiamai ir suvokia, kad tai jam teikia džiaugsmo. 	<p>Mokinys:</p> <ul style="list-style-type: none"> - yra smalsus, labai domisi naujais dalykais; - yra įsitikinęs, kad naujus dalykus lengvai pažins ir supras; - į naują informaciją reaguoja teigiamai ir suvokia, kad tai jam teikia džiaugsmo.
Informacijos priėmimas, suvokimas	<p>Mokinys, mokytojo padedamas:</p> <ul style="list-style-type: none"> - geba prisiminti ir atgaminti gautas žinias; - geba atskirti esminius dalykus nuo neesminių; - geba pavaizduoti ženklais ar simboliais nesudėtingą informaciją. 	<p>Mokinys:</p> <ul style="list-style-type: none"> - geba atgaminti informaciją apie kokį nors faktą, įvykį, reiškinį, kai pateikiama užuomina; - geba skirti esmines žinomo fakto, įvykio, reiškinio detales nuo neesminių; - geba pavaizduoti apibendrintu piešiniu, ženklu ar simboliais įvairius dalykus. 	<p>Mokinys:</p> <ul style="list-style-type: none"> - geba atpažinti ir atgaminti informaciją iš pateiktos detalės; - nesunkiai geba atskirti esmines detales nuo neesminių; - geba pavaizduoti ženklais ar simboliais įvairią informaciją. 	<p>Mokinys:</p> <ul style="list-style-type: none"> - geba atpažinti ir atgaminti informaciją iš pateiktos detalės; - nesunkiai geba atskirti esmines detales nuo neesminių; - geba pavaizduoti ženklais ar simboliais įvairią informaciją.
Pažinimo būdų numatymas	<p>Mokinys:</p> <ul style="list-style-type: none"> - numato, ką jam reikia sužinoti ar išsiaiškinti atliekant konkrečią pažinimo užduotį; - mokytojo padedamas bando formuluoti hipotezę. 	<p>Mokinys:</p> <ul style="list-style-type: none"> - numato, kaip dirbs siekdamas sužinoti ar išsiaiškinti konkretų dalyką; - bando kelti ir tikrinti hipotezes. 	<p>Mokinys:</p> <ul style="list-style-type: none"> - spręsdamas pažinimo užduotis, geba įvardyti aiškų tikslą, išsiaiškina nežinomas sąvokas, numato reikalingas priemones ar pagalbą; - savarankiškai tyrinėja, kelia ir tikrina hipotezes. 	<p>Mokinys:</p> <ul style="list-style-type: none"> - spręsdamas pažinimo užduotis, geba įvardyti aiškų tikslą, išsiaiškina nežinomas sąvokas, numato reikalingas priemones ar pagalbą; - savarankiškai tyrinėja, kelia ir tikrina hipotezes.
Kryptingas pažinimo procesas	<p>Mokinys, padedamas mokytojo:</p> <ul style="list-style-type: none"> - geba pasakyti, kuo panašūs ir kuo skiriasi gerai jam pažįstami dalykai; - grupuoja gerai pažįstamus objektus; - pasako, ką jau žino, o ko nežino arba ką suprasti jam sudėtinga. 	<p>Mokinys:</p> <ul style="list-style-type: none"> - geba palyginti gerai jam žinomus faktus, įvykius, reiškinius; - grupuoja gerai pažįstamus objektus pagal pateiktą kategoriją; - paaiškina, kuri informacija, jo manymu, yra teisinga, o kuri klaidinga; - geba suprasti apibendrintą gerai jam žinomą informaciją. 	<p>Mokinys:</p> <ul style="list-style-type: none"> - geba palyginti pateiktą informaciją apie jam iki šiol nežinomus dalykus; - skirsto objektus į grupes pagal įvairias kategorijas; - pagrindžia savo nuomonę nurodydamas šaltinius; - gali nagrinėti žinias, kurios pateiktos apibendrintai – schemomis, simboliais, lentelėmis. 	<p>Mokinys:</p> <ul style="list-style-type: none"> - geba palyginti pateiktą informaciją apie jam iki šiol nežinomus dalykus; - skirsto objektus į grupes pagal įvairias kategorijas; - pagrindžia savo nuomonę nurodydamas šaltinius; - gali nagrinėti žinias, kurios pateiktos apibendrintai – schemomis, simboliais, lentelėmis.

Pasiekimų lygis	Pirmieji žingsniai	Jau arti tikslo	Dar labiau tobulėjama
Vertinimo kriterijai Apibendrinimas ir išvadų darymas	Mokinys, mokytojo padedamas: - pasako, ką naujo sužinojo ir suprato; - gali pasakyti, kuris dalykas jam buvo neaiškūs; - supranta, kad kai kurios žinios yra teisingos, o kai kurios gali kelti abejonių.	Mokinys: - geba įvertinti, ką naujo sužinojo arba suprato; - paaškina, kas konkrečiai jam neaišku, kelia abejonių ir kodėl; - geba įvertinti, kurios jo turimos žinios yra teisingos, o kurios – abejotinos.	Mokinys: - įvertina, kurie informacijos šaltiniai ir pažinimo būdai konkrečiu atveju yra efektyvūs; - gali įvardyti priežastis, dėl kurių jam kyla neaiškumų kalbant apie konkrečių dalykų; - gali argumentuotai pagrįsti, kodėl jo žinios ir supratimas apie konkrečių dalykų yra teisingi.

Socialinės kompetencijos pažangos vertinimas

Pasiekimų lygis	Pirmieji žingsniai	Jau arti tikslo	Dar labiau tobulėjama
Vertinimo kriterijai Noras būti bendruomenės, grupės nariu, dalyvauti bendroje veikloje	Mokinys: - suvokia ir pripažįsta, kad priklauso kolektyvui, tačiau jo gyvenime nedalyvauja; - iškelia savo interesus aukščiau už kolektyvo; - kolektyve būti jam patinka, tačiau veikia pasyviai, nerodo iniciatyvos.	Mokinys: - palankiai vertina save ir daugumą savos bendruomenės narių; - suvokia ir pripažįsta, kad gera būti kolektyve (bendruomenėje); - noriai dalyvauja bendroje veikloje; - stengiasi veikti atsižvelgdamas į bendrus interesus.	Mokinys: - palankiai vertina, gerbia kiekvieną žmogų; - noriai ir aktyviai dalyvauja bendroje veikloje; - siekia bendrų kolektyvo interesų; - suvokia ir pripažįsta, kad gera ir vertinga būti kolektyvo nariu.
Vertinimo kriterijai Savo vaidmens bendruomenėje supratimas ir veiklos planavimas	Mokinys: - suvokia savo vaidmenį bendruomenėje; - suvokia bendros veiklos tikslus; - siekdamas tikslo pasirenka ne visada tinkamas priemones ir būdus.	Mokinys: - numato, kaip geriau atlikti savo vaidmenį ir pareigas bendruomenėje; - kelia bendrus tikslus; - siūlo būdų ir priemonių bendram tikslui siekti.	Mokinys: - numato, kaip suburti kitus siekiant bendro tikslo; - siūlo ir derina tinkamus būdus siekti bendrų tikslų; - kelia vertingus, reikšmingus bendruomenei tikslus.

Vertinimo kriterijai	Pirmieji žingsniai	Jau arti tikslo	Dar labiau tobulėjama
Pasiekimų lygis Bendradarbiavimas su kitais	Mokinys: - pripažįsta bendrus tikslus, interesus, vertybes, tačiau savo paties interesai jam atrodo svarbesni; - nerodo iniciatyvos dalyvauti bendroje veikloje; - dalijasi su kitais tik paprašytas.	Mokinys: - pripažįsta bendrus tikslus ir siekia jų, laikosi bendrų susitarimų; - aktyviai įsitraukia į grupės veiklą, ją planuoja drauge su kitais; - dalijasi savo patirtimi, gerybėmis, pripažįsta kitų indėlių klasės veikloje.	Mokinys: - siekia bendrų tikslų atsižvelgdamas į kitų interesus, modeliuoja galimus problemų sprendimo būdus; - organizuoja bendrą veiklą ir planuoja jos eigą; - noriai dalijasi su kitais savo patirtimi, gerybėmis, vertina bendrus rezultatus ir kartu daro išvadas.
Atsakomybė už savo veiksmus	Mokinys: - retai susimąsto apie savo elgesį; - vertina veiksmus pagal žmonių elgesio pasekmes; - galvoja, ką kitą kartą darytų kitaip, jeigu pasielgė netinkamai.	Mokinys: - apmąsto savo elgesį ir ketinimus; - vertina veiksmus atsižvelgdamas į žmonių motyvus, ne tik pagal pasekmes; - stengiasi kontroliuoti savo mintis, žodžius, poelgius ir numato, ką kitą kartą darytų kitaip, jeigu pasielgė netinkamai.	Mokinys: - apmąsto savo nuotaikas, elgesį, ketinimus, jų priežastis ir poveikį kitiems; - geba vertinti žmonių poelgius taikydamas moralės kriterijus; - savikritiškai vertina savo veiksmus ir jų pasekmes, numato, ką kitą kartą darytų kitaip; - stengiasi kontroliuoti savo mintis, žodžius ir tinkamai elgtis net ir tuomet, kai niekas nemato.

BENDRŲJŲ KOMPETENCIJŲ PAŽANGA PAGAL PRADINIO IR PAGRINDINIO UGDYMO PROGRAMAS*

IV. Ugdymo tikslas ir laukiami rezultatai

12. Tikslas – plėtoti dvasines, intelektines ir fizines asmens galias, ugdyti aktyvų, kūrybingą, atsakingą pilietį, įgijusį kompetencijas, būtinas sėkmingai socialinei integracijai ir mokymuisi visą gyvenimą.

13. Laukiami rezultatai. Mokinys, mokydamasis pagal Bendrąsias programas, tampa:

13.1. pasitikintis savimi – teigiamai save vertina, yra atsakingas, patikimas, iniciatyvus, kūrybingas;

13.2. bendraujantis ir bendradarbiaujantis – konstruktyviai veikia siekdamas bendrų tikslų, kuria ir palaiko gerus santykius su aplinkiniais;

13.3. pasirengęs mokytis visą gyvenimą – yra įgijęs būtinas kompetencijas, kritiškai mąstantis, siekiantis žinių, kūrybingai jas taikantis problemoms spręsti;

13.4. aktyvus – dalyvauja bendruomenės gyvenime, prisideda prie Lietuvos, Europos ir pasaulio kultūros ir gamtinės aplinkos puoselėjimo, socialinės ir ekonominės gerovės kūrimo.

14. Baigęs pagrindinio ugdymo programą mokinys yra įgijęs *bendrąsias kompetencijas*:

14.1. *mokėjimo mokytis*. Jaučia poreikį mokytis ir priiima atsakomybę už savo mokymąsi, atkakliai siekia užsibrėžto tikslo. Geba planuoti ir apmąstyti mokymosi procesą ir rezultatus, išsikelti pamatuotus tolesnius uždavinius. Žino savo mėgstamus mokymosi būdus, pakankamus ir tobulintinus gebėjimus, mokymosi pasirinkimo galimybes;

14.2. *komunikavimo*. Siekia konstruktyvaus dialogo, atsakingai vartoja kalbą. Supranta ir perduoda įvairaus pobūdžio žodinius ir nežodinius pranešimus, bendrauja atsižvelgdamas į tikslą, adresatą, situaciją. Randa, kritiškai vertina, apibendrina informaciją ir tinkamai ją pateikia kitiems;

14.3. *pažinimo*. Siekia pažinti save, domisi socialine, kultūrine, gamtine aplinka, jos raida. Kryptingai pasirenka ir taiko pažinimo metodus, saugiai tyrinėja, nuosekliai, logiškai, kritiškai mąsto, analizuoja ir sprendžia problemas, daro pagrįstas išvadas. Geba aprašyti pasaulį kalba, vaizdais, simboliais, matematinėmis ir kitomis priemonėmis;

14.4. *socialinę*. Gerbia ir toleruoja įvairių kultūrų, socialinių ir amžiaus grupių abiejų lyčių žmones, žino savo ir kitų teises ir pareigas, suvokia save kaip bendruomenės ir visuomenės narį. Konstruktyviai bendradarbiauja siekdamas bendro tikslo, geba valdyti konfliktus, kuria ir palaiko draugiškus santykius, atjaučia kitus ir jiems padeda;

14.5. *iniciatyvumo ir kūrybingumo*. Mato idėjų sąsajas ir kuria naujas idėjas, originaliai mąsto, geba pritaikyti patirtį naujose situacijose, numatyti alternatyvius problemų sprendimo būdus. Atviras pokyčiams, nebijo neapibrėžtumo, nežinomybės, pagrįstos rizikos, aktyviai dalyvauja įgyvendinant naujas idėjas, įtraukia kitus;

14.6. *asmeninę*. Teigiamai vertina save, pasitiki savimi, moka sutelkti jėgas siekdamas užsibrėžtų tikslų. Atsparus nesėkmėms ir konfliktams, moka įveikti stresą, ieškoti paramos ir ją priimti. Sąžiningai ir atsakingai veikia, geba numatyti savo elgesio padarinius, rūpinasi savo ir kitų sveikata, saugiai elgiasi, saugo aplinką.

15. Baigęs pagrindinio ugdymo programą mokinys yra įgijęs gyvenimui, tolesniam mokymuisi ir darbui būtinus esminių dalykinių kompetencijų pagrindus.

BENDRŲJŲ KOMPETENCIJŲ UGDYMAS PAGAL VIDURINIO UGDYMO PROGRAMAS**

II. Ugdymo srities ir kompetencijų ugdymo tikslai

6. *Ugdymo srities tikslas* – padėti mokiniams ugdytis gyvenimui žinių visuomenėje būtinas *mokėjimo mokytis, komunikavimo, pažinimo, socialinę pilietinę, iniciatyvumo ir kūrybingumo, asmeninę ir kultūrinę kompetencijas*, praturtinti ugdymo turinį aktualiomis mokiniams ir visuomenei ugdomosiomis užduotimis ir veiklomis.

7. Kompetencijų ugdymo tikslai.

7.1. *Mokėjimo mokytis kompetencijos* ugdymo tikslas – išugdyti atsakingą už savo mokymąsi, gebantį reguliuoti mokymosi procesus, įvaldžiusį svarbiausius mokymosi gebėjimus ir pasirengusį tobulinti savo mokymąsi asmenį.

* Toliau pateikiama ištrauka iš *Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrųjų programų* (Vilnius, 2008, p. 7–8).

** Toliau pateikiama ištrauka iš *Vidurinio ugdymo bendrųjų programų* (rengiama spaudai).

7.2. *Komunikavimo kompetencijos* ugdymo tikslas – išugdyti gebantį veiksmingai bendrauti ir bendradarbiauti įvairiose komunikacinėse situacijose asmenį.

7.3. *Pažinimo kompetencijos* ugdymo tikslas – išugdyti kritiškai mąstantį, pasirengusį spręsti problemas ir tyrinėti asmenį.

7.4. *Socialinės pilietinės kompetencijos* ugdymo tikslas – išugdyti atsakingą, sąžiningą, aktyvų, demokratinėmis nuostatomis besivadovaujantį, tėvynę mylintį pilietį.

7.5. *Iniciatyvumo ir kūrybingumo kompetencijos* ugdymo tikslas – išugdyti nebijantį rizikuoti, atkaklų, vertinantį autentiškumą, gebantį veiksmingai įgyvendinti idėjas, atsakingą kūrėją ir novatorių.

7.6. *Asmeninės kompetencijos* ugdymo tikslas – išugdyti pozityviai mąstantį, garbingą, sąžiningą, sunkumus įveikti gebantį, atsakingą savo gyvenimo kūrėją.

7.7. *Kultūrinės kompetencijos* ugdymo tikslas – išugdyti sąmoningą kultūros puoselėtoją ir kūrybingą kultūros procesų dalyvį.

III. Programos įgyvendinimas

8. Ugdant mokinių esminius dalykinius gebėjimus ir bendrąsias kompetencijas, svarbu daug dėmesio skirti mokinių mokymosi motyvacijai. Tikėtina, kad kompetencijų ugdymosi rezultatai bus geresni, jei mokiniai supras gebėjimų ir kompetencijų svarbą jų gyvenimui, mokymuisi, būsimai darbinei karjerai ir jausis atsakingi už savo kompetencijas. Mokiniam reikia padėti suprasti, kaip ugdytis kompetencijas ir kokius jų ugdymosi tikslus jie galėtų sau kelti, atsižvelgdami į savo mokymosi pasiekimus.

9. Kiekvienos kompetencijos ugdymą reikia kruopščiai planuoti, nes tai ilgalaikis procesas. Norint pasiekti pastebimus kompetencijos ugdymo rezultatus, dažnai neužtenka vienos arba kelių pamokų, reikia daug daugiau mokymosi laiko. Todėl keliant kompetencijų ugdymo tikslus atskiriems mokymosi etapams, planuojant ugdymo procesą ir numatant pasiekimų vertinimą, pravartu kompetenciją išskaidyti į smulkesnes sudedamąsias dalis – subkompetencijas ir gebėjimus.

10. Norint gerų kompetencijų ugdymo rezultatų, ypač svarbu tinkamai individualizuoti ugdymą. Todėl skaidant kompetenciją į sudedamąsias dalis, reikia atsižvelgti į konkrečią ugdymo situaciją – mokinių socialinę ekonominę padėtį, amžiaus tarpsnio ypatumus, mokymosi poreikius ir pasiekimus. Skaidydamas kompetenciją į sudedamąsias dalis, mokytojas turėtų kūrybingai ieškoti veiksmingų sprendimų. Į kompetencijų ugdymo tikslų formulavimą ir planavimą svarbu įtraukti ir mokinius. Tai motyvuoja mokinius, skatina būti atsakingus už savo mokymąsi, gerina mokymosi rezultatus.

11. Planuojant kompetencijų, jų sudedamųjų gebėjimų ugdymą ir vertinant mokymo ir mokymosi rezultatus, naudinga apsibrėžti kiekvienos iš kompetencijos sudedamųjų dalių pasiekimų lygius. Tokių lygių kiekviename ugdymo etape turėtų būti apibrėžta bent keletas, kad mokiniai galėtų geriau suprasti mokymosi perspektyvą. Kompetencijos sudedamųjų dalių pasiekimų lygius galima apsibrėžti pagal vieną ar keletą šių požymių: mokinio savarankiškumas atliekant užduotis; mokinio pasitikėjimas savo jėgomis; tikimybė, kad mokinytis sėkmingai atliks užduotis; kontekstų, kuriuose mokinytis gali panaudoti savo gebėjimus, įvairovė; užduočių, kurias mokinytis geba atlikti, sudėtingumas; užduočių atlikimo kokybė.

12. Siekiant tinkamai integruoti bendrųjų kompetencijų ugdymą į ilgalaikius ir trumpalaikius dalyko ugdymo planus, turi būti keliami dvejopi ugdymo tikslai ir (arba) uždaviniai – dalyko ir bendrųjų kompetencijų ugdymo.

13. Bendrųjų kompetencijų ugdymas vidurinio ugdymo pakopoje yra svarbiausia integruoto dalykų mokymo ašis. Vidurinio ugdymo kokybę gali labai padidinti bendras mokyklos vadovų ir mokytojų darbas, visiems kartu planuojant suderintą bendrųjų kompetencijų ugdymą mokykloje ir racionaliai padalijant kompetencijų ugdymo uždavinius ir atsakomybę tarp ugdymo sričių ir mokomųjų dalykų. Geri rezultatai pasiekiami, kai mokyklos bendruomenė išsikelia aiškius, visai mokyklai aktualius bendrųjų kompetencijų ugdymo prioritetus ir nuosekliai jų laikosi.

14. Mokinių bendrosioms kompetencijoms ugdyti ypač tinka turiningos (teikiančios daug ugdymo ir ugdymosi galimybių) užduotys: reikalaujančios mąstyti ir aktyviai įsitraukti; skatinančios kūrybingai taikyti žinias; teikiančios galimybių apibendrinti; skatinančios suprasti esminius ugdymo srities principus; leidžiančios rinktis skirtingus atlikimo būdus; skirtos įvairiems gebėjimams ugdyti; teikiančios galimybių įvairių pasiekimų lygių mokiniams; skatinančios bendradarbiauti ir diskutuoti; teikiančios galimybių mokiniams pajusti pasitikėjimą savo jėgomis ir tapti savarankiškiems.

15. Siekiant kompetencijas ugdyti sparčiau ir veiksmingiau, mokiniams pateikiama įvairių gebėjimų ir kompetencijų mokymosi strategijų ir sudaromos sąlygos mėginti taikyti įvairias strategijas mokantis ir atliekant užduotis.

16. Kad bendrųjų kompetencijų ugdymas būtų sėkmingas, reikia sukurti intelektualią ir saugią emocinę, daug įvairių mokymosi galimybių teikiančią mokymosi aplinką.

IV. Mokinių pasiekimai ir jų vertinimas

17. *Laukiami mokinių pasiekimai*

17.1. Ugdant **mokėjimo mokytis kompetenciją**, siekiama, kad mokiniai:

17.1.1. nusiteiktų sėkmingai mokytis;

17.1.2. kontroliuotų ir reguliuotų savo nusiteikimą, atsižvelgdami į situaciją;

17.1.3. išmanytų savo charakterio, mokymosi ir galimybių ypatumus, gebėtų teisingai įvertinti užduočių sunkumą;

17.1.4. kontroliuotų savo mokymąsi – naudodamiesi grįžtamąja informacija, keltų mokymosi tikslus, organizuotų mokymosi veiklas;

17.1.5. taikytų asmeniškai tinkamiausias mokymosi strategijas.

17.2. Ugdant **komunikavimo kompetenciją**, siekiama, kad mokiniai:

17.2.1. laikytųsi svarbiausių komunikavimo taisyklių ir susitarimų ir suprastų jų svarbą;

17.2.2. komunikuotų remdamiesi socialinio ir kultūrinio konteksto pažinimu, paisytų adresato poreikių;

17.2.3. bendrautų, aiškintųsi prasmes ir jas kurtų, tikslingai naudodamiesi komunikavimo įrankiais;

17.2.4. naudotųsi žodinėmis ir nežodinėmis strategijomis, norėdami būti suprasti ir suprasti kitus;

17.2.5. laikytųsi kalbos normų;

17.2.6. naudotųsi informacinėmis komunikacinėmis technologijomis.

17.3. Ugdant **pažinimo kompetenciją**, siekiama, kad mokiniai:

17.3.1. ieškotų informacijos ir ją nagrinėtų;

17.3.2. sistemiskai, logiškai mąstytų, apibendrintų ir darytų pagrįstas išvadas;

17.3.3. keltų problemas ir klausimus, teisingai rinktųsi ir taikytų įvairias problemų sprendimo strategijas, ieškotų pagrįstų atsakymų;

17.3.4. kritiškai mąstytų ir vertintų įvairius informacijos šaltinius, alternatyvius požiūrius;

17.3.5. atliktų tyrimus, keltų ir tikrintų hipotezes, nustatytų priežastis, pokyčius ir padarinius;

17.3.6. derintų su kitais ir praktiškai taikytų įvairius pažinimo ir mąstymo būdus;

17.3.7. įsivertintų savo mąstymo veiksmingumą ir numatytų galimybes jam tobulinti.

17.4. Ugdant **socialinę pilietinę kompetenciją**, siekiama, kad mokiniai:

17.4.1. suprastų kitų žmonių poreikius, jausmus, kitokias nuomones ir įsitikinimus, teiktų jiems reikalingą pagalbą;

17.4.2. gebėtų užmegzti ir palaikyti geranoriškus santykius su kitais, konstruktyviai spręstų ginčus ir konfliktus;

17.4.3. bendradarbiautų, dirbtų komandoje, siektų bendrų tikslų, spręstų problemas, derintų įvairias nuomones, susitartų ir įvertintų bendradarbiavimo rezultatus;

17.4.4. suprastų savo tapatybę ir vaidmenį bendruomenėje, naudotųsi savo teisėmis ir atsakingai atliktų pareigas, laikytųsi įstatymų;

17.4.5. naudotų demokratiškas poveikio priemones, argumentuotų ir įtikintų, kad reikia veikti, skatintų kitus, inicijuotų pokyčius;

17.4.6. dalyvautų aplinkosauginėje veikloje, vadovautųsi darnaus vystymosi principais, prisidėtų prie šalies ir pasaulio paveldo saugojimo.

17.5. Ugdant **iniciatyvumo ir kūrybingumo** kompetenciją, siekiama, kad mokiniai:

17.5.1. išmanytų ir naudotų tinkamas idėjų paieškos strategijas ir mokėtų rasti įkvėpimo šaltinius;

17.5.2. remdamiesi vaizduote drąsiai keltų įvairias idėjas;

17.5.3. gebėtų apgalvoti, atrinkti, patikrinti idėjas ir jas veiksmingai įgyvendinti;

17.5.4. remdamiesi vaizduote įžvelgtų netikėtas idėjų sąsajas ir idėjų pritaikymo nestandartinėmis aplinkybėmis galimybes;

17.5.5. rodytų iniciatyvą, nevengtų apgalvotai rizikuoti, nebijotų klysti, plėtoti inovatyvias, autentiškas idėjas;

17.5.6. aiškintų kitiems savo sumanymus, jų naujoviškumą ir veiksmingumą.

17.6. Ugdant **asmeninę kompetenciją**, siekiama, kad mokiniai:

17.6.1. suvoktų save kaip laisvus, atsakingus asmenis ir apmąstytų savo tapatybę;

17.6.2. adekvačiai vertintų asmenines savybes, pasitikėdami savimi jas tobulintų;

17.6.3. apmąstytų gyvenimo prasmę, keltų tikslus, garbingai, sąžiningai, kryptingai ir atkakliai jų siektų;

17.6.4. suprastų, valdytų ir tinkamai reikštų savo emocijas ir jausmus;

17.6.5. vadovautųsi visuotinai priimtomis moralinėmis nuostatomis ir numatydami savo veiksmų padarinius elgtųsi atsakingai;

17.6.6. rūpintųsi sveikata ir brangintų gyvybę, saugiai elgtųsi, vengtų žalingų įpročių, rizikos atveju ieškotų pagalbos;

17.6.7. pozityviai mąstytų, priimtų gyvenimo iššūkius ir pokyčius, numatytų pasirinkimo galimybes, gebėtų įveikti sunkumus.

17.7. Ugdant **kultūrinę kompetenciją**, siekiama, kad mokiniai:

17.7.1. suprastų tautos, šalies, Europos ir pasaulio kultūros prasmę, vertę ir sąsajas;

17.7.2. orientuotųsi kultūrinėje erdvėje (būtų susipažinę su svarbiausiais kultūros paveldo ir etninės kultūros objektais, kultūros reiškiniais, kultūros kūrėjais, kultūriniais skirtumais ir panašumais) ir suprastų šiuolaikinės kultūros raidos tendencijas;

17.7.3. suprastų atsakingo, kūrybingo požiūrio į kultūrą svarbą ir aktyviai kūrybingai dalyvautų kultūrinėje veikloje;

17.7.4. būtų išsiugdę estetinį skonį ir kritiškai vertintų stereotipus;

17.7.5. išmanytų etiketą;

17.7.6. suprastų kūrybinių industrijų svarbą ekonomikai;

17.7.7. gebėtų pagarbiai ir tolerantiškai bendrauti su kitų kultūrų žmonėmis ir spręsti tarpkultūrinio bendravimo problemas.

18. Mokinių kompetencijų vertinimas

18.1. Kompetencija yra itin sudėtinga mokinio nuostatų, gebėjimų ir žinių visuma, todėl mokyklinėje praktikoje ją visapusiškai įvertinti yra labai sunku. Formalusis sumuojamasis vertinimas leidžia įvertinti tik atskiras sudedamąsias pasirinktos mokinio bendrosios kompetencijos dalis. Apie konkrečios mokinio bendrosios kompetencijos ugdymo rezultatus paprastai sprendžiama iš atskirų sudedamųjų jo kompetencijos dalių įvertinimo.

18.2. Sėkmingam bendrųjų kompetencijų ugdymui itin svarbus tinkamas formuojamasis vertinimas, nes kompetencijos įgyjamos tik mokiniui aktyviai ir veiksmingai mokantis. Geras formuojamasis vertinimas žadina mokinio vidinę motyvaciją mokytis, neleidžia jam nukrypti nuo teisingų kompetencijų ugdymosi tikslų ir leidžia pasirinkti veiksmingą mokymosi kelią. Be to, formuojamojo vertinimo procese mokinys išmoksta įsivertinti savo pasiekimus ir pažangą, o tai yra svarbi kompetencijų dalis.

18.3. Kompetencijų sudedamųjų dalių vertinimo užduotys turi būti pakankamai turiningos, išsamiai atskleidžiančios mokinio įgytus gebėjimus, dalines kompetencijas ir pasirengimą jas derinti.

18.4. Neformaliai įvertinti mokinių nuostatas, sudarančias kompetencijų pagrindą, ir pačias kompetencijas mokytojas geriausiai gali stebėdamas mokinių darbą, įtraukdamas mokinius į vertinimo ir įsivertinimo procesą, bendradarbiaudamas ir diskutuodamas su jais, gretindamas gautus iš įvairių šaltinių vertinimo duomenis.

Vilniaus Tuskulėnų vidurinės mokyklos etikos mokytoja Rasa Aškinytė-Degėsiene

TARPKULTŪRINIS UGDYMAS: NUOSTATOS, GEBĖJIMAI IR ŽINIOS, KURIOS PADEDA KURTI DEMOKRATINĘ VISUOMENĘ

Sparčiai besikeičiantis pasaulis (globalizacija, didėjantis gyventojų mobilumas, migracija, nuolatinis tautų, kultūrų, rasių, religijų maišymasis) kelia naujus reikalavimus švietimo sistemai. Mokyklose iš esmės nėra homogeniškų klasių. Net jei mokiniai yra vienos rasės ir tautybės, jie skiriasi lytimi, ekonomine ir socialine padėtimi, pažiūromis, įsitikinimais ir t. t. Neišvengiamai kyla poreikis taip ugdyti mokinius, kad jie gebėtų darniai gyventi mišrioje visuomenėje, mokėtų gerbti vieni kitus, susikalbėti ir bendradarbiauti.

Ugdymo strategai kuria ateities visuomenės modelį, mokytojams tenka užduotis įgyvendinti tą modelį. Kyla klausimas, kokias nuostatas ir vertybes turime ugdyti, kokius įgūdžius formuoti, kokias žinias perteikti ir kokiais būdais, metodais tai daryti, kad dabartiniai mokiniai taptų aktyviais piliečiais ir gyventų vadovaudamiesi tolerancijos bei demokratijos principais?

Ugdymas, atitinkantis šiuolaikinės visuomenės poreikius, nebegali būti paremtas vien dalyko žinių perteikimu. Sąvoka „išsilavinęs žmogus“ negali būti taikoma asmeniui, kuris turi puikių profesinių žinių bei įgūdžių, tačiau nesugeba bendradarbiauti, yra netolerantiškas, negerbia ir nevertina kitų žmonių, nesuvokia pamatinių kito žmogaus laisvių ir teisių.

Pagrindinės sąvokos

Kultūra yra dinamiškas, kintantis procesas. Kultūra gali būti suprantama dvejopai. Kultūra gali būti laikomi vaizduojamojo meno, literatūros, muzikos, teatro meno ir pan. kūriniai. Tokią kultūrą kuria tam tikra visuomenės grupė.

Kita kultūros samprata – tai kasdienė kultūra, objektai, kuriuos kiekvienas visuomenės narys „kuria“ ir vartoja kiekvieną dieną (pavyzdžiui, maistas, drabužiai, daiktai ir t. t.), taip pat tam tikras sąmoningas ar neįsisąmonintas mąstymo būdas, kasdieniai veiksmai ir požiūris į juos, veikslių vertinimas. Kultūra – tai ir įsitikinimai, ideologija, pasaulėžiūra, vertybės (ką laikome gėriu, ką blogiu). Kiekvieno individo kasdienė kultūra priklauso nuo visuomenės pokyčių, nuo patirties ir gaunamų žinių.

(Kultūrinė) įvairovė, skirtingumas. Šis terminas nurodo įvairius galimus atskirų individų skirtumus. Skirtumai gali būti biologiniai, kultūriniai, ekonominiai ir t. t. Įvairovė pati savaime nėra nei geras, nei blogas dalykas, teigiamą ar neigiamą atspalvį ji įgyja konkrečioje situacijoje. Apskritai kultūrinė įvairovė vertintina kaip pozityvus dalykas, kaip galimybė pažinti vieniems kitus, mokytis ir praturtėti įvairialype patirtimi. Noras ir gebėjimas mokytis iš įvairovės yra būtina demokratinės visuomenės kūrimo ir egzistavimo sąlyga.

Tarpkultūrinis ugdymas. Jo tikslas – įtvirtinti demokratinėmis vertybėmis, pagarba žmonių teisėms pagrįstas vertybines nuostatas ir padėti mokiniamis įgyti gebėjimų, reikalingų darniai ir prasmingai gyventi demokratinėje visuomenėje. Norint, kad toks ugdymas būtų sėkmingas, į procesą turėtų įsitraukti visa mokyklos bendruomenė – administracija, mokytojai, mokiniai, tėvai. Tarpkultūrinis ugdymas – tai tarpasmeninis ugdymas. Bendrauja ne kultūros, o atskiri žmonės. Tarpkultūriniam ugdymui reikia dviejų dalykų – tarpkultūrinės situacijos ir tinkamų metodų tai situacijai analizuoti, kad mokiniai galėtų bendradarbiauti ir keistis informacija bei nuomonėmis, kartu priimti visiems palankų ir kiekvieno interesus atitinkantį sprendimą.

Darni demokratinė visuomenė – siektinas visuomeninio gyvenimo idealas, žmonių bendrija, nuolat, sistemingai besivadovaujanti demokratinėmis nuostatomis ir pagarbos žmonių teisėms principais, gebanti užtikrinti kiekvienam individui lygias teises ir galimybes (neatsižvelgiant į jo rasę, tautybę, socialinę, ekonominę padėtį ir t. t., taip pat į tai, ar individas priklauso daugumai, ar mažumai).

Diskriminacija – prietarais ir stereotipais paremtas elgesys, prieštaraujantis žmogaus teisėms: ignoravimas, patyčios, atvira arba paslėpta segregacija ir t. t.

Kompetencijos ir sudedamosios jų dalys. Sudedamosios kompetencijų dalys yra nuostatos, gebėjimai ir žinios. Pavyzdžiui, jei norime ugdyti toleranciją, pirmiausia reikia išsiaiškinti, kokių būtent nuostatų, gebėjimų ir žinių turi turėti tolerantiškas žmogus. Žinant ir ugdant atskiras dalis, pamažu išugdoma ir suformuojama visuma – t. y. kompetencija.

Tarpkultūrinės kompetencijos ugdymas

Kiekvienas visuomenės narys turėtų įgyti tarpkultūrinę kompetenciją – asmeniškai suvokti, žinoti ir gebėti tai, kas svarbu gyvenant demokratinėje visuomenėje, o mokytojai turėtų turėti dar ir tam tikrų profesinių tarpkultūrinės kompetencijos gebėjimų.

Mokinio tarpkultūrinę kompetenciją sudaro tokios nuostatos, gebėjimai ir žinios, kuriuos turi įgyti kiekvienas individas, gyvenantis demokratinėje visuomenėje, neatsižvelgiant į tai, kokia jo profesija, statusas, amžius, ekonominė padėtis ir t. t. Kiekvienas žmogus, gyvenantis demokratinėje visuomenėje, turėtų pasitikėti savimi, gerbti kitus, vadovautis demokratinėmis nuostatomis.

Mokytojo pedagoginė tarpkultūrinė kompetencija – tai nuostatos, gebėjimai ir žinios, kurias turi turėti kiekvienas švietimo sistemos darbuotojas, kad jo išugdyti mokiniai būtų pasiruošę gyventi demokratinėje visuomenėje, ją kurti ir stiprinti.

Šiuolaikinės mokyklos funkcija nebėra vien perteikti įvairių dalykų žinias. Sparčiai besikeičiančiame pasaulyje mokytojai turi prisiimti dar vieną uždavinį – ugdyti mokinių tarpkultūrinę kompetenciją ir demokratines nuostatas, mokyti mokinius – būsimus piliečius – gyventi demokratinėje visuomenėje ir ateityje ją stiprinti, kurti tvarius ir ilgalaikius socialinius ryšius. Mokykla yra tokia institucija, kurią trumpiau ar ilgiau lanko absoliučiai visi visuomenės nariai. Todėl mokytojų padėtis ir funkcija yra išskirtinė – jie greta tėvų ir kitų ugdymo institucijų darbuotojų yra atsakingi už mūsų visų ateities kūrimą. Ateities visuomenė bus tokia, kokią ją sukurs dabartiniai mokiniai.

Pamatinės žmonijos vertybės yra universalios ir nekintančios, todėl tam tikra ugdymo turinio dalis nuolat lieka ta pati, net ir keičiantis kartoms. Tačiau yra dalykų, kurie visuomenėje ir jaunų žmonių aplinkoje nuolat kinta, todėl mokykloms ir visai švietimo sistemai kyla uždavinys keistis, tobulėti, prisitaikyti prie pokyčių. Mokytojai turi padėti mokiniamis įgyti žinių, ugdyti gebėjimus ir nuostatas bei vertybes, kurios ne tik padeda prisitaikyti prie naujo daugiakultūrio socialinio konteksto, bet ir įgalina keistis bei tobulėti.

Pagrindinis ugdymo tikslas – padėti mokiniams tapti atsakingais piliečiais. Todėl ugdymo procese mokytojai turėtų taikyti tokius metodus, kurie skatintų mokinius tapti savarankiškais ir atsakingais, gebančiais gyventi ir veikti kartu su kitais bendruomenėje. Tai metodai, kurie:

- ugdo mokinių kritinį mąstymą;
- moko bendradarbiauti;
- kuria neformalią mokymosi aplinką, paremtą pagarba ir pasitikėjimu;
- užtikrina kiekvieno bendruomenės, grupės (mokyklos, klasės) nario gerą savijautą ir individualizuojant mokymą tenkina kiekvieno mokinio poreikius;
- mažina atotrūkį ir skirtumus tarp mokinių;
- padeda ugdyti demokratines nuostatas ir modeliuoti (atkartoti) demokratinį procesus, ugdo demokratinę kultūrą.

Pagal sudedamąsias tarpkultūrinės kompetencijos dalis galima skirti **pagrindines tarpkultūrinio ugdymo sritis**. Tai:

- *Emocinė, moralinė ugdymo sritis (nuostatos, vertybės)*. Tarpkultūrinis ugdymas turi skatinti mokinio pastangas suvokti savo tapatybę kartu mokantis gerbti ir kitų tapatybę, pripažinti kiekvienam teisę būti savimi, būti kitokiam (jei tai nesikerta su tokia pačia kitų žmonių teise).
- *Praktinės veiklos sritis (įgūdžiai ir gebėjimai)*. Svarbu skatinti mokinius įgyti įgūdžių ir gebėjimų naudotis turimomis žiniomis sprendžiant problemas ir bendradarbiaujant ieškoti kompromiso.
- *Kognityvinė ugdymo sritis (žinios ir supratimas)*. Tarpkultūriniam ugdymui vertingos visos žinios, padedančios suprasti, vertinti vieniems kitus ir sugyventi drauge (konfliktų valdymo, kompromisų, derybų, debatų meno ir t. t.). Mokiniai turėtų įgyti žinių apie savo šalies kultūrą, taip pat ir kitų šalių kultūras.

Emocinė, moralinė ugdymo sritis (nuostatos, vertybės)

Mokinio nuostatos, vertybės	Mokytojo nuostatos, vertybės
1. Esu linkęs domėtis, abejoti, mokytis iš probleminių situacijų, priimti netikėtumus, toleruoti nežinomybę ir manau, kad nėra vienareikšmių atsakymų nagrinėjant sudėtingus reiškinius.	1. Esu įsitikinęs, kad mokymas – tai nuolatinis teorinis ir praktinis tyrimas, tikrovės atkūrimas, remiantis skirtingais, o kartais ir prieštarinčiais šaltiniais.
2. Turiu savo pažiūras, tačiau suprantu, kad jos gali būti ribotos, ir esu pasiruošęs jomis abejoti. Suvokiu, kad kiti taip pat turi savo pažiūras, ir esu pasiruošęs pažvelgti į reiškinius ir kitu požiūriu.	2. Mokydamas vadovaujuosi įvairovės (įvairių požiūrių) principu ir suprantu, kad būtina skirti faktus nuo interpretacijų.
3. Esu nusiteikęs mokytis ir lankau formaliojo ir neformaliojo ugdymo institucijas.	3. Esu įsitikinęs, kad svarbu ugdyti mokinių kritinio mąstymo gebėjimus ir skatinti juos sąmoningai priimti atsakomybę už savo mokymąsi.
4. Esu įsitikinęs, kad nuolatinis kalbėjimas apie žmonių teises, pastangos suprasti kitą ir galimybė dalyvauti demokratiuose procesuose gali pakeisti žmonių vertybes ir elgesį.	4. Siekiu nuolat plėtoti žinias apie kognityvinių gebėjimų ugdymą, skirtingų tipų intelektualinius gabumus ir skirtingus mokymosi stilius.
5. Manau, kad bendradarbiavimas yra pagrindinis principas, padedantis užtikrinti glaudžius socialinius ryšius ir pagarbą kiekvienam individui.	5. Esu įsitikinęs, kad mokymo(si) procesas turi būti grindžiamas lygybės ir teisės būti kitokiam principais.
6. Manau, kad aplinkos ir kultūrinė įvairovė (skirtingumas) yra pozityvus dalykas.	6. Esu įsitikinęs, kad svarbu atsisakyti mokytojo, kaip vienvaldžio lyderio klasėje, vaidmens ir daugiau mokymosi iniciatyvos perduoti mokiniams.
7. Domiuosi kitais žmonėmis, jų „kitoniškumu“ ir esu empatiškas.	

Praktinės veiklos sritis (įgūdžiai ir gebėjimai)

Mokinio įgūdžiai ir gebėjimai	Mokytojo įgūdžiai ir gebėjimai
1. Gebu pozityviai spręsti konfliktus ir problemas, žinau konstruktyvių konfliktų sprendimo būdų.	1. Ugdymo procese taikau aktyviojo mokymosi metodus, empatiją skatinančius žaidimus, debatus, diskusijas, t. y. tokius metodus, kurie padeda ne tik perteikti žinias, bet ir ugdyti gebėjimus ir vertybines nuostatas.

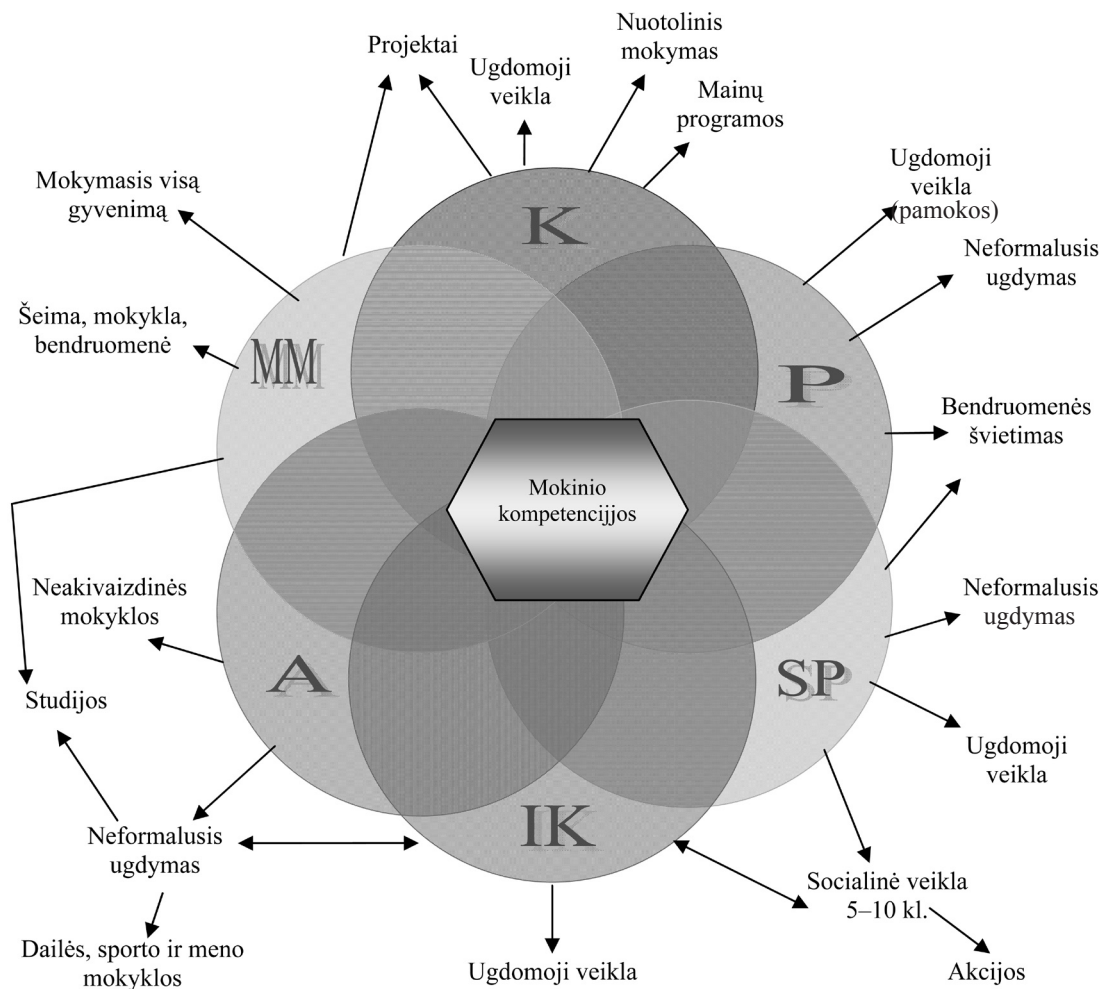
Mokinio įgūdžiai ir gebėjimai	Mokytojo įgūdžiai ir gebėjimai
2. Užmezgu kontaktus, naudojuosi regioninio ir tarptautinio mobiliojo ryšio galimybėmis.	2. Gebu sukurti saugią mokymosi aplinką, skatinti mokinių savigarbą, savivertę ir pasitikėjimą savimi. Taikau pozityvius drausmės palaikymo būdus.
3. Dalyvauju bendruomeniniuose projektuose ir prisidedu prie pilietinių iniciatyvų.	3. Gebu ugdyti mokinių kritinio mąstymo gebėjimus: daryti apibendrinimus ir suvokti jų ribotumą, analizuoti atvejus, rasti sąryšius, daryti išvadas, nustatyti reiškinų priežastis ir t. t.
	4. Pastebiu neigiamas nuostatas ir požiūrį į „kitokius“ žmones, randu tinkamų priemonių ir metodų, skatinančių mokinius vengti bet kokios diskriminacijos.
	5. Organizuoju ugdymą atsižvelgdamas į kiekvieno mokinio poreikius ir individualiai parenku metodus skirtiems individualiems mokymosi stiliams.
	6. Moku integruoti naujas technologijas į savo mokomąjį dalyką ir su jų pagalba dirbti kokybiškai bei produktyviai.
	7. Taikau grupinio darbo metodus, pagrįstus lygybės ir pagarbos kiekvienam individui principais, ugdau mokinių tarpkultūrinę kompetenciją ir skatinu tapti aktyviais demokratinės visuomenės piliečiais.

Kognityvinė ugdymo sritis (žinios ir supratimas)

Mokinio žinios ir supratimas	Mokytojo žinios ir supratimas
1. Suprantu, kad kultūra ir tapatybė nėra baigtiniai konstruktai, o kintantys, dinamiški reiškiniai, kuriuos veikia konkrečios situacijos ir socialinis kontekstas.	1. Suprantu, kad mano elgesys, žodinė ir nežodinė kalba parodo (išreiškia, atskleidžia) mano vertybes.
2. Suprantu, kad jokios žinios negali būti galutinės, jos turi būti nuolat kvestionuojamos ir interpretuojamos.	2. Esu susipažinęs su naujausiais tyrimais, žinau įvairių teorijų, metodų ir priemonių, leidžiančių pripažinti įvairovę kaip vertybę ir skleisti šią idėją mokiniams.
3. Žinau ir suprantu pagrindines su tarpkultūriniu ugdymu susijusias sąvokas: <i>kultūra, tapatybė, lygybė, prietarai, išankstinės nuostatos, stereotipai, diskriminacija, rasizmas</i> ir kt.	3. Žinau, kokį metodą ar mokymo būdą pritaikyti tam tikrai mokinių grupei ir kaip geriau tenkinti specialiuosius mokinių poreikius.
4. Žinau pagrindinius savo bendruomenės atstovus – politikus, kultūros veikėjus – ir institucijas (vyriausybines ir nevyriausybines organizacijas), užsiimančias socialine ir kultūrine veikla.	4. Suvokiu bendradarbiavimo (komandinio, grupinio darbo, jungtinės veiklos, kurioje dalyvauja mokiniai ir jų tėvai, vietinių, nacionalinių ir tarptautinių projektų) svarbą.
5. Žinau kai kurių būdų, kaip spręsti konfliktus ir kurti pozityvius santykius su kitais grupės nariais, atpažinti stereotipus ir vengti patyčių.	5. Pažįstu savo mokinių ir jų šeimų sociokultūrinę aplinką.
	6. Suvokiu interneto ir kitų informacinių technologijų reikšmę mokinių kognityvinei patirčiai bei tai, kaip spartus technologijų vystymasis keičia mokymą(si).
	7. Esu susipažinęs ne tik su savo, bet ir kitų mokomųjų dalykų bendrosiomis programomis, todėl galiu bendradarbiauti ir kurti integruotas programas su kolegomis.
	8. Suprantu formuojamojo vertinimo, kuriame dalyvauja patys mokiniai, – savianalizės, savęs vertinimo, bendramamžių vertinimo, rezultatų analizės grupėje – svarbą.

(Pagal 2007 metų Europos Tarybos programos *Pestalozzi* projektą, skirtą mokytojų mokymų vadovams rengti, mokyti ir kvalifikacijai kelti)

Bendrujų kompetencijų* ugdymo modelis

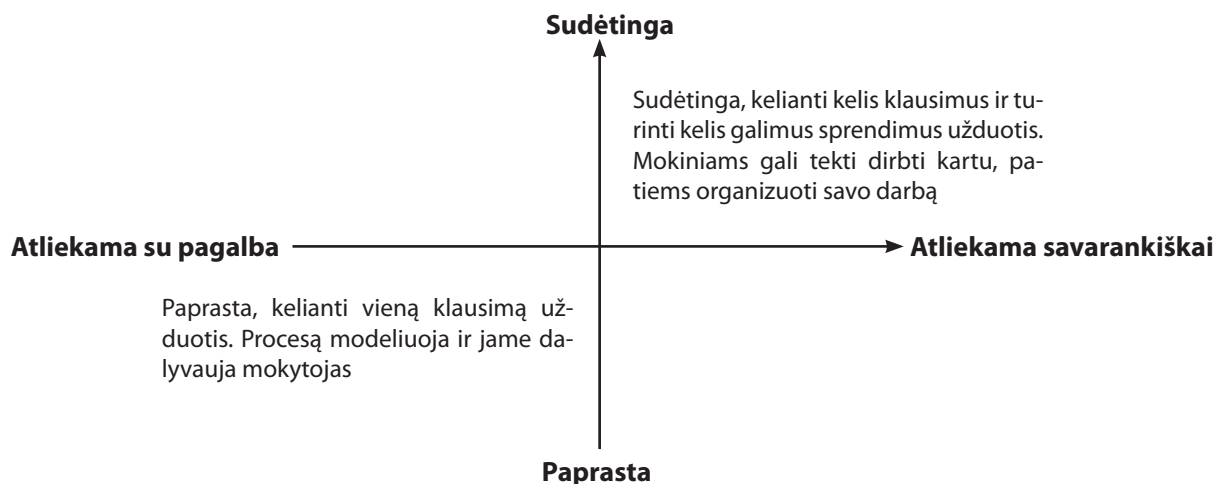
- * A – asmeninė kompetencija
- IK – iniciatyvumo ir kūrybingumo kompetencija
- K – komunikavimo kompetencija
- MM – mokėjimo mokytis kompetencija
- P – pažinimo kompetencija
- SP – socialinė ir pilietinė kompetencija

Parengė projekto dalyvių mokytojų grupė.

Ugdymo plėtotės centro metodininkė Žydrė Jautakytė **KOMPETENCIJŲ UGDYMO GAIRĖS**

Dalyko ir bendrosioms kompetencijoms ugdyti geriausiai tinka ilgalaikės, turiningos užduotys. Tokios užduotys skatina mokinius aktyviai įsitraukti, kūrybingai taikyti žinias, teikia galimybių jas apibendrinti, reikalauja suprasti esminius principus, skatina remtis įvairiais gebėjimais, leidžia rinktis įvairius atlikimo būdus, teikia galimybių pasireikšti įvairių gebėjimų lygių mokiniams, skatina bendradarbiauti ir diskutuoti, sudaro galimybių mokiniams pajusti pasitikėjimą savo jėgomis ir tapti savarankiškiems.

Kompetencijų ugdymo ir vertinimo užduotys (pagal Carol McGuinness)

Prie *asmeninės kompetencijos* ugdymo prisidedama, kai:

- dirbama su tekstais ar informacija apie lyderius, iškeliančius laisvės, žmoniškumo, tolerancijos vertybes;
- skaitomi ir analizuojami filosofiniai, literatūriniai tekstai, nagrinėjami gyvenimo prasmės, atsakomybės, sąžinės, moralės ir kiti klausimai;
- dirbama su informacija apie sveiką gyvenseną ir jos svarbą sėkmingam gyvenimui;
- pateikiama informacijos apie emocijas, jų poveikį elgesiui;
- skaitomi ir analizuojami pasakojimai apie pozityvaus mąstymo įtaką gyvenimo kokybei, atsparumą nesėkmėms, būdus tapti atspariems ir panašios istorijos iš kasdienio žmonių gyvenimo;
- pateikiama užduočių, skatinančių analizuoti savo elgesį, nuostatas, tikslus, charakterio ypatumus;
- užduotys skatina susieti asmenines savybes su gyvenimo tikslais;
- užduotys moko analizuoti ir konstruktyviai spręsti konfliktus, valdyti destruktivyvų elgesį, pateikiama informacijos, kur kreiptis pagalbos ir kaip ją teikti;
- užduotys skatina elgtis atsakingai ir apmąstyti poelgių pasekmes;
- kuriami vertinimo kriterijai, kurie gali būti taikomi elgesio, sąžiningumo, atsakingumo ir kitiems asmeninės kompetencijos raiškos aspektams įsivertinti;
- užduodama klausimų, kokias emocijas mokiniui kelia vienokia ar kitokia veikla;
- pateikiama savianalizės klausimų.

Prie *iniciatyvumo ir kūrybingumo kompetencijos* ugdymo prisidedama, kai mokytojas pateikia:

- tekstų ar kitos medžiagos apie atradėjus, išradėjus, mokslininkus, keliautojus, kūrėjus;
- tekstų apie netikėtus įvykius, paskatinusius mokslininkus padaryti atradimus ar išradimus, fantastinių pasakojimų, pasakų ir pan.;
- dokumentinių filmų apie pasaulio įvykius, mokslininkus, žymius žmones, fantastinių filmų arba jų ištraukų ir įvairių nuorodų;
- įvairių problemų, faktų, kūrinų arba reiškinių interpretacijų ar požiūrių į juos;
- klausimų, skatinančių kritiškai įvertinti pateiktą informaciją;
- klausimų ir užduočių, kurie skatina įsivaizduoti kitokią žinomų įvykių eigą, rezultatus, fantazuoti („Kas būtų, jeigu...“), ir kūrybinių užduočių (pavyzdžiui, pakeisti įvykių eigą, pavaizduoti nesančią būtybę, sugalvoti ir aprašyti kokį nors naują naudingą prietaisą ir pan.);
- užduočių, skatinančių sukurti naują produktą;
- užduočių, skatinančių kontroliuoti ir įvertinti savo kūrybos procesą ir rezultatą;
- grupinių užduočių kelioms alternatyvoms pasiūlyti;
- užduočių, skatinančių atsakant į klausimus remtis kuo įvairesne vaizdine medžiaga – tekstais, schemomis, grafikais, lentelėmis, brėžiniais, piešiniais, modeliais, nuotraukomis, filmais ir kt.);
- vertinimo kriterijus, kurie padeda įvertinti grupines užduotis (pavyzdžiui, atsakingumas, įsitraukimas, gebėjimas susitarti, prisiderinti prie kitų, palaikyti darbiningą klimatą grupėje ir kt.);
- vertinimo kriterijus, kurie skatina mokinius būti smalsius ir jaustis laisvai, ieškoti nestandartinių atsakymų, būti dėmesingus, padėti kitiems ir pan.;
- atvirojo tipo užduočių, kai galimi įvairūs atsakymai.

Prie *komunikavimo kompetencijos* ugdymo prisidedama, kai:

- skaitomi ir analizuojami įvairių žanrų ir pobūdžio tekstai, vaizdinė informacija;
- duodama užduočių rasti, apibendrinti, sisteminti informaciją naudojantis informacinėmis technologijomis;
- pateikiama klausimų ir užduočių paaiškinti teksto paskirtį, apibūdinti komunikacinę situaciją, elgesio normas konkrečioje situacijoje;
- skatinama kalbėti ir užmegzti dialogą įvairiose komunikavimo situacijose, kalbėti improvizuojant;
- skatinama pristatyti darbo rezultatus viešai;
- skatinama kurti pranešimus įvairiomis nežodinės raiškos priemonėmis, kūnu ir mimika reikšti emocijas ir jausmus;
- su mokiniais aptariami komunikavimo užduočių vertinimo kriterijai;
- svarstomi probleminiai klausimai, susiję su informacinėmis technologijomis ir jų taikymo etika.

Prie *mokėjimo mokyti kompetencijos* ugdymo prisidedama, kai:

- skaitomi tekstai apie sėkmingą žymių žmonių mokymosi patirtį, įveiktus sunkumus;
- pateikiama pavyzdžių ir tekstų apie mokymosi svarbą ir poveikį sėkmingai karjerai;
- ieškoma informacijos apie įvairius mokymosi stilius, mąstymo būdus, charakterio ypatumus, svarbius sėkmingam mokymuisi;
- mokomasi atlikti įvairias užduotis (trumpalaikes, ilgalaikes, atvirąsias, tiriamojo darbo, projektinės veiklos ir kt.), pateikiama žinių apie mokymosi būdus (strategijas), mokymosi veiklos planavimą;
- pateikiama užduočių ieškoti informacijos, atrinkti, analizuoti, sisteminti ją;
- pateikiama užduočių, skatinančių mokinius įsivertinti mokymosi stilių, pasiekimus, tai, kas sekasi gerai, mėgstamus dalykus, taip pat ir ištaisyti klaidas;
- atliekamos ilgalaikės užduotys, kurioms būtina įgyvendinti sumanymą nuo pradžios iki pabaigos – rezultatų pristatymo;
- pateikiama užduočių, kurioms atlikti reikia įvairių mokymosi strategijų;
- pateikiama užduočių, kurioms būtina iš anksto aptarti atliekamo darbo vertinimo kriterijus;
- pateikiama diferencijuotų užduočių, kad mokiniai galėtų pasirinkti užduotį pagal savo pajėgumą;
- keliama klausimų, skatinančių mąstyti apie mokymosi kryptį, karjerą;
- refleksijos klausimais skatinama apmąstyti, kurią sritį ar dalyką mokiniui reikia labiau pasimokyti;
- pateikiama užduočių, kurios skatina refleksiją, pavyzdžiui, pildyti mokinio dienoraštį ir stebėti savo mokymosi veiklą, motyvaciją, nuotaiką, fizinę ir psichologinę savijautą mokykloje.

Prie *pažinimo kompetencijos* ugdymo prisidedama, kai:

- pateikiama medžiagos apie mokslo, dalyko srities naujoves;
- įdomiai ir patraukliai pasakojama ir pateikiama informacijos apie mokslininkus, išradėjus, jų atradimus ir nuopelnus;
- nagrinėjami tekstai apie reikšmingų atradimų ir išradimų poveikį žmonijos raidai;
- skaitomi mokslo populiarinimo leidiniai, ieškoma mokslo ryšio su gyvenimu – reiškinių, dėsnių taikymo gerinant žmogaus gyvenimo kokybę, lengvinant kitų sričių specialistų darbą;
- klausimai ir užduotys skatina stebėti aplinką, metų laikų ir gamtos reiškinių kaitą;
- mokytojas prašo mokinių paaiškinti mokslo apraiškas ir taikymą kasdieniame gyvenime;
- užduotys skatina apibendrinti, klasifikuoti, lyginti, rasti svarbiausius veiksnius, formuluoti hipotezes, padedančias suprasti nagrinėjamų reiškinių esmę, duomenis analizuoti, vertinti, interpretuoti;
- pateikiama užduočių trumpesnės ar ilgesnės trukmės tiriamiesiems darbams ir jų vertinimo kriterijai;
- mokiniai išsiaiškina savo intelekto gebėjimus ir pagal tai geba kelti pažinimo tikslus;
- pateikiama grafinių tvarkyklių, padedančių nuosekliai sisteminti informaciją, pavyzdžių;
- mokoma formuluoti problemą, pasirinkti tyrimo metodus, aiškinama tiriamojo darbo metodika;
- aiškinama, kokios gali būti dalyko mokymosi, užduoties atlikimo strategijos;
- pateikiama klausimų refleksijai: ką sužinojo, kurios hipotezės nepasitvirtino;
- mokiniai skatinami kontroliuoti savo mąstymo procesą – klausama apie mokymosi užduoties ar tekstų aiškumą, pagrįstumą arba kas dar mokiniams neaišku;
- pateikiama užduočių, skatinančių įsivertinti savo žinias ir supratimą;
- pateikiama įvairaus sudėtingumo ir įvairių atlikimo tipų užduočių (skirtingų intelekto gebėjimų ir įvairių mokymosi stilių mokiniams);
- nurodomi vertinimo kriterijai, pagal kuriuos bus vertinamas mokinio atsakymų, sprendimų, užduoties atlikimo aiškumas, teisingumas;
- ugdymo procese vyrauja aukštesniuosis mąstymo gebėjimus lavinančios lyginimo, klasifikavimo, apibendrinimo, atvirojo tipo užduotys.

Prie *socialinės ir pilietinės kompetencijos* ugdymo prisidedama, kai:

- nagrinėjami tekstai ir analizuojama informacija apie socialinius vaidmenis, žmonių tarpusavio santykius šeimoje, mokykloje, etninėje bendruomenėje;
- skaitomi tekstai apie patriotus, Lietuvos rezistencinį judėjimą ir pateikiama iškilų asmenybių gyvenimo pavyzdžių;
- skaitomi ir nagrinėjami Lietuvos įstatymai, Konstitucija;
- mokomasi bendradarbiauti, dirbti grupėmis, laikytis komandinio darbo taisyklių ir principų;
- inicijuojami projektai ar socialinė veikla bendruomenės labui – talkos, labdara, pagalba – ir mokiniai skatinami juose dalyvauti;
- pateikiama užduočių, skatinančių sugalvoti, suplanuoti ir įgyvendinti bendruomenei naudingą projektą, prisidėti prie bendruomenės problemų sprendimo ir gyvenimo kokybės gerinimo, aprašyti projekto įgyvendinimą ir pristatyti rezultatus;
- projektinio darbo metu mokiniai įtraukiami į aktyvią veiklą, siekia bendro tikslo, įsivertina savo indėlį siekiant bendro rezultato;
- kartu su mokiniais kuriami ir aptariami demokratiški santykiai, grupinio darbo, projektinės veiklos vertinimo kriterijai;
- pateikiama užduočių, skatinančių svarstyti aktualius socialinius klausimus ir pagrįsti savo nuomonę;
- taikomi socialinės dramos metodai, mokomasi konstruktyviai spręsti konfliktus ir problemas;
- svarstomi tapatybės klausimai, aktyvaus piliečio vaidmuo bendruomenėje ir pateikiama klausimų apie mokinio savijautą kolektyve, darbo grupėje;
- aiškinamasi vaiko teises, prigimtines žmogaus teises, modeliuojami jų gynimo atvejai, nagrinėjami poelgiai konstitucinių ir įstatyminių teisių ir pareigų požiūriu.

Prie *kultūrinės kompetencijos* ugdymo prisidedama, kai:

- skaitomi ir aptariami tekstai ir kita informacinė medžiaga apie savo šalies kultūros tradicijas;
- susipažįstama ir pasakojama apie iškilus Lietuvos ir pasaulio kultūros veikėjus – mokslininkus, menininkus, rašytojus, visuomenės veikėjus, religijų įkūrėjus, premijų steigėjus, kolekcionierius ir kt.;
- analizuojami žymiausi pasaulio meno kūriniai ir kiti kultūros paveldo objektai;
- pateikiama užduočių, skatinančių analizuoti kultūrų panašumus ir skirtumus;
- pateikiama užduočių, skatinančių dalyvauti bendruomenės kultūriniame gyvenime, renginiuose, projektuose, puoselėti etnokultūrinės tradicijas;
- klausimai ir užduotys plečia mokinių kultūrinius interesus, ugdo gebėjimus interpretuoti ir vertinti kūrinius;
- ekskursijos skatina pažinti artimiausią kultūrinę aplinką;
- svarstomi probleminiai Lietuvos meno industrijos klausimai;
- svarstomi probleminiai pasaulio meno industrijos klausimai.

Pažangos skalių pavyzdžiai (pagal dr. Eleną Motiejūniene):

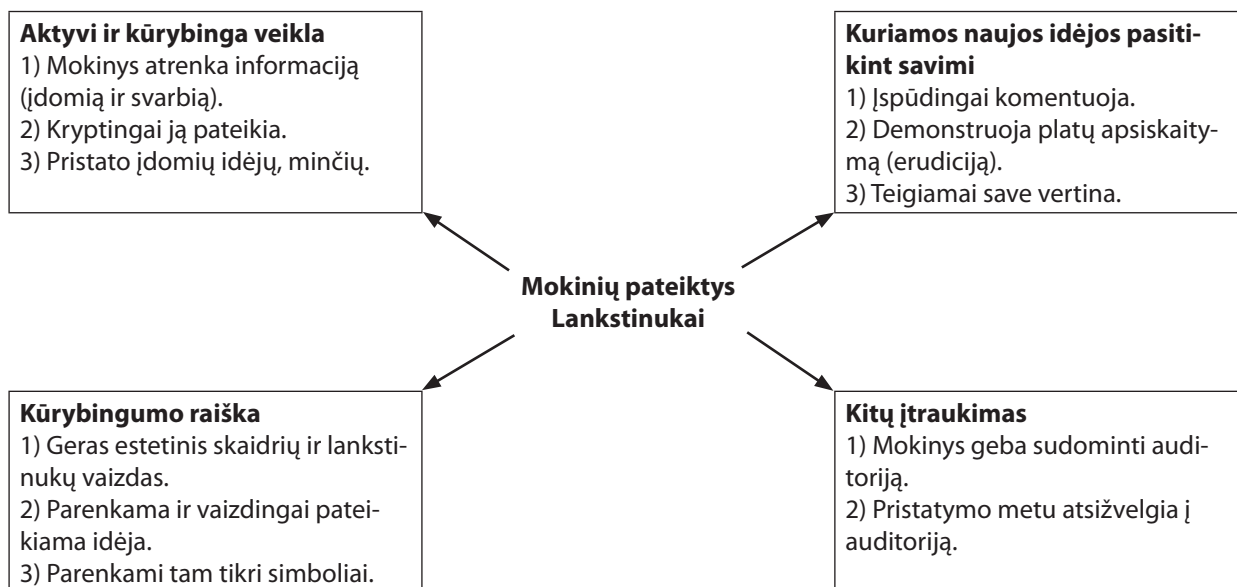
- *Savarankiškumas* (parama, skatinimas, savarankiškas darbas, kitų mokymas).
- *Pasitikėjimas* (nuo atsargaus iki ryžtingo gebėjimo panaudoti gebėjimus).
- *Dažnumas* (retai, dažnai, visada).
- *Taikymo galimybės* (nuo pažįstamo iki nepažįstamo konteksto).
- *Sudėtingumas* (nuo paprastų iki sudėtingų užduočių).
- *Rezultato kokybė* (nuo niekuo neišsiskiriančio rezultato iki reikšmingo indėlio į sritį).
- *Visų minėtų elementų sintezė*.

KOMPETENCIJŲ UGDYMO IR VERTINIMO PAVYZDŽIAI

Panevėžio Juozo Balčikonio gimnazijos etikos mokytoja Virgina Šakėnienė

ETIKA (II gimnazijos klasė)

Iniciatyvumo ir kūrybingumo kompetencijos ugdymo užduotis

Pažinimo kompetencijos ugdymo užduotis

ETIKA (įvadinės pamokos IV gimnazijos klasėje)

Interviu „Gyvenimo prasmė“

Veiklos tema: „Žmogus yra klausiančioji būtybė“ (E. Emerichas)

Uždaviniai:

- Dirbant poromis sugalvoti 5–7 gyvenimo prasmės klausimus.
- Pateikti gyvenimo prasmės klausimus 3–4 žmonėms, atsakymus pristatyti žodžiu klasėje, svarbiausias, įdomiausias mintis (1–2 sakinius) užrašyti ant lapelių.
- Paruošti stendą etikos kabinetui „Panevėžiečiai apie gyvenimo prasmę“.

Mokymosi veikla ir vertinimo kriterijai:

1. *Tinkamas pasiruošimas interviu pamokai.* Mokiniai iš anksto žino, kad dalį pamokos praleis ne klasėje, todėl pasiskirsto poromis (porose – vaidmenimis), pasirošia segtuvus, kad galėtų patogiai užrašyti pašnekovo mintis.
2. *Gyvenimo prasmės klausimų supratimas.* Pamokos pradžioje klasėje aptariama, kuo gyvenimo prasmės klausimai skiriasi nuo kitų klausimų (galima naudoti *Filosofijos vadovėliu* – skaityti skyrių „Žmogus ir prasmė“).
3. *Klausimų kūrimas.* Darbas poromis – gyvenimo prasmės klausimų kūrimas (jei mokiniai negali sugalvoti klausimų, skatinama prašyti kitų mokinių arba mokytojos pagalbos). Klausimų pristatymas klasėje, jų koregavimas.
4. *Elgesys interviu metu.* Stebimi ir ugdomi mokinių bendravimo įgūdžiai: malonus ir kultūringas pristatymas, pagarbus elgesys interviu metu (interviu tikslo, klausimų pateikimas, atsakymų užrašymas), padėka už interviu, atsisveikinimas.
5. *Darbų pristatymas.* Kitą pamoką mokiniai pristato interviu, atskleisdami pašnekovų nuotaikas, požiūrį (*empatijos skatinimas*), nurodo, kokios patirties įgijo. Įvertina savo ir kitų darbą. Iš savo interviu išrenka 1–2 įsimintiniausius posakius, užrašo ant lapelių ir iškabina stende „Panevėžiečiai apie gyvenimo prasmę“.

6. *Refleksija.* „Ką mums davė šis interviu?“ (Mokinių žodžiais, juos nustebino optimistiškas panevėžiečių požiūris į gyvenimą, darbą, ateitį). Apmąstomos kai kurios mokinių užrašytos mintys, pavyzdžiui:

„Gyvenimo džiaugsmas – jausti, kad esi reikalingas ir artimas žmonėms.“
 „Jei banknotai praranda paskirtį ir tampa gyvenimo prasme, pinigai padaro žmogų nelaimingą.“
 „Gyvenimo tikslas žmogui yra varomoji jėga.“
 „Turėti kokį nors tikslą yra gražu.“
 „Žmogaus gyvenime svarbiausia ne pasiekti tikslą, bet judėti jo link.“
 „Laimė – matyti besidžiaugiančius vaikus.“
 „Įvairūs sukrėtimai priverčia iš naujo ieškoti gyvenimo prasmės.“
 „Gyvenimas prasmingas tol, kol žmogus turi tikslą.“
 „Dvasinis tobulėjimas yra gyvenimo prasmė.“
 „Svarbiausia gyvenime šeima, vaikų laimė, sveikata ir asmeninė laisvė.“
 „Kiekvienas savaip supranta gyvenimo prasmę – tai priklauso nuo amžiaus. Jaunimui svarbu pramogos, mokykla, vyresnio amžiaus žmonėms – išgyventi.“
 „Gyvenimo tikslas yra numirti“ (nusivylusio verslininko mintis; tai pesimistiškiausias požiūris).

Pažinimo kompetencijos pažanga vertinama pagal svarbų mąstymo aspektą – **gebėjimą kelti klausimus.**

Pirmieji žingsniai	Einama teisinga kryptimi	Jau arti tikslo	Įgyjama kompetencija	Dar labiau tobulėjama
Užduoda paprastus klausimus, pavyzdžiui: <i>Koks Jūsų vardas? Ar galėtume užduoti Jums keletą klausimų?</i>	Kelia praktinius klausimus faktinei informacijai išsiaiškinti, pavyzdžiui: <i>Kas Jums labiausiai patinka šiame mieste? Ar esate patenkintas savo darbu ir karjera?</i>	Kelia probleminius klausimus (etinius, vertybinius, normatyvinius): <i>Kokio tikslo Jūs siekiate? Kas, Jūsų požiūriu, yra laimė?</i>	Kelia egzistencinius klausimus: <i>Ką pasakytumėte nusivylusiam jaunuoliui – vardan ko verta gyventi? Kokios vertybės, Jūsų požiūriu, yra svarbiausios, ir kodėl?</i>	Kelia filosofinius klausimus: <i>Kas yra žmogaus gyvenimo tikslas ir prasmė? Kas yra gėris? Kodėl egzistuoja blogis?</i>

Sedos Vytauto Mačernio gimnazijos etikos mokytoja Edita Pralgauskienė

Komunikavimo kompetencijos ugdymo užduotis – mokinių laišakai

Gimnazijoje buvo skelbiama savaitė prieš patyčias. Su aukštesniųjų klasių mokiniais rašėme laiškus jaunesniems mokiniams. Pradžioje uoliai griebėsi šios užduoties, vėliau mokiniai kiek sutriko, nes buvo nelengva patarti kitam, kad tavęs paklaustyti, išgirsti. Diskutavome, koks turėtų būti laiško rašymo stilius, kaip kreiptis į jaunesnį už save mokinį, ką svarbaus reikėtų parašyti laiške.

Kai laišakai buvo parašyti, mokinių klausiau, ar jiems aktuali patyčių tema, ar jie patys skaitytų tokį jiems vyresniųjų parašytą laišką. Mokiniai, kurie patys nuoširdžiai rašė, atsakė, kad atidžiai skaitytų ir kitų jiems adresuotus laiškus. Paklausiau, ar tokia komunikavimo priemonė gali daryti poveikį, ar yra reikalinga – daugiau nei pusė mokinių atsakė „taip“. Šia pamoka siekėme ugdyti asmeninę, bendravimo, komunikavimo gimtąją kalba kompetencijas.

Laiškai buvo iškabinti gimnazijos koridoriuje, kad juos galėtų perskaityti visa bendruomenė. Kai kuriems mokiniams tai buvo svarbiau, nei pats laiško turinys.

Mokytojui, duodant panašią užduotį mokiniams, reikėtų atkreipti dėmesį į šiuos vertinimo aspektus:

- mokinių raštingumą,
- išreikštą nuotaiką ar nuostatą (nuoširdumą, abejingumą);
- laišakai turėtų būti parašyti tik ranka, todėl svarbu rašyti tvarkingai, be klaidų, laikytis laišku būdingų reikalavimų;
- žodyno turtingumą arba skurdumą, nes mokiniams gali būti sudėtinga sklandžiai reikšti mintis;
- kai kurie mokiniai gali būti abejingi šiai problemai, todėl reikėtų siūlyti kitokią veiklą tiems, kurie laiško nerašys.

Mums ypač svarbūs komunikavimo kompetencijos elementai – nuostatos ir gebėjimai:

Pripažinti komunikavimo svarbą ir vertę.

Pirmieji žingsniai	Einama teisinga kryptimi	Jau arti tikslo	Įgyjama kompetencija	Dar labiau tobulėjama
Aplinkinių (mokinių, mokytojų) skatinamas įsitraukia į komunikacinę situaciją.	Pagal poreikį bendrauja ir inicijuoja komunikacines situacijas.	Supranta ir paaiškina, kokia komunikavimo veiklos prasmė.	Siekia bendrauti nuodėžiai, argumentuotai paaiškina savo nuomonę, kuo žmogui naudingas komunikavimas.	Nuolat ir noriai bendrauja įvairiose komunikacinėse situacijose, padeda kitiems įsitraukti į pokalbį, diskusiją.

Komunikuoti tolerantiškai.

Pirmieji žingsniai	Einama teisinga kryptimi	Jau arti tikslo	Įgyjama kompetencija	Dar labiau tobulėjama
Reiškia savo nuomonę ir (arba) nuostatas neatsižvelgdamas į kitų.	Padedant mokytojui, mokosi išklausti kito nuomonę.	Pripažįsta, kad žmōnės gali turėti kitokią nei jo nuomonę.	Supranta ir rodo susidomėjimą kitokiai nei jo nuomonei ar nuostatai.	Demonstruoja tolerantišką požiūrį, skatina kitus būti tokius.

Kazlų Rūdos pagrindinės mokyklos „Elma“ tikybos mokytoja Gedutė Jakubauskienė

Asmeninės kompetencijos ugdymo pavyzdys: Advento popietė

Adventas – tai laikotarpis, kuris tarsi praneša apie artėjančias Kalėdas. Advento metas gamtoje pats niūriausias. Drėgna, žvarbu, dienos trumpėja. Tarytum pati gamta, kaip ir žmogus, nori apsivalyti ir pasiruošti džiaugsmingam Kalėdų laikotarpiui.

Po Vėlinių ir Visų šventųjų šventės ateina keturios prieškalėdinio laukimo savaitės – adventas. Tai ramybės ir taikos metas, kai nevalia nieko skriausti, kai reikia susikaupti, artėjant didžiausiam metų stebuklui.

Mūsų mokykloje ruošiantis adventui klasėse pinami advento vainikai ir gaminami žibintai – tai tarsi advento simboliai, simbolizuojantys šviesos ir gyvybės troškimą, gėrio (šviesos) pergalę prieš blogį (tamsą). Jie kalba mums, kad Jėzus yra tikroji šviesa, kuri nugalė tamsas ir blogį. Advento simboliai nuolat primena, kad gyvenimo prasmė yra ieškoti Dievo, artėti prie Jo. Jie skatina nepaliauti ilgėtis Dievo.

Mokyklos bendruomenei atėjus į bažnyčią, viena po kitos žibintuose uždegamos žvakės reiškia artėjimą prie Jėzaus gimimo, augančią šviesos pergalę prieš tamsą. Taip ir mes esame pašaukti gerumo spinduliais peršmelkti pykčio, neapykantos, susvetimėjimo tamsybes.

Advento metu svarbu uždegti savo širdyse laukimo ir vilties žiburėlį. Tad šiose Šv. Mišiose susikaupiame, ieškodami ramybės pabūname laukimo tyloje, uždegę pirmąją advento žvakelę.

Siekiamo, kad šventė vaikams suteiktų teigiamų emocijų išgyvenimų. Šventė bus pavykusi, jeigu bus:

- *originali* (naujas arba neįprastas požiūris į advento vakaro esmę);
- *patraukianti* šventės dalyvių dėmesį, pakylėjanti juos dvasiškai, sužadinti gėrio ir grožio ilgesį, paskatinanti ieškoti Dievo, daryti gerus darbus, vengti nuodėmių;
- *kelianti susidomėjimą* religija, tikėjimo tiesomis, liturgija ir kitais Dievo garbinimo būdais;
- *suburianti* mokyklos bendruomenę, padedanti išgyventi didesnę bendrystę vienam su kitu ir su Dievu;
- *atitinkanti advento laikotarpio nuotaiką*, kviečianti į rimtį, susikaupimą, atsivėrimą Šventosios Dvasios veikimui, atsigrėžimą į Dievą;
- *atspindinti* mokyklos bendruomenės tvirtumą, dvasingumą;
- *išryškinanti* mokinių nuostatas tikėjimo atžvilgiu, mokyklos bendruomenės narių pagarbą liturgijai su rimtimi ir susikaupimu dalyvaujant Dievo garbinime;
- *aktyviai įtraukianti mokinius* į kruopštų ir kūrybingą darbą ruošiant atnašas, rengiantis skaityti Šventąjį Raštą, mokantis giesmių, gaminant žibintus, pinant ir puošiant vainikus.

Šventinis renginys vertinamas pagal tai, ar atitinka šiuos kriterijus ir ar padeda mokiniams ugdytis asmeninę kompetenciją – tikybos mokymuisi ypač svarbų asmens tapatybės ir moralės suvokimą.

Suvokia save kaip unikalų asmenį – Dievo kūrinį.

Pirmieji žingsniai	Einama teisinga kryptimi	Jau arti tikslo	Įgyjama kompetencija	Dar labiau tobulėjama
Supranta, kad yra Dievo kūrinys.	Įžvelgia, kuo yra Dievo apdovanotas.	Siekia geriausiai realizuoti savo talentus.	Pažįsta save kaip unikalų Dievo kūrinį – asmenį, sukurtą pagal Dievo paveikslą ir panašumą.	Siekia tobulinti save kaip Dievo kūrinį ir kūrybingai realizuoti talentus.

Sąmoningai vadovaujasi Dekalogo moralinėmis nuostatomis.

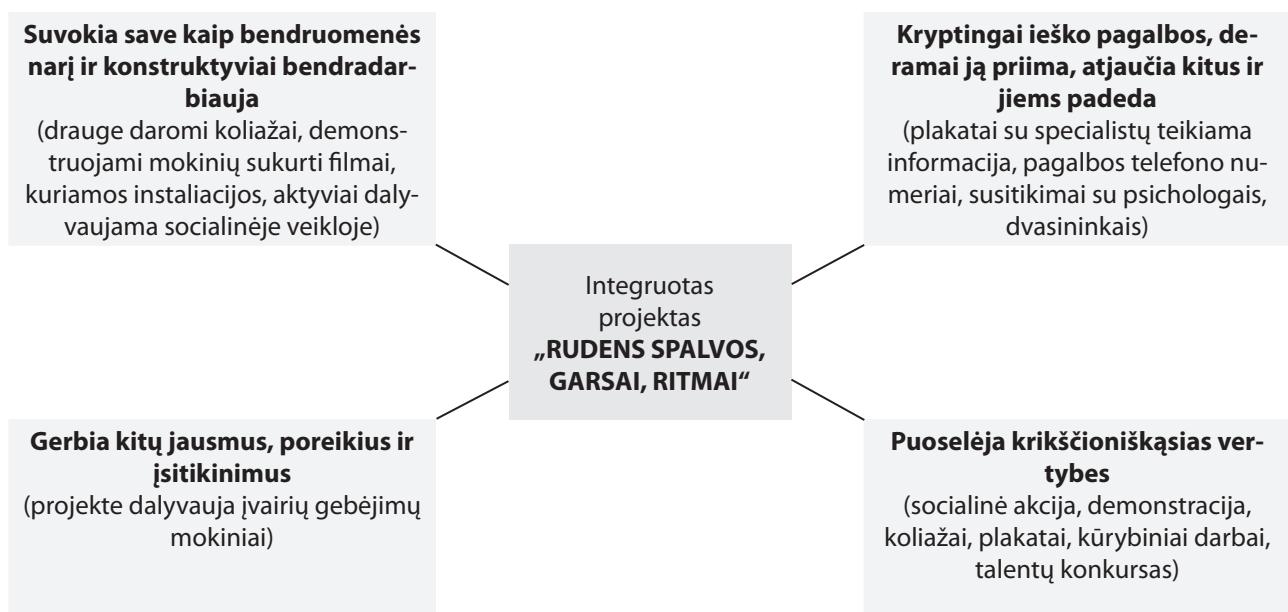
Pirmieji žingsniai	Einama teisinga kryptimi	Jau arti tikslo	Įgyjama kompetencija	Dar labiau tobulėjama
Kartu su mokytoju ir klasės draugais kuria grupės elgesio taisyklės.	Žino kai kurias Dekalogo nuostatas ir gali jas paaiškinti.	Stengiasi vengti poelgių, kurie gali prieštarauti Dekalogui.	Kasdienėse gyvenimo situacijose elgiasi vadovaudamasis Dekalogo principais.	Dekalogas ir krikščioniškosios artimo meilės principas tampa gyvenimo norma.

Sąmoningai apsisprendus už tikėjimą, drąsiai gyventi ir liudyti krikščioniškas vertybes.

Pirmieji žingsniai	Einama teisinga kryptimi	Jau arti tikslo	Įgyjama kompetencija	Dar labiau tobulėjama
Ieško informacijos šaltinių apie tikėjimą ir krikščioniškas vertybes.	Kartais išsako savo nuomonę apie krikščioniškas vertybes.	Pozityviai išgyvena krikščioniškas vertybes.	Įvairiose situacijose bendrauja ir elgiasi taip, kaip skelbia krikščioniškas tikėjimas.	Elgiasi vadovaudamasis krikščioniškosiomis vertybėmis ir skatina kitus jomis vadovautis.

Jonavos Jeronimo Ralio vidurinės mokyklos tikybos mokytoja Inga Petrikonienė

Socialinės ir kūrybinės kompetencijų ugdymas: integruotos veiklos projektas

Kiekvienais mokslo metais Jeronimo Ralio vidurinėje mokykloje vyksta integruotas kūrybinis projektas „Rudens spalvos, garsai, ritmai...“ Šio projekto sumanytojai – dailės, šokio, teatro, muzikos ir dorinio ugdymo mokytojai. Projekte dalyvauja gausus būrys mokinių, kurie nepaliauja stebingą kūrybingumu, iniciatyva, idėjomis. Kiekvieną projekto savaitės dieną vyksta skirtinga veikla, mokiniai gali dėvėti kitų spalvų drabužius.

Pirmadienis nušvito *geltona* spalva ir kvietė šokti.

Antradienis žėravo *raudonai* ir prisipildė teatro, dailės ir muzikos garsų.

Trečiadienį mokyklos bendruomenė spinduliavo *žalia* spalva. Mokiniai sportavo ir kūrė eiles, dalyvavo skaityklos darbuotojų surengtame konkurse „Knygos viršelis kitaip“.

Ketvirtadienis tviskėjo dangaus vaiskumu – *mėlynai*, mokyklos erdvėse kūrė jaunieji dailininkai.

Penktadienį akį traukė *juoda ir balta* spalvos. Tikybos mokytoja ir socialinės veiklos būrelis „Aš galiu“ ragino atidžiau pažvelgti į gyvenimą, kuris ne visada yra tiktai juodas ar baltas. Socialinės informacinės akcijos metu paaugliams ir jaunimui buvo primenami psichologinės pagalbos telefonai, pristatyti mokinių koliažai „Laisvės“, „Nelaisvės“ ir „Atsakomybės“ temomis. Projektą vainikavo mokyklos talentų pasirodymas – 5–12 klasių mokinių koncertas, jaunieji žurnalistai pristatė trumpą filmuotą savaitės projekto medžiagą.

Projekto tikslai

Ugdyti visapusiškai kūrybingą, visuomenišką asmenybę.

Sudaryti galimybę atsiskleisti mokinių meninės ir technologinės kūrybos gebėjimams.

Taikyti aktyviusius ugdymo metodus.

Sudaryti sąlygas pasireikšti gabiams ir talentingiems mokiniams.

Skatinti sveiką gyvenseną ir fizinį aktyvumą.

Skatinti mokyklos mokytojus ir mokinius bendrauti ir bendradarbiauti per kūrybą.

Didinti mokinių mokymosi motyvaciją, taikant netradicinius ugdymo metodus.

Uždaviniai

Lavinti mokinių kūrybinius gebėjimus ir meninius technologinius įgūdžius.

Mokyti savo gebėjimus ir įgūdžius taikyti mokyklos socialiniame ir kultūriniame gyvenime.

Laukiama rezultatų

Išryškės mokyklos mokinių talentai, kūrybingumas ir aktyvumas.

Daug mokinių galės pasireikšti per įvairias sporto ir meno veiklas: muzikos, dailės, teatro, šokio, literatūros, fotografijos, technologijų, dorinio ugdymo.

Visa mokyklos bendruomenė bus įtraukta į kūrybinę veiklą.

Mokyklos mokiniai ir mokytojai galės neformaliai bendrauti ir bendradarbiauti.

Taikant aktyviusius ugdymo metodus pamokos vyks netradiciškai.

Bus skatinama aktyvi, sveika ir turininga mokinių popamokinė veikla.

Tėveliams bus džiugu matyti savo vaikų talentus ir gebėjimus.

Projekto ugdomosios veiklos planas

Eil. Nr.	Spalvų savaitės kūrybinės veiklos turinys	Laikas	Vieta
1.	<p>Pirmadienis Aprangos spalva – geltona.</p> <p>Šokių diena: a) „sportuok šokio ritmu“ – integruota kūno kultūros ir šokio pertraukėlė; b) trumpos šokio kompozicijos; c) mini šokio konkursas.</p>	<p>2-oji pertrauka 3-ioji pertrauka 4-oji pertrauka</p>	Aktų salė

Eil. Nr.	Spalvų savaitės kūrybinės veiklos turinys	Laikas	Vieta
2.	<p>Antradienis Aprangos spalva – raudona.</p> <p>Muzikos diena: a) mini karaokė (10 kl. mokiniai); b) „padainuokime kartu su mokyklos chorą“; c) karaokė.</p> <p>Dailės diena: a) tapyba ant sienų (9–12 kl. mokiniai); b) mozaikos kūrimas (11–12 kl. mokiniai); c) laisvoji raiška (5–12 kl. mokiniai); d) daiktų dekoravimas (5–12 kl. mokiniai).</p> <p>Integruota dailės ir teatro pamoka (12 kl. mokiniai).</p>	<p>2-oji pertrauka 3-ioji pertrauka 4-oji pertrauka</p> <p>Po 6 pamokų</p> <p>7-oji pamoka</p>	<p>Aktų salė Mokyklos erdvės</p> <p>Aktų salė</p> <p>Dailės kab. I ir II a. kairioji fojė Aktų salė</p>
3.	<p>Trečiadienis Aprangos spalva – žalia.</p> <p>Kūno kultūros diena: a) žaidimai ir estafetės; b) kvadrato varžybos.</p> <p>Biblioteka: konkursas „Knygos viršelis kitaip“.</p> <p>Lietuvių k. ir literatūra: eilėraščių kūrimas.</p>	<p>2, 3, 4 ir 5-oji pertraukos Po 6-osios ir 7-osios pamokos</p> <p>Pertraukų metu</p>	<p>Sporto salė</p> <p>Biblioteka</p> <p>301 kab.</p>
4.	<p>Ketvirtadienis Aprangos spalva – mėlyna.</p> <p>Dailės diena: a) tapyba ant sienos; b) mozaikos kūrimas; c) daiktų dekoravimas; d) laisvoji raiška.</p> <p>Technologijų diena: a) sagų mozaika; b) nepaklusnios viny; c) „vilnoniai rojaus obuoliukai“.</p>	<p>Po 5-ių pamokų</p> <p>Po 2-jų pamokų</p>	<p>Dailės kab. ir I ir II a. fojė</p> <p>123 kab. 117 kab. 122 kab.</p>
5.	<p>Penktadienis Aprangos spalva – juoda ir balta.</p> <p>Dorinio ugdymo (tikybos) diena: socialinė akcija „Irkis į gilumą...“</p> <p>Talentų pasirodymas Dalyvių apdovanojimas</p>	<p>Pertraukų metu</p> <p>14.00 val.</p>	<p>Aktų salė</p>

Vertinimas

Projekto metu buvo taikomi įvairūs mokinių vertinimo būdai, kurie priklausė nuo dalyko ir veiklos pobūdžio. Mokytojai taikė neformalųjį (pagyrimai, paskatinimai, padėkos, parodos, koncertai, varžybos), formuojamąjį (patarimai, mokymai ir pan.), formalųjį vertinimą (rašė pažymius arba kaupiamuosius balus už atitinkamą mokomąjį dalyką). Taip pat mokytojai su mokiniais aptarė projekto rezultatus ir mokiniai galėjo patys įsivertinti savo veiklą.

Socialinės kompetencijos pažanga vertinama pagal dalyvavimą bendruomenės gyvenime.

Atsakingai dalyvauja bendruomenės ir visuomenės gyvenime.

Pirmieji žingsniai	Einama teisinga kryptimi	Jau arti tikslo	Įgyjama kompetencija	Dar labiau tobulėjama
Domisi ir žino, kas vyksta bendruomenės – klasės ir mokyklos – gyvenime.	Paskatintas dalyvauja klasės pasirodymuose, koncertuose.	Siekia aktyviai dalyvauti klasės pasirodymuose ir mokyklos renginiuose, stengiasi gerai pasirodyti, siūlo idėjas pasirodymo organizavimui.	Sėkmingai dalyvauja mokyklos bendruomenės renginiuose, koncertuose. Žino, kaip programai pritaikyti aprangą, šokį, parengti muzikinį repertuarą.	Bendradarbiaudamas su mokytojais dalyvauja ne tik mokyklos, bet ir vietos bendruomenės kultūriniame gyvenime (festivaliuose, konkursuose ir kt.), domisi kultūriniu visuomenės gyvenimu.

Vilniaus Barboros Radvilaitės pagrindinės mokyklos tikybos mokytoja Laura Buterlevičienė

Socialinės ir pilietinės kompetencijos ugdymas: „Bendrustės traukinys“

Tolerancijos dienos proga mūsų mokykloje vykdytas projektas, kurio metu visi mokyklos mokiniai turėjo „įlipti į bendrustės traukinį“. Per dorinio ugdymo pamokas mokiniai kūrė plakatus tolerancijos tema, išreiškė, kaip jie supranta toleranciją. Nagrinėjamą temą mokiniai galėjo išsiaiškinti išsamiai, įvairiais aspektais. Laikraščiuose, žurnaluose jie ieškojo straipsnių apie skirtingas rases, papročius, religijas, madas, muzikos, meno kryptis, specialybes, amžiaus tarpsnius, ligas ir t. t. Pasiruošimas vyko visą mėnesį. Dirbant išryškėjo mokinių nuomonių skirtumai, jie mokėsi būti tolerantiški vieni kitiems. Vėliau, pristatydami savo darbus, mokiniai tarsi akademikai gynė tolerancijos poziciją ir galėjo pasijausti piliečiais, viso pasaulio gyventojais.

Svarbiausias Tolerancijos dienos skirto projekto rezultatas – tai, kad mokiniai kiekvienas asmeniškai turėjo galimybę suvokti tolerancijos aktualumą ir vertę.

Įskaita dienyne tėra formalus atliktos veiklos įvertinimas. Svarbiausia – sudominti mokinius, kad visi įsitrauktų į bendrą veiklą ir ugdytųsi socialinius ir emocinius gebėjimus. Mokytojo vaidmuo – nepraleisti svarbių akimirkų, stebėti procesą, skatinti mokinius būti aktyvius. Savo veikloje vadovaujuosi principu, kad mokinytis turi pats aiškiai pajusti, jog dalyvauja pamokoje, kad net prabėgus metams kitiems noriai atsimintų tą veiklą, kuri praturtino jo patirtį.

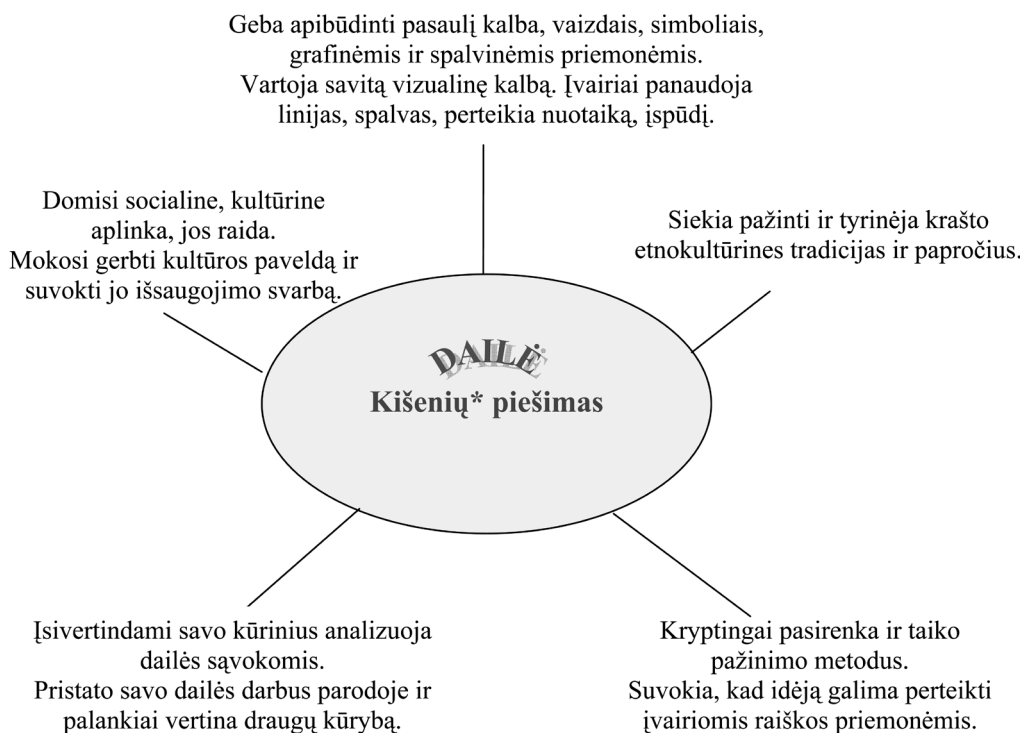
Plėtojant socialinę kompetenciją reikėtų atrasti daug įvairių veiklos būdų, pavyzdžiui, ekskursija, apklausa gatvėje, fotografijos konkursas. Pats mokytojas turėtų būti socialiai atsakingas ir veiklus, – mokiniai, matydami tokį mokytoją, „užsikrečia“ jo entuziazmu, kūrybingumu, meile darbui.

Vertinimas. Mums ypač svarbi socialinės kompetencijos nuostata:

Tolerancija kitam ir kitokiam.

Pirmieji žingsniai	Einama teisinga kryptimi	Jau arti tikslo	Įgyjama kompetencija	Dar labiau tobulėjama
Padedamas mokytojo aiškinasi sąvokų „kitas“, „kitoks“, „tolerancija“ prasmes.	Gali nusakyti, kurie iš jam pažįstamų žmonių yra „kitokie“. Pasako tolerantiško ir netolerantiško elgesio pavyzdžių.	Kai kuriais atvejais demonstruoja tolerantišką elgesį su kitais. Paaiškina įvairius tolerancijos sąvokos aspektus.	Būdingas tolerantiškas požiūris ir elgesys su „kitais“ ir „kitokiais“ žmonėmis. Skatina kitus būti tolerantiškus.	Bendrauja su žmonėmis be išankstinių nuostatų, tolerantiškas kultūriniais skirtumams, supranta tolerancijos svarbą globalizacijos pasaulyje.

Pažinimo kompetencijos ugdymo per dailės pamokas užduotis

* Vadinamųjų „delmonų“, pamario gyventojų tautinių drabužių detalių.

Pamokos tema: Kišenių piešimas

Tikslas: Dalyvauti meninėje kūryboje ir šiuolaikiniame kultūriname gyvenime.

Uždavinys: Plėsti gimtojo krašto kultūros paveldo pažinimą, suvokti pamario etninės kultūros savitumą.

Veiklos sritis: Grafinių, spalvinių raiškos priemonių naudojimas. Mokiniai mokosi įvairiai piešti linijas, perteikti spalvas, nuotaiką, įspūdį.

Savo dailės kūrinių parodymas: Dirbant grupėmis sukurti darbai demonstruojami mokykloje (surengėme kišenių piešinių parodą), kišenių piešiniais pasipuošė ir Rusnės salos Laivininkų šventė.

Dailės reiškinių pažinimas socialinėje kultūrinėje aplinkoje. Tyrinėjome etnokultūrinės tradicijas ir papročius, lankėmės etnografinėje K. ir V. Banių sodyboje-muziejuje.

Nuostatos: Mokomės gerbti kultūros paveldą ir suvokti jo išsaugojimo svarbą, palankiai vertinti savo ir draugų kūrybą.

Gebėjimai: Perteikti kūrybinį sumanymą įvairiomis raiškos priemonėmis (linija, spalva, dėmė, taškas), dirbti grupėmis, pristatyti savo darbus parodėlėse.

Užduoties vertinimas: kišenės vaizdo perteikimas grafinėmis raiškos priemonėmis.

Vertinimo kriterijai (juos nustatė patys mokiniai):

Linijų įvairovė	yra	nėra
Taško panaudojimas	yra	nėra
Dėmės panaudojimas	yra	nėra
Spalvų dėmė	yra	nėra
Inicialai, data	yra	nėra

Baigti darbai iškabinami lentoje, sunumeruojami. Mokiniai aptarė ir išnagrinėjo kiekvieną piešinį: kuriuos vertinimo kriterijus sukurtas darbas jau atitinka, kurių dar ne, per kiek laiko darbą galima patobulinti. Grafinio dizaino meniniai kriterijai pakankamai racionalūs, aiškūs, todėl juos mokiniai patys gana neblogai suvokė.

Ši užduotis mokiniams patiko, jie dirbo puikiai. Vieni suspėjo per pamoką, kitiems prireikė ir kitos pamokos. Patys pasisiūlė nupiešti namuose po mažą piešinį, kad įtvirtintų linijos, taško, dėmės raiškos techniką. Mokiniai įgijo ir teorinių žinių, muziejuje pamatė autentiškos kūrybos kišenių.

Kadangi mokant dailės ir kitų dalykų ugdomos įvairios bendrosios kompetencijos, mokytojas, stebėdamas mokinių veiklą, gali įvertinti ne tik pažinimo, bet ir *mokėjimo mokytis* kompetencijos plėtotę dailės pamokose.

Mokiniai mokosi noriai, pasitikėdami savo jėgomis.

Pirmieji žingsniai	Einama teisinga kryptimi	Jau arti tikslo	Įgyjama kompetencija	Dar labiau tobulėjama
Domisi, kodėl reikia mokytis dailės, kur bus galima pritaikyti įgytas žinias ir gebėjimus.	Pasirenka patinkančias užduotis, stengiasi atlikti mokytojo pateiktas užduotis.	Ieško savitų dailės išraiškos priemonių panaudojimo būdų, konsultuojasi su mokytoju.	Noriai domisi menu ir kelia kūrybines idėjas, jas įgyvendina dailės priemonėmis, savarankiškai kuria, ieško darbo tobulinimo būdų.	Suranda tinkamų dailės raiškos būdų ir pristato savo kūrybos rezultatus kitiems, kuria noriai ir produktyviai.

Panevėžio Juozo Balčikonio gimnazijos dailės mokytojas Gintaras Grigas

Socialinės ir kūrybingumo kompetencijos vertinimo užduotis

Pamokos tema: gratažo piešinys „Miestas“

Temai skirta dvylika III gimnazijos klasės pamokų.

Numatoma veikla

Mokiniai nagrinėja ir atsirenka tinkamus pavyzdžius iš mokytojo parengtos vaizdinės dalomosios medžiagos „Viduramžių, renesanso, baroko ir klasicizmo architektūros elementai: bokštai, kolonos, kupolai“.

Pasirenka savo piešiniui miesto erdvės vaizdavimo centrinės, kampinės ar frontališios perspektyvos būdą.

Piešia linijinį piešinį, kuria šiltų ir šaltų spalvų dermę.

Parengia piešinio kompoziciją gratažo raižymui.

Taiso klaidas, svarsto teikiamus alternatyvius pasiūlymus.

Atlieka grafinį štrichavimą – kuria gratažą.

Mokinių dailės raiškos tarpinių rezultatų vertinimo kriterijai

1. Darbo pradžioje su mokiniais aptariami veiklos etapai, rodoma gratažo kūrybos pavyzdžių. Aiškinama, kad jau pradiniam kompozicijos kūrimo etape pasirinktas miesto perspektyvos vaizdavimo būdas gali lemti gratažo kūrybos rezultatą. Pasakoma, kad kompozicijoje turi būti panaudoti mažiausiai 3 *architektūriniai akcentai: bokštas, kolona, kupolas* ar įvairūs jų deriniai.

2. Pasirinkę *linijinę perspektyvą* mokiniai turi teisingai nupiešti kampinės arba centrinės perspektyvos piešinį ir įtikinamai perteikti tolstančių formų efektą, sukurti aukšto arba žemo horizonto įspūdį. Šį būdą siūloma rinktis gabesniesiems mokiniams.

3. Miesto erdvę mokiniai gali perteikti *frontališios perspektyvos* būdu. Kad atrodytų įtikinamai, miesto erdvę jie turėtų vaizduoti ne mažiau kaip 3 *planais* ir taikyti proporcingą dydžių kitimą ir aukštą horizontą.

4. *Linijinę perspektyvą* perteikę piešiniu, mokiniai jos įspūdį dar turi sustiprinti derindami šiltas ir šaltas spalvas. Šiame etape pabrėžiamas *dekoratyvusis atlikimo būdas*.

5. Parengtas gratažui piešinys dengiamas vašku, užtepami juodi dažai. Šiame etape labai svarbi atliekamo darbo *kokybė*. Nurodoma, kaip nuosekliai ir kantriai siekti gero tarpinio rezultato.

6. Gratažo kūrimo (raižymo) etape svarbiausia – *kūrybingumas*. Mokiniai gali rinktis tradicinius štrichavimo būdus arba improvizuoti, kurti tarsi kitą kompoziciją, „paveikslą paveiksle“.

Mokytojas, stebėdamas mokinių darbą, vertina *socialinius emocinius gebėjimus*.

Atlikdami kūrybinę užduotį „Miestas“, mokiniai visą laiką vienaip ar kitaip *perteikė ir reiškė savo nuostatas ir emocijas*. Jau pati linijinio piešinio kompozicija perteikė pozityvias ar negatyvias nuotaikas. Statiška (ramia), dinamiška (neramia) kompozicija mokiniai kūrė „miegančio“, „liūdinčio“ ar „grėsmingo“ miesto įspūdį. Spalvinis kompozicijos sprendimas, o vėliau gratažo štrichas tą pirminę nuotaiką arba sustiprindavo, arba kartais prislopindavo. Vėliau komentuodami savo baigtas kompozicijas mokiniai *įvardijo jose perteiktas emocijas*.

Nagrinėdami mokytojo pateiktą vaizdinę medžiagą ir atlikdami eskizus, mokiniai konsultavosi su mokytoju, kaip teisingai perteikti perspektyvą, *kūrybingai dirbo poromis*.

Bendradarbiauti buvo svarbu ypač tada, kai piešinį reikėjo rengti skutinėjimui, juodo akrilo dažais lygiu sluoksniu padengti A4 formato lapą. Mokinys turėjo mokėti ir *paprašyti reikiamos pagalbos*, ir pats ją suteikti.

Prieš užtepdamas juodais dažais popieriaus lapą mokinys turėjo jį tolygiai kokybiškai padengti vaško sluoksniu. Šis darbo etapas lemia viso darbo sėkmę ir kokybę, todėl turėtų būti atliekamas kuo labiau sukauptus dėmesį ir valią. *Be savitvardos ir tinkamos motyvacijos* tai padaryti neįmanoma. Tai svarbu ir baigiamajame kūrybos procese, kada skutinėdamas mokinys suteikia gratažo piešiniui norimą išraišką. Nepavykusį piešinį dar galima pakeisti skutinėjimu štrichu ar tiesiog „rašymu“.

Visos gratažo kūrybos metu mokytojas skatina mokinius pagyrimais, konsultuoja, ragina būti aktyviais kūrybinio proceso dalyviais: diskutuoti ir aptarti tarpinį rezultatą, drąsiai komentuoti galutinius savo ir kitų darbus. Darbai iškabinami klasės parodoje.

Originalūs ir įdomūs mokinių darbai eksponuojami mokyklos interjere ir gimnazijos interneto svetainėje www.jbgpuslapiai.lt skilties „Bendruomenė“ skyrelyje „Virtuali gimnazistų darbų galerija“.

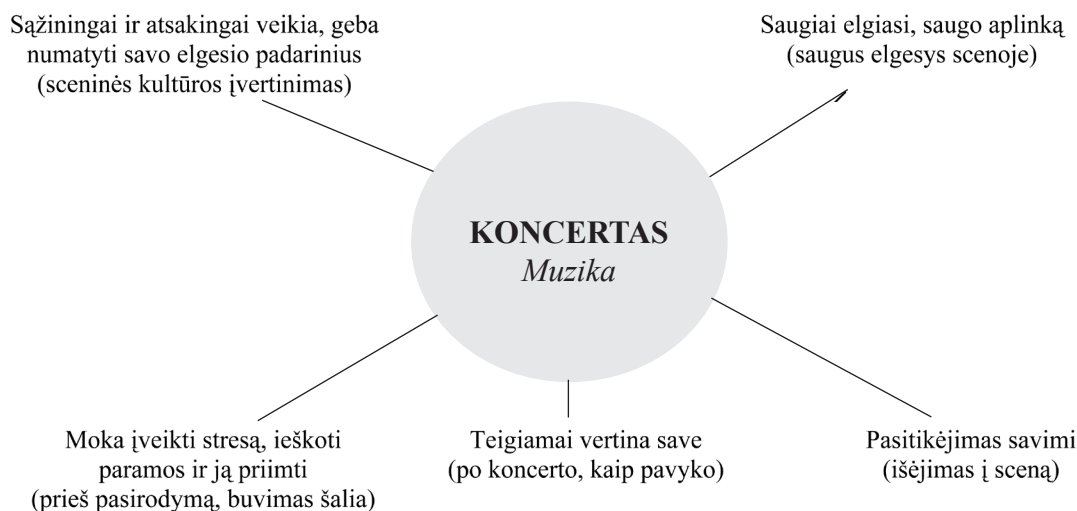
Vertinamas ir mokinių *iniciatyvumo ir kūrybingumo* kompetencijos svarbus gebėjimas:

Iniciatyviai ir kūrybingai veikti.

Pirmieji žingsniai	Einama teisinga kryptimi	Jau arti tikslo	Įgyjama kompetencija	Dar labiau tobulėjama
Stebi kitų darbą, mokytojo padedamas aptaria galimas kūrybos idėjas.	Savarankiškai atlieka kūrybines užduotis pagal pavyzdį.	Iškelia savąjį kūrinio idėją ir renkasi priemones jai įgyvendinti.	Įgyvendina kūrinio idėją iki užbaigto kūrinio.	Geba įvertinti savo ir kitų darbus, pasimokyti iš įgytos patirties.

Asmeninės kompetencijos ugdymo per muzikos pamokas užduotis

Rengdamasi pamokoms visada apgalvoju, kaip padaryti, kad veikla paveiktų mokinius emociškai. Tačiau emocinėms reakcijoms sukelti reikia mokytojo meistriškumo ir tam tikro mokinių nusiteikimo. Norint sulaukti iš mokinių emocinės reakcijos, būtina juos nuteikti, paruošti, sudominti būsima veikla.

Turbūt prieinamiausia mokiniams ir labiausiai puoselėjama iš visų muzikos veiklos sričių yra *dainavimas*. Dainuodami mokiniai jaučia malonumą, gali išreikšti savo išgyvenimus ir emocijas, atverti, išreikšti save, pajusti grožio ir gėrio vertybes.

Mūsų mokykloje vyksta daug renginių, koncertų, kuriuose vaikai noriai dalyvauja, – „Rudenėlio šventė“, kalėdiniai, prevenciniai renginiai ir kt. Prieš pasirodymą vyksta intensyvus darbas – repeticijos. Norėdami pasirodyti gražiai, atlikti dainas meniškai mokiniai turi įdėti daug darbo, išmokti tinkamai perteikti tempą, ritmą, dinamiką, garso spalvas, melodiją ir kt. Bendras muzikavimas mokinius sutelkia, ugdo jų aktyvumą, atsakingumą. Kartu dainuodami, ritmingai judėdami mokiniai pajunta bendrumo jausmą, suvokia esą visaverčiai grupės nariai, patiria kolektyvinio muzikavimo džiaugsmą – visa tai skatina jų emocinį ir asmeninį augimą.

Muzikos pamokose ir popamokinėje muzikinėje veikloje, kaip ir kitur, mokiniai nori būti įvertinti. Dažnas mokinys pats prieina paklausti, kaip jam sekasi, kokią pažangą jis padarė. Todėl ypač svarbus yra socialinis emocinis vertinimas, nes pažymys neatspindi mokinio padarytos pažangos ir emocinio nusiteikimo.

Mums svarbūs *asmeninės kompetencijos*, ugdomos per muzikos pamokas, pažangos vertinimo aspektai:

Pažinti save ir žinoti, ko siekia. Valdyti emocijas ir jausmus.

Pirmieji žingsniai	Einama teisinga kryptimi	Jau arti tikslo	Įgyjama kompetencija	Dar labiau tobulėjama
Dalyvauja kolektyvinėje muzikavimo veikloje.	Išsako savo išgyvenimus, patiriamus per kolektyvinį muzikavimą.	Dalyvaudamas muzikinio kolektyvo veikloje, pastebi savo muzikinių gebėjimų ypatybes.	Žino savo muzikinių gebėjimų lygį, pasirenka atitinkamą vaidmenį muzikiniame kolektyve.	Pritaiko įgytą patirtį savo muzikiniams gebėjimams tobulinti, ieško papildomų veiklos galimybių.

Ugdymo plėtotės centro metodininkė Žydrė Jautakytė

Į kompetencijų ugdymą orientuotų muzikos užduočių pavyzdžiai

Turiningos muzikos užduotys galėtų apimti kelias veiklos sritis, pavyzdžiui, kūrybą ir grojimą ar dainavimą ir pasirodymą, muzikos klausymąsi ir kūrybą, muzikos klausymąsi ir muzikos pažinimą socialinėje kultūrinėje aplinkoje ar pan. Kuriant užduotį ir vertinimo kriterijus įtraukiami ir bendrųjų kompetencijų aspektai, prie kurių ugdymo gali prisidėti konkreti užduotis. Taip užduotis tampa dar turiningesnė.

Žinoma, neišvengiamai turime atlikti ir siauras, labai konkrečias užduotis, kurios orientuotos į vieną ar kitą muzikinės kompetencijos aspektą. Siauros užduotys yra, pavyzdžiui, vokalinių pratimų atlikimas, muzikos kūrinio klausymasis ir nurodytų muzikos kalbos elementų atpažinimas jame, dainos ar instrumentinio kūrinio atlikimas siekiant tik tikslios intonacijos ir ritmo ar pan.

Toliau pateikiame keletą turiningų muzikos užduočių pavyzdžių.

1 užduotis. Akompanimento dainai „Pjoviau šieną“ kūrimas.

Veiklos sritis: muzikinė raiška (kūryba, grojimas, pasirodymas) (5–6 klasės).

Užduoties aprašas. Sukurkite 1–3 balsų akompanimentą dainos „Pjoviau šieną“ melodijai su keturių taktų instrumentine įžanga. Užduočiai atlikti reikalinga 7 mokinių grupė. Vienas mokinys gros melodiją, kiti – 1, 2 ar 3 balsų ritminį ar harmoninį akompanimentą.

Pirmiausia nustatykite dainos metrą ir perskaitykite ritmą. Susitarkite, kuris iš Jūsų gros melodiniu instrumentu (dūdele). Aptarę savo galimybes nuspręskite, kelių balsų ritminį ar harmoninį akompanimentą kursite. Pasirinkite instrumentus. Pagal instrumento galimybes susikurkite ir užrašykite savo balso natas, vartokite panašų į melodijos ritminį piešinį (pavyzdžiui, ketvirtinė su tašku, ketvirtinė ir aštuntinė, aštuntinė, pauzė ir dvi aštuntinės ar pan.). Parenkite savo kūrinio pristatymą klasei. Pakomentuokite, kaip pavyko kūrinį atlikti. Pakomentuokite savo kūrinio autentiškumą – ar jis kitoks, ar panašus į kitų grupių, kuo skiriasi; kuri iš kompozicijų labiausiai patiko, kodėl?

Nepamirškite užduoties vertinimo kriterijų: kartu pradėti ir užbaigti kūrinį; atliekant kūrinį girdėti solistą ir visiems groti vienodu tempu. Akompanimentas turi būti iki trijų balsų, visų balsų ritminis ir melodinis (jei yra) piešinys turi būti skirtingas ir atliktas tiksliai, kaip užrašyta. Melodija turi būti pagrota tikslia intonacija ir ritmiškai. Grojant taisyklingai kvėpuoti. Laikytis elgesio scenoje taisyklių.

Kompetencijų vertinimo aspektai

Muzikinė kompetencija: muzikavimas.

Nuostata: ugdytis kantrybę mokantis groti sudėtingesnį kūrinį.

Gebėjimai: kelių instrumentų ansamblyje tiksliai atlikti savo partiją. Girdėti save tarp kitų ir savo grojimu neužgožti melodijos. Viso kūrinio atlikimo metu girdėti solistą ir visiems groti vienodu tempu.

Žinios: žinoti ir pademonstruoti taisyklingo kvėpavimo ir garso išgavimo būdus. Išmanyti muzikos kalbos elementus.

Muzikinė kompetencija: kūryba

Nuostata: nekopijuoti kitų mokinių idėjų.

Gebėjimai: pagal pavyzdžius kurti įvairias muzikines struktūras.

Žinios ir supratimas: gerai išmanyti muzikos kalbos elementus. Nusakyti savo sėkmę ir sunkumus kuriant.

Bendrosios kompetencijos

Socialinė: konstruktyviai bendradarbiauja siekdamas bendro tikslo; kuria ir palaiko draugiškus santykius.

Iniciatyvumo ir kūrybingumo: aktyviai dalyvauja įgyvendinant naujas idėjas, įtraukia kitus. Geba numatyti alternatyvius problemų sprendimo būdus.

Mokėjimo mokytis: žino savo pakankamus ir tobulintinus gebėjimus, mokymosi pasirinkimo galimybes; geba apmąstyti mokymosi procesą ir rezultatus.

2 užduotis. Pasirengimas klasės koncertui.

Veiklos sritis: muzikinė raiška. Pasirodymas (7–8 klasės).

Užduoties aprašas. Prisimink, kokias dainas pastaruoju metu išmokome. Iš jų pasirink patikusią ir geriausiai atitinkančią Tavo vokalines galimybes. Parenk ją klasės koncertui, kuris įvyks po dviejų savaitių. Tau reikės numatyti, kiek laiko skirsi dainos interpretacijai apgalvoti ir repeticijoms. Sąsiuvinyje užsirašyk parengtą planėlį ir įrašyk komentarus, kaip sekėsi planą įgyvendinti.

Repetuodamas nepamiršk pasirodymo vertinimo kriterijų: atlikti dainą taisyklinga vokaline technika (kvėpavimas, garso formavimas, artikuliacija), tiksliai intonuojant ir ritmiškai, laikantis sceninio elgesio taisyklių, įtaigiai ir išraiškingai – taip, kad klasės draugams būtų suprantamas interpretacinis sumanymas.

Pasirenk apibūdinti savo vokalines galimybes ir paaiškinti, kodėl pasirinkai šią dainą. Pakomentuok interpretacinį sumanymą ir kaip pavyko jį atlikti. Paaiškink elgesio scenoje taisykles.

Kompetencijų vertinimo aspektai

Muzikinė kompetencija: muzikavimas.

Nuostata: vertinti įgytą muzikavimo patirtį, dalytis ja su kitais.

Gebėjimai: tiksliai intonuojant dainuoti išmoktas vienbalses dainas.

Žinios: išmanyti vokalinę techniką, scenos elgesio taisykles.

Bendrosios kompetencijos

Komunikavimo: padainuoti įtaigiai ir išraiškingai, kitiems suprantamai, laikantis scenos taisyklių (adresatas).

Mokėjimo mokytis: pasirinkti gebėjimus atitinkančią dainą, suplanuoti pasirengimą, stebėti, kaip sekasi, paaiškinti, kaip pavyko pasiekti išsikeltus tikslus.

Asmeninė: kryptingai siekti rezultato. Pasirinkti patinkančią dainą. Paaiškinti, kodėl pasirinko šią dainą.

3 užduotis. Diskusija aktuali problema klausimu: „Kokia muzikos reikšmė Lietuvos visuomenėje šiandien?“

Veiklos sritis: muzikos pažinimas socialinėje kultūrinėje aplinkoje (9–10 klasės).

Užduoties aprašas. Pasirenkite diskusijai klausimu: „Kokia muzikos reikšmė Lietuvos visuomenėje šiandien?“

Diskusija po dviejų savaitių. Diskusijos metu reikėtų panagrinėti šešis aspektus: Lietuvos akademinės muzikos situacija; pramoginės muzikos situacija; spauda; radijas ir televizija; koncertinės organizacijos; įrašų leidyba.

Pasiskirstykite į šešias grupes. Burtais pasiskirstykite grupėms probleminio klausimo aspektus. Iki kitos pamokos kiekvienas surinkite kuo daugiau informacijos. Pasiskirkite grupės vadovą, kuris parengs Jūsų grupės žinių pristatymą. Per pamoką skirsime 15 minučių surinktai informacijai apibendrinti ir įvertinti. Taip pat aptarsime diskusijos vertinimo kriterijus, pavyzdžiui: pristatymo informatyvumas, argumentų svarumas, diskutavimo kultūra, informacijos šaltiniai ir pan. Svarbu įvertinti savo ir kitų darbo indėlį grupėje, nusiteikimą dirbti kartu, siekti kuo geresnio bendro rezultato.

Diskusijos pabaigoje kelios minutės bus skirtos diskusijos apibendrinimui raštu parengti, todėl diskusijos metu turėtumėte pasižymėti svarbiausius, reikšmingiausius argumentus.

Aptarkite grupėse kiekvieno pasižymėtus argumentus ir išrinkite dažniausiai pasikartojančius.

Diskusijos rezultatas – visų grupių apibendrinimų sąvadas. Jo teksto, surinkto kompiuteriu ir padauginto, egzempliorių įsidėkite į savo aplankus.

Kompetencijų vertinimo aspektai

Muzikinė kompetencija: socialinių kultūrinių muzikos procesų pažinimas.

Paaiškina, kokią vietą visuomenės gyvenime užėmė muzika aptariamame laikotarpyje. Paaiškina muzikos reikšmę šiuolaikinėje visuomenėje ir sau. Apibūdindamas socialinę muzikos reikšmę remiasi savo patirtimi, istorijos ir geografijos žiniomis.

Bendrosios kompetencijos

Asmeninė: moka sutelkti jėgas siekdamas užsibrėžtų tikslų. Moka ieškoti paramos ir ją priimti. Sąžiningai ir atsakingai veikia.

Mokėjimo mokytis: geba planuoti ir apmąstyti mokymosi procesą ir rezultatus.

Socialinė: konstruktyviai bendradarbiauja siekdamas bendro tikslo, kuria ir palaiko draugiškus santykius.

Komunikavimo: siekia konstruktyvaus dialogo, atsakingai vartoja kalbą. Perduoda įvairaus pobūdžio pranešimus atsižvelgdamas į tikslą, adresatą, situaciją. Randa, kritiškai vertina, apibendrina informaciją ir tinkamai ją perteikia kitiems.

Pažinimo: domisi kultūrine aplinka, logiškai ir kritiškai mąsto, analizuoja ir sprendžia problemas, daro pagrįstas išvadas.

Klaipėdos „Ažuolyno“ gimnazijos teatro mokytoja Audra Lenkauskienė

Mokėjimo mokytis kompetencijos ugdymo renginys, skirtas Mokytojo dienai

Penkių teatro pamokų ciklo – projekto – tikslas: parengti Mokytojo dienas skirtą renginį.

Uždaviniai

Ugdyti mokinių kūrybinį mąstymą, žadinti jų savimone, skatinti saviraišką.

Ugdyti kultūrinę kompetenciją.

Plėsti mokinių meninį kultūrinį patyrimą.

Ugdyti pasitikėjimo savimi jausmą, atsakomybę už bendrą darbą.

Veiklos etapai

Scenarijaus kūrimas.

Režisūrinis renginio sumanymas.

Tekstų apie mokytojus kūrimas.

Užduočių diferencijavimas, individualizavimas (pristatymo skaidrių darymas, muzikos parinkimas, tekstų rašymas ir t. t.).

Programos parodymas.

Renginio aptarimas.

Laukiamas projekto rezultatas: Mokytojo dienai skirtas renginys.

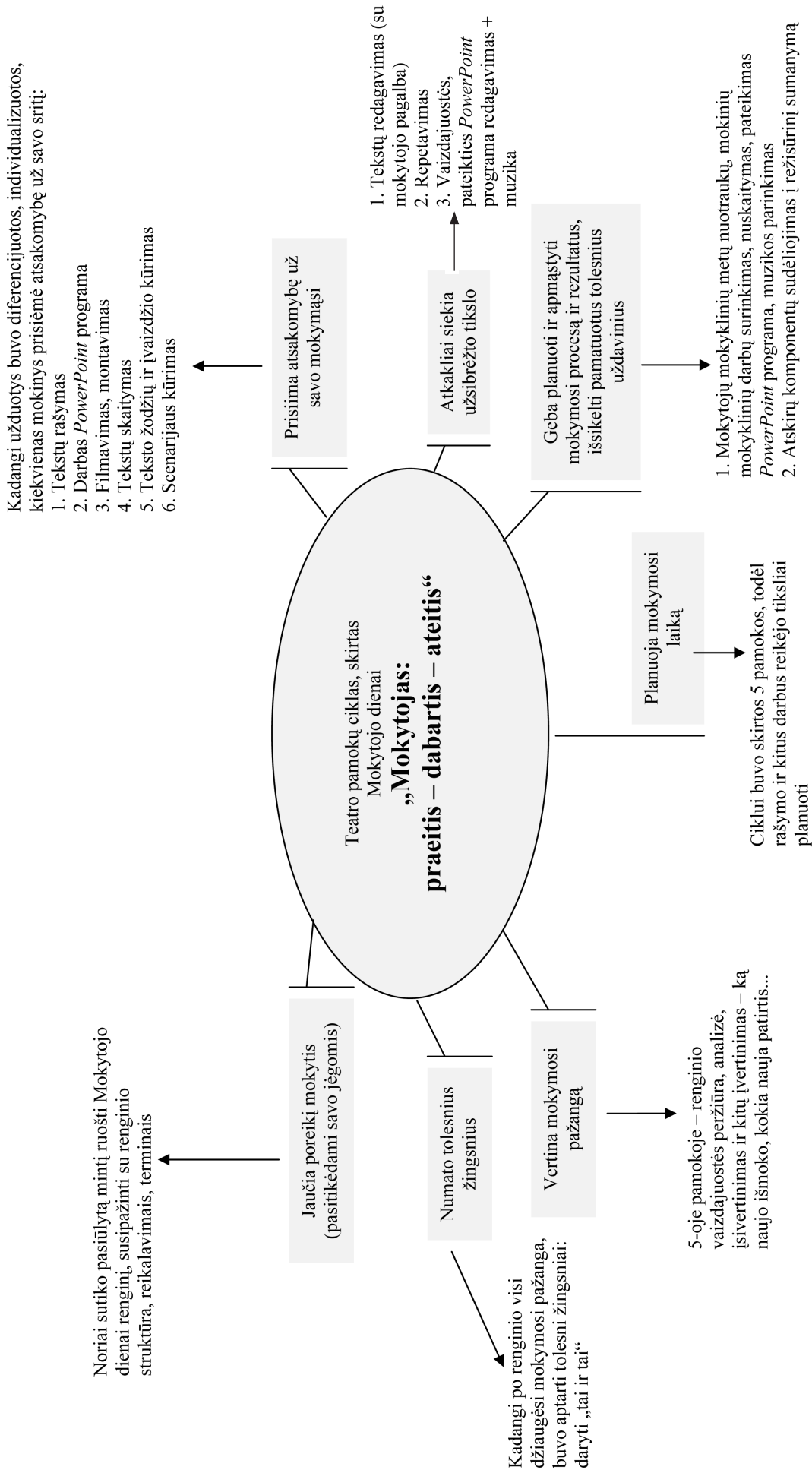
Darbo metodai: teorinės pamokos, individualus ir grupinis darbas, darbas kūrybinėse laboratorijose, filmavimas ir montavimas, pristatymo skaidrių kūrimas.

Vertinimas: vertinama baigiamojoje projekto aptarimo pamokoje.

Mokiniai įvertina save ir kitus.

Mokytojas vertina:

- mokinių veiklos tikslumą;
- įgūdžius, gebėjimus, žinias ir supratimą;
- minčių originalumą, kūrybingumą;
- mokymosi mokytis motyvaciją;
- grupinį ir individualų darbą.

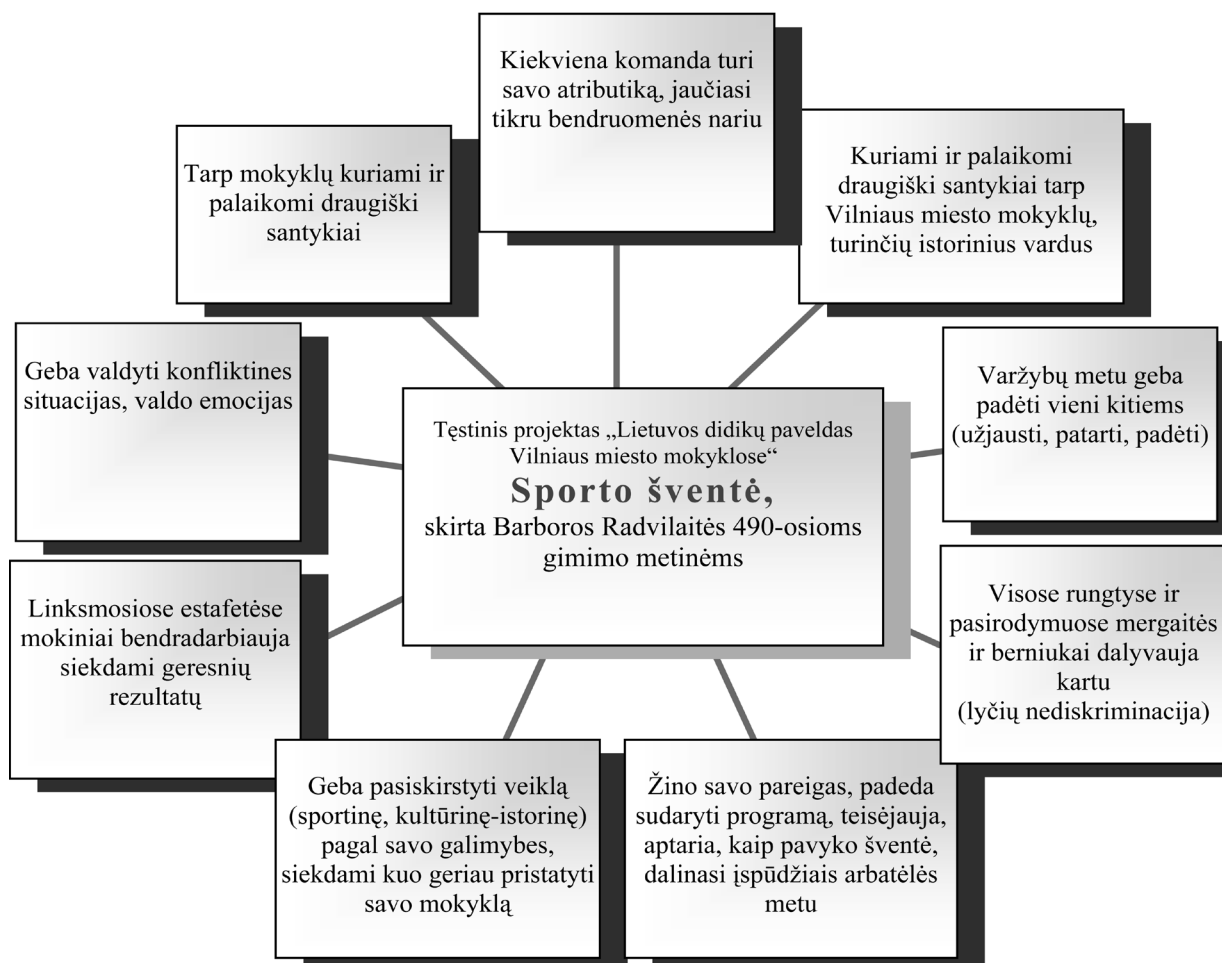
Šis projektas gali padėti mokytojui stebėti ir vertinti kitas bendrąsias kompetencijas, pavyzdžiui, *komunikavimo kompetencijos* raišką ir pažangą per teatro pamokas.

Kūrybingai mąsto, drąsiai kelia idėjas.

Pirmieji žingsniai	Einama teisinga kryptimi	Jau arti tikslo	Įgyjama kompetencija	Dar labiau tobulėjama
Diskusijose išsiaiškina, kas yra meninė įvykio idėja.	Bando kurti meninio įvykio idėjas.	Išsako kūrybines idėjas, kurios siejasi su jo asmenine ir menine patirtimi.	Siūlo įvairių kūrybinių idėjų konkrečiai meninei problemai spręsti.	Iš įvairiausių su meninės problemos sprendimu susijusių idėjų geba išrinkti originalias ir efektyviausias realizuojamas idėjas.

Vilniaus Barbaros Radvilaitės pagrindinės mokyklos kūno kultūros mokytoja Angelė Pugačiauskienė

Socialinės kompetencijos ugdymo renginys: Sporto šventė

Veiklos aprašymas. Kaip per sportinę veiklą mokyti vaikus realizuoti save gyvenime, gyventi darnoje su saviimi ir aplinkiniais? Ugdydamas jauną žmogų kūno kultūros mokytojas gali labai daug nuveikti. Įvairios varžybos, projektai ir pratybos daugumai vaikų yra labai patraukli veikla, kuri ugdo pasitikėjimą savo jėgomis, savo vertės pajautimą, žaidimų etikos, garbingo rungtyniavimo nuostatas, atsakomybę už save, savo draugą, savo komandą.

Mūsų mokykloje vyksta įvairių sporto šakų tarpkласinės varžybos, sporto šventės, taip pat dalyvaujame projektuose „Lietuvos didikų paveldas Vilniaus mokyklose“, „Sveika mokykla“ ir įvairiose tarpmokyklinėse varžybose. Prieš kiekvieną renginį vyksta didelis organizacinis darbas: mokiniai mokosi žinias pritaikyti gyvenime,

daug repetuoja ir treniruoja. Bendradarbiaudami vaikai tariasi tarpusavyje, bendrauja su mokytojais, mokosi gerbti vienas kito nuomonę, tarpusavio santykiai tampa šiltesni ir draugiški. Daugelis mokinių pirmą kartą gyvenime turi galimybę patirti garbę atstovauti savo mokyklai. Matome, kad vaikai tuo didžiuojasi, jie jaučiasi įvertinti, o pergalės džiaugsmas skatina jų kilnius jausmus ir vertybes. Na, o pralaimėję, žinoma, vaikai išgyvena, tačiau mes visada aptariame, kodėl taip atsitiko, ir išvengiame tai, kas buvo gerai (vykęs renginys, bendravimo ir judėjimo džiaugsmas, nauji draugai ir pan.). Pralaimėjimas taip pat skatina fiziškai tobulėti, todėl ir pamokoje vaikai būna daug aktyvesni, stengiasi įtraukti į veiklą ir klasės draugus.

Į tarpmokyklinės varžybas kviečiami dalyvauti fiziškai stiprūs ir aktyvūs mokiniai, nes nuo jų gali priklausyti pergalė. Tarpklasiniuose varžybose ir sporto šventėse dalyvauja visi norintys vaikai. Jie patys išsirenka kapitonus, komandas, sugalvoja joms pavadinimus ir labai noriai dalyvauja. Vaikai, kurie nepatenka į komandą, bet labai nori, kviečiami pagelbėti organizuojant ir vykdamas renginį, teisėjauja varžybose. Mergaitės ir berniukai domisi sveika gyvensena, saugiu elgesiu kasdieniame gyvenime, rūpinasi savo ir kitų sveikata, moka praktiškai pritaikyti turimas medicinos žinias, suteikia pirmąją pagalbą.

Projekte „Lietuvos didikų paveldas Vilniaus mokyklose“ dalyvauja ir sportiški, ir turintys meninių gebėjimų, ir besidomintys tautos istorija mokiniai. Rengdamiesi šventei vaikai rodo iniciatyvą ir kūrybingumą. Jie nori kuo geriau pristatyti savo mokyklą, todėl siūlo įdomių žaidimų, režisuoja spektaklius, integruojamos dorinio ugdymo, istorijos, muzikos, lietuvių kalbos žinios, todėl ypač svarbu susitelkti ir matyti bendrą tikslą ir norimus rezultatus.

Kūno kultūros vertinimo sistemai ypač svarbi mokytojo stebima socialinės kompetencijos pažanga. Toks vertinimas skiriasi nuo „tradicinio“ tuo, kad čia daug svarbesni mokinio socialiniai emociniai gebėjimai nei galutinis rezultatas skaičių lentelėje.

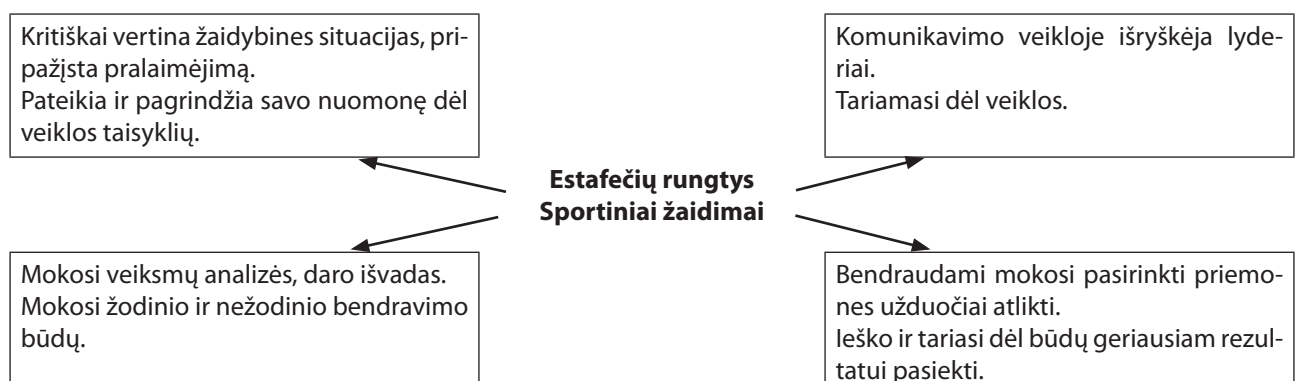
Vertinimas. Mums ypač svarbūs *socialinės kompetencijos* elementai – gebėjimai ir nuostatos.

Įvertina savo jėgas ir stengiasi tobulėti.

Pirmieji žingsniai	Einama teisinga kryptimi	Jau arti tikslo	Įgyjama kompetencija	Dar labiau tobulėjama
Atlikdamas fizinius pratimus įvertina savo galias.	Mokytojo padedamas ieško būdų savo fizinėms galioms tobulinti.	Įsitikina, kad atrado mėgstamą fizinio aktyvumo veiklą. Siekia gerinti savo rezultatus.	Moka save realizuoti pasirinktoje veikloje, dalyvauja varžybose, fizinio aktyvumo renginiuose.	Pritaiko savo sportinius gebėjimus ir už mokyklos ribų, plečia sportinių interesų ratą. Tęsia savo veiklą savarankiškai.

Komunikavimo kompetencijos ugdymas per kūno kultūros pamokas

Vienas iš konkrečių pavyzdžių, kaip ugdyti *komunikavimo kompetenciją* ir teigiamus emocinius santykius tarp mokinių – *estafėčių rungtys*. Vaikams tai – ne tik pramoga ir sveikos konkurencijos pamoka, bet ir komunikavimo gebėjimų ugdymas. Jie mokosi dirbti komandoje, būti atsakingi ne tik už save, bet ir už silpnesnį draugą. Mokiniai supranta, kad pergalę pasiekti įmanoma tik padedant kitam ir siekiant bendro komandos tikslo, o ne individualiai. Fiziškai stipresni vaikai, padėdami silpnesniems, didina šių pasitikėjimą savimi. Silpnesnieji vaikai pamato, kad irgi gali atlikti užduotį greitai ir gerai, o truputį pasistengę – padaryti dar geriau. O stipresnieji vaikai, pagelbėdami silpnesniesiems, ugdo toleranciją ir kantrybę. Bendradarbiaujant mažėja agresija ir skirtumas tarp fiziškai stiprių ir silpnų vaikų. Visa tai jiems padeda ir ateityje padės gražiai bendrauti.

Vertinimas. Šis projektas taip pat gali padėti mokytojui stebėti ir vertinti *mokėjimo mokyti* kompetencijos raišką.

Mokinys motyvuoja save sėkmingai mokytis – suvokia, kad svarbu sportuoti ir siekti užsibrėžtų tikslų.

Pirmieji žingsniai	Einama teisinga kryptimi	Jau arti tikslo	Įgyjama kompetencija	Dar labiau tobulėjama
Suvokia sporto naudą ir ieško sau priimtinių sportavimo būdų, informacijos apie įvairias sporto šakas, sveikatos stiprinimo būdus.	Mokytojo padedamas mokinys užsibrėžia, ką norėtų pasiekti sportuodamas, ir stengiasi siekti tikslo.	Analizuoja savo sportinius laimėjimus ir nesėkmes, konsultuodamasis su mokytoju siekia užsibrėžto tikslo.	Gerai jaučiasi atlikdamas pasirinktą sportinę veiklą, savarankiškai ją planuoja.	Tobulina įgytus sportinius gebėjimus, dalyvaudamas varžybose padeda komandos draugams.

Vilniaus Barboros Radvilaitės pagrindinės mokyklos pradinių klasių mokytoja Janina Juodvalkienė

Asmeninės, iniciatyvumo ir kūrybingumo kompetencijų ugdymas: Sveikatingumo diena

Trumpas renginio aprašymas

Tema Sveikatingumo diena 1–4 klasių mokiniams

Tikslas Suprasti sveikatingumo reikšmę, kelti sveikatingumo dienos idėjas ir kūrybingai jas įgyvendinti aktyviai veikiant.

Uždaviniai Skatinti dalyvauti varžybose visus pradinių klasių mokinius (sportinę klasių veiklą paskirstyti pagal mokinių polinkius, gebėjimus).

Išrinkti geriausias kiekvienos sportinės veiklos klasių komandas ir mokinius.

Organizuoti siurprizus: vėliavos pakėlimą per šventės atidarymą ir nuleidimą baigus šventę, visų mokinių košės valgymą valgykloje baigus šventę, vasaros svajonės rašymą, diplomų įteikimą geriausiai pasirodžiusiems.

Užtikrinti saugumą renginio metu.

Veikla Kiekviena klasė siūlo idėjas.

Idėjos kolektyviai aptariamoms, išrenkamos priimtinausias.

Mokiniai pasirenka norimas veiklas.

Aktyviai, kūrybingai veikia, improvizuoja.

Ugdoma dalyko kompetencija Gebėjimas judėti, būti fiziškai aktyviam, dalyvauti bendroje veikloje, kartu priimti sprendimus, įgyvendinti idėją, naudojantis tinkamomis priemonėmis, kryptingai veikti siekiant iškeltų tikslų, gebėti priimti ir suprasti žodinius ir nežodinius pranešimus.

Dalyviai Kiekvienos klasės komandos ir mokiniai, dalyvaujantys atskirose rungtyse.

Mokytojai, tėvai, svečiai, kiti mokiniai – stebėtojai.

Metodai Žaidimai: estafetės, kvadratas, „klasės“.

Šaškių turnyras.

Dviračių lenktynės.

Virvės traukimas.

Rankų lenkimo varžybos.

Grupiniai žaidimai.

Priemonės Švilpukai, stalai, šaškės, dviračiai, kėgliai, lankai, sportinis inventorių estafetėms, mikrofonas, magnetofonas, „klasėms“ žaisti subraižyta vieta, akmenukai, virvė, kamuoliai, vėliava (siūta šiai popietei), vokai su lapukais ir flomasteriai, diplomai.

Laukiama rezultatų Mokiniai norės būti fiziškai aktyvūs ir turiningai leisti laisvalaikį.

Didės jų pasitikėjimas savimi, fiziniais ir asmeniniais, kūrybiniais gebėjimais.

Mokiniai ugdysis fizinės saviraiškos ir judėjimo poreikį.

Remdamiesi įgyta patirtimi kels sau tolesnius sveikatingumo tikslus.

Vertinimo būdai Mokinių refleksija aptariant renginį, rašant rašinius, piešiant piešinius.

Dalyvavimo Pasiruošimas renginiui (aprasa).
Sveikatingumo Aktyvumas (noras dalyvauti sportinėje veikloje, laimėti).
dienoje vertini- Drausmė.
mo kriterijai Taisyklių laikymasis.
Draugiškumas, pagalba vienas kitam.
Bendravimas ir bendradarbiavimas.
Mokėjimas pralaimėti – kritiškai vertinti savo ir komandos veiklą.
Maksimalus kiekvieno mokinio gebėjimų atskleidimas (pasitikėjimas savimi, drąsa).

Šis renginys gali padėti mokytojui stebėti *asmeninės* kompetencijos raišką.

Rūpinasi savo ir kitų sveikata.

Pirmieji žingsniai	Einama teisinga kryptimi	Jau arti tikslo	Įgyjama kompetencija	Dar labiau tobulėjama
Išsiaiškina savo sveikatos būklę (sveikatos grupę).	Pradedama atkreipti dėmesį į savo sveikatos būklę ir fizines galimybes lygindamas save su kitais.	Domisi galimybėmis sveikiau gyventi, supranta neigiamą žalingų įpročių poveikį sveikatai ir aktyvaus judėjimo naudą.	Susiformuoja pagrindinius sveikos gyvensenos įgūdžius: sveikos mitybos, taisyklingo kvėpavimo, laikysenos, dienos režimo. Vengia žalingų įpročių.	Domisi ir plečia savo žinias apie sveiką gyvenseną, propaguoja sveiką gyvenimo būdą dalyvaudamas įvairiose sveikatingumo veiklose.

V. MOKYMOŠI VEIKLOS IR REZULTATŲ VERTINIMAS

MOKYTOJŲ IŠKELTOS PROBLEMOS

Sunku objektyviai įvertinti mokinius atlikus darbą. Trūksta objektyvumo, konkretumo.

Nesutampa atskirų mokytojų įvertinimai: vienas už tą patį atliktą mokinio darbą rašo vienokį pažymį, kitas – kitokį.

Svarbus dalykas vertinant – tai objektyvumas ir aiškūs kriterijai. Patikrinti ir įvertinti teorines mokinio žinias yra paprasčiau nei meninę raišką. Šioje srityje būtini aiškūs kriterijai.

Siūlantys nevertinti pažymiais ne visiškai teisingai suvokia dorinio ugdymo dalyko esmę ir turinį: kaip pagrindinis argumentas pateikiamas teiginys, kad „negalima vertinti pažiūrų“. Tačiau dorinio ugdymo pamokų metu suteikiamos žinios, ugdomi mąstymo ir kiti gebėjimai. Būtent šie pasiekimai atliekant konkrečias veiklas ir turėtų būti vertinami pažymiu.

Viena iš vertinimo problemų mokant muzikos yra muzikos klausymas ir suvokimas. Deja, apie tai, kas ir kaip turėtų būti vertinama, kaip mokiniai turėtų būti mokomi tai daryti, yra mažai informacijos, trūksta kūrybos ir muzikos veiklų vertinimo metodikos.

Įvertinti šokio veiklą yra sudėtinga: skiriasi vaikų įgimti gebėjimai, fizinės galimybės, kai kurie psichologiniai barjerai neleidžia atsipalaiduoti ir pajusti šokio ir judesio grožį. Taip pat skirtingas mokinių choreografijos praktinių ir teorinių žinių lygis.

Kaip vertinti mokinio veiklą ir pasiekimus, jei jis mieliau renkasi paprastus žaidimus, o fizinių pratimų tiesiog „kratosi“? Sudėtinga vertinti, jei dėl vienos ar kitos priežasties (per didelio svorio ar baimės) mokinys negali atlikti pratimo. Labai sudėtinga balais įvertinti kūno kultūros gebėjimus. Neturint geros mokymo bazės kyla problemų kai kurioms veikloms atlikti ir įvertinti.

Reikėtų patikslinti kūno kultūros normatyvus. Teoretikai nepakankamai pateikia testavimo ar kitų užduočių bei pratimų, grįstų nuoseklia metodika, vertinimui. Fizinės galios, pajėgumas ir gebėjimai yra išmatuojami nustatytais kriterijais: Eurofito testais, kūno kultūros ženklo normatyvais ir kt. Suprantama, kad mokiniams šie kriterijai turi būti taikomi remiantis vidutiniais rezultatų lentelėse nurodytais rezultatais, o ne aukšto fizinio pajėgumo rodikliais, kurie orientuoti į aukšto meistriškumo įvertinimą.

Neįteisintas vertinimas už aktyvumą, dalyvavimą pamokose.

Stokojama testų ir užduočių įvertinti sutrikusio intelekto vaikų gebėjimus.

Aptarkite ir padiskutuokite metodinėje grupėje:

- Kokioms mokinių veiklos sritims pagal Jūsų mokomojo dalyko bendrąją programą skirate daugiausia dėmesio?
- Kokius keliate tikslus mokiniams, atliekantiems šias mokymosi veiklas (pavyzdžiui, dalyvavimo diskusijose, esė rašymo, meninės raiškos: piešimo, dainavimo, muzikos klausymo, šokio, vaidinimo, sportinių žaidimų ir kt.), kurios lemia darbo kokybės vertinimą?

- Ar esate nustatę aiškius kriterijus, kuriuos taikote vertindami konkrečias mokinių veiklas ir rezultatus? Ar aptariate bendrus vertinimo kriterijus su kolegomis mokykloje ir mokiniais?
- Kokioms veikloms atlikti ir įvertinti Jūsų mokykloje reikalinga tinkama, specialiai pritaikyta aplinka?
- Ar tinka bendra vertinimo sistema visiems mokomiesiems dalykams, ar siūlote nustatyti individualią vertinimo sistemą ar skaičiavimo būdą, kuriuo bus vertinama aktyvi mokinių veikla Jūsų dalyko pamokose? Susipažinę su šiame skyriuje pateiktomis veiklos vertinimo rekomendacijomis aptarkite įvairias vertinimo sistemas.

Agnė Pinigienė

MOKINIŲ ATLIEKAMOS VEIKLOS VERTINIMAS

Veiklos (atlikimo) vertinimas – tai bet kuri vertinimo forma, kai vertinama mokinių veikla, kurios aktyvūs dalyviai yra mokiniai. Jie sukuria produktą norėdami parodyti savo mokymosi pasiekimų lygį. Šis vertinimo būdas naudojamas jau labai seniai.

Kokia veiklos vertinimo paskirtis?

Mokytojui, norinčiam paskatinti mokinių mokymąsi, reikia informacijos ne tik apie mokymosi procesą, bet ir duomenų apie mokinių atliktus darbus ar sukurtus produktus. Todėl mokytojai kaupia įvairių medžiagą (rašto darbus, piešinius, laboratorinius darbus, tyrimų analizę), taip pat renka duomenis apie mokinio gebėjimus viešai pateikti pranešimus, diskutuoti ir bendradarbiauti grupėje.

Mokymosi veiklos vertinimas dar gali būti vadinamas *alternatyviuoju*, arba *autentiškuoju*, vertinimu. Atliekamos veiklos vertinimo metodas buvo pasiūlytas taikyti kaip sudedamoji formaliojo vertinimo dalis. Šis vertinimo būdas rekomenduojamas mokiniams, kuriems sunkiai sekasi testai, kai reikia pasirinkti teisingą atsakymą iš kelių konkrečių atsakymų. Šis vertinimas įgalina mokinius parodyti savo pasiekimus alternatyviuoju būdu, t. y. pristatyti, kaip atliko užduotį individualiai ir savitai. Tai padeda mokiniams praktiškai taikyti žinias ir parodyti, ką jie geba padaryti ir kaip tai atlieka konkrečioje situacijoje. Juk esama skirtumo tarp aiškinimo, kaip vienas ar kitas veiksmas turėtų būti atliktas ir mokėjimo iš tiesų atlikti tam tikrą veiklą.

Vertinimo būdų lyginamoji lentelė

Vertinimo būdai	Testavimas	Esė, rašinys	Klausimai žodžiu	Veiklos vertinimas
<i>Tikslas</i>	Įgyti svarbiausių ir patikimų pagrindinių žinių.	Įvertinti mąstymo ir rašymo gebėjimus, supratimo struktūravimą.	Mokymosi metu įvertinti žinias ir supratimą.	Įvertinti gebėjimą taikyti žinias ir supratimą, atlikti tam tikrą veiklą.
<i>Mokinio veiksmai</i>	Skaityti, įvertinti, pasirinkti, žymėti.	Susisteminti, komponentuoti, sukurti, rašyti.	Atsakyti žodžiu.	Planuoti, konstruoti, originaliai kurti, dainuoti, piešti, šokti, pristatyti, sportuoti.
<i>Pranašumai</i>	Veiksmingumas: įvertinama daug mokinių – jų žinias iš konkretaus dalyko temos per trumpą testavimo laiką.	Galima nustatyti ir įvertinti sudėtingus pažintinius ir kalbos gebėjimus.	Vertinimas, integruotas į ugdymo procesą, susieja mokymą ir įvertinimą.	Praktinė reikšmė ir pagrįstumas: atliekami veiksmai vertinami pagal konkretų stebimą rezultatą.
<i>Įtaka mokinių mokymuisi</i>	Atkūrimas skatina įsiminti. Tinkamai sudarytas testas gali ugdyti mąstymo gebėjimus.	Esė rašymas padeda tobulinti mąstymo ir rašymo gebėjimus.	Klausimai skatina aktyviai dalyvauti pamokoje ir teikia greitą grįžtamąjį ryšį apie mokymosi veiksmingumą.	Veiklos vertinimas moko savarankiškai pritaikyti įvairius gebėjimus ir žinias sprendžiant aktualias problemas, ugdo meistriškumą.

Mokytojai daugiausia dėmesio skiria formaliajam, struktūruotam darbu ar rezultatui, kurį iš anksto planuoja pasiekti, padeda jį atlikti mokiniui ir formaliai jį įvertina. Tai gali būti daroma tiek įprastose pamokose, tiek netradicinėse ar projektinėse veiklose. Mokytojas organizuoja ir parengia tokias sąlygas, kuriose mokiniai turi demonstruoti, atlikti tam tikrus veiksmus, veiklą ar parodyti rezultatus. Toks mokymosi būdas leidžia kiekvienam mokiniui parodyti savo individualius arba išskirtinius gebėjimus ir juos įvertinti. Kiekvieno mokinio išskirtinumas yra matomas bendrame klasės kontekste.

Kuo ypatingi į veiklą orientuoti mokomieji dalykai?

Visos mokyklos siekia, kad mokiniai įgytų vadinamųjų raštingumo gebėjimų, pavyzdžiui, skaitymo, rašymo, kalbėjimo gimtąja ir užsienio kalba, skaičiavimo, IKT taikymo, kurie yra patys bendriausi vertinant kiekvienos klasės pasiekimus. Tačiau mokiniams svarbu įgyti ir praktinės veiklos gebėjimų, pradedant paprastais psichomotoriniais gebėjimais (kaip laikyti rašiklį, piešti, taisyklingai ir kantriai sėdėti pamokose) ir baigiant sudėtingesniais (kaip atlikti laboratorinį darbą, sportinius pratimus, projektus, kaip naudoti menines priemones, įrankius ir medžiagas, bendradarbiauti – tai yra ne mažiau svarbu mokyklos ugdymo praktikoje. Svarbus ir fizinis aktyvumas kūno kultūros pamokose.

Veiklos vertinimo metodas yra reikšmingas siekiant atkreipti pedagogų dėmesį į tai, kad mokykloje mokiniai turėtų įgyti *gebėjimų*, o ne vien tik *žinių*. Visa tai praktikoje įgyvendinama per konkrečias veiklas ir užduotis, pavyzdžiui, mokytojas, norėdamas mokinius supažindinti su dailės stiliais ir spalvų derinimu, pateikia mokiniams piešimo užduotį – įvairiai bandant maišyti ir derinti spalvas ir kt. Toks mokymo ir mokymosi būdas dar vadinamas demonstravimu veikiant ir šis metodas tampa vis populiariesnis.

Mokytojai taip pat vertina mokinių jausmus, vertybines nuostatas ir emocijas. Kai dorinio ugdymo mokytojai vertina mokinių bendradarbiavimą grupėje, etinį samprotavimą ar taisyklių laikymąsi, jie remiasi mokinių veiklos ir atliktų darbų stebėjimu. Šitaip renkami faktai apie mokinių motyvaciją, elgesį, gebėjimą dirbti individualiai ar poromis, savikontrolės lygį.

Kaip taikyti veiklos vertinimo metodiką?

Pavyzdžiui, sportinių šokių varžybose šokio gebėjimai vertinami pagal atliktą veiksmą. Kad įvertintų šokėjus tinkamai, teisėjams reikia ne tik žinoti sportinių šokių taisykles, vertinimo kriterijus (pavyzdžiui, laikysena, muzikalumas, ritmiškumas, kontaktas) ir šios sporto šakos sudėtingumą, bet ir turėti patirties stebint ir vertinant šokančias poras ant parketo daugelį kartų.

Sportinių šokių teisėjai naudoja vertinimo skalę nuo 1 iki 6. Jų vertinimo sistema labai sudėtinga, teisėjų komisijos nariai individualiai vertina kiekvieną šokėjų porą, skiria balus už kiekvieną šokį, kurių visuma yra atliekama vos per kelias minutes. Jie negali ilgai grožėtis šokiu, nes turi pastebėti ir įvertinti šokių aikštelėje 6–12 šokančių porų ir negali tartis tarpusavyje vertindami porą. Nepaisant to, pateikiami galutiniai įvertinimai ir jų balai mažai tesiskiria.

Remdamiesi šiuo pavyzdžiu galime išskirti keturis esminius formaliojo veiklos vertinimo bruožus:

1. Kiekviena veikla privalo turėti aiškų tikslą, kuris lemia atliktos veiklos vertinimą.
2. Nustatomi aiškūs kriterijai, kurie gali būti taikomi vertinant konkrečius mokinių veiksmus ar rezultatus.
3. Pasirūpinama tinkama aplinka veiksmui ar rezultatui pademonstruoti ir įvertinti.
4. Nustatoma vertinimo sistema ar skaičiavimo būdas, kuriuo bus įvertintas veiksmas.

1. Nustatyti vertinimo tikslą. Sportinių šokių varžybose svarbiausias tikslas yra išrinkti geriausiai pasirodžiusią porą. Panašus tikslas gali būti keliamas ir vertinant kai kurias mokymosi veiklas, pavyzdžiui, žaidimo ar viktorinos metu išrinkti laimėtoją, stipriausią komandą vertinant tai, kaip mokinys atitinka kiekvieną kriterijų, kurie visi kartu sudaro vientisą veiksmą, veiklą ar rezultatą. Šis laipsniškas *kriterijų taikymas paeiliui* padeda lengviau suvokti, paprasčiau išsiaiškinti mokinio atlikto darbo, veiklos stiprybes ir tobulintinas sritis.

Mokytojai naudoja šį veiklos vertinimą dėl daugelio tikslų: reitinguodami mokinius, ruošdami mokinių darbų aplankus, stebėdami mokinių mokymąsi, padėdami mokiniams atpažinti svarbius momentus atliekant veiksmą ar konkretų darbą, pateikdami konkrečių pavyzdžių, kai komentuoja mokinių darbą per tėvų susirinkimus. Tačiau labai svarbu, kad ir kokių tikslu būtų naudojamas šis vertinimas, nuo pat pradžių apibrėžti ir išsiaiškinti esminius vertinimo kriterijus ir įvertinimo būdus. Mokytojai turėtų pamąstyti planuodami mokinių veiklas – kokie tikslai bus keliami ir nepamiršti būtina suteikti grįžtamąjį ryšį mokiniams, kad šis veiklos vertinimas padėtų jiems nustatyti savo padarytą pažangą, tobulintinas sritis ir stiprybes, kelti tolesnius mokymosi uždavinius ir tobulėti.

2. Nustatyti veiklos vertinimo kriterijus. Veiklos kriterijai yra ypatinga forma, kuria sekdami mokiniai gebės atlikti užsibrėžtą darbą ar veiksmą. Jie yra sėkmingos veiklos vertinimo ašis, tačiau taip pat kelia nemažai keblumų.

Mokytojai gali būti linkę mąstyti apie bendruosius veiklos vertinimo kriterijus, pavyzdžiui, aiškumas, taisyklingumas, planuodami vertinti veiklą. Iš tiesų kiekviena veikla turėtų būti vertinama pagal konkrečius ir specialiuosius kriterijus, pritaikytus kiekvienam dalykui ir situacijai. Tokie kriterijai padės mokytojui susikoncentruoti į konkrečią veiklą ir ją įvertinti kuo objektyviau ir teisingiau. Reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad vertinimo kriterijai būtų orientuoti į svarbiausius veiklos aspektus.

Nustatydamas veiklos vertinimo kriterijus mokytojas pirmiausia turėtų nuspręsti: ar bus stebimas ir vertinamas procesas, ar rezultatas. Kriterijai turėtų būti taikomi nuosekliai: pavyzdžiui, pradinių klasių mokytoja nusprendė ir vertino abu dalykus – ir procesą, ir galutinį rezultatą. Ji mokė rašyti. Taigi pradėjo vertinti tai, kaip mokinys laiko rašiklį, sąsiuvinį, kaip rašo raides ir baigė tuo, kad vertino jau atliktą darbą – parašytą tekstą.

Kiekvienas mokytojas sudaro savo kriterijus, tačiau būtų gerai susitarti giminiškų dalykų ir bendrų ugdymo sričių mokytojams taikyti bendrus kriterijus, kurie būtų jiems svarbūs ir aiškūs mokiniams. Mokytojų sudarytus kriterijus beveik visada galima suskaidyti į dar smulkesnius, tačiau labai ilgi sąrašai tampa neveiksmingi. Patariama sudaryti 6–12 kriterijų sąrašą. Prieš taikant visiems mokiniams kriterijai turėtų būti tikrinami asmeniškai ar dirbant su maža mokinių grupe. Siekiant išsiaiškinti kriterijų sudarymo ir stebėjimo ypatumus reikėtų suskaidyti visą veiklą ar darbą į mažesnius žingsnelius. Pateikiame teksto rašymo vertinimo kriterijų pavyzdį:

- pirmasis sakinytis atitrauktas nuo krašto;
- pavadinimas perteikia pagrindinę teksto idėją;
- idėja išlaikoma kuriant visą tekstą;
- sakiniai rašomi nuosekliai ir mintys dėstomos logiškai;
- mokinys vartoja jo amžiui tinkamą žodyną;
- sakiniai užbaigti;
- vietovardžiai, vardai ir pirmieji sakinio žodžiai rašomi didžiąja raide;
- tekste padarytos ne daugiau kaip trys gramatikos klaidos;
- išvados logiškai seka viena kita;
- rašysena įskaitoma.

Svarbu, kad formuluojami kriterijai būtų aiškūs mokytojui ir jo mokiniams. Pateikiame keletą veiklos vertinimo kriterijų taikymo rekomendacijų:

1. *Pasirinkite veiklą ar rezultatą, kurį vertinsite, ir atlikite jį arba įsivaizduokite, kad jį atliekate. Pamąstykite, kokia eilės tvarka tai darysite? Kokie bus jūsų žingsniai?*
2. *Surašykite svarbius veiklos ar rezultato aspektus. Kokie yra svarbiausi jo bruožai, kad galėtumėte sėkmingai atlikti užduotį?*
3. *Pasistenkite apsiriboti nedideliu kriterijų skaičiumi – nuo 6 iki 12. Neužmirškite, kad daug kriterijų tik apsunkins jūsų darbą.*
4. *Jei įmanoma, pristatykite kolegų būreliui savo kriterijus, kad jie galėtų juos įvertinti prieš pateikiant mokiniams.*
5. *Būkite tikslus nustatydamas veiklos kriterijus.*
6. *Nevartokite sudėtingų žodžių, kurie užgožtų veiklos kriterijaus reikšmę.*
7. *Kriterijus surašykite eilės tvarka nuo pirmojo iki paskutinio pagal tai, kaip bus atliekama konkreti veikla.*
8. *Galite paieškoti jau paruoštų kriterijų sąrašo prieš kurdamas savo.*

3. Pasirūpinti tinkama aplinka stebėti ir vertinti mokinių veiklą ir rezultatus. Pasirinkdamas aplinką mokytojas gali rinktis veiklai ar darbui natūralią, artimą aplinką arba sukurti dirbtinai kontroliuojamą aplinką. Galima įterpti veiklą į įprastą klasės darbą arba skirti tam atskirą laiką. Svarbu, kad specialiai konkrečiai veiklai skirtas laikas ar renginys per ilgai neužtruktų ir netrukdytų įprasto mokymosi proceso.

4. Sukurti apibrėžtos veiklos į(si)vertinimo sistemą. Paskutinis, bet ne mažiau svarbus žingsnis yra įvertinimas. Sistema gali būti *holistinė*, kuri taikoma visiems vienodai (pavyzdžiui, pažymiai dešimtbalėje sistemoje) arba *analitinė* (individualizuota), kur kiekvienas yra vertinamas analizuojant konkrečią individualią mokinio veiklą nelyginant su kitų pasiekimais.

Dažniausiai vertintoju būna vienas mokytojas, tačiau jeigu organizuojamas atskiras renginys, galima pasiūlyti nepriklausomą stebėtoją ar visą komisiją.

Lengviau fiksuoti mokinių veiklą, ją prisiminti ir objektyviau įvertinti padės nuotraukos, filmuota medžiaga, parodos, dienoraščiai ir kiti darbai raštu.

Kokios gali būti veiklos vertinimo sistemos formos

Asmeniniai užrašai

Jie nėra labai plačiai naudojami, tačiau tai yra ypatingi užrašai, kuriuose mokytojas (ir mokinys) užsirašo savo asmenines pastabas apie padarytą pažangą atliekant tam tikras veiklas. Taip pat galima rašyti įvertinimus. Dažniausiai tokie užrašai būna skirti kai kuriems renginiams ar įvykiams vertinti. Jų, kaip ir kitų rašytinių šaltinių, rinkimas yra duomenų bazė apie mokinio pasiekimus.

Pasiekimų knygelė, kriterijų sąrašas

Tai surašytas veiklos atlikimo kriterijų sąrašas. Jei mokinio atlikta veikla atitinka kriterijų sąrašą, prie kiekvieno iš kriterijų yra pažymima, pavyzdžiui, varnelė, pliusas ir pan. Toks sąrašas gerai atspindi vaiko pasiekimus ir yra diagnostinis.

Reitingo skalė

Ji panaši į kontrolinius sąrašus, bet dažnai turi balų sistemą, kuria remiantis žymima mokinio pažanga. Dažniausiai naudojamos skaitmeninė, grafinė ir aprašomoji skalės.

Skaitmeninėje rašomi pažymiai, kurie nusako mokinio pasiekimus. Kuo pažymys didesnis, tuo mokinio pasiekimai aukštesni, ir atvirksčiai. (Beje, JAV ši sistema taikoma atvirksčiniu būdu: didesnis balas reiškia mažesnius pasiekimus.)

Grafinėje skalėje pateikta kokia nors nesudėtinga schema ar lentelė, kurios kiekvienoje grafoje parašyta po vieną ar du žodžius, pavyzdžiui, *visada, dažnai, kartais, niekada*. Apibrauktas ar kitaip pažymėtas žodis atitinka mokinio pasiekimus.

Aprašomojoje skalėje jau galima rasti platesnį veiklos ar produkto aprašymą ir mokytojams reikia tik sutartu ženklu pažymėti, kuri eilutė tinkamai aprašo vieno ar kito mokinio veiklos rezultatus.

Nerekomenduojama apkrauti veiklos vertinimo įvairiomis skalėmis, bet geriau naudoti vieną sistemą, mokytojui ir mokiniams priimtinesiaią.

Rubrikos

Rubrikos – tai aiškių nuorodų, ko tikimasi iš mokinio, ir kriterijų, kaip pasiekti vieną ar kitą tikslą, rinkinys. Jos padeda mokytojui ir mokiniui suvokti, kas svarbu mokantis vieno ar kito dalyko, skyriaus, temos ar veiklos. Rubrikos taip pat apibūdina pasiekimus, nurodo lygį, kuriame mokinys galės atsidurti atlikęs veiklą ir pasiekęs rezultatą. Jos dažniausiai taikomos akademiniam darbui ir yra pateiktos dalykų bendrosiose programose vertinimo lentelėmis. Rubrika greičiau nurodo, ką mokiniai turėtų išmokyti, negu kaip mokytis. Rubrika pateikia kriterijus skirtingiems mokymosi lygiams, kurie dažnai būna aprašomieji, rečiau – skaitmeniniai.

Kaip ir visos veiklos vertinimo formos, taip ir rubrikos yra grindžiamos aiškiais ir nuosekliais veiklos atlikimo kriterijais. Rubrikos sudaromos atsižvelgiant į veiklos kriterijus, kurie kokybiškai apibūdina įvairius mokinio atliekamų veiksmus. Tai gali būti, pavyzdžiui, tokia sistema: *patenkinamas, pagrindinis, aukštesnysis lygis*.

Taip pat gali būti kuriamos bendros rubrikos, kurios taikomos įvertinti daugybę skirtingų procesų ir rezultatų. Mokytojas gali diferencijuoti mokinius pagal skirtingus gebėjimų lygius, remdamasis laipsniavimo rubrikomis įvairiems mokinių veiksams ar veikloms įvertinti. Laipsniavimo rubrikos gali turėti nuo dviejų iki šešių lygių, bet dažniausiai būna trijų arba penkių. Nerekomenduojama taikyti daugiau nei šešių lygių sistemą, nes tai apsukintų mokytojo darbą ir būtų nepatrauklu mokiniams.

Taikydamas rubrikas mokytojas turėtų supažindinti mokinius su visais kriterijais, kuriais ta rubrika remiasi ir pagal kuriuos bus vertinama kiekvieno mokinio konkreti veikla. Labai svarbu vaikams paaiškinti, ką reiškia *gerai atliktas darbas* ir ką reiškia *nepatenkinamas darbas*. Mokytojui svarbu turėti kiekvieno kriterijaus aprašus, kad prireikus galėtų juos pateikti mokiniams ir jų tėvams.

Mokytojams nereikėtų užmiršti, kad, siekiant išmokyti gerai naudotis rubrikomis, prireikia nemažai laiko ir įgūdžių. Sudaryti jų struktūrą reikia kruopščiai pasirengus. Pradedantiesiems taikyti šį būdą siūloma sudaryti rubrikas iš 3–4 kriterijų ir 2–3 laipsniavimo lygių. Aptariant su mokiniams svarbu paaiškinti, kas yra veiklos vertinimo rubrika, kodėl ji taikoma, kaip ji padės mokytis ir įsivertinti mokinių pasiekimų lygį. Taikant tokią sistemą prireiks kantrybės, nes tiek mokytojui, tiek mokiniams reikės ne vieną kartą pakartoti tą pačią procedūrą, kad visiems rubrikos vertinimo instrumentas taptų aiškus.

Mokinių darbų aplankai. Daug svarbios vertinimui informacijos apie klasės veiklą kaupiama mokinių darbų aplankuose. Aplanką sudaro keletas ar daugiau į vieną vietą sudėtų mokinio darbų. Juose renkama medžiaga tiesiogiai atspindi mokinio veiklą ir padarytą pažangą. Aplankai padeda mokytojui:

- parodyti tipinius mokinių darbus;
- rodyti mokinio pažangą ir tobulesnį veiklos atlikimą per tam tikrą laiką;
- skatinti mokinius vertinti ir branginti savo darbus;
- užtikrinti nuolatinį vertinimą mokiniui mokantis;
- teikti diagnostinę informaciją apie mokinių darbus;
- nustatyti klasės mokymo plano tinkamumą;
- komentuoti mokinių sėkmę ir sunkumus tėvų susitikimuose;
- pabrėžti proceso ir rezultatų svarbą mokymosi procese;
- parodyti mokiniams ryšį tarp jų atliekamų veiksmų ir rezultatų;
- pateikti konkrečių ir įvairių mokinių darbų pavyzdžių;
- pajvairinti dalykų pasiekimų vertinimą;
- supažindinti kitus mokytojus su jau atliktais mokinių darbais.

Kadangi aplankai yra veiklos vertinimo forma, jiems taip pat svarbūs keturi minėti šio vertinimo bruožai.

Aplanko tikslas. Pagrindinis jo tikslas – vertinti, grupuoti, parodyti ir nustatyti mokinių individualius pasiekimus atliekant konkrečią veiklą.

Veiklos kriterijai. Jie yra reikalingi norint įvertinti kiekvieną mokinį atskirai ir kartu matyti visos klasės lygį. Kriterijai aplankams nustatomi taip pat, kaip buvo minėta. Mokiniais patinka rinkti medžiagą į aplankus, nes tai savotiška kolekcija, kurią mokiniai visada gali pavartyti. Labai svarbu mokytojui jau iš anksto informuoti mokinius, kokius darbus bus galima dėti į aplanką ir kokių nereikės. Taip pat svarbu parašyti datą, kada aplankas pradėtas rinkti. Bendrą aplanką gali rinkti net keli įvairių dalykų mokytojai kartu su mokiniu. Aplanko vertinimo kriterijai turėtų būti tokie patys kaip visos vertinimo sistemos.

Aplinka. Ji labai svarbi, nes aplankams rinkti ir laikyti reikia nemažai vietos. Ta vieta turėtų būti saugi, tačiau prieinama. Kaupimo ir laikymo taisyklės turėtų būti aiškios mokiniams ir jų tėvams, visi turi būti apie jas informuoti. Sukaupti aplanką prireiks laiko ir organizuotumo. Mokiniai turėtų pasirūpinti tokiomis priemonėmis, kaip segtuvai, vokai, popierius, lipnioji juosta, spalvoti žymekliai ir pan.

Aplanko darbų sumavimas. Tai procesas, kuris taip pat užima laiko: kaupiami atskiri mokinių darbai įvertinami kiekvienas atskirai, paskui iš atskirų dalių vertinamas visas aplankas.

Kaip užtikrinti veiklos vertinimo pagrįstumą ir patikimumą?

Labai svarbu, kad įvertinimas būtų pagrįstas ir patikimas, nes jis parodo mokinių mokymosi rezultatus. Mokinio vertinimas yra ilgas ir sudėtingas procesas. Svarbu, kad mokytojas teisingai suprastų ir įvertintų kiekvieno mokinio atliktą darbą. Tai sudėtinga, nes mokinių darbai yra skirtingi.

Vertinimo duomenys turėtų būti fiksuojami atsakingai, mokytojas turėtų stengtis išsiaiškinti kilusius mokiniams neaiškumus ir viską užfiksuoti applanke. Vertinimas turi būti skaidrus ir objektyvus, jam neturi daryti įtakos atsitiktinės nuotaikos, mokinių spontaniškas elgesys ar emocijos.

Veiklos vertinimo pagrįstumas gali būti įrodytas pateikiant vertinimo kriterijus, paaiškinant, kuo remiantis jie suskirstyti į atitinkamo sudėtingumo lygius, saugant mokinių veiklos vertinimo raštiškus įrašus, patikrinus ir nustačius, ar pašaliniai veiksniai negalėjo kaip nors paveikti mokinių vertinimo.

Patikimumas gali būti įrodytas pateikiant įvairias vertinimo pastabas ar tikrinant, kiek šios pastabos yra teisingos vertinant mokinio veiklą, produktą ar aplanką, pasikvietus kolegas mokytojus, specialistus ar stebėtojus ir taikant tuos pačius vertinimo kriterijus.

Siekiant įrodyti veiklos (atlikimo) vertinimo pagrįstumą ir patikimumą, reikėtų:

- žinoti šio vertinimo tikslą ir paaiškinti jį mokiniams veiklos pradžioje;
- mokyti mokinius patiems taikyti vertinimo kriterijus praktiškai vertinant bendraklasių ir savo atliktą veiklą;
- kriterijus aiškiai apibrėžti, kad jie būtų suprantami pirmiausia mokiniui, o ne mokytojui;
- kriterijų sudėtingumo lygis turėtų būti pritaikytas mokiniams;
- kriterijų neturėtų būti per daug;
- reikėtų stengtis surinkti bent dalį rašto ir kitų darbų, kad būtų lengviau įvertinti mokinių darbus objektyviai;
- veiklos vertinimas turėtų būti vienodai teisingas visiems mokiniams.

Versta ir parengta pagal Peter W. Airasian knygą *Classroom Assessment: Concepts and Applications / Performance Assessments*. New York, 2005.

DORINIO UGDYMOŠI VEIKLOS VERTINIMAS

Parengė projekto dalyvių etikos mokytojų grupė

Siūloma apsvarstyti ir taikyti šiuos etikos mokymosi veiklų vertinimo kriterijus.

Diskusija

1. Gebėjimas aiškiai išsakyti savo nuomonę ir ją argumentuoti.
2. Minčių dėstymo nuoseklumas.
3. Gebėjimas išklausti kito nuomonę.
4. Tolerancija kito nuomonei.
5. Aktyvumas.
6. Kalbos kultūra.

7. Gebėjimas nenukrypti nuo temos.
8. Gebėjimas laikytis esminių diskusijos taisyklių:
 - 8.1. kalbėti po vieną;
 - 8.2. laikytis laiko limitu;
 - 8.3. leisti pasisakyti visiems;
 - 8.4. kontroliuoti emocijas.
9. Diskusijos apibendrinimas ir pristatymas.

Pastaba: 5 kriterijų atitikimas vertinamas teigiamai – „įskaityta“.

Filmo analizė

1. Gebėjimas koncentruoti dėmesį.
2. Gebėjimas įvertinti problemą, pagrindinę mintį.
3. Gebėjimas pateikti sprendimus.
4. Gebėjimas įžvelgti priežastinius ryšius.
5. Gebėjimas įžvelgti pritaikomumą realiame gyvenime.
6. Minčių raiška ir kultūra.

Interviu

1. Aiškūs, suprantami, atitinkantys temą mokinių suformuluoti klausimai.
2. Gebėjimas mandagiai, ramiai užduoti klausimus, išklaudyti, fiksuoti informaciją, padėkoti.
3. Gebėjimas aiškiai, sklandžiai ir įdomiai pristatyti darbą.
4. Logiškai aiškus apibendrinimas.
5. Refleksija ir prasmingos išvados.

Vilniaus Martyno Mažvydo pagrindinės mokyklos etikos mokytoja Nijolė Pelakauskienė

Žaidimas etikos pamokoje

Užduotis-žaidimas „Empatija“

Šio žaidimo tikslas – padėti mokiniams suprasti ir atsiminti, ką reiškia sąvoka *empatija* (gebėjimas įsijausti ir emociškai atsakyti į kito žmogaus išgyvenimus).

Pastatoma kėdė – kaip atskaitos taškas. Mokinių paprašau pamąstyti, kaip jie jaučiasi šią akimirką. Vienas mokinys išeina iš klasės. Kiti sustoja nuo kėdės tam tikru atstumu. Atstumas iki kėdės rodo jų savijautą – kuo mažesnis, tuo savijauta geresnė. Atsisėdęs ant kėdės mokinys jaučiasi geriausiai, atsistojęs tolimiausiame kampe – blogiausiai. Mokiniai susėda į savo vietas, o vaikas, kuris buvo už durų, atėjęs į klasę, bando sustatyti vaikus, kaip jie buvo sustoję (atspėti jų savijautą). Tada pakelia rankas tie vaikai, kurių savijautą atspėjo. Galima netgi apskaičiuoti mokinio empatiškumą procentais. Vaikai atsistoja į tas vietas, kurias buvo pasirinkę.

Vertinimas

Jeigu dauguma vaikų iš tikrųjų jaučiasi blogiau, negu manė mokinys, kurio empatiškumas buvo tiriamas, pagiriu, kad jo požiūris į aplinkinius yra optimistinis. Mokinys taip pat pagiriamas už drąsą, pasitikėjimą savimi, kad nustatė, kaip jaučiasi pakankamai didelis mokinių skaičius. Paklausiu, ar sunku buvo atlikti šią užduotį. Aptariame, kad nustatyti visų savijautą praktiškai yra neįmanoma. Padėkoju visiems už dalyvavimą žaidime.

Atliekant šią užduotį, paprastai sukuriama jauki mokymosi aplinka, mokiniai turi progos pagalvoti apie save ir kitus. Pagerėja mokinių nuotaika, atsiranda daugiau norinčiųjų nusistatyti savo empatiškumą. Žaidimas padeda suprasti, kaip vaikai jaučiasi per etikos pamokas.

Mažeikių rajono Sedos Vytauto Mačernio gimnazijos pradinių klasių mokytoja Gražina Vainutienė

Socialinės ir kūrybinės veiklos vertinimas

4 klasė

Veiklos tema (1): „Gerumo ašotėlis“

Uždaviniai:

- atpažinti ir valdyti emocijas;
- rūpintis kitais;
- priimti gerus sprendimus;
- elgtis etiškai ir atsakingai;
- išvengti neigiamo elgesio.

Diskusija. Interaktyviame pokalbyje su vaikais kalbamės, kaip vaikai elgiasi įvairiose situacijose, kaip jie valdo savo nuotaikas, suvokia savo ir kitų jausmus ir emocijas, koks vaikų elgesys būtų skatintinas.

Seku pasaką:

Kartą vienoje tolimoje šalyje gyveno žmogeliukai, kurių pilveliai buvo ne paprasti, o stikliniai ąsotėliai. Jiems gimus į šiuos ąsotėlius buvo įpilama tyro kaip krištolas vandens. Padarius gerą darbą į ąsotėlį teksteldavo švarus lašas, o pasielgus netinkamai, ąsotėlio vandenį sudrumsdavo drumzlinas lašas. Kiekvienas tos šalies žmogeliukas stengėsi padėti vienas kitam, daug šypsojosi, kalbėjo malonius, nuoširdžius žodžius, darė gerus darbus. Jų ąsotėlių vanduo buvo tyras ir jie jautėsi laimingi. Vienas tos šalies berniukas buvo labai piktas. Jis pyko ant savo bendraamžių už tai, kad jie šypso, padeda vienas kitam. Vanduo jo ąsotėlyje kiekvieną dieną darėsi vis drumzlinesnis. Berniukas net susirgo. Šalies žmonės ėmė slaugyti berniuką, šypsotis jam, kalbėti malonius, mandagius žodžius. Ėmė šypsotis ir berniukas, dėkoti už rūpestį, pagalbą. Pamažu jo ąsotėlis prisipildė tyrų lašelių ir vanduo jame tapo skaidrus. Berniukas pasveiko ir tapo laimingiausiu šios šalies gyventoju.

Aptariame su mokiniais pasaką ir nusprendžiame, kad pildysime savo „gerumo ąsotėlį“. Kiekvienas mokinys gauna lapą su nupieštu ąsočiu. Tinkamai pasielgus klijuojamas geltonas mažas lipdukas, o netinkamai – raudonas.

Numatomi kriterijai:

- padedu klasės draugui;
- padedu mokytojui;
- globoju paukšteliu (lesinu prie mokyklos įrengtoje lesyklėlėje);
- perskaičiau knygą;
- elgiuosi pavyzdžiai pamokų metu;
- gražiai elgiuosi pertraukų metu;
- taikiai sprendžiu konfliktines situacijas;
- dalyvauju klasės ir mokyklos organizuojamuose renginiuose.

Vykdomo laikas: Advento laikotarpis.

Apibendrinimas. Mokiniai visą adventą „pildo ąsotėlius“. Tinkamai pasielgęs, kiekvienas gali įsiklijuoti geltoną lipduką arba išimti raudonos spalvos lipduką (jei jį turi).

Veiklos vertinimas. Kalėdų šventės metu Kalėdų senelio padėka – apdovanojimas.

Sėkmės kriterijai:

Mokiniai:

- geba įsivertinti save;
- artimesni, šiltesni tarpusavio santykiai;
- užjaučia ir rūpinasi silpnesniais, mažesniais.

Stebėtos nesėkmės:

- įsiklijuodamas raudonus lipdukus vaikas jaučiasi nesmagiai;
- veikla, daroma ilgesnį laiką, pabosta.

Veiklos tema (2): Kepame pyragą

Klasės situacija

Bendraudama su ugdytiniais pastebėjau, kad berniukams iškyla daugiau bendravimo keblumų ir jų kasdienės buitinės veiklos įgūdžiai yra silpnesni negu mergaičių.

Pokalbis-diskusija. Su berniukais kalbame, kad mokomės ne vien iš vadovėlių, pratybų, enciklopedijų, interneto, bet ir semiamės patirties iš mūsų aplinkos. Sutartu laiku kviečiu berniukus į savo namus kepti pyrago. Pasiskirstome, kas atsineš ar nupirks reikalingų produktų. Mokytojai stebint berniukai viską atliks patys.

Sėkmės kriterijai:**Vertinamas:**

- atsakingumas (atsinešti reikalingi produktai);
- gebėjimas bendradarbiauti;
- darbiniai įgūdžiai;
- tinkamas elgesys svečiuose;
- saugus elgesys virtuvėje, su buitinais prietaisais;
- pradėto darbo užbaigimas iki galo;
- higienos įgūdžiai;
- mitybos etiketas.

Stebėtos nesėkmės:

- ilgesnė ir kruopštumo reikalaujanti darbo trukmė neleidžia išlaikyti dėmesio;
- nenoras sutvarkyti darbo vietą.

Vilniaus Martyno Mažvydo pagrindinės mokyklos tikybos mokytoja Gaiva Skurdenienė

Žaidimas „Slaptas draugas“, arba „Angelas sargas“

Kiekvienas mokinyš ištraukia kortelę su klasės draugo vardu. Keletą savaičių mokiniai turi stebėti draugą, kurio vardą išsitraukė, ir slapčia džiuginti jį gerais darbais. Žaidimo pabaigoje mokiniai turi nurodyti, kas buvo jo Angelu sargu, kas juo rūpinosi. Šio žaidimo emocinis ir socialinis vertinimas – tai nuostaba tuo slaptu draugu, kuris kelias savaites sugebėjo džiuginti stebimą draugą.

Žaidimas-viktorina

Manau, kad žinių ir įgūdžių tikrinimas ne testais, bet naudojant žaidybines viktorinos formas suteikia mokiniams gerų emocijų ir sustiprina motyvaciją mokytis. Viktorinos pabaigoje apdovanojami geriausiai pasirodę mokiniai.

Integruotas projektas

Mokykloje vyko integruotas muzikos, dailės ir dorinio ugdymo Adventui skirtas renginys, kuriame buvo kuriama gera socialinė ir emocinė viso mokyklos kolektyvo nuotaika.

Vyresniųjų klasių mokiniai per dailės pamokas kūrė plakatus, skirtus Adventui paminėti („Romumo dekalogas“, Advento kalendoriai), kuriais buvo skatinami tiek mokiniai, tiek mokytojai prasmingai praleisti Adventą.

Į projektą įsitraukė ir mokinių taryba, mokiniams ir mokytojams dalydama prasmingas sentencijas. Pradinukų klasėse vyresnieji mokiniai uždegė Advento žvakutes, mažesnieji gavo užduotį kiekvieną savaitę atlikti po gerą darbą: padėti tėveliams, klausyti mokytojos, bendrauti su seneliais ir pan. Vėliau darbai buvo įvertinti mokytojų paskatinamaisiais lipdukais bei vyresniųjų mokinių pagyrimais. Užduotis padėjo sukurti gerą atmosferą ne tik mokykloje, bet ir už jos ribų.

Muzikos mokytojai, įsitraukdami į projekto renginius, kūrė puikią nuotaiką prieš pamokas ir pertraukų metu, kai vaikai giedojo kalėdines ir adventines giesmes. Tai padėjo skleisti geras emocijas ir nuotaiką visoje mokyklos bendruomenėje.

Šis projektas vykdomas jau trečius metus. Jis puikiai padeda ugdyti emocinį ir socialinį intelektą.

Kazlų Rūdos pagrindinės mokyklos „Elma“ tikybos mokytoja Gedutė Jakubauskienė

Mokinių veiklos ir pasiekimų sąsiuviniai

Aukštesniųjų klasių mokiniams teikiamas Sutvirtinimo Sakramentas, todėl 5–10 klasėse vertinimui naudoju Šventosios Dvasios simbolį – ugnies liepsnelės formos balandį. Vertinimas labai paprastas. Kiekvienos pamokos pradžioje patikrinu, ar mokiniai turi sąsiuvinius. Užpildau specialiai tam skirtą lentelę: jeigu mokinyš sąsiuvinį turi – vertinu pliusu, jeigu neturi – minusu. Surinktų dešimt pliusų – viena liepsnelė. Vienas minusas panaikina vieną pliusą. Pamokos pabaigoje užpildau lentelę. Aktyvus, darbštus, drausmingas mokinyš vertina-

mas pliusu, o nedrausmingas, tinginiaujantis, pamokoje nedalyvaujantis – minusu. Dešimt pliusų – liepsnelė, o minusai naikina pliusus. Taip pat liepsnelės mokiniai gauna ir už tvarkingą sąsiuvinį ir konkrečius darbus: kūrybinio darbo atlikimą, teisingai atliktą testą, įdomų rašinėį ar referatą. Penkios liepsnelės – pusmečio įskaita, dešimt liepsnelių – metinė įskaita. Liepsnelės klijuoju į mokinio sąsiuvinį konkrečiai parašydama, už ką ji gauta, datą, kada gauta, ir pasirašydama. Šis vertinimo metodas yra labai paprastas, mokiniams suprantamas ir, kiek teko pastebėti, – priimtinas. Jį taikant daugiau mokinių pasiruošia pamokai, jie aktyvesni pamokoje, noriau atlieka gaunamas užduotis, daugiau pastangų įdeda atlikdami konkretų darbą. Aš vertinu siekdama padidinti mokinių motyvaciją. Mano vertinimo metodas leidžia pastebėti ir apdovanoti mokinius už svarbias savybes, kurias sunku objektyviai išmatuoti.

Veiklos vertinimas simboliais tikybos pamokose

Pamokų tema: „Kodėl man reikalinga šeima?“ 2 klasė (3 pamokos)

Vertinimo tikslas: Padėti mokiniams suprasti Dievo veikimą mokinių šeimų gyvenimuose ir įvertinti jų darbą pamokose.

Mokymo metodai	Mokymosi uždaviniai	Mokymosi veiklos	Vertinimo kriterijai	Vertinimo būdai
Pokalbis	Dalydamiesi patirtimi mokiniai papasakos apie savo šeimas ir kaip jaučiasi jose, išskirs paprastus ir ypatingus šeimos gyvenimo įvykius.	Mokytoja su mokiniais kalbasi apie jų šeimas. Ieškoma atsakymo į klausimus: Kodėl žmogui reikalinga šeima? Kokie yra kasdieniai šeimų įvykiai? Kokie yra ypatingieji įvykiai šeimose?	<i>Ar išsamiai</i> papasakojo apie šeimoje švenčiamas šventes. <i>Ar rišliai</i> dėsto mintis. <i>Ar moka sklandžiai</i> papasakoti apie savo šeimą. <i>Ar išvardija paprastas ir ypatingas</i> šeimos šventes.	Vertinama mokykloje įprastu vertinimu – pelėdžiukais. Naudojamas iš detalių sudedamas pelėdžiuko atvaizdas. Mokinys, gavęs vieną pelėdžiuko detalę, žino, kad yra atsiskaitęs.
Individuali užduotis	Kurdami „Šeimos knygelę“ išvardys savo šeimos ypatingus įvykius ir ieškos Dievo dovanų buvimo ženklų savo šeimoje.	Mokiniai kuria „Šeimos knygeles“ piešdami savo šeimas, jose švenčiamas šventes. Užrašo ir iliustruoja ypatingus įvykius savo šeimose.	<i>Ar knygelėje atspindi Dievo veikimas</i> šeimoje? <i>Ar gražūs, spalvingi</i> piešiniai? <i>Ar knygelė tvarkinga?</i> <i>Ar nupiešė keletą</i> savo šeimos ypatingų įvykių, susiedami juos su Dievo veikimu savo šeimoje?	Mokinys, gavęs antrą pelėdžiuko detalę, žino, kad yra atsiskaitęs už kūrybinę užduotį.
Bendra malda	Užrašydami maldelę ir meldamiesi mokysis dėkoti Dievui už savo šeimą.	Bendroje maldoje kreipiasi į Dievą dėkodami už savo šeimas ir artimiausius žmones, jų meilę ir rūpestį.	<i>Ar nuoširdžiai</i> meldėsi? <i>Ar meldėsi visi kartu?</i> <i>Ar meldėsi susikaupę?</i> <i>Ar mokėjo maldos žodžius?</i>	Mokinys, gavęs trečią pelėdžiuko detalę, žino, kad yra atsiskaitęs už bendrą maldą.
Šeimos knygelių pristatymas	Pristatydami savo sukurtas knygeles mokysis pasakoti apie savo šeimas ir išklausti kitus.	Mokiniai pristato klasei savo knygeles, papasakodami bent apie vieną svarbų šeimos gyvenimo įvykį ar šventę.	<i>Ar sklandžiai</i> pasakojo? <i>Ar įdomiai</i> pasakojo? <i>Ar pasakodami išvardijo bent keletą</i> svarbiausių šeimos įvykių ar švenčių? <i>Ar skyrė paprastas ir liturgines</i> šventes?	Mokinys, gavęs ketvirtą pelėdžiuko detalę, žino, kad yra atsiskaitęs už „Šeimos knygelių“ pristatymą. Surinkęs visas keturias detales, jis sudėlioja pelėdžiuką, kuris įklijuojamas į pelėdžiukų knygelę.

Pamokų tema: „Kas yra liturginiai metai?“ 3 klasė (2 pamokos)

Vertinimo tikslas: Padėti mokiniams pažinti svarbiausius liturginių metų bruožus ir įvertinti jų darbą pamokose.

Mokymo metodai	Mokymosi uždaviniai	Mokymosi veiklos	Vertinimo kriterijai	Vertinimo būdai
Pokalbis	Mokiniai bendraudami su mokytoja ir vienas kitu aptars metų suskirstymą.	Pokalbis apie metų suskirstymą, t. y. mokslo metai, kalendoriniai metai. Kada jie prasideda, kada pasibaigia, kokie yra metų laikai, kokie galėtų būti metų laikų simboliai? Aptariant pabrėžiama, kad metai turi pradžią ir pabaigą ir juose minimi ypatingi įvykiai.	Ar išvardijo kalendorinių metų laikus ir mėnesius? Ar žinojo, koku mėnesiu prasideda ir baigiasi liturginiai metai? Ar išvardijo keletą išskirtinių metų švenčių?	Vertinama iš detalių sudėliojant Advento vainiką. Keturios vainiko žvakės – keturios detalės. Mokinys, gavęs vieną Advento vainiko žvakę, žino, kad yra atsiskaitęs už metų suskirstymo pažinimą.
„Minčių lietus“	Dalydamiesi patirtimi paaiškinti, kokias žino religines šventes.	Vaikai atsako į klausimą: „Kokias žinau religines šventes?“ Atsakymus surašo į lapelius ir vėliau, aiškiantis liturginį kalendorių, sudėlioja šventes į atitinkamus liturginius laikotarpius.	Ar visas Lietuvoje švenčiamas pagrindines liturgines šventes užrašė ant lapelių? Ar užrašė tik liturgines, ar ir valstybines šventes?	Mokinys, gavęs antrą Advento vainiko žvakę, žino, kad yra atsiskaitęs už „Minčių lietus“ ir religinių švenčių pažinimą.
Individuali užduotis	Klausydami aiškinimo ir atlikdami individualų darbą savais žodžiais nusakys, kas yra liturginiai metai.	Mokiniai piešia svarbiausias religines šventes ir jų simbolius (šie simboliai taip pat papuoš liturginį kalendorių).	Ar nupieštas simbolis atitinka liturginę šventę? Ar suprantamai pavaizdavo religinius simbolius? Ar visų svarbiausių švenčių simbolius pavaizdavo?	Mokinys, gavęs trečią Advento vainiko žvakę, žino, kad yra atsiskaitęs už individualią užduotį.
Kūrybinis vaikų darbas	Pildydami liturginį kalendorių apibendrins ir susistemins žinias apie liturginius laikotarpius ir šventes.	Mokiniai dėlioja liturginio kalendoriaus ratą mokytojai aiškinant, kada liturginiai metai prasideda, kada baigiasi, kiek tęsiasi, kokias šventes žymi, kokios laikotarpių spalvos yra kalendoriuje. Sudėliojami vaikų piešti paveikslėliai ir simboliai, atspindintys vieną ar kitą šventę.	Ar teisingai parinko ir sudėliojo kalendoriuje liturginių laikotarpių spalvas? Ar liturginis kalendorius atitinka jam keliamus reikalavimus?	Mokinys, gavęs ketvirtą Advento vainiko žvakę, žino, kad yra atsiskaitęs už kūrybinį darbą. Surinkęs keturias žvakes, jis sudėlioja Advento vainiką ir jas uždega laukdamas Kalėdų šventės.

Kauno Tado Ivanausko vidurinės mokyklos tikybos mokytoja Erika Vidmantienė

Vertinimo praktikos metodai

1. Mokiniai žiūri vaizdajuostę

Tema: Kasdienybė ir stebuklai. Stebuklus daro tik Dievas

1 klasės mokiniams išaiškinu *stebuklo* sąvoką, supažindinu su Jėzaus ypatinga galia daryti stebuklus, parodau filmą „Jėzus vaikams“.

Vertinimas. Mokiniamis paaiškinu, kad žiūrėdami vaizdo filmą įsidėmėtų pagrindinius Jėzaus padarytus stebuklus (jų yra penki). Vėliau užduodu klausimų, aktyviausiems parašau pagyrimus į pasiekimų knygelę ir įklijuoju lipduką, o likusius pagiriu žodžiu. Toks metodas labai naudingas, nes gaunu atsaką apie mokinių suvokimą, gebėjimą išrinkti svarbiausius dalykus, taip pateikta informacija gali pereiti į ilgalaikę atmintį, todėl vaizdinė medžiaga padeda geriau įsiminti naują pamoką.

Šį metodą taikau ir aukštesnėse, pavyzdžiui, 7–9 klasėse, jis pasitvirtina, nes geriau „vieną kartą pamatyti, negu šimtą kartų išgirsti“.

2. „Dūzgiančios“ grupės

Tema: „Tiesa padarys Jus laisvus“

Mokiniai suskirstomi į nedideles grupes, tuomet išdalijami lapeliai su klausimais (pavyzdžiui, „Kodėl žmonės meluoja?“ „Kokiais atvejais žmonės meluoja siekdami sau naudos?“ „Koks melas gali būti pateisinamas?“ „Kas sunkiau: sakyti tiesą, ar meluoti?“ ir kt.). Tuomet kiekvienos grupės paeiliui paprašau pateikti savo atsakymus (atsakinėja arba grupės savanoris, gali pasisakyti ir visi grupės nariai, arba paskirtas mokinys). Šis metodas mokiniamis patiko, nes jiems nereikėjo rašyti (ko mokiniai labai nemėgsta), buvo skatinami pasitarti su draugu, rasti bendrą sprendimą, mokėti komentuoti atliktą darbą visai klasei, garsiai reikšti mintis.

Vertinimas mokinių aktyvumas atliekant užduotį, atsakymų originalumas ir brandumas. Visiems atliksiams užduotį įrašoma „įskaityta“ į dienyną. Šis metodas labai patiko devintos klasės mokiniams.

3. Teksto dėliojimas eilės tvarka

Tema: „Žmogaus samprata religijoje ir filosofijoje“

Filosofinį tekstą sukarpau į 12 dalių (pastraipų). Mokiniamis reikia perskaityti lapelius, nusakyti kiekvienos pastraipos pagrindinę mintį ir sudėti dalis į vientisą prasmingą tekstą. Jis garsiai perskaitomas. Stebėtinais veiksmingas metodas, nes mokiniai turi tikslą ne tik tekstą tinkamai sudėti, bet ir suvokti pagrindinę jo mintį. Taip gaunu grįžtamąjį ryšį, įsitikinu, kad mokiniai perskaitė ir suprato padalytą medžiagą.

Vertinimas: už atliktą darbą mokiniai gauna po vieną plusą. Surinkus du, rašoma „įskaityta“ į dienyną. Šis metodas labai patinka 11–12 klasių mokiniams.

DAILĖS VEIKLŲ VERTINIMAS

Kazlų Rūdos „Elma“ pagrindinės mokyklos pradinių klasių mokytoja Asta Ališauskienė

Visuomeninė kūrybinė veikla: „Tūkstantmečio paukščiai“

Tikslas. 2009 metais Lietuvos vardo tūkstantmečiui paminėti mokykloje buvo nutarta organizuoti akciją „Tūkstantmečio paukščiai“. Projekto veiklos tikslas – pasveikinti Kazlų Rūdos bendruomenę Lietuvos vardo paminėjimo tūkstantmečio proga.

Uždaviniai.

Padaryti tūkstantį paukščių, užrašant mokyklos vardą „Elma“ ir savo vardą.

Surengti 1 000 paukščių šventę mokyklos kieme.

Padaryti puokštes ir jas papuošti paukščiais.

Prieš Velykas apsilankyti įvairiose Kazlų Rūdos įmonėse, įstaigose ir padovanoti jų darbuotojams puokštes.

Išdalyti paukščius Kazlų Rūdos žmonėms (ypač ligoninėje, poliklinikoje, senelių namuose).

Dalyviai. 1–8 klasių mokiniai, mokytojai, vyresni ikimokyklinukai (mokykloje yra 2 ikimokyklinio ugdymo grupės). Į darbą įsitraukė ir kai kurie tėvai.

Vertinimo kriterijai darant paukščius.

- Kokybiškas kirpimas, lankstymas, klijavimas.
- Spalvų derinimas.

Vertintojai. Šią veiklą vertino ne tik draugai, mokytojai, tačiau ir daugelis Kazlų Rūdos gyventojų ar svečių, kuriems pateko paukštis (ant paukščio buvo užrašytas mokinio vardas).

Veiklos eiga.

Per dailės ir technologijų pamokas buvo lankstomi ir karpomi įvairiaspalviai paukščiai. Nuolat vyko įsivertinimas ir vertinimas: paukščiai turi būti gražūs, nes jie pasklis po visą Kazlų Rūdą. Entuziazmas ir darbo motyvacija buvo tokia didelė, kad paukščių padarėme ne tūkstantį, o kur kas daugiau. Nutarėme daryti antrą tūkstantį, kad Lietuvos vardas skambėtų labai ilgai.

Įspūdingai atrodė paukščiai, iš klasių „išskridę“ į mokyklos kiemą. Džiaugėmės atliktu darbu ir ruošėmės tolesnei veiklai.

Netrukus mokyklos salė pasipuošė padarytomis puokštėmis ir „sugrįžusiais“ paukščiais.

Prasidėjo antrasis veiklos etapas: lankymasis ligoninėje, poliklinikoje, senelių namuose, bibliotekoje ir kitoje Kazlų Rūdos įstaigose ir įmonėse. Žmonių šypsena, padėkos, nuostaba, kartais ir džiaugsmo ašaros, galimybė suteikti džiaugsmą kitiems žmonėms – geriausias įvertinimas mokyklos bendruomenei.

Naujų iššūkių priėmimas.

Baigiantis mūsų veiklai išgirdome apie Lietuvoje organizuojamą pilietinę akciją „Vilties paukščiai“. Patirties turėjome, ne visi linkėjimai bei svajonės dar buvo išsakyti, tad nutarėme jau kartu su kitais Lietuvos mokiniais daryti naujus paukščius.

Reikšmė.

- Mokėjimas pritaikyti žinias konkrečioje veikloje.
- Gebėjimas bendrauti ir bendradarbiauti su įvairiais žmonėmis.
- Gebėjimas suprasti ir parodyti empatiją (ypač ligoninėje, senelių namuose).
- Teigiamas žmonių (net ir nepažįstamų) vertinimas skatina pasitikėjimą savo jėgomis, savivertės augimą.
- Galutinio tikslo žinojimas didina atsakingumą.
- Galimybė išbandyti save įvairiose veiklose. Vieniems geriau sekėsi daryti paukščius, prisidėti prie akcijos organizavimo, kitiems – bendrauti su žmonėmis.
- Atvirumas naujoms idėjoms.

Vilniaus Martyno Mažvydo pagrindinės mokyklos pavaduotoja ugdymui Rima Tuinylaitė

Dailės veiklos ir pasiekimų vertinimas

Vertinimas – tai sėkmės kriterijai, siejami su pamokos uždaviniais, stebėjimas, kaip mokiniai atlieka užduotis, mokymosi rezultatų patikrinimas ir aptarimas, kaip pasiekti mokymosi uždaviniai.

Mokinių įgyjamos žinios, įgūdžiai ir gebėjimai dailės bendrojoje programoje aprašomi pagal veiklos sritis, tačiau ugdymo procese (pamokoje, mokinių veikloje) šios sritys integruotos. Neieškant šių veiklos sričių glaudžių sąlyčio taškų, atsiranda viena nuo kitos atskirtos veiklos: retkarčiais įterpiama vadinamųjų „teorinių“ pamokų ir meninės raiškos užsiėmimų, užimančių didesnę ugdymo proceso dalį. Vyraujant raiškos procesui, dailės suvokimo gebėjimams įvertinti apsiribojama atsitiktiniais testais.

Dailės bendrojoje programoje kiekvienam dvejų metų koncentrui lentelėje pateikiami apibendrinti *patenkimo, pagrindinio ir aukštesniojo pasiekimų lygių požymių aprašai*. Vertinami visų dailės ugdymo sričių pasiekimai: dailės raiškos; dailės raiškos ir dailės kūrinių stebėjimo, interpretavimo ir vertinimo, dailės reiškinių pažinimo socialinėje kultūrinėje aplinkoje. Nuostatų raiška integruota į visų trijų pasiekimų lygių aprašus. Vertinimo metu surenkama informacija apie tai, ką mokiniai jau žino ir geba, ko jie dar nežino ir negali padaryti, kas juos domina, kokią jie turi mokymosi patirtį, kokie mokymosi stiliai jiems geriausiai tinka. Vertinimo informacija naudojama sprendžiant, kaip mokytis toliau – planuoti pamokas visai klasei, atsižvelgti į skirtingus klasės mokinius ir numatyti ugdymo turinio diferencijavimą ir individualizavimą.

Dailės ugdymo *procesu taikomi visi vertinimo būdai: diagnostinis, formuojamasis, apibendrinamasis*. Mokiniai, prieš atlikdami užduotis, supažindinami su vertinimo kriterijais. Vertinimo informacija renkama šiais būdais: formaliu ir neformaliu stebėjimu, renkant mokinių darbų pavyzdžius, organizuojant mokinių darbų parodėles (dažniausiai užbaigus užduotį ar pamokų ciklą) ir jų aptarimus, vertinant jų rezultatus ir aptariant su mokiniais, ką jie išmoko, ko norėtų mokytis ateityje. Pateikiant vertinimo informaciją akcentuojama ne klaidos ar nesėkmės, o tai, kokią pažangą padarė mokiniai.

Į vertinimo informacijos kaupimą gali būti įtraukiami ir mokiniai. Su jais reikėtų susitarti, kokius balus (pažymius) ir už kokias veiklas (užduotis) jie galėtų sukaupti per sutartą laikotarpį (pamokų ciklą, mėnesį ar pusmetį). Mokiniai galėtų padėti mokytojui rinkti kaupiamojo vertinimo informaciją. Sukauptų pažymių vidurkis galėtų būti naudojamas apibendrinamajam vertinimui trimestro ar pusmečio pabaigoje.

Išnagrinėjus mokomąją problemą ir užbaigus užduotį (ar baigiant pamokų ciklą) veikla būtinai turi būti aptarta ir į(si)vertinta. *Vertinama tai, ko mokiniai buvo mokomi*. Tai svarbus baigiamasis pamokos ar ciklo etapas, į kurį reikėtų įtraukti visus mokinius. Gali būti rengiamos improvizuotos parodėlės – mokinių kūrinių išdėliojami ant stalų, grindų, pakabinami, prisegami ar lipnia juosta priklijuojami prie lentos ar stendo, kad mokiniai galėtų apžiūrėti, palyginti ir aptarti visos klasės mokinių kūrinius. Reikėtų dar kartą priminti mokymosi uždavinius – kas atliekant šią užduotį (ar šią pamoką) buvo svarbiausia, ką reikėjo atlikti, kad mokiniai galėtų papasakoti ir parodyti, jog suprato mokomąją problemą ir mėgino išreikšti ją savitais vaizdais. Atlikta užduotis rodo, kaip ir kiek mokiny pasiekė iškeltų uždavinių, kaip suvokė bei išmoko mokomąją medžiagą, kokią pasiekė pažangą.

Aptardami savo kūrybos darbus, mokiniai savais žodžiais reiškia mintis, mokytojo skatinami vartoja tinkamas dailės sąvokas.

Pamokų ciklo pradžioje ir pabaigoje mokytojas gali skirti diagnostinę vertinimo užduotį. Ji turėtų būti skirta ne pažymiams parašyti, o išsiaiškinti, ką išmoko mokiniai, ką jie suprato, kokių gebėjimų įgijo, ko jiems dar reikėtų mokytis.

Diagnostinės dailės užduoties 6 klasei pavyzdys

Ši užduotis yra skirta vertinti dailės dalyko mokymosi pasiekimus, atsižvelgiant į bendrosios programos reikalavimus. Užduotis padės išsiaiškinti, kaip mokiniai, kurdami erdvinės raiškos kūrinėlį, įgyvendina iškeltus uždavinius ir vartodami tinkamas dailės sąvokas paaiškina savo kūrybinį sumanymą. Šiuo užduoties aprašymu galima pasinaudoti ne tik diagnozuojant mokinių pasiekimus, bet ir planuojant 4–5 pamokų ciklą 6 klasėje, skirtą tautodailės (liaudies skulptūros) pažinimui. Pamokų metu mokiniai nagrinės liaudies meistrų sukurtas skulptūras, eskizuos, ieškos idėjų savitai erdvinei raiškai, mokysis kurti erdvinę formą naudodami karkasą ir gipsinį bintą, baigę darbą aptars ir įsivertins savo kūrinėlį. Mokiniai gali pasitikrinti, ką išmoko apie liaudies skulptūrą ir kurdami kryžiažodį (tam jie gali naudotis šioje užduotyje pateiktais reikšminiais žodžiais ir dailės vadovėliuose esančiais žodynėliais).

Svarbu:

- vertinti tai, ko mokiniai buvo mokomi, o ne jų gabumus dailės raiškai;
- atidžiai planuoti darbą, kad mokiniai turėtų visus užduočiai atlikti reikalingus darbo reikmenis ir per numatytą pamokos laiką spėtų atlikti visas užduotis;
- kai mokiniai naudoja panašius darbo reikmenis ir medžiagas (karkasui – plastikinį butelį, plastiliną, gipsinį bintą), aiškiau matome jų pasiekimus, nes technikų įvairovė šiuo atveju tik trukdytų įžvelgti tai, ką norime įvertinti;
- 5–6 klasėje mokiniai turi būti mokomi pasirinkti erdvinei raiškai reikalingas medžiagas ir įrankius, gebėti jais saugiai kurti;
- mokiniai skatinami perteikti savo kūrybines idėjas ne tik grafinėmis (linijos, dėmės), spalvinėmis (spalva ir jos atspalviai, įvairios spalvų dėmės), bet ir erdvinėmis (įvairios erdvinės formos ir jų deriniai) raiškos priemonėmis;
- mokiniai mokomi aptarti savo, draugų ir dailininkų kūrybinius sumanymus: svarstyti, kas pavaizduota kūrinyje, vartodami paprastas dailės sąvokas apibūdinti kūrinių keliamą įspūdį ir nuotaiką.

Vertinimo užduotis

- Remdamiesi lietuvių liaudies medinės skulptūros meniniais bruožais nusakykite, kokio šventojo charakterį norėtumėte sukurti, nupieškite eskizą ir sukurkite šio šventojo skulptūrėlę.
- Apibūdinkite savo sumanymą: pasakykite, kokio žanro kūrinį sukūrėte, ką norėjote pavaizduoti, apibūdinkite savo kūrinėlių keliamą įspūdį ir nuotaiką (naudojo simetriją, nesimetriškas detales, simbolius), kokiais būdais perteikėte skulptūrėlės paviršiaus ypatybes (drabužių klostes, veido bruožus, galvos apdangalą, šukuoseną).

Užduoties atlikimo organizavimas. Užduočiai atlikti skiriamos 4 pamokos.

Darbo reikmenys ir medžiagos

Dailės užrašai, pieštukas, plastikinis butelis figūrėlės karkasui, plastilinas, lipni dažymo juosta (plastilino spalvų pigmentams atskirti), gipsinis bintas, vanduo.

Pastaba. Mokiniai reikėtų iš anksto supažindinti su vertinimo kriterijais. Mokiniais nebūtina sakyti, kad jie atliks diagnostinę užduotį. Užtektų paaiškinti, kad atlikdami šią užduotį mokiniai turi sutelkti savo dėmesį į formą, charakteriui išryškinti naudoti tik baltą spalvą. Svarbu paaiškinti, kad butelio formos mechaniškas aplipinimas gipsiniu bintu yra tik patenkinamo lygio pasiekimas.

Mokinių veikla

Pirma pamoka

1. Pamokos pradžioje mokiniai užsirašo savo pavardes ant darbai atsineštų medžiagų. Jas surenkame į klasei skirtą lentyną ar plastikinį maišą (5 min.). Neįsigiję reikiamų medžiagų mokiniai dar gali jas atsinešti kitą pamoką.
2. Su mokiniais prisimename istorinio žanro sritį – sakralinę dailę. Aptariame dievdirbystės tradiciją lietuvių liaudies skulptūroje. Mokiniais pateikiama religinės tematikos liaudies skulptūros pavyzdžių (nuotraukų), aptariami jų meniniai bruožai, charakteringos detalės, Lietuvoje mėgstami šventieji ir paaiškinama, kuo jie buvo svarbūs mūsų valstiečių ir miestelėnų gyvenimui (15 min.).

3. Pasvarstę, kokį šventąjį norėtų vaizduoti, mokiniai pasidomi ir apmąsto, kaip turėtų atrodyti tokio šventojo figūrėlė, kokius būdingus atributus pagal tradiciją šventasis turi turėti savo rankose, ką jie simbolizuoja (2–3 min.).
4. Paaiškiname mokiniams (3–5 min.), kad figūros karkasui bus naudojamas plastikinis butelis, kurio forma šiek tiek primena žmogaus figūrą. Aptariame, kaip turėtų būti nulipdytos rankos – ar jas būtina prispausti prie kūno, kodėl taip reikėtų daryti. Pasiūlome mokiniams, ketinantiems lipdyti ištiestas rankas, naudoti vielą. Primename, kad smulkius atributus bus sunku įdėti į rankas (gali ir nepavykti), nes reikia gerai apmąstyti, ką daryti, kad jie nesubyretų.
5. Mokiniai atlieka grafinės raiškos užduotį: dailės užrašuose piešia pasirinkto šventojo eskizą, paryškina detales, užrašo, kokį šventąjį vaizduos (15 min.).
6. Dailės užrašus sudedame į bendrą parodėlę ir aptariame mokinių eskizus, svarstome, ar nenubyrės smulkios detalės, kurias mokiniai pavaizdavo, pasitariame, kaip reikės erdvinėje raiškoje perteikti mokinių sumanymus (5 min.).

Antra pamoka

7. Mokiniai išsidalija praeitą pamoką atsineštas medžiagas: plastikinius butelius ir plastiliną (2–3 min.). Gipsinio binto šią pamoką dar neprireiks.
8. Su mokiniais aptariame žmogaus galvos formą: stebime vienas kito galvą, kaip ji atrodo iš profilio, atkreipiame dėmesį, kad žmogaus smakras nėra prispaustas prie kaklo, o akys yra pasislėpusios po kakta. Žmogaus nosis – ne senio besmegenio ar Buratino atsikišęs smaigalys. Daugeliui mokinių tai didelė naujiena, jie stengiasi išgauti norimą galvos formą (5–7 min.).
9. Norint išlaikyti tuščio plastikinio butelio pusiausvyrą, į jo dugną reikia pripilti šiek tiek smėlio ar akmenukų – kitaip, prilipinus viršuje sunkias detales, statulėlė praras savo stabilumą. Mokiniai, žiūrėdami į savo eskizus, perteikia savo sumanymą erdvine forma: ant butelio kamščio jie lipdo skulptūrėlės galvutę, prilipdo rankas ir jose laikomus simbolinius atributus (30–32 min.).
10. Mokytojas konsultuoja mokinius ir skatina būti išradingus: parodo, kaip prilipdyti rankas ir suformuoti pečių liniją, pataria, ką daryti, kad gerai laikytųsi, pavyzdžiui, Šv. Roko lazda ar Šv. Kazimiero lelijos ir pan.
11. Baigiantiesiems lipdyti detales iš plastilino, mokytojas pasiūlo spalvingas plastilino detales apklijuoti lipnios dažymo juostelės gabalėliais, kad vėliau per sudrėkintą gipsinį bintą neprasisunktų plastilino spalvų pigmentų.
12. Mokiniai ant dažymo juostelės užrašo savo pavardes ir pradėtus kurti darbelius sudeda į klasės lentyną ar plastikinį maišą. Visi sutvarko darbo vietą. Mokytojas primena, kad kitą pamoką mokiniai dirbs su gipsiniu bintu, todėl būtina atsinešti žirkles (jei kuris dar nėra atsinešęs gipsinio binto, turėtų būtinai atsinešti kitą pamoką) (3–5 min.).

Trečia pamoka

13. Mokiniai išsidalija savo pradėtas kurti erdvines figūrėles ir gipsinio binto pakelius, prisipila vandens į indus (patartina naudoti plastikinius kibirėlius; vanduo greitai užsiteršia gipso nuosėdomis, todėl, išpylę vandenį, kibirėlio dugno nuosėdas mokiniai turėtų išgramdyti į šiukšliadėžę, kad neužkimštų gipsu vandens nuotekų vamzdžių (2–3 min.).
14. Mokytojas paaiškina, kaip iš nedidelių sudrėkintų gipsinio binto lopinėlių aplipinti figūrėlės galvą ir detales, parodo, kaip iš binto, kol jis nesustingęs, galima suformuoti drabužių klostes, iškarpyti plaukų sruogas ir tvirtai jas prilipdyti.
15. Mokiniai, žiūrėdami į savo eskizus, iš sudrėkinto balto gipsinio binto gabalėlių toliau lipdo figūrėlę. Jie stengiasi perteikti pasirinkto šventojo charakterį, ieško apibendrintų erdvinės formos išraiškos būdų (35–37 min.).
16. Mokytojas konsultuoja kiekvieną mokinį ir primena, kad neturi būti matoma plastikinio butelio forma, kad skulptūrėlės turi įgyti vaizduojamo personažo bruožų.
17. Mokiniai ant butelio dugno žymekliais užrašo savo pavardes ir dar drėgnas skulptūrėles sudeda į lentyną, kad išdžiūtų. Kiekvienas susitvarko savo darbo vietą (5–7 min.).
18. Mokytojas primena, kad kitą pamoką bus aptariami kūrybinio darbo rezultatai ir įgyta patirtis.

Ketvirta pamoka

19. Mokiniai eksponuoja savo kūrinėlius ir juos aptaria (15–20 min.):
 - a) išrenka įspūdingiausias skulptūrėles, mėgina apibūdinti, kokį šventąjį jos vaizduoja, nusako, iš ko sprendžia apie vaizduojamą personažą;
 - b) išrenka tas skulptūrėles, kuriose ryški panaudoto butelio forma, paaiškina, kuo tokia skulptūrėlė dar neatitinka užduoties sąlygų, o kas, mokinių nuomone, yra puikiai pradėta, bet nebaigta ar nesuformuota;

- c) aptariamoms figūrėlių galvos formos: kaip suformuoti charakteringi žmogaus veido bruožai: ar galva turi smakrą, kur pradingo nosis, akiduobės ir pan.;
- d) stebima, ar yra nesimetriškai išdėstytų detalių, kaip jos padeda išryškinti personažo charakterį;
- e) aptariama, ką pabrėžia simetriškos formos, kaip pavaizduoti šventųjų personažams būdingi atributai.
20. Mokytojas pasiūlo mokiniams atsiversti dailės užrašus ir palyginti savo eskizus su pagal juos sukurtomis skulptūrėlėmis. Sąsiuvinyje mokiniai, vartodami paprastas dailės sąvokas, apibūdina:
- a) kokia kūrybinės veiklos dalis buvo sudėtingiausia, kodėl?
- b) kaip sekėsi konstruoti šventojo personažo atributus: ar pavyko įgyvendinti savo eskizinį sumanymą, galbūt jį teko pakeisti kitokiu sprendimu? Kodėl?
- c) kaip dievdirbių sukurtos skulptūrėlės susijusios su mažosios architektūros statiniais?
- d) kokios yra lietuvių liaudies mažosios architektūros statinių formos?
- e) kokias tautodailės šakas pažįsta?
- f) kokie meniniai bruožai būdingi tautodailei?
- g) į kokius žanrus skirstoma dailė pagal vaizdavimo temas?
- f) kokiam žanrui priskiriami religines temas vaizduojantys kūriniai?

Atsakydami į šiuos klausimus mokiniai gali naudotis savo užrašais ir ieškoti informacijos dailės vadovėlyje (Narčiūtė A., Samuilienė D., Staknienė I. Dailė. 5–6 klasė). Pateikiami *reikšminiai žodžiai*, kuriais remdamiesi, mokiniai gali pagrįsti savo atsakymus: *animalistinis žanras, batalinės scenos, buitinis žanras, istorinis žanras, keramika, koplytėlė, koplytstulpis, krikštas, linijų, dėmių ir formų ritmas, margučiai, mitologinės temos, natūrmortas, ornamentas, peizažas, portretas, religinės temos, simbolika, simetrija, skulptūra, spalvų deriniai, stogastulpis, tekstilė* (skiriama 20–25 min.).

21. Mokinių sąsiuviniai surenkami, išdalijamos jų sukurtos skulptūrėlės. Mokytojas dėkoja mokiniams už nuoširdų darbą ir primena, kad jie dirbo stengdamiesi laikytis dievdirbių tradicijos, palinki, kad šios mokinių sukurtos skulptūrėlės saugotų mokinių namus ir atneštų visiems sėkmę.
22. Mokinių atsakymai įvertinami taškais.

Užduoties atlikimo įvertinimas

Užduoties vertinimo aspektai	Vertinimo kriterijai	Taškų skaičius	Aprašymas
Atranda vizualinių idėjų dailės kūriniuose.	1. Nusako, ką norėtų pavaizduoti stebėdami dailės kūrinius.	2 1	Savarankiškai iškėlė kūrybinę idėją. Mokytojui padedant iškėlė kūrybinę idėją.
	2. Idėją perteikia grafinės raiškos priemonėmis – nusipiešia eskizą.	3	Piešė laisvai, įvairiomis linijomis ir dėmėmis, perteikė kūrybinį sumanymą remdamasis tautodailės kūrinių meniniais bruožais.
		2 1	Piešė neišraiškingą eskizą vienodo charakterio linijomis. Piešė schemišką žmogaus su galūnėmis eskizą, nepaisydamas, kad erdvėje negalės jo perteikti ant butelio formos karkaso.
Idėjai įgyvendinti saugiai taiko konstravimą iš įvairių medžiagų.	Idėjos perteikimui pasirenka erdvinei raiškai reikalingas medžiagas ir įrankius, tinkamai paruošia darbo vietą.	2 1	Įsigijo visas medžiagas, jas laiku atsinešė, turėjo žirkles, dirbo tvarkingai, sutvarkė savo darbo vietą ir įrankius. Dalį medžiagų skolinosi iš draugų, darbo vietą tvarkėsi tik paraginti mokytojo.
		1. Perteikia objekto nuotaiką, charakterį simetriškais ir nesimetriškais, ritmiškais formomis, panaudoja simbolių reikšmes savo kompozicijose.	2 1
Įvairiai naudoja erdvines formas perteikdami nuotaiką, išpūdį, objekto ar reiškinių savybes.	2. Kuria kompozicijas perteikdami įvairias objektų paviršiaus ypatybes.		2 1

Užduoties vertinimo aspektai	Vertinimo kriterijai	Taškų skaičius	Aprašymas
Vartoja paprastas dailės sąvokas analizuodami ir vertindami meninius tautodailės bruožus.	Skiria pagrindinius dailės žanrus. Įsiziūri ir nusako dailės, tautodailės kūrinių meninius bruožus.	4	Pasakė, ką vaizdavo, kokiam žanrui priskiriami tokie kūrinių, apibūdino savo kūrybinį sumanymą vartodamas paprastas dailės sąvokas, išsakė originalių įžvalgų apie tautodailę.
		3	Pasakė, ką vaizdavo, nusakė vaizdavimo temą, apibūdino savo kūrybinį sumanymą vartodamas paprastas dailės sąvokas, nusakė, kas nepavyko, savais žodžiais apibūdino tautodailės šakas.
		2	Pasakė, ką vaizdavo, nusakė, kuo erdvinis kūrinių skiriasi nuo eskizinio sumanymo.
		1	Pasakė, ką vaizdavo.

Rezultatų paskirstymas pagal mokinių pasiekimų lygius

Pasiekimų lygis	Patenkamas	Pagrindinis	Aukštesnysis
Surinkta taškų	1–6	7–9	10–15

Ugdymo plėtotės centro metodininkė Irena Staknienė

Dailės kūrinio stebėjimas, interpretavimas ir vertinimas

Mokiniai, gavę padalomąją medžiagą – vartojamų sąvokų žodynėlį (jį galime parengti naudodamiesi Dailės žodynu arba dailės vadovėliuose esančiais žodynėliais), savarankiškai atlieka dailės kūrinio analizę.

Vertinimas taškais	Kūrinio meninių ypatybių vertinimo aspektai
0,5	1. Nustatomas kūrinio autorius, kūrinio pavadinimas, kūrybos medžiagos ar atlikimo technika (surašoma kūrinio metrika).
0,5	2. Nustatoma, kuriai dailės šakai priskiriamas kūrinys.
0,5	3. Nusakomas vaizdavimo būdas – realistinis, sąlygiškasis ar abstraktusis, nurodoma, kas leidžia teigti apie vaizdavimo būdą.
0,5	4. Apibūdinama vaizdavimo tema – kuriam dailės žanrui priskiriamas kūrinys (taikoma tik vaizduojamosios dailės kūriniams).
3	5. Aptariama kūrinio idėja arba funkcija ir kokios meninės bei kompozicinės raiškos priemonės naudotos kūrinio idėjai išreikšti, kaip jos atspindi autoriaus gyvenamąjį laikotarpį.
3	6. Nustatoma, kuriam dailės stiliui, epochai gali būti priskiriamas kūrinys arba kokios stilistinės citatos panaudotos kūrinyje. Išvardijamos raiškos priemonės, kurios leidžia spręsti apie kūrinio stilių, epochą arba iš kur paimtos citatos.
2	7. Išsakoma asmeninė nuomonė apie kompozicinę nagrinėjamo kūrinio vienovę: jo nuotaiką, idėją. Bandoma aptarti, ką šiuo kūriniu norėjo išreikšti dailininkas – ką mokiniui sako spalvos, dėmės, kitos meninės išraiškos priemonės, simboliai, objektų išdėstymo tvarka ir pan.

Šią dailės kūrinio meninių ypatybių vertinimo santrauką galima būtų pateikti mokiniams kaip dalomąją medžiagą, kuria remdamiesi jie galėtų vertinti kūrinio menines ypatybes – t. y. atlikti dailės kūrinio analizę. Dailėtyrinė analizė gali būti atliekama ir raštu, ir žodžiu. Siūlytume bendradarbiauti su lietuvių kalbos mokytojais ir kartu parengti integruotą užduotį, kuri mokytų aptarti pasirinktų dailės objektų ar reiškinių, mokinių ir žymių dailininkų sukurtų kūrinių bei architektūros menines ypatybes.

Tokie aptarimai padės mokiniams mokytis tinkamai vartoti dailės sąvokas, skatins savarankiškai ir kryptingai ieškoti kūrybinių sprendimų, ugdys juos kaip sąmoningus meninės aplinkos vartotojus ir vertintojus.

Valgyklos naujametinis papuošimas: „Oranžinio tigro metai“

Klasė: 2 g.

Trukmė: 4 val.

Tikslas: Estetiškai ir tvarkingai papuošti gimnazijos valgyklą Naujųjų metų šventės proga panaudojant erdvinės formos elementus.

Užduoties gebėjimų vertinimas: metodai ir kriterijai.

Vertinama užduoties procesas ir rezultatas. Vertinama 1–10 balų.

1. Organizaciniai gebėjimai: 3 balai.

- Kūrybinės idėjos iškėlimas (1 balas). Taikomas „minčių lietaus“ metodas – kiekvienas mokinys turi pasiūlyti po vieną mintį, mokytojas jas užrašo į sąsiuvinį. Paskui jas apibendriname, kol priename prie vienos bendros idėjos. Taip iš siūlytų minčių išsirutuliojo idėja – „Oranžinio tigro metai“. Buvo nutarta atlikti trijų dalių užduotį: papuošti kolonas, sukurti meninius akcentus ant grindų ir iškarpytomis iš vatmano eglėmis papuošti stalus.
- Medžiagų paruošimas užduočiai atlikti. Aptarėme, kaip kiekvieną užduoties dalį atliksime ir kokių medžiagų reikės įsigyti: kolonomis – oranžinio gofruoto popieriaus ir juodo lipnaus popieriaus; grindims – juodo ir oranžinio lipnaus popieriaus; eglėms konstruoti – oranžinės spalvos vatmano; lipnios juostelės ir žirklių (1 balas).
- Darbo vietos klasėje ir valgykloje sutvarkymas (1 balas).

2. Emociniai gebėjimai: 2 balai.

- Skatinti mokinių tarpusavio bendradarbiavimą. Mokiniais siūloma patiems susiskirstyti į tris darbo grupes pagal jau numatytas užduoties dalis. Mokytoja stebi, kaip mokiniams sekasi grupuotis. Ar nekyla problemų tarp mokinių, ar gerbia vienas kito nuomonę, ar noriai priima vienas kitą. Mokytoja grupes užrašo į sąsiuvinį ir fiksuoja iškilusius keblumus, jeigu tokių atsiranda (1 balas).
- Darbas grupėse: užduoties atlikimas klasėje ir vykdymas valgykloje (1 balas).

3. Mokomosios užduoties atlikimas: 5 balai.

- Išmatuoti, kiek reikės oranžinio gofruoto popieriaus kolonomis apipavidalinti. Iškirpti reikalingas formas. Iškirpti iš juodo popieriaus juostas, jas klijuoti ant oranžinio fono, imituojant tigro kailio raštą. Paruošti lipnią juostelę klijuoti oranžinį popierių prie kolonų. Abstraktus vaizdavimas. Atlieka viena mokinių grupė.
- Nuo durų iki prekystalio ant grindų išdėlioti meninius papuošimo akcentus. Kita grupė paruošia ir iškerpa iš oranžinės ir juodos spalvos popieriaus gaminius, kuriuos klijuoja ant grindų sukurdamas tigro kailio dėmių derinį.
- Sukurti ir konstruoti erdvinės eglės formas, papuošti tigro kailio raštu. Atlieka trečioji grupė: iš oranžinio vatmano sukonstruoja ir iškerpa 20 eglės formų, jas papuošia tigro kailio raštu iš juodo lipnaus popieriaus. Jas pastato ant kiekvieno valgyklos stalo.

Darbas vyko puikiai. Mokinių atsiliepimai buvo puikūs ir mokiniai patyrė daug gerų emocijų.

MUZIKINĖS VEIKLOS VERTINIMAS

Vilniaus Martyno Mažvydo pagrindinės mokyklos muzikos mokytoja Ieva Andriušaitytė

Emocinio imitavimo veikla muzikos pamokose

Muzikos pamoka – puiki terpė lavinti vaiko emocinį intelektą ir ugdyti socialinius gebėjimus. Muzika – tai kelias į vidinį vaiko pasaulį, tačiau ne kiekvienam jį lengva atrasti, todėl čia reikalinga mūsų, mokytojų, pagalba.

Toliau pateikiami keli metodai iš Lolitos Navickienės leidinio „Emocinio imitavimo metodas muzikos pamokoje“ (2001), kuriuos sėkmingai pavyko įgyvendinti drauge su aštuntų klasių mokiniais.

Meilės reikšmės ir svarbos žmogaus gyvenime aptarimas.

Ivadinė informacija: Artėja Šv. Valentino diena, tad parduotuvių langų vitrinos jau papuoštos įvairiausiomis širdutėmis ir kita meilės jausmą perteikiančia simbolika. Žmonija, matyt, kiek tik pamena savo istoriją, bando atsakyti į didį ją kankinantį klausimą: „Kas yra Meilė?“ Sakoma, kad meilė – tai vienintelis lobis, kuris dalijamas didėja. Tačiau kiekvienas žmogus savaip supranta, kas yra meilė.

1. Gal meilė – nereali svajonė, poetų nepelnytai išpaikintas neegzistuojantis kūdikis?
2. Gal meilė – tai dovana, gyvenimo džiaugsmas, kurį reikia saugoti, puoselėti ir kurti?
3. Gal – skausmas, kiekvieno žmogaus dvasios stiprybės išbandymas?
4. O gal tai jėgų suteikiantis gyvybės eliksiyras, amžinasis judėjimas, skatinantis žmoniją eiti pirmyn?

Iš pateiktų aforizmų parinkite tuos, kurie tiktų kompozitoriaus tariamo herojaus išgirstam požiūriui.

Muzikos klausymas. P. Čaikovskis. Pirmasis koncertas fortepijonui b-moll. 1 dalis.

1. *Meilė kartais panaši į audrą: ateina staiga, išlaužo širdyje medžius, palieka joje netvarką ir vėl išeina. (R-as J.).*
2. *Meilė yra gaivinanti sielos ugnis, ir visa, ką žmogus sukuria jos įkvėptas, ženklina gyvybės ir poezijos antspaudas (T. Ševčenka).*
3. *Būti mylimam – didesnė laimė negu būti turtingam, nes būti mylimam, reikia būti laimingam (K. Tiljė).*
4. *Meilė – nelyginanti medis: ji išauga pati, giliai suleidžia šaknis į mūsų esybę, todėl ji gali žaliuoti ar žydėti net mūsų širdies griuvėsiuose (V. Hugo).*
5. *Meilė – tai liga, su visais jai būdingais požymiais. Tik jos negalima pagydyti. Nuo jos reikia pasveikti (S. N. Šamforas).*
6. *Meilė – tai didžiausias darbo priešas, todėl yra vienintelė išeitis iš tokios situacijos – reikia vesti (L. Tolstojus).*
7. *Meilė – tai žavi gėlė, tačiau reikia didelės drąsos, kad prietum ir nuskintum ją nuo baisios bedugnės krašto (Ž. Sand).*
8. *Meilė sunaikina mirtį ir paverčia ją niekinga pamėkle, beprasmią gyvenimą padaro prasmingą, nelaimę pakeičia laime (L. Tolstojus).*
9. *Meilė yra stipri kaip mirtis, trapi kaip stiklas ir panaši į metų laikus, kai pirmosios šalnos yra pačios juntamiausios (P. Buastas).*
10. *Meilė – tai akiniai, verčiantys varį auksu, skurdą – prabangą, o šviesos kruopeles – perlais (M. Servantesas).*
11. *Meilė tampa moraline nuodėme, kai tampa svarbiausiu užsiėmimu. Tada ji nuskurdina protą ir nustumdo sielą (K. Helvecijus).*
12. *Mylėti – tai reiškia žiūrėti ne vienam į kitą, bet viena kryptimi (A. De Sent-Egziuperi).*
13. *Meilė – tai aistra, kuriai mokama jos pačios nukaltais pinigais (Stendalis).*
14. *Meilė – tai Dievų iškeptas pyragaitis: aklam jis labai puošnus, raišam jis tobulos formos, kurčiam ir nebyliui – jis giliai bylojantis... Jaučiant netoliese jo kvapą, lengviau išverti tamsą, pereiti į kitą kelio pusę, susitaikyti su tyluma (P. Kalderonas).*

Disputas:

1. Kuris iš pateiktų aforizmų jums asmeniškai yra priimtinausias? Kodėl?
2. Krikščionybė teigia, kad tikras žmogus yra tas, kuris myli žmones. Kaip jūs apibūdintumėte tokį asmenį?
3. Kodėl dažnai žmonės skundžiasi, kad jų gyvenime meilės yra per mažai?
4. Ką jūs patartumėte vienatve besiskundžiančiam ir meile nusivylusiam žmogui?

Vertinimas: Taikydama šį metodą muzikos pamokose, mokinius vertinau neformalioju vertinimu: geru žodžiu, pagyrimu, paskatinimu.

Vilniaus Barboros Radvilaitės pagrindinės mokyklos muzikos mokytoja Ivona Piščiakienė

Muzikinės raiškos vertinimas

Muzikos pamokoje mokytojui ir mokiniams labai padeda meninės raiškos vertinimo kriterijai, pagal kuriuos mokiniai gali matyti, kas jiems silpniau sekasi, o kas gerai. Pavyzdžiui, atsiskaitinėjant dainelę mokiniai, žinodami vertinimo kriterijus, stengiasi atlikti dainą kuo geriau. Atlikę dainą mokiniai įsivertina patys, mokytojas parašo savo vertinimą pagal kriterijus. Tuomet mokinys gali palyginti savo dainavimo įvertinimą ir jį patobulinti.

Grojimo dūdele vertinimo kriterijai:

	Vertinimo kriterijai	Mokinio įsivertinimas			Mokytojo įvertinimas			Pastabos
		Taip	Kartais	Ne	Taip	Kartais	Ne	
D Ū D A V I M A S	Garsas skambėjo švariai.							
	Tiksliai dengė dūdelės skylutes.							
	Grojo ritmiškai.							
	Grojo tiksliai tempu ir metru.							
	Pasitaikė daug ritmo, melodijos netikslumų.							

Dainavimo vertinimo kriterijai:

	Vertinimo kriterijai	Mokinio įsivertinimas			Mokytojo įvertinimas			Pastabos
		Taip	Kartais	Ne	Taip	Kartais	Ne	
D A I N A V I M A S	Dainavo tiksliai intonuodamas.							
	Dainavo ritmiškai.							
	Išlaikė dainos duotą tempą.							
	Dainą pradėjo ir pabaigė kartu.							
	Dainai pritarė kūno judesiais.							
	Dainavo deklamuodamas paskirus žodžius.							

Vertinimas. Mokinys, atlikęs dainą, turi įsivertinti pats, pažymėdamas pliusu savo įvertinimą. Mokytoja surenka vertinimo lapus ir parašo savo vertinimą, komentarus. Taikant tokį vertinimą mokiniai gali palyginti ir toliau tobulinti savo dainavimo gebėjimus. Taip yra vertinama už konkrečią muzikinę veiklą.

Ugdymo plėtotės centro metodininkė Žydrė Jautakytė

Mokinių muzikinės kūrybos vertinimas

Veiklos sritis: kūryba (produktas)

Vertinimo užduotis: Sukurti 8 taktų apimties melodiją, tekstą ir ritminį pritarimą pasirinktinai panaudojant žinomas muzikos kalbos ir išraiškos priemones ir nurodytą lietuvių liaudies dainos citatą.

Atlikto darbo vertinimo kriterijai:

1. Teorinis pasirengimas – muzikos kalbos priemonių panaudojimo ir užrašymo tikslumas.
2. Pateiktos lietuvių liaudies dainos citatos, motyvo panaudojimas.
3. Žodinio teksto pritaikymo tikslumas.
4. Išraiškos ženklų panaudojimo tikslingumas / pagrįstumas.
5. Ritminio pritarimo parinkimas ir pagrįstas pritaikymas.

TEATRO IR ŠOKIO VEIKLOS VERTINIMAS

Parengė projekto dalyvių teatro ir šokio mokytojų grupė

Siūloma apsvarstyti ir taikyti šiuos diskusijos vertinimo kriterijus aptariant teatro ir šokio renginius.

Diskusija pamačius vaidinimą arba šokius

1. Mokinio aktyvumas (susidomėjimas veikla, motyvacija).
2. Simbolių, metaforų ir šokio figūrų interpretavimas, argumentavimas.
3. Teatro ir šokio terminų vartojimo tikslumas.
4. Spektaklio temos, problemos, idėjos suvokimas arba šokio stiliaus, choreografijos žinojimas.
5. Aktorių, režisierių, scenografų, choreografų kūrybos pažinimas.
6. Nebijojimas atskleisti patirtas emocijas.
7. Aiški, pakankamai garsi, taisyklinga kalba.
8. Diskusijų kultūra.

KŪNO KULTŪROS VEIKLŲ VERTINIMAS

Kauno Tado Ivanausko vidurinės mokyklos kūno kultūros mokytoja Laima Trinkūnienė

1 pavyzdys: veikla „Piramidės“.

Klasė: 9 (mergaitės)

Mokymo priemonės. Dalomoji medžiaga iš studijų knygos „Fizinis aktyvumas: gyvenimo įgūdžių pamokos“, rašikliai, popieriaus lapai.

Uždavinys – naudodamos dalomąją medžiagą iš studijų knygos „Fizinis aktyvumas: gyvenimo įgūdžių pamokos“, mergaitės grupėse gebės sukurti vieną ir atlikti tris privalomas piramides.

Pamokos organizavimas:

Mokytoja mokines supažindina su pamokos uždaviniu ir eiga.

Mokinės savarankiškai susiskirsto į grupes po tris.

Mokytoja išdalija grupėms dalomąją medžiagą, paaiškina, kokias tris piramides privalu atlikti ir sukurti, nusako pamokos vertinimo kriterijus.

Mokinės susipažįsta su dalomąją medžiagą.

Grupelės laisvai išsidėsto salėje ir savarankiškai sukuria vieną ir atlieka tris privalomas piramides.

Kiekviena grupelė pristato savo piramides.

Mokytoja ir mokinės įvertina, padaromos nuotraukos.

Pamokos refleksija.

Mergaičių pasiekimų ir pažangos vertinimas.

10 balų (puikiai) – atliktos trys privalomos (be klaidų) ir sukurta viena (originali ir išskirtinė) piramidės. Mergaitės pamokoje dalyvavo aktyviai, gerai nusiteikusios.

9 balai (labai gerai) – atliktos trys privalomos (su viena klaida) ir sukurta viena (originali) piramidės. Mergaitės pamokoje dalyvavo aktyviai, gerai nusiteikusios.

8 balai (gerai) – atliktos trys privalomos (su dviem klaidomis) ir sukurta viena (originali) piramidės. Mergaitės pamokoje dalyvavo aktyviai.

7 balai (patenkinamai) – atliktos dvi privalomos (be klaidų) ir sukurta viena piramidė. Mergaitės pamokoje dalyvavo aktyviai.

6 balai (pakankamai) – atlikta viena privaloma (be klaidų) ir sukurta viena piramidė. Mergaitės pamokoje dalyvavo pasyviai.

5 balai (silpnai) – atlikta viena privaloma (su viena klaida) ir sukurta viena piramidė. Mergaitės pamokoje dalyvavo pasyviai.

4 balai (labai silpnai) – atlikta viena privaloma (su klaidomis) piramidė. Mergaitės pamokoje dalyvavo pasyviai.

3–1 balas (nepatenkinamai) – neatlikta pamokoje planuota užduotis.

2 pavyzdys : Pratimai rankų raumenims stiprinti.

Klasė: 10 (mergaitės)

Uždavinys – pažiūrėjusios demonstruotą medžiagą apie rankų raumenų stiprinimo pratimus ir naudodamos įvairias gimnastikos mokymo priemones (gumas, svarelius ir kimštinius kamuolius), dirbdamos grupėse, mergaitės gebės sukurti ir parodyti penkis pratimus.

Inventorius. Gimnastikos mokymo priemonės: svareliai, aerobikos gumos, kimštiniai kamuoliai, paklotai. Muzikinis įrašas.

Pamokos organizavimas:

Mokytoja mokines supažindina su pamokos uždaviniu ir eiga.

Mokymo medžiagos apie rankų raumenų stiprinimo pratimus peržiūra.

Mokinės savarankiškai susiskirsto į tris grupes.

Mokytoja išdalija gimnastikos mokymo priemones: 1 grupei – aerobikos gumas, 2 grupei – svarelius ir 3 grupei – kimštinius kamuolius.

Grupelės laisvai išsidėsto salėje ir savarankiškai kuria po penkis rankų raumenų stiprinimo pratimus.

Kiekviena grupelė pristato savo pratimus.

Mokytoja ir mokinės įvertina.

Pamokos refleksija.

Pamokos vertinimo kriterijai:

Naudojamas suminis vertinimo metodas.

10 balų vertinimas susideda iš: 1 balas – už pratimų naujumą, originalumą; 2 balai – už nusakymą, kaip taisyklingai kvėpuoti pratimų metu; 3 balai – už darbą grupėje (indėlis kiekvieno grupės nario); 4 balai – už taisyklingą pratimo atlikimą.

Panevėžio Juozo Balčikonio gimnazijos kūno kultūros mokytoja Jolanta Lelytė

II gimnazijos klasės mergaičių kūno kultūros ilgalaikis vertinimas

Mokymo(si) uždaviniai:

- Ugdosi sveikata stiprinančio fizinio aktyvumo poreikį.
- Lavina motoriką ir mokosi suprasti bei išmolti sporto šakų techniką.
- Supranta fizinio ugdymosi galimybes.
- Įtvirtina saugaus elgesio nuostatas.
- Ugdosi bendravimo, bendradarbiavimo ir socialines elgesio nuostatas.

Ištekliai:

- Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrosios programos (5 ir 11 priedai), patvirtintos Švietimo ir mokslo ministro 2008 m. rugpjūčio 26 d. įsakymu Nr. ISAK-12433.
- Krepšinio, tinklinio, futbolo, kimštiniai kamuoliai, svarmenys 1,5 kg, gimnastikos lankai, lazdos, paklotai, suoleliai, sienelė, šokdynės, žolės riedulio lazdos, „Smiginio“ ir „Bočė“ žaidimų priemonių rinkinys ir stacionari sporto salės įranga.

Vertinimas.

Mokinių pasiekimai vertinami 10 balų sistema:

10 (puikiai) – motyvuotai atlieka užduotis, puikiai demonstruoja pratimų techniką, žaidimų taktiką, puikūs siektini pratimų rezultatai, vyrauja teigiamos emocijos.

9 (labai gerai) – moka tinkamai atlikti pratimus, laikosi nuoseklumo, taiko pratimų įvairovę, labai geri siektini pratimų atlikimo rezultatai; turi motyvaciją, vyrauja teigiamos emocijos.

8 (gerai) – nedaro klaidų atlikdami pratimus, gera technika, vyrauja teigiamos emocijos.

7 (pakankamai gerai) – užduotis atlieka pagal nustatytus reikalavimus.

6 (patenkinamai) – užduotis atlieka iki galo, daro šiek tiek klaidų.

5 (pakankamai) – padaro kelias pratimo atlikimo technikos klaidas, atsainiai.

4 (silpnai) – pratimą atlieka neteisinga technika, nenuosekliai, neturi motyvacijos.

3 (blogai) – prastas pratimo atlikimo rezultatas; nerodo noro siekti teigiamo pokyčio.

2 (labai blogai) – nepavyko atlikti užduoties ar pratimo.

1 – nieko neatsakė, neatliko užduoties, atsisakė be priežasties atsakinėti.

Specialiosios medicininės grupės mokiniai vertinami „įskaityta“ arba „neįskaityta“.

Parengiamosios medicininės grupės mokiniai vertinami pažymiu, bet atleidžiami nuo pratimų, kenkiančių jų sveikatai.

Mokiniai, lankantys sporto mokyklas ir direktoriaus įsakymu atleisti nuo kūno kultūros pamokų, vertinami pažymiu. Vertinimo pratimus atsiskaito mokytojo ir mokinio bendru susitarimu nustatytu laiku.

Mokiny, tris kartus be pateisinamos priežasties nepasiruošęs kūno kultūros pamokai, vertinamas 1 (kaip neatlikęs užduoties, be pateisinamos priežasties atsisakęs atsakinėti).

Mokiniui, praleidusiam be pateisinamos priežasties daugiau kaip tris pamokas, nustatomas atsiskaitymo terminas (atsiskaito ne vėliau kaip likus keturioms pamokoms iki pusmečio pabaigos). Apie tai informuojamas

klasės auklėtojas. Jei neatsiskaito, vertinamas 1 (kaip neatlikęs užduoties, be pateisinamos priežasties atsisakęs atsakinėti).

Dėl laikino sveikatos sutrikimo, tėvai (globėjai) gali pateisinti tris kūno kultūros pamokas per pusmetį.

Dėl pateisinamos priežasties nedalyvavusiems pamokose mokiniams atsiskaitymo terminas nustatomas mokytojo ir mokinio susitarimu.

Pusmečių pažymiai vedami iš dienyne esančių pažymių pagal aritmetinį vidurkį. Metiniai įvertinimai vedami iš I–II pusmečio pažymių aritmetinio vidurkio. Taikoma suapvalinimo taisyklė: 8,5 = 9. Mokinui, turinčiam nepatenkinamą II pusmečio įvertinimą, negali būti patenkinamas to dalyko metinis įvertinimas. Neatestuotas mokinys už vieną pusmetį privalo savarankiškai atsiskaityti už pusmečio kursą. Jeigu mokinys antrą pusmetį dėl ligos yra atleistas nuo kūno kultūros pamokų, vietoj metinio įvertinimo rašoma „atleistas“.

Projektiniai darbai vertinami pažymiu.

Kūno kultūros mokytojas supažindina mokinius su vertinimo reikalavimais per pirmąsias mokslo metų pamokas.

Mokytojas privalo mokyti mokinį įsivertinti savo pasiekimų rezultatus.

Vertinimas turi skatinti mokinių mokymosi pažangą, asmenybės brandą ir tai neturi tapti bausmės priemone.

Mokiniai skatinami puikiais (10 balų) pažymiais už:

- dalyvavimą varžybose ir kituose renginiuose;
- aktyvumą pamokoje;
- teigiamą rezultatų pokytį;
- sveikos gyvensenos nuostatas, gebėjimus, žinias ir supratimą;
- parodytą norą bandyti pagerinti savo asmeninius rezultatus;
- už dalyvavimą kūno kultūros olimpiados dienoje.

VI. REFLEKSIJA IR MOKINIŲ ĮSIVERTINIMAS

MOKYTOJŲ IŠKELTOS PROBLEMS

Mokiniai dar menkai atsakingi už savo mokymąsi – ypač žemesniųjų klasių.

Nėra lengva įvertinti mokinių pažangą, kai grupė didelė ir tik viena savaitinė pamoka. Kaip skatinti pačius mokinius įsivertinti?

Kartais mokytojui trūksta žinių apie naujausias mokinių vertinimo sistemas ir jų taikymo metodiką, įsivertinimo galimybes.

Aptarkite ir padiskutuokite metodinėje grupėje:

- Kaip skatinate mokinius būti atsakingus už savo mokymąsi ir elgesį?
- Kaip galite padėti mokiniams įsivertinti sėkmes ir klaidas, kodėl jiems svarbu tai išmolti?
- Kaip Jūsų mokiniai vertina savo pasiekimus – lygina su bendraamžių ar vertina savąją pažangą?
- Kaip Jūsų mokiniai geba dirbti grupėje ir įvertinti klasės draugų darbus, kiek šis grupinis įsivertinimas gali būti konstruktyvus?
- Kaip galite paskatinti gabius mokinius stengtis dar labiau tobulėti (pateikite konstruktyvios refleksijos klausimų pavyzdžių).
- Kaip galite paskatinti konstruktyvią refleksiją tokiu atveju, jei mokinys savo veiklą ar poelgį įvertino blogai? Pateikite konstruktyvios refleksijos klausimų pavyzdžių.

Ugdymo plėtotės centro metodininkė Žydrė Jautakytė

KUO REFLEKSIJA IR ĮSIVERTINIMO GEBĖJIMAI SVARBŪS MOKINIAMS?

Šiuolaikinėje ugdymo teorijoje, analizuojant mokinių vertinimo problemas, ypač pabrėžiama refleksijos ir pačių mokinių įsivertinimo svarba. Teigiama, kad nuo šių gebėjimų priklauso gyvenimo ir mokymosi sėkmė.

Kas yra refleksija?

„Pažink pats save“ – tai skatinimas apmąstyti asmeninę patirtį, gebėjimus, poreikius, interesus. Metakognityvinio mąstymo ir savęs pažinimo forma vadinama *refleksija*.

Tarptautinių žodžių žodyne (2004, p. 631) sąvoka *refleksija* (lot. *reflexio* – atsigrėžimas, perstatymas) aiškina ma kaip: 1) gilus susimąstymas, samprotavimai, pagrįsti ko nors analize; 2) mintis, kuri kilo pamąščius, pasvarsčius; 3) filosofinis pažinimas, kurio objektas yra pats pažįstantysis subjektas.

Psichologijos žodyne (1993, p. 252) teigiama, kad refleksija – tai procesas, kurio metu žmogus pažįsta savo paties psichinius veiksmus ir būsenas. Refleksijos objektas – pati sąmonės veikla. Mokslininkas J. Piaget teigė, kad refleksija, atliekama naujų žinių pagrindu, rekonstruoja, pertvarko ir tobulina žmogaus turimą patirtį, veiklos schemas.

Edukologijos žodyne (2007, p. 245) refleksija apibrėžiama kaip mąstymo būdas, kuriuo asmenybė kritiškai analizuoja, įsisažmonina ir įprasmina savo mąstymo turinį, formas ir prielaidas, savo dvasinio pasaulio sandarą ir ypatybes. Ten pat teigiama, kad yra trys refleksijos būdai: *elementarioji* – savo žinių ir poelgių ribų ir reikšmės apmąstymas; *mokslinė* – žinių, tyrimo rezultatų kritika remiantis būdingų tai mokslo sričiai metodų svarstymu; ir *filosofinė* – būties, kultūros, mąstymo esmės, galimų sąsajų apmąstymas ir įprasminimas. Edukologijos terminų

žodyno autorius L. Jovaiša teigia, kad refleksija – tai mąstymas apie savo suvokimą, supratimą, mąstymą. Ji leidžia ne tik pažinti save, bet ir tobulinti savo veiklą ir santykius su aplinka (2007, p. 245).

Susipažinę su įvairių mokslo sričių pateikiamais refleksijos apibrėžimais galime suprasti, kad tai vienas iš svarbiausių veiksnių, skatinančių žmogų tobulėti. Refleksyvus mąstymas yra sėkmingo mokymosi sąlyga. Gebėjimas pripažinti sau ne tik palankius, bet ir nepalankius faktus yra galimybė išsilaisvinti iš nepagrįstų iliuzijų, greičiau rasti konstruktyvius problemų sprendimus. Išmokę refleksijos ir nuolat taikydami šį metakognityvinį mąstymą skatinančius metodus galime tobulinti ugdymo kokybę. Refleksijos procesas yra konstruktyvaus gyvenimo ir mokymosi pažangos veiksnys.

Kokia refleksija yra konstruktyvi?

Tačiau refleksija gali būti *konstruktyvi* ir *nekonstruktyvi*. Konstruktyviai reflektuojame tada, kai būname atviri savo patirčiai, jausmams, įvardijame tiek malonius, tiek nemalonus potyrius.

V. Gudžinskienė, remdamasi Nils Magnar Grendstad knyga *Mokytis – tai atrasti* (Vilnius, 1996), pažymi *konstruktyvios refleksijos* naudą:

1) Reflektuodami galime pamatyti dalykus įvairiapusiškai, išvelgti naujus aspektus, nes kiekviename dalyke glūdi daugiau prasmių, negu tiesiogiai atrandama. Itin naudinga pasidalinti savo išvalgomis su kitu žmogumi ar grupėje. Dalindamiesi savo atradimais, galime vieni iš kitų mokytis, sukurti naujų žinių.

2) Reflektuodami įsisaugoname savo jausmus ir jų atsiradimo priežastis.

3) Reflektuodami galime suvokti egzistencinį santykį su aplinka: ką man ši situacija reiškia? Ar galiu iš to išmokti ko nors? Ko galiu išmokti? ir t. t.

4) Reflektuodami galime pamatyti situaciją platesniame kontekste: kaip šis atvejis siejasi su ankstesne mano patirtimi? Ar turiu panašios patirties? Kaip elgiausi anksčiau? Kaip elgiuosi dabar? Ką galiu daryti kitaip kitą sykį? ir t. t.

5) Konstruktyvi refleksija skatina daryti pokyčius.

Nekonstruktyvia refleksiją galime laikyti tada, kai nekontroliuojame savo minčių eigos, kai ji tampa panaši į voverės bėgimą ratu. Nekonstruktyviai permąstydami savo patyrimą nematome situacijos iš įvairių pusių, neįžvelgiame šio patyrimo svarbos, neatrandame sprendimų, lemiančių teigiamus pokyčius.

Kodėl refleksija svarbi mokantis?

Refleksijos forma, kuri taikoma mokymosi procese – tai įsivertinimas. Įsivertinimas yra panaši procedūra kaip ir refleksija. Jei refleksijos objektu tampa savoji patirtis mokantis, t. y. mąstoma, kaip jaučiamasi, kas sekasi, kas nesiseka mokantis, šio proceso rezultatas tampa įrankiu mokymosi tobulinimui. Reflektuodami konstatuojame duomenis (ar surenkame įrodymus) apie savo sėkmę ir nesėkmes, pasiekimų kokybę, emocinį santykį su reflektuojama veikla ir kt. – taip pasirengiame kelti tolesnius mokymosi pažangos tikslus.

Kas yra įsivertinimas?

Įsivertinimas yra vienas iš reikšmingiausių mokymosi įrankių. Įsivertinimas padeda mokiniams stebėti savo mokymąsi, suprasti savo gebėjimų raidą. Refleksija yra visapusiškesnis procesas, apimantis keletą mąstymo komponentų, labiau orientuotas į savęs supratimą ir pažinimą, o įsivertinimas sietinas su konkrečia užduotimi, konkrečiu mokymosi laikotarpiu, konkrečiais, iš anksto žinomais kriterijais. Galutinis įsivertinimo tikslas – suprasti savo mokymąsi ir apmąstyti jo kokybę. Taigi įsivertinimas yra mąstymas apie savo mokymąsi, ugdymo rezultatus ir padeda pagrįstai kelti tolesnius mokymosi uždavinius. Kai mokiniai išmoksta įvertinti savo darbus, geba pastebėti ir savo mokymosi spragas. Matydami mokymosi spragas, mokiniai gali ieškoti reikiamos pagalbos ir likviduoti spragą.

Kodėl įsivertinimas yra svarbus mokantis?

Mokėjimas įsivertinti veda mokinius prie savarankiško mokymosi. Įsivertinimas daro poveikį klasės darbingumui ir klimatui, keičia mokytojo ir mokinių santykių pobūdį: įsivertinimo taikymas klasėje keičia standartinius mokytojo (vertintojo) ir mokinio (vertinamojo) vaidmenis – mokinys įgyja daugiau galių, prisiima atsakomybę už savo mokymąsi. Mokinio nuomonės apie savo mokymosi rezultatus pripažinimas didina jo mokymosi motyvaciją.

Pratinti įsivertinti galima įvairaus amžiaus mokinius – kuo anksčiau pradėsime, tuo greičiau mokiniai įgis šį įprotį. Taikant įsivertinimo strategijas mažiau dėmesio skiriama mokinių pasiekimams lyginti tarpusavyje, todėl išvengiama konkurencijos.

Kokie įsivertinimo būdai veiksmingi?

Siekdami, kad mokymasis būtų kryptingas ir konstruktyvus, mokiniai turėtų žinoti, ką jie privalo išmokti, kodėl to mokosi (kuo jiems tai naudinga, kaip tai susiję su dalyko programa) ir kaip tai bus įvertinta.

Įsivertinimo būdai gali būti įvairūs:

- užduoties atlikimo įvertinimas pagal pateiktą teisingą sprendimą arba pagal pateiktus kriterijus;
- mokymosi pasiekimų įsivertinimas pagal iš anksto iškeltus, apmąstytus tikslus ir pagal Bendrųjų programų reikalavimus;
- mokymosi pažangos įvertinimas pagal sukauptus mokinių darbus.

Kriterijai – žinojimas, ko iš mokinių tikimasi ir ką reiškia darbą atlikti *patenkinamai, gerai ir puikiai*. Įsivertinimas yra veiksmingas tada, kai mokiniai aiškiai supranta mokymosi uždavinius ir užduočių vertinimo kriterijus. Mokiniai įgyja daugiau pasitikėjimo savimi, kai žino, ką turėtų atlikti ir kaip bus įvertintas rezultatas. Norėdamas padėti mokiniams įsivertinti mokytojas turėtų juos aktyviai įtraukti į ugdymo procesą, skatinti kelti pamokos uždavinius ir išsiaiškinti vertinimo kriterijus. Tačiau taikomi įsivertinimo būdai klasėje neturėtų tapti rutina.

Mokymasis įsivertinti vertinant kitų darbus – mokinių bendraklasių darbų vertinimas pagal kriterijus. Mokytojas turėtų sudaryti sąlygas ugdymo procese mokiniams įvertinti vienas kito darbus ir ištaisyti klaidas. Mokiniai gali būti pratinami įvertinti savo indėlį grupės veikloje ir bendrą grupės darbą.

Savojo darbo taisyimas po kitų mokinių darbų analizės – klaidos gali būti ištaisytos remiantis geresniu galimų užduoties atlikimo būdų supratimu, įgytu lyginant savo ir kitų darbus. Svarbu, kad mokiniai suvoktų savo darbo stipriąsias ir silpnąsias vietas.

Įvertintų darbų pavyzdžiai – mokiniai gali vertinti savo darbą pagal mokytojo pateiktą jau ištaisytą pavyzdį. Mokinio darbo įvertinimą sudarytų paties mokinio įsivertinimas ir mokytojo vertinimas pagal tuos pačius kriterijus ir juos atitinkantį pavyzdį.

Pokalbio integravimas – tai keitimasis informacija apie tai, kaip mokinys ir mokytojas vertina mokymosi veiklą ir rezultatus. Jis yra būtinas, norint gerinti konstruktyvią pedagoginę sąveiką ir ugdymo procesą. Klasėje mokiniai kartu su mokytoju gali aptarti atliktus darbus, kiekvienas pasakydamas savo nuomonę. Individualūs pokalbiai rekomenduojami ir su mokinio tėvais.

Įsivertinimo fiksavimo sistema – mokinių darbo sąsiuvinuose žymimi sutartiniai ženklai atitinkamoje įsivertinimui skirtoje vietoje. Svarbu, kad mokytojas ugdymo procese skirtų pakankamai laiko ir dėmesio mokinių įsivertinimo veiklai ir gavęs iš mokinių grįžtamąją informaciją šiuos duomenis naudotų tolesnei mokymosi veiklai planuoti.

Apžvalgos lapai – lapuose surašyti mokytojo vertinimo kriterijai, pagal kuriuos mokiniai gali įsivertinti, kiek jie pasiekė ar surinko balų.

Mokymosi diena – parengtoje formoje mokinys gali fiksuoti savo nuomonę apie dienos mokymosi rezultatus, pažymėti sunkumus ir planuoti, ką turėtų atlikti kitą kartą.

Aplankas – per ilgą laiką mokinio atliktų vertinimo užduočių ir darbų segtuvas, kuris parodo mokymosi raidą ir pažangą.

Refleksijos klausimai – pamokos ar temos pradžioje mokiniams užduodami refleksiją skatinantys klausimai siekiant išsiaiškinti mokinio žinias, supratimą ir patirtį konkrečioje mokymo situacijoje.

Aiškumo ir tikslumo savistaba – tai refleksyvaus mąstymo būdai, kuriais mokinys linkęs arba nelinkęs vertinti savo žinias. Pavyzdžiui, jis gali būti linkęs arba nelinkęs kontroliuoti, ar jam aiški pateikta informacija ir ar jis dėl išmoktos informacijos tikras. Tokia savistaba nėra automatiška, mokinys sąmoningai nusprendžia imtis užduoties, kartu vertindamas jos aiškumą ir tikslumą, arba nesiimti, jeigu užduotis jam atrodo neaiškiai, netiksliai suformuluota. Jeigu norime, kad mokiniui užduotis ar tekste pateikta informacija būtų aiški, tai joje neturėtų būti dviprasmybių ar daugiareikšmių terminų, žinios ir sąvokos turėtų būti pateikiamos vienareikšmiškai, kad mokinys galėtų išskirti svarbius jų savitumus ir kiekvienam ypatumui priskirti aiškią reikšmę, atskirti reiškinius vieną nuo kito. Norint skatinti tokią *aiškumo savistabą* mokiniui gali būti pateikiami tokio pobūdžio klausimai: *Pasakyk, ar visi testo klausimai ir užduotys yra aiškūs? Kurie buvo neaiškūs, kodėl? Pasakyk, dėl kurios informacijos skaitydamas šį tekstą nesi visiškai tikras? Kaip manai, kas lemia tą netikrumą? Pagalvok, kurie šio reiškinio aspektai neaiškūs? Kurioje vietoje konkrečiai šis tekstas ar žodžiai buvo nesuprantami? Pagalvok, kas gali trukdyti laikytis nurodytų taisyklių ir kodėl? Išvardyk, kokių klaidų dažniausiai pasitaiko atliekant tokio pobūdžio užduotis. Paaiškink, dėl kokios priežasties kilo konfliktas? ir pan.*

Teisingumo savistaba – refleksyvaus mąstymo būdai, kuriais mokiniai skatinami ne tik išsakyti savo nuomonę, bet ir pagrįsti savo žinių, nuomonės ir atsakymų teisingumą. Mokytojo pateikiami klausimai ir užduotys turėtų skatinti mokinius ne tik įvertinti savo žinių teisingumą, bet ir pateikti įrodymų – pasitelkti išorinius šaltinius kaip faktinio žinių tikslumo patvirtinimą. Tokią savistabą skatina, pavyzdžiui, tokie klausimai: *Pasakyk, dėl kurios informacijos, skaitydamas šį tekstą, esi tikras, kad supranti teisingai, o paskui paaiškink, iš ko žinai, kad tekstą supratai teisingai. Kas galėtų patvirtinti, kad Tavo nuomonė teisinga? Išvardyk tuos reiškinio aspektus, kuriais neabejoti, o paskui paaiškink, iš kur gali žinoti, kad tai teisingos žinios. Kaip gali įrodyti savo atsakymo teisingumą? Kuo gali pagrįsti savo nuomonę? Išvardyk tuos klausimus, į kuriuos atsakei teisingai, ir paaiškink, iš kur žinai, kad tai teisingi atsakymai.* Mokytojas turėtų užtikrinti mokiniams reikiamą pagalbą ir nurodyti naudingų informacijos šaltinių, kad jie išmoktų pagrįstai mąstyti apie savo žinių teisingumą.

Įsivertinimo klausimai – iškelti klausimai siekiant apibendrinti mokymosi rezultatus ir išsiaiškinti sėkmę ir tobulintinas sritis: *Pabandyk įvertinti savo darbą: kas pasisekė, o ką būtų galima daryti kitaip? Ko išmokai? Kaip gali apibendrinti ir paaiškinti kitiems tai, ką sužinojai? Kuri veikla labiausiai patiko ir gerai sekėsi? Kas buvo sudėtinga ir kodėl? Kaip galėtum pagerinti savo mokymosi rezultatus?*

Nebaigti sakiniai. Pamokos ar temos pabaigoje mokinių refleksija gali būti skatinama nebaigtais sakiniais, kuriais mokinių prašoma įvertinti mokymosi naudą ir taikyti įgytas žinias, pavyzdžiui: *Trys svarbiausi dalykai, kuriuos šioje pamokoje supratau... Žinau, kad ko išmokau, yra vertinga, nes... Ši pamoka man bus naudinga tuo, kad... Dirbdamas drauge su kitais grupėje išmokau... Norėčiau padėkoti už pagalbą..., nes... Nėra žmogaus, kuris neklysta, todėl iš savo klaidų galėčiau pasimokyti... Kitą kartą pasistengsiu... ir t. t.*

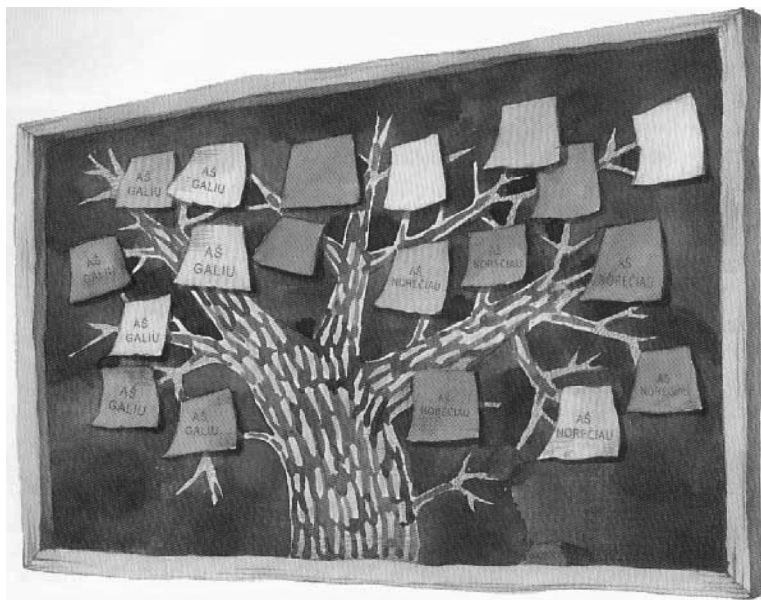
PRADINIŲ KLASIŲ MOKINIŲ ĮSIVERTINIMO PAVYZDŽIAI

Kauno Senamiesčio pagrindinės mokyklos pradinių klasių mokytoja Rasa Staniunaitienė

Pasiekimų vertinimo „medis“ arba „žemėlapis“

Kiekvienos savaitės ar mokymosi etapo pabaigoje prasminga su mokiniais aptarti, ką naujo ar jiems reikšmingo, įdomaus jie sužinojo, patyrė, išmoko, suprato. Mokiniai gali pasidžiaugti patirtais įspūdžiais, įgyta patirtimi, naujomis žiniomis, išsiugdytais gebėjimais. Taip pat keliami tikslai, ką dar norėtusi išmolti, sužinoti, patirti. Mokinių pasiekimams aptarti trečioje ir ketvirtoje klasėje naudoju pasiekimų vertinimo žemėlapi.

Vertinimo žemėlapis – tai būdas išsiaiškinti ir nagrinėti savo pasiekimus. Tema „Aš žinau, galiu, moku“ užrašoma ant mažų spalvotų lapelių, kurie suklijuojami lentoje ir „auginamas medis“ brėžiant linijas nuo jų bei užrašant naujas mintis „Aš norėčiau sužinoti, galėti, išmolti“. Tos mintys gali skilti į smulkesnes, taip „medis šakojasi“. Šalia galime užrašyti apibendrinamąją mintį ir linijomis sujungti ją su detalėmis. Toks darbas panašus į išsišakojusį medį arba į žemėlapi su keletu magistralių ir daugybe kelių ir takelių, vedančių prie „ežeriukų“, kuriuose įrašytos vaikų mintys.

„Minčių lietus“

„Minčių lietus“ – taip pat geras būdas trečioje ir ketvirtoje klasėje prisiminti, ko išmokome, ką žinome. Stulpeliu užrašome viską, ką tik vaikai prisimena. Tai gali trukti 5–10 min. Svarbiausia – leisti mintims „lyti“ nevaržomai. Parašius reikia svarbiausius dalykus apibraukti debesėliais, pažymėti žvaigždutėmis. Paskui iškeliami tikslai, ko dar norėtusi išmolti, sužinoti.

VAIKAS APIE SAVO PASIEKIMUS

☺ Džiaugiuosi savo pasiekimais	Galiu labiau pasistengti

Pagyrimai, skatinimai

Mokinio pasiekimų knygelė – individualios mokinio pažangos ir pasiekimų vertinimo priemonė, kurioje numatyti keli vertinimo būdai: vaiko įsivertinimas, mokytojo vertinimas ir tėvų nuomonė, skatinimai.

Pasibaigus mėnesiui arba tada, kai norima motyvuoti ir pasidžiaugti mokinio pasiekimais, mokytojas gali pagyrimų ir skatinimų lentelėse įrašyti, už ką giria mokinį ir ko jam linki kitame mokslo metų etape. Tai gali padaryti ir pats mokinys. Taip jis mokosi įsivertinti konkrečius pasiekimus ir siekti pažangos.

Mokinių laiškai bendraamžiams

Mokinių laiškai klasės draugui yra vienas iš nuoširdžiausių bendraamžių įvertinimo metodų. Vaikai gali pasirinkti, kam rašyti laišką, arba traukti lapelį su kito mokinio vardu. Kiekvienas vaikas labai nori gauti laišką iš klasės draugo, juo džiaugiasi ir pats turi galimybę kitam ko nors palinkėti, galbūt atsiprašyti, padėkoti. Mokiniai jau geba apmąstyti tam tikrą mokymosi laikotarpį, palyginti, kokie jie buvo anksčiau ir kokie yra dabar – kaip pasikeitė ir ko išmoko nuo pirmos iki ketvirtos klasės. Rašydami laiškus mokosi ir taisyklingos lietuvių kalbos: pirma rašo į juodrašį, o mokytoja gali padėti ištaisyti klaidas, paskui perrašo į švarrašį. Berniukas gali rašyti laišką mergaitei, o mergaitė – berniukui, buvusiam suolo draugui ar draugei. Taip vaikai geriau pažįsta vieni kitus.

Miela Ugnyte,

Rašau Tau pirmą kartą. Noriu taves atsiprašyti, jei esu įskaudinusi.
Ar atsimeri, kai buvome pirmokės? Ai atsimeru visus mūsų klasiokus.
Visi buvome maži. O dabar tau noriu uždėti klausimą - į kur tu
tokia protinga? Jeigu save sutarimi lyginčiau aišku mane nurungtum,
nes, bent jau man taip atrodo, kad tu esi protingiausia iš klasiės.
Labai noriu taves dar kai ko paklausti, kaip laikosi tavo tėveliai?
Labai laukiu tavo laiško, tavo atsakymo į mano klausimus, Berduok
linkėjimus tėveliams ir broliui!

Teva

Breika, Kamile!

Tu esi gera draugė. Tu esi labai protinga,
rami, smetinga, linksti, gera ir draugiška.
Ar tikinasi, kad tavo svajonės išsipildys – tapti
garsia šokių trenere ar būti sportininke. Ai
turi linkiu daugiau neįsigtį, daug laimės, daug
draugų, gerų desimtukų, daug daug draugystės,
kad dar geriau mokytumeisi matematiką.
Jei tau padariau kažką negero tai tūda
atsiprašau. Pirmoje klasiėje tu buvai maža,
O ketvirtoje klasiėje tu aukšta ir dar labiau
protingesnė.
Linksmų Kalėdų ir su Naujais metais.
Gustas
2010-12-06

Mokinio darbų aplankas

Mokinio darbų aplankuose kaupiami testai, kūrybiniai darbai. Atlikęs testą arba užduotį dalijamosios medžiagos lapuose ar pratybų sąsiuvinyje, parašęs rašinėį ar diktantą mokinys įsivertina darbą: skaičiuoja padarytas klaidas, jas analizuoja ir taiso, pažymi atitinkamą „veiduką“ pagal tai, kaip jam sekėsi, ir pan.

Mokymosi etapo pabaigoje mokiniai galėtų išrinkti vieną ar kelis, jų nuomone, geriausiai pavykusius darbus ir juos pristatyti kitiems klasės draugams, tėvams. Taip pat su mokytoja ir tėvais galima aptarti, jų nuomone, prastai pavykusius darbus ir svarstyti, kaip būtų galima (ar jau pavyko) juos ištaisyti, patobulinti.

Įsivertinimas padeda mokiniui geriau suvokti daromą pažangą, didina mokymosi motyvaciją, ugdo deramą požiūrį į darbą.

MOKINIŲ ĮSIVERTINIMO PER DORINIO UGDYMO PAMOKAS PAVYZDŽIAI

Vilniaus Barboros Radvilaitės pagrindinės mokyklos tikybos mokytoja Laura Buterlevičienė

Grupinis įsivertinimas

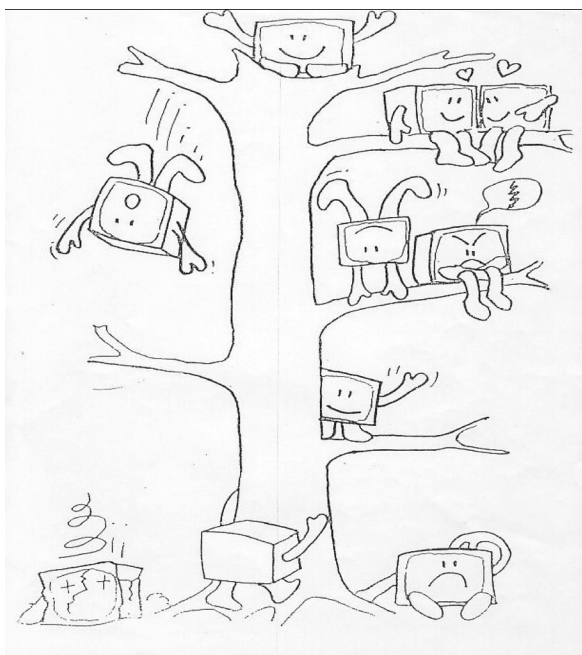
Per tikybos ir etikos pamokas dažnai taikome grupinį įsivertinimą, kuris padeda kiekvienam mokiniui pačiam nuspręsti, kokią poziciją jis užima atlikęs užduotį. Šiuo metodu galima vertinti keliais būdais:

pakabinti lapą ant lentos ir kiekvieną mokinį kviešti prie lentos ir prašyti įsivertinti;

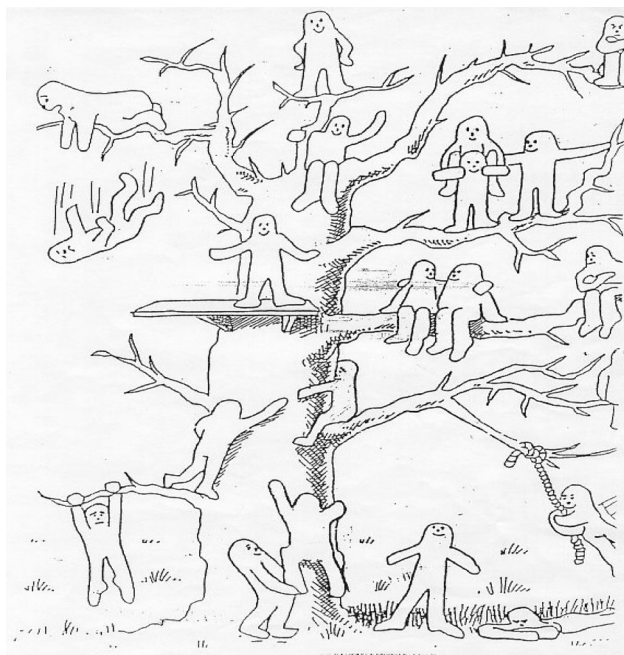
dirbant grupėmis duoti kiekvienai grupei po vertinimo lapą;

kiekvienam mokiniui įsiklijuoti šį vertinimo lapą savo sąsiuvinyje ir, vertinant mokytojui, parodyti, kaip įsivertino pats.

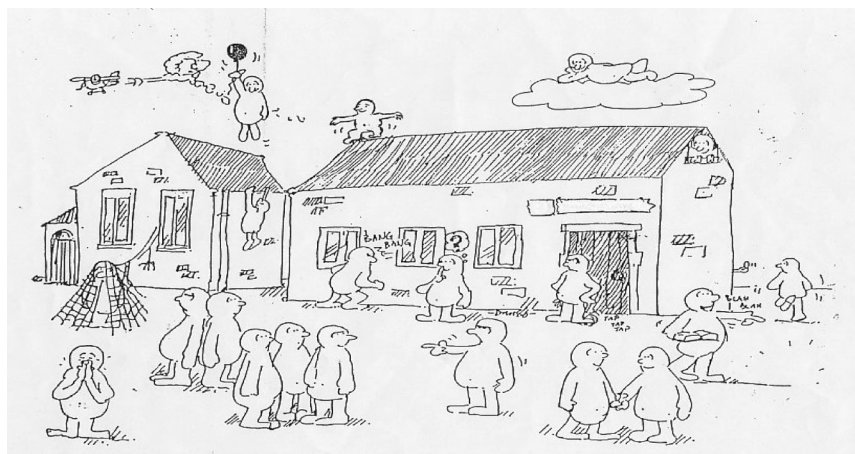
Pirmasis vertinimo lapas (1 pav.) yra skirtas pradinukams ir penktų klasių mokiniams, antrasis (2 pav.) skirtas šeštų ir septintų, trečiasis (3 pav.) – aštuntų, devintų ir dešimtų klasių mokiniams.

1 pav.

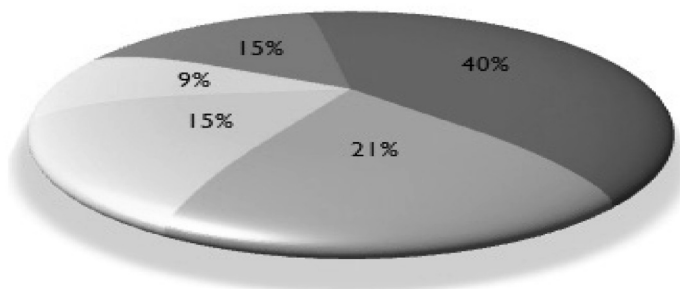
2 pav.

3 pav.

Diagrama „tortas“

Kita grupinio darbo įsivertinimo priemonė – piešiame „tortą“, iš kurio kiekvienas mokinys „atsiriekia“ sau tinkamą gabalą. Diagramos viršuje užrašomas užduoties pavadinimas, o vietoj procentų turėtų būti įrašyti mokinių vardai.

Šios įsivertinimo užduotys padeda ugdyti mokinių savivertę ir savikritiškumą. Sudarydami sąlygas mokiniams vertinti bendraamžius padedame jiems suprasti, kaip svarbu yra vertinti nešališkai.

Vilniaus „Genio“ pradinės mokyklos tikybos mokytoja Erika Margytė

Įsivertinimo klausimai ir simboliai

Per tikybos pamokas svarbu mokyti mokinius įsivertinti, nes taip didinama jų motyvacija mokytis. Dažniausiai įsivertinimui taikomi klausimai, į kuriuos mokiniai galėtų atsakyti kaskart likus 5–3 min. iki pamokos pabaigos.

Svarbu, kad mokiniai ne tik įgytų žinių ir lavintų gebėjimus, bet ir mokytųsi pažinti save, suvokti savo jausmus, kylančias emocijas, suprasti jų priežastis ir rasti žodžių, simbolių joms apibūdinti. Ugdomas emocinis intelektas lemia sėkmingesnį mokymąsi ir didina pasitikėjimą savimi.

Mokiniams reikėtų gerai išaiškinti įsivertinimo prasmę, kad jie suprastų šio proceso vertę, reikalingumą ir atliktų tai neformaliai. Įsivertinimo klausimai yra pateikiami per pirmąją trimestro pamoką, jie aptariami, išsiaiškinama, kaip vyks įsivertinimas. Kelias pirmąsias pamokas įsivertinimai yra skaitomi garsiai, ir visa klasė vertina, ar jie atlikti teisingai, t. y. ar atsakoma į užduotus klausimus. Kai visi mokiniai išmoksta įsivertinti, įsivertinimas tampa kiekvieno mokinio asmeniniu reikalu, kurį stebi ir kontroliuoja tik mokytojas.

Nuo pradinių klasių mokiniai išmoksta įsivertinimą fiksuoti sąsiuvinyje, išskirdami vertinimą iš kitų užduočių, pavyzdžiui, rašydami kitos spalvos rašikliu, parašėte žymėdami sugalvotą simbolį, spalvotai apvesdami ir t. t.

1 ir 2 klasėje mokiniams siūloma įsivertinimą fiksuoti „veidukais“:

- ☺ – man gerai sekėsi, aš daug sužinojau, išmokau;
- ☹ – galėjo sėktis geriau, galėjau labiau pasistengti;
- ☹ – man nepavyko, aš nesistengiau.

Galimi įsivertinimo teiginiai:

- Šiandien per pamoką sužinojau daug naujų ir įdomių dalykų (raudona spalva).
- Šiandien aktyviai dalyvavau pamokoje (žalia spalva).
- Šiandien per pamoką gerai jaučiausi (geltona spalva).
- Šiandien per pamoką man pavyko susikaupti, bendrauti su draugais ir Dievu (mėlyna spalva).

Mokiniai savo sąsiuvinuose – paraštėje ar lapo pabaigoje – gali piešti keturis skirtingų spalvų veidukus.

3 ir 4 klasėje mokiniai gali įsivertinimą fiksuoti simboliais ir trumpai atsakyti į klausimus lentelėje. Čia pateiktas įsivertinimo lentelės, kuri įklijuojama mokinių sąsiuvinio pradžioje ir kurią mokiniai pildo kiekvienos pamokos pabaigoje, pavyzdys:

Pamokos data	Šiandien puikiai sekėsi...	Šiandien sužinojau...	Šiandien man pavyko susikaupti ir bendrauti su draugais ir Dievu...	Šiandien per pamoką jaučiausi...
	Mokiniai užrašo, kas jiems per pamoką pavyko geriausiai, pavyzdžiui: atlikti užduotį, klausyti draugų, atsakinėti į klausimus ir t. t.	Piešia pasirinktą veiduką ☺, ☹, ☹ arba užrašo svarbiausią mintį.	Piešia pasirinktą veiduką ☺, ☹, ☹.	Piešia pasirinktą veiduką ☺, ☹, ☹.

Tokią lentelę ar įsivertinimo formą galima naudoti ir aukštesnėse klasėse, tik reikėtų apgalvoti, kokius klausimus pasirinkti.

Įsivertinimo klausimai keičiami po kiekvieno trimestro ar pusmečio, kad mokiniams nenusibostų ir nementų jų mokymosi motyvacija. Įsivertinimo klausimai pritaikomi mokiniams pagal amžių ir mokymosi lygį.

Ugdymo plėtotės centro metodininkė Vilija Zeliankienė

Mokinių įsivertinimo būdai, siūlomi etikos vadovėliuose „Aš ir Kiti“

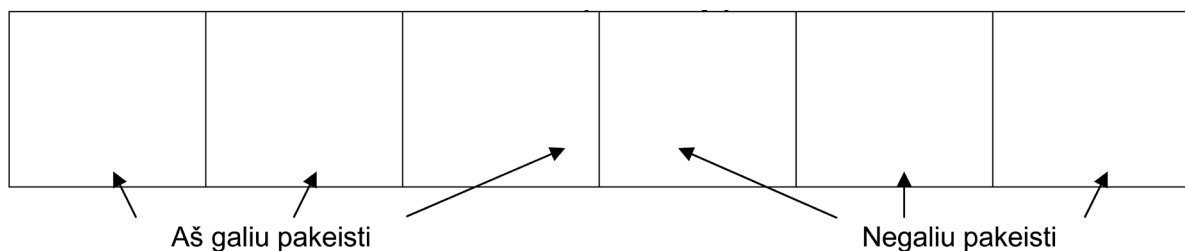
Refleksijos klausimai

Pagalvok:

- Kas ir kaip Tave skatina mokytis?
- Ar mokaisi todėl, kad *reikia* (nes liepia mokytojai, tėvai), ar dėl to, kad mokytis Tau *patinka, įdomu, gerai sekasi*?

Kiekvieno žmogaus gyvenimo istorija kupina įvykių, kurie kartais būna džiaugsmingi, o kartais – sunkūs išbandymai. **Pagalvok** apie tai, ką savo gyvenime galėtum pakeisti, o ko – ne?

Gyvenimo įvykiai

Per šią pamoką **prisimink** save dar visai mažą. Kada jauteisi labai laiminga(s)?
O kaip jautiesi dabar?

Pamąstytk: Kaip prisistatytum kitos Europos šalies mokyklos mokiniams atsakydama(s) į klausimus:

- Kas aš esu?
- Kas mes esame?

Pamokos apibendrinimas – nebaigti sakiniai

Pamąstyk šią pamoką:

- Nuostabiau *mano vaikystės prisiminimai...*
- *Laimę žmonės supranta skirtingai. Man atrodo, kad laimingas žmogus tas, kuris...*
- *Kartais jaučiuosi nelaimingas, tada man gali padėti...*

Pamąstyk šią pamoką:

- *Mano tikslas šiuo metu yra... Kad jį pasiekčiau...*
- *Jeigu aš panorėčiau... Sunkumus man padeda įveikti...*
- *Norėčiau išsiugdyti savybę..., kuri padėtų...*

Pamąstyk šią pamoką:

- *Svarbu ugdytis tvirtą ir gerą charakterį nuo pat vaikystės, nes...*
- *Aš labiausiai vertinu šias savo draugų būdo savybes...*
- *Aš dažnai / kartais / retai mąstau apie sąžiningumą, teisingumą ir kitas charakterio dorybes, kurios padeda žmogui...*

Pamąstyk šią pamoką:

- *Per šią pamoką supratau...*
- *Yra gyvenime tai, ko aš negaliu pakeisti, pavyzdžiui...*
- *Aš manau, kad žmogus gali būti stiprus net ir tuomet, kai...*

Pamąstyk šią pamoką:

- *Mane skatina elgtis atsakingai ...*
- *Jeigu man būna sunku mokytis ar atlikti kitą pareigą, aš stengiuosi...*
- *Jeigu su manimi būtų neteisingai pasielgta, aš mėginčiau...*
- *Ši pamoka man padėjo suprasti, kad...*

Pamąstyk, ką per šią pamoką išsiaiškinai apie draugystę:

- *Geras draugas tas, kuris...*
- *Norint išlaikyti draugystę svarbu...*
- *Aš draugauju su visais / daugeliu / tik keliais klasės draugais, nes...*

Pamąstyk šią pamoką:

- *Žodžiai gali būti...*
- *Svarbu sakyti tiesą, nes...*
- *Geriausias būdas norint išvengti nesutarimų su draugais yra...*

Pamąstyk šią pamoką:

- *Jeį pakeliu ranką prieš kitą, jaučiu...*

Pamąstyk šią pamoką:

- *Mergaitės ir berniukai panašūs tuo, kad..., o skiriasi...*
- *Mūsų klasėje vaikai sutaria / nesutaria todėl, kad...*
- *Jeį mane pakviestų šokti kas nors iš klasės...*
- *Per šią pamoką supratau, kad neteisingas yra toks teiginys:...*

Pamąstyk šią pamoką:

- *Įsivaizduoju „šauniausią močiutę“, kuri...*
- *Kai galvoju apie savo močiutę, man kyla... jausmai.*
- *Manau, kad vaikus ir pagyvenusius žmones sieja...*
- *Per šią pamoką supratau, kad...*

Pamąstyk šią pamoką:

- *Jeį kas nors keistai elgiasi ar atrodo, aš...*
- *Mano požiūris į kai kuriuos vaikus pasikeitė / nepasikeitė, kai...*

- *Jei kas nors tyčiojasi iš kito mokinio klasėje, aš stengiuosi...*
- *Aš norėčiau / nenorėčiau tapti populiaria „žvaigžde“ todėl, kad...*

Pamąstyk šią pamoką:

- *Nenorėčiau sutikti su požiūriu, kad...*
- *Man lengva / sunku reikšti savo nuomonę ir įsitikinimus, nes...*

Pamąstyk šią pamoką:

- *Aš supratau, kad nuoširdus santykis su kitu užsimezga tada, kai...*
- *Nuoširdumas reiškia...*
- *Labiausiai aš branginu...*

Pamąstyk šią pamoką:

- *Man lengva (gera) būti grupėje, kurioje...*
- *Man sunku būti drauge tuomet, kai...*
- *Aš jausčiausi geriau, jeigu...*

Pamąstyk šią pamoką:

- *Įdomu sužinoti apie...*
- *Jei tūkstantmetis qžuolas prabilų, aš norėčiau jo paklausti...*
- *Nuostabus gamtos paveldas mano tėviškėje – tai...*
- *Norėčiau gyventi...*

Pamąstyk šią pamoką:

- *Žodis „laisvė“ man siejasi su...*
- *Gyvendama(s) laisvoje ir nepriklausomoje Lietuvoje jaučiuosi...*

Meditacijos metodas

Skambant muzikai, **užsimerk** ir **įsivaizduok**:

Aš jausčiausi laimingiausias vaikas pasaulyje, jei...

Paskui atsimerk ir pabandyk **nupiešti** arba **aprašyti**.

Pamąstyk šią pamoką medituodamas (rodoma vaizdinė pateiktis arba nuotrauka).

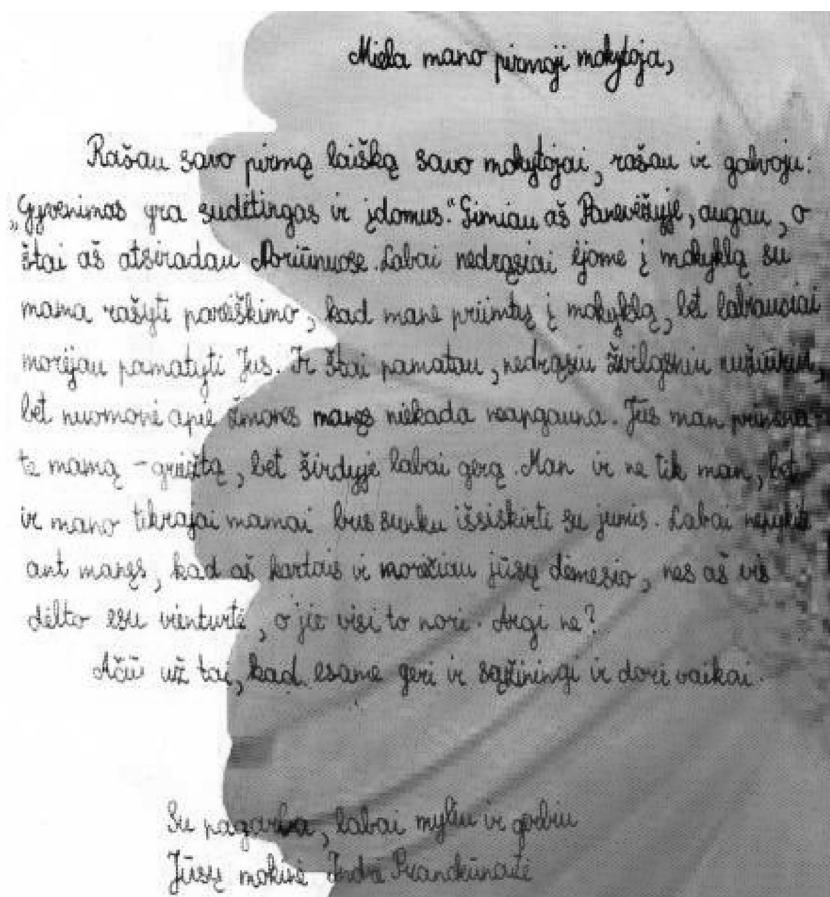

Keliauji gyvenimo taku... Ant pečių – nedidelė kuprinė... Einant metams Tavo bagažas vis auga... Daug dalykų surenki manydamas, kad jie gali Tau praversti. Tačiau pamažu pradedi justi, kad kuprinė darosi sunkiai pakeliama, nes jau pilna ir labai daug sveria. Tada turi apsispręsti, kas iš tiesų reikalingiausia: ko atsisakyti, o ką – pasilikti. Pradedi traukti iš kuprinės visa tai, kas nebereikalinga...

Laiškas Mokytojai „Pokyčiai, kurių tikiuosi“

Prisimink, kas Tave skatino keistis, ugdytis teigiamas savybes ir ko išmokai per etikos pamokas skaitydamas pirmąjį skyrių „Mano vaikystės atradimai“.

Parašyk laišką Mokytojai, kuriame papasakok apie kokį nors svarbų savo gyvenimo *pokyti* – įvykusį praeityje arba kuris dar laukia ateityje. Daugelis pokyčių yra natūrali augimo ir brendimo dalis, pavyzdžiui, perėjimas iš pradinės mokyklos į pagrindinę, charakterio pokyčiai, pomėgiai, įpročiai, ligos. Kai kurie būna staigūs ir netikėti. Gali parašyti, pavyzdžiui, kokį įspūdį Tau padarė pirmoji etikos pamoka ir susitikimas su mokytoja.

Minčių knyga „Mokykla be patyčių“

Užduotis.

Per 20 min. **surašykite** į „Minčių knygą“ visas mintis, kurios kilo nagrinėjant skyrių „Panašūs ir skirtingi“. Ką reikėtų daryti norint, kad Jūsų klasė būtų mokyklos be patyčių pavyzdys?

Aptarkite savo grupės darbą kartu su mokytoja: kas atliko lyderio, padėjėjo, klausinėtojo, stebėtojo, kritiko ir t. t. vaidmenį? Kaip pasiskirstėte vaidmenimis? Susitarėte? Kas padėjo sėkmingai atlikti užduotį? Kas trukdė?

Jvertinkite savo ir kiekvieno grupės nario indėlį kuriant „Minčių knygą“.

Parašykite į „Minčių knygos“ paskutinį puslapį 3 dalykus, kuriuos išmokote atlikdami šios pamokos užduotį. Pasidalykite mintimis su kitais.

Užduoties metu mokytoja stebi ir vertina:

1) kaip mokiniai **pasiskirsto** į grupes ir planuoja bendrą darbą – parengti „Minčių knygą“, kokias pasirenka priemonės, kaip pasiskirsto veiklą;

2) kaip grupė pristato savo „Minčių knygą“ po 20 minučių. Tai gali padaryti vienas ar keli mokiniai, kiekvienas grupės dalyvis gali pakomentuoti.

Mokinių darbų paroda ir diskusija „Ateities svajonės ir viltys“

Svarbūs mokinio gyvenimo pokyčiai – perėjimas iš vienos mokyklos į kitą, iš pradinės mokyklos į penktąją klasę, įstojimas į gimnaziją arba mokyklos baigimas. Jiems reikia pasirengti. Daugelis pokyčių vyksta ne savaime, juos lemia mokinio pastangos ir veikla. Todėl mokytojai gali skatinti mokinius pamąstyti ir įsivertinti, ko jie siekia, ką jau sugeba, kur reikėtų labiau pasistengti, kas vėliau galėtų padėti sėkmingai mokytis ir jaustis laimingam.

Mokiniams galima pateikti šias kūrybines užduotis:

- Nupiešti medį, namą, šeimą, mokyklą ir Lietuvą. Surengti mokinių piešinių parodą, pavyzdžiui, „Laisvės medis“, „Namai, kuriuose gera gyventi“, „Mano šeima ateityje“, „Mano svajonių mokykla“ arba „Mano Lietuva po 10 metų“. Paprašyti įsivaizduoti, ar jų piešiniai bus kitokie po penkerių metų.
- Parašyti rašinėlj „Mano ateities siekiai, svajonės ir viltys“.
- Savo mintimis mokiniai gali dalytis diskusijoje „Kuriame ateities mokyklą“, kuri skatins numatyti norimus pokyčius, įvertinti dabartinę būklę ir išsakyti nuomonę, kaip spręsti aktualias problemas. Kiekviena mokinių grupė ant didelio popieriaus lapo gali parašyti siūlymus mokytojams, vadovui ir tėvams. Komisija gali išrinkti 3–5 geriausius siūlymus.

Šie metodai skatina mokinius konstruktyviai mąstyti apie dabartį ir ateitį, ugdytis suvokimą, kad ateitį kurti ir pozityvius pokyčius lemti gali patys mokiniai.

Šilutės r. Rusnės pagrindinės mokyklos šeštokų mintys iš etikos įskaitinių darbų

Apie mokymąsi mokykloje

Šie metai mokykloje man davė...

... daug meilės, naujų pažinčių. Ačiū mokytojams už darbą su manimi.

... daug žinių...

... Per etiką išmokau atverti širdį kitam žmogui, atvirai kalbėtis. Sužinojau, kas iš tiesų yra meilė. Sužinojau – jei amžinai pyksi ir būsi savanaudis, niekada nieko nepasieksi. Mokykla iš manęs nieko neatėmė, ji tik davė labai daug gero.

... išmokau suprasti, kodėl man mokykloje kartais liūdna. Suradau naujų draugų, turiu naują auklėtoją. Ji man tikrai gera.

... galimybę mokytis nuoširdžioje klasėje, kuriai norėčiau padėkoti už tai, kad taip draugiškai mane priėmė į kolektyvą... Ir svarbiausia – supratau, kad reikia būti savimi!!!

Šilutės r. Rusnės pagrindinės mokyklos devintokų mintys iš etikos įskaitinių darbų

Apie laisvę

Norėčiau greičiau būti laisvas, nevaržomas tėvų. Tėvai vis dar aiškina, ką daryti ir kaip gyventi...

Manau, kad nesu visiškai savarankiškas. Yra dalykų, kurių pats negaliu dar suprasti. Nors kai kuriuos reikalus galėčiau ir pats susitvarkyti. Manau, kuo daugiau duodama laisvės jaunystėje, tuo daugiau patirties gali įgyti žmogus. Noriu būti savimi, noriu rengtis taip, kaip man patinka, klausytis muzikos, kuri man patinka. Mama, prieš ką nors darydama ar pirkdama, visada paklausia mano nuomonės. Aš manau, kad tai yra gerai.

Apie laimę...

Aš moku džiaugtis ir man patinka džiaugtis. Džiaugsmo teikia draugai, panelė, giminaičiai.

Apie meilę

Šiais laikais vaikinai vaizduoja save bebaimiais, savimi pasitikinčiais. Vieni rimtai žiūri į ateitį ir ieško rimtų merginų, kiti gyvena šia diena ir nesuka galvos dėl smulkmenų. Mano klasės vaikinai, manau, visi svajoja apie gražią ateitį, apie išskirtinę merginą ir žino, kad blogi darbai ir elgesys neveda prie gero.

Gal ir kvaila atrodo mano amžiuje įsimylėti, bet ji man ne tik patinka. Yra kažkas daugiau... Aplinkiniai sako, kad aš pasikeičiau į gerą pusę, nors pats to ir nejaučiu. Ir draugai man yra labai svarbūs. Esu linksmas žmogus, daug juokiuosi, todėl turiu draugų, kurie sudaro pusę mano gyvenimo.

Kai myli, gyveni širdimi ir jausmais. Nesvarbu niekas kitas, nes gyveni spalvotame, pilname jausmų gyvenime. Manau, kad žmonės būna abejingi kitų skausmui, nes patys nežino, kas yra skausmas, gyvena juodame, pykčio pilname pasaulyje. Nemoka mylėti kitų, bet nori, kad juos būtinai mylėtų. Manu, kad žmogus, abejingas kitų skausmui, yra pats nelaimingiausias.

Apie nerimą ir baimę

Tamsos bijau ne todėl, kad gali išlįsti koks baubas. Kai sutemsta, o kurio nors šeimos nario nėra namie, aš pirmiausia galvoju, kas galėjo blogo jam atsitikti, ir todėl labai bijau ir nerimauju.

Apie draugystę

Mano draugėms nerūpi, kaip esu apsirengusi, nerūpi mano išvaizda. Joms nesvarbu, kiek turiu pinigų ir ar iš viso jų turiu. Jos mane priima tokią, kokia esu.

Mano klasė yra nedraugiška. Daugelis mėgsta pasityčioti. Taip ir prasideda visokie nesutarimai. Kartą susimusia su klasioku. Jis tiesiog mane išprovokavo. Bet nė vienas klasės draugas neišskyrė mūsų, tik juokėsi...

Apie darbą

Norėčiau dirbti tokį darbą, kur galėčiau bendrauti su žmonėmis. Man tai labai patinka. Negalėčiau sėdėti prie stalo, apkrauto šūsnimis popieriaus. Tai labai nuobodu. Man reikia judėti, bendrauti. Namie labai patinka gaminti. Galėčiau visą dieną stovėti prie puodų virtuvėje. Norėčiau visą gyvenimą dirbti vieną darbą, o ne lakstyti iš vietos į vietą. Darbas man nėra baisesnis dalykas.

Apie bendravimą su kitu

Aš manau, kad sugebu išklaudyti kitą, kai jam liūdna ar kai jis turi sunkumų. Tada mėginu padėti. Dažniausiai tos bėdos labai paprastos, bet jam jos atrodo sunkios.

Ar man reikia pasipasakoti? Manau, kad taip. Bet nepažįstu tokio žmogaus, kuris galėtų mane išklaudyti ir suprasti. Aš nelinkęs niekam pasakoti to, ką jaučiu viduje.

Apie tiesą

Būna atvejų, kai tiesos geriau nežinoti. Kadangi tiesa dažniausiai būna skaudesnė už melą. O meluoju dažniausiai mamai, nors meluoti man labai nepatinka ir pats nemėgstu melagių.

Apie atlaidumą

Sunkiau yra atleisti, kai tau ką nors bloga padaro. Manau, kad kuo rečiau reikės atsiprašyti, tuo bus geriau, mažiau širdį skaudės dėl blogų dalykų.

Jūs visi esate NEPAKARTOJAMI. Aš džiaugiuosi ir didžiuojuosi jumis – nuoširdžiais ir turinčiais savo nuomonę jaunais žmonėmis. Gražių atostogų ir šiltų minčių.

Jūsų etikos mokytoja Regina Juškienė

Šilutės r. Rusnės pagrindinės mokyklos dešimtokų mintys iš etikos įskaitinių darbų

Apie mokyklą

Apie mokyklą negaliu galvoti blogai, nors mano atsiminimai nėra jau tokie nuostabūs. Manau, kad mokytojai tikrai stengėsi, kad man būtų geriau. Aš pats elgiausi nelabai gerai. Mokykloje jaučiuosi gerai. Tikrai pasikeičiu, atėjęs į mokyklą, nežinau, ar dėl draugų, bet čia galiu atsipalaiduoti. Buvo gera mokytis šioje mokykloje, ir nežinau, ar bus kitur geriau.

Paskutiniu metu mūsų klasė tapo gera, linksmai šnekučiuojamės per pertraukas. Gal dėl to, kad šie metai paskutiniai, nedaug liko dienų, kai sėdėsime visi kartu, nebebus tų pykčių, net ir jų aš pasiilgsiu. Pastaruoju metu visi draugiški, aš jaučiuosi su klasiokais kaip su šeimos nariais.

Mokykloje man nepatinka tai, kad kai kurie mokytojai daugiau dirba su stipresniais vaikais, o silpnesniems laiko mažai skiria. Nors viskas turėtų būti atvirkščiai. Dar nepatinka kai kurie mokiniai, kurie nieko nedirba per pamokas, o tik visiems trukdo.

O daugiau patinka viskas. Geri mokytojai, jaukios klasės, geri draugiški mokiniai. Mokytojas čia kaip draugas. Mokykla moderni, naudojamės naujausiomis technologijomis, tai padaro mokyklą dar įdomesnę.

Apie vertybes ir idealus

Galiu pasakyti, kad turiu savo vertybių sistemą. Joje pirmą vietą užima šeima. Antroje vietoje – mokslas ir išsilavinimas. O trečioje – draugai ir linksmybės. Kiekvienas žmogus turi savąjį pasaulį ir jame visada atsiranda labai gražių dalykų, kuriais galima džiaugtis ir didžiulis.

Mano gyvenime idealų nedaug. Aš jų nesirenku, nes tiesiog gyvenu savo gyvenimą. Stengiuosi viską spręsti pats, todėl nejaučiu didelės įtakos. Pirmiausia reikia pradėti nuo savęs.

Juk niekas negali pasakyti, daryti taip ar kitaip. O toliau įtaką daro šeima, artimieji, draugai. Draugų irgi gyvenime reikia.

Apie laisvę

Taip, aš galiu pasakyti, kad esu savarankiškas. Gyvenu gana laisvai: savarankiškai ruošiu pamokas, užsidirbu laisvalaikui pinigų, pats leidžiu pinigus ir perkuosi rūbus, dažnai būname su sese vieni namuose, tada gaminuosiu valgyti pats. Tvarkausi namuose pats, niekieno neverčiamas einu į mokyklą, nes noriu turėti išsilavinimą.

Apie žalingus įpročius

Apie narkotikus negaliu net pagalvoti. Rūkyti esu bandęs, bet man nepatiko ir aš nerūkau. Rūkymas vienas iš labiausiai paplitusių žalingų įpročių. Alkoholį bandžiau vartoti, bet nedažnai ir juo nepiktnaudžiauju. Todėl aš galiu pasakyti, kad sugebu atsispirti žalingiems įpročiams.

Jaunimas šiais laikais yra labai agresyvus ir piktas. Manau, labai didelę įtaką daro koviniai filmai ir kompiuteris. Anksčiau jaunimas turėdavo daugiau veiklos, o dabar jie vaikšto iš kampo į kampą, geria, rūko, vartoja narkotikus. Bet ne visi tokie. Kiti sportuoja ir nevartoja jokių narkotikų. Jei turi tokį draugą, jis tau padės ir patars blogai nesielgti.

Šiandien tvirtai žinau, kad aš neturiu žalingų įpročių. Ir nenoriu jų turėti. Per juos išleidi daugybę pinigų, kuriuos galėtum panaudoti naudingiems dalykams. Kaip bus ateityje, tikrai nežinau. Tikiuosi, kad sugebėsiu atsispirti toms pagundoms, kurios griaua mūsų gyvenimą.

Apie nuomonės raišką

Aš turiu savo nuomonę, bet ne visada galiu ją išreikšti. Kalbu labai tyliai, tad klasiokai manęs net negirdi. Visi labai laisvai reiškia savo nuomones, bet kartais reikėtų patylėti. Manau, jiems reikėtų mokytis reikšti mintis ramiau.

Manau, mūsų klasėje yra trys žmonės, kurie labiausiai kelia konfliktus. Bet jų aš nevardysiu. Kartais konfliktai kyla dėl visiško menkniekio. Konfliktus reikia spręsti gražiai, o ne dar daugiau klimpti į pyktį. Manau, jei sugebėsime ramiai kalbėti, tai ir konfliktus išspręsimė taikiai.

Apie atlaidumą

Man atsiprašyti yra daug sunkiau nei atleisti. Aš esu labai užsispyrusi, todėl dažniausiai manęs atsiprašo, o ne aš. Atsiprašinėti ne mano stilius. Bet iš kitų atsiprašymą priimti labai gera, nes tada jautiesi esanti svarbi.

Apie draugystę

Pamenu Aristotelio žodžius, kad „draugystė – reikalingiausias dalykas žemėje, nes niekas nenori gyventi be draugų, net jei ir būtų pertekęs kitų gėrybių“. Mano draugai man yra labai brangūs. O įtakos jie man jokios nedaro, dėl jų gyvenimo požiūrio aš savojo nekeisčiau. Esu jiems labai dėkinga, kad jie mane palaiko ir padeda, kai man būna sunku.

Apie meilę

Šiuo metu pasaulyje meilės nedaug. Viską keičia pinigai. O meilės reikšmės dar nežinau. Matyt, mano gyvenime jos nedaug. Išskyrus šeimos meilę.

Nusivilti irgi neteko, kad dar nepatyrčiau meilės jausmo. Ir nežinau, kada tai atsitiks. Gal rytoj, o gal niekada...

Apie vyrus ir moteris

Retai, bet pasitaiko, kad vyro ir moters interesai visiškai sutaptų arba būtų bent panašūs. Mes negalime būti tikri, kad žodžiai atspindi tikruosius ketinimus ir jausmus. Taigi vyras ir moteris visuomet bus skirtingi ir nesutapatinami.

Apie vienatvę

Man labiausiai patinka mano kambarėlio vienintelis langas. Pro jį matau labai gražią gamtą: paupį, kelią, kaimynų namą, savo kiemą. Iš lauko pusės nieko nesimato, todėl už jo jaučiuosi nematomas ir nepasiekiamas. Galiu daryti, ką panorėjęs, manęs niekas nematys, o aš galiu matyti visus.

Apie ateities tikslus

Taip būtų smagu keliauti laiku ir nieko nebijoti. Nebijoti ateities, jei ne taip ką nors padarėme, galėtume tas klaidas ištaisyti ir pakartoti įsimintinas akimirkas. Norėčiau turėti tokių galių ir jas paversti gėriu.

Ačiū visiems už išsakytas mintis. Linkiu gražios, šiltos vasaros, suprastos laisvės ir laimės.

Etikos mokytoja Regina Juškienė

MOKINIŲ ĮSIVERTINIMO PER MENŲ PAMOKAS PAVYZDŽIAI

Ukmergės Antano Smetonos gimnazijos dailės mokytoja Romualda Zareckienė

Dailės pamokų ciklas „Muzikos spalvos“

Tapyba

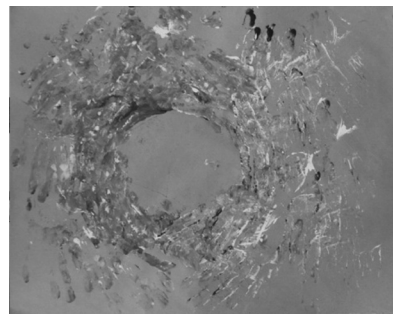
Išplėstinio kurso modulis IV gimnazijos klasėje

Tikslas: prasmingai pasirinktomis priemonėmis, taikant meninio vaizdo komponavimo taisykles, kūrybingai spalva pavaizduoti skambančio garso ypatybes.

Trumpas dviejų pamokų aprašymas

- Diskusija apie muzikos poveikį, atsipalaidavimo galimybes, dailės terapiją. Pamokos tikslų ir uždavinių aptarimas.
- Analizuoti M. K. Čiurlionio paveikslai „Pasaulio sutvėrimas“, „Sonata“ ir kt.
- Medžiagų ir priemonių pasiruošimas.
- Mokiniai pasirenko tris trumpus skirtingo tempo – lėto, vidutinio ir greito – muzikos kūrinius.
- Pradėjus kūriniui skambėti, pasirenko priemones ir tapė klausydami kūrinio. Po kiekvieno kūrinio perklausos darė trumpas pertraukėles.
- Baigę kurti, aptarė mokytojos pasiūlytas vertinimo lenteles.
- Įsivertino darbus, individualiai pasikonsultavo su mokytoja dėl vertinimo objektyvumo.
- Refleksija: kiekvienas mokinyas papasakojo, kaip jautėsi kurdamas, pasidžiaugė savo ir kitų darbais, pasakė, kur galėtų pritaikyti šią patirtį, paminėjo, kokias dalykines ir bendrąsias kompetencijas patobulino.

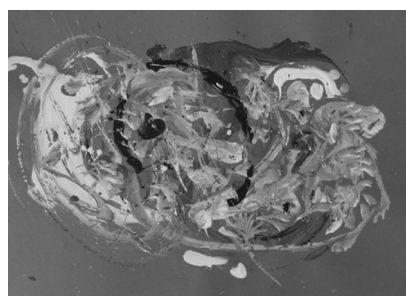
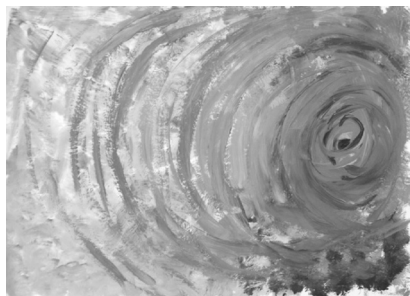
Agnė

Kūrybinės užduoties įsivertinimas
Dailės raiška. Vaizduojamoji dailė. Tapyba.

Mokinio pavardė, vardas, grupė, kursas	Užduoties tema	Kūrybiškai interpretuoja muzikos kūrinių sukeltus išgyvenimus	Spalva perteikia esmines vaizduojamo garso charakteristikas	Prasmingai pasirinktomis spalvinės išraiškos priemonėmis komponuoja meninį vaizdą	Pristatytamas darbas vertina menines idėjos perteikimo ypatybes, nuskaido kompozicines dalis	Balų suma (pažymys)
Agnė Kardelytė 4ABCD A	Muzikos spalva	Iki 3 balų	Iki 3 balų	Iki 2 balų	Iki 2 balų	
		3	1	2	2	8

Eglė

Kūrybinės užduoties įšivertinimas

Dailės raiška. Vaizduojamoji dailė. Tapyba.

Mokinio pavardė, vardas, grupė, kursas	Užduoties tema	Kūrybiškai interpretuoja muzikos kūrinių sukeltus išgyvenimus	Spalva perteikia esmines vaizduojamo garso charakteristikas	Prasmingai pasirinktomis spalvinės išraiškos priemonėmis komponuoja meninį vaizdą	Pristatytamas darbas vertina menines idėjos perteikimo ypatybes, nusakoma kompozicines dalis	Balų suma (pažymys)
Eglė Baneris 40c	Muzikos spalva.	Iki 3 balų	Iki 3 balų	Iki 2 balų	Iki 2 balų	
A		2	3	1	2	8

Vytautė

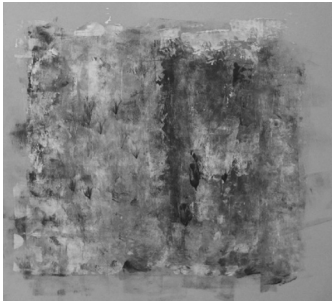

Kūrybinės užduoties įšivertinimas

Dailės raiška. Vaizduojamoji dailė. Tapyba.

Mokinio pavardė, vardas, grupė, kursas	Užduoties tema	Kūrybiškai interpretuoja muzikos kūrinių sukeltus išgyvenimus	Spalva perteikia esmines vaizduojamo garso charakteristikas	Prasmingai pasirinktomis spalvinės išraiškos priemonėmis komponuoja meninį vaizdą	Pristatytamas darbas vertina menines idėjos perteikimo ypatybes, nusakoma kompozicines dalis	Balų suma (pažymys)
Vytautė Adinstaitė 40c	Muzikos spalva.	Iki 3 balų	Iki 3 balų	Iki 2 balų	Iki 2 balų	
A		2	2	2	2	8

Kristina

Kūrybinės užduoties įšivertinimas
Dailės raiška. Vaizduojamoji dailė. Tapyba.

Mokinio pavardė, vardas, grupė, kursas	Užduoties tema	Kūrybiškai interpretuoja muzikos kūrinių sukeltus išgyvenimus	Spalva perteikia esmines vaizduojamo garso charakteristikas	Prasmingai pasirinktomis spalvinės išraiškos priemonėmis komponuoja meninį vaizdą	Pristatytamas darbas vertina menines idėjos perteikimo ypatybes, nusakoma kompozicines dalis	Balų suma (pažymys)
Kristina Nasima-va 4a A lygis	Muzikos ypatybės	Iki 3 balų	Iki 3 balų	Iki 2 balų	Iki 2 balų	
		2	3	2	2	9

Mokinių mintys po pamokos

Lavinau vaizduotę. – Agnė.

Pasijutau laisvesnė. – Vytautė.

Supratau, kad kurti galima ne tik realistiškai, bet ir abstrakčiai. – Kristina.

Kurdama sujungiau dailę ir muziką. – Eglė.

Išliejau emocijas. – Raminta.

Supratau, kaip aš jaučiuosi. – Eglė.

Mokytojos mintys po pamokos

Kai pradėjo tapyti, mokiniai buvo susikaupę, pasinėrę į savo mintis, bet vėliau atsipalaidavo.

Trečiojo darbo metu jau laisvai rinkosi priemones, kūrybingiau tapė kompozicijas.

Klasėje vyravo darbanga atmosfera.

Mokiniai jautėsi laisvai.

Sklandžiai reiškė mintis apie savo būsenas, kaip jiems sekėsi tapyti, ir save įvertino.

MOKINIŲ ĮŠIVERTINIMO PER KŪNO KULTŪROS PAMOKAS BŪDAI

Šilutės r. Rusnės pagrindinės mokyklos 7 klasės mokinė Aistė Noreikaitė

Mokinio dienoraštis

Pagalčiau antradienis! Jo laukiau ne todėl, kad greičiau bėgtų dienos. Antradienį – kūno kultūros pamoka! Apsivilksiu sportinę aprangą, apsiausiu sportinius batelius ir ... pirmyn.

Kiekviena pamoka vis kitokia, nes mūsų mokytojas sugalvoja vis įdomesnių, įvairesnių sportinių žaidimų. Žaidžiame kvadratą, tinklinį, krepšinį...

Anksčiau man labai sunku buvo suprasti, kokios tų žaidimų taisyklės, bet po truputėlį man darėsi vis aiškiau. Žinoma, turėjo padėti mokytojas. Pajutau, kaip smagu mėtyti kamuolį į krepšį, kaip malonu, kai moki gerai paduoti kamuolį, kokia svarbi žmogui greita reakcija.

Labiausiai per kūno kultūros pamokas man patinka lenktyniauti. Iš mergaičių aš atbėgu greičiausiai. Bet taip buvo ne iš karto.

Visada buvau labai nedrąsi ir nepasitikėjau savimi. Būtent kūno kultūros pamokos man padėjo suprasti, kad ir aš daug ką galiu, reikia tik labai norėti.

Pradėjau lankyti lengvąją atletiką Šilutėje. Daug treniruodamasi pasiekiau gerus rezultatus. Šilutės rajone tapau čempione.

Tikrai žinau, kad mano „bėgimo kelias“ prasidėjo nuo kūno kultūros pamokų mokykloje. Ar jis dar tęsis, parodys laikas.

Šilutės r. Rusnės pagrindinės mokyklos 7 klasės mokinė Gabrielė Sudeikytė

Man patinka sportuoti

Man labai patinka kūno kultūros pamoka. Mėgstu sportuoti, dalyvauti įvairiose varžybose.

Labiausiai šioje pamokoje mėgstu žaisti tinklinį ir kvadratą. Smagu gaudyti ar mušinėti kamuolį. Dar pradinėse klasėse patikdavo žiūrėti, kaip vyresni mokiniai gražiai paduoda, atmuša kamuolį. Jau tada galvojau: „Ir aš būtinai taip mokėsiu“.

Kai penktoje klasėje atėjau į kūno kultūros pamoką, ji man iš karto patiko. Čia buvo tiek veiklos, kad tik sukis... Jau tada supratau, kad ši pamoka man ne tik patiks, bet ir padės lavinti reakciją, dėmesį.

Labiausiai man nepatinka bėgioti. Tada labai greitai pavargstu arba ką nors susižeidžiu. Gal todėl, kad tai darau be jokio noro. Tik todėl, kad reikia. Tačiau galiu drąsiai pasakyti, kad aš save tikrai nugalėsiu ir bėgimas man nebebus toks nemielas.

Kūno kultūros pamoka man labai patinka, todėl ir toliau stengsiuosi viską daryti kuo geriau.

Panevėžio Juozo Balčikonio gimnazijos kūno kultūros mokytoja Jolanta Lelytė

Kūno kultūros pamokos ir mokinių įsivertinimas

Mokytojas privalo mokyti mokinį įsivertinti savo pasiekimus.

Mokinys, turėdamas galimybę pasirinkti pratimus įsivertinimui, neturėtų patirti nusivylimo savo fiziniams galioms, taip pat gauna paskatą gerinti nepasisekusio pratimo rezultatą.

Sveika gyvensena. Įsivertinimas pagal Bendrąją kūno kultūros programą: Žino ir perteikia sveikos gyvensenos nuostatas, gebėjimus, žinias ir supratimą grupei, pamokų metu, taiko asmeniniame gyvenime. Taiko lengvosios atletikos rungtis aktyviai leisdamas laisvalaikį.

Sporto šakos: lengvoji atletika. Įsivertinimas. Įsivertinimui mokinys pasirenka du pratimus, tačiau atlieka visus pratimus, nurodytus siektinų rezultatų lentelėje.

Pratimai	Balai								
	10	9	8	7	6	5	4	3	
50 m bėgimas (sek.)	8,4	8,5	8,6	8,7	8,8	8,9	9,0	9,3	
500 m bėgimas (min., sek.)	2,05	2,10	2,15	2,20	2,30	2,35	2,40	2,45	
Šuoliukai per šokdynę 2 min. (kartai)	200	190	180	170	160	150	140	130	
2 km bėgimas nefiksuoiant laiko	Įveikia distanciją. Moka derinti kvėpavimą su bėgimo ritmu. Moka bėgti ritmingai ir tolygiu tempu.								
Šuolis į tolį iš vietos (cm)	175	170	165	160	155	150	145	140	

Pastaba. Nesant tinkamų sąlygų atlikti numatytus pratimus, technikos ir fiziniams ypatybėms įvertinti gali būti parinkti rungtiniai atitinkami pratimai: 50 m bėgimas gali būti keičiamas šaudykliniu bėgimu 10 k. × 5 m (sek.), 500 m bėgimas – šuoliukais per šokdynę 2 min. (kartai).

Sveika gyvensena. Įsivertinimas. Ugdomosi charakterį, pastebi fizinio krūvio poveikį organizmui, saugiai atlieka pratimus.

Judėjimo įgūdžiai. Įsivertinimas. Įsivertinimui mokinys pasirenka vieną fizinių ypatybių ugdymo pratimą, tačiau atlieka visus pratimus, nurodytus siektinų rezultatų lentelėje.

Pratimai	Balai							
	10	9	8	7	6	5	4	3
Šuoliukai per šokdynę 1 min. (kartai)	120	115	110	105	100	95	90	85
Šaudyklinis bėgimas 10 k. x 5 m (sek.)	21,5	22,0	22,5	23,0	23,5	24,0	24,5	25,5
Lavindami raumenų grupes parengia ir taiko laikysenos, kvėpavimo, tempimo pratimų junginius	Moka taisyklingai ir saugiai atlikti pratimus. Moka derinti judesius su kvėpavimu. Išmano pratimų atlikimo techniką. Taiko tempimo pratimus po fizinio krūvio, moka paaiškinti ir pademonstruoti atlikimo technikas.							

Sporto šakos: krepšinis. Įsivertinimas. Įsivertinimui mokinys pasirenka vieną kamuolio valdymo technikos ir judėjimo aikštelėje pratimą, du mokomojo žaidimo ir žaidybinių situacijų pratimus, tačiau atlieka visus pratimus, nurodytus siektinų rezultatų lentelėje.

Pratimai	Balai							
	10	9	8	7	6	5	4	3
Kamuolio perdavimas porose per 30 sek. (kartai) (atstumas tarp žaidėjų 5 m)	35	30	28	25	23	20	18	16
Kamuolio varymas kaire ir dešine ranka su kliūtimis (sek.)	Moka valdyti kamuolio atšokimo aukštį, nepameta kamuolio keisdamas bėgimo kryptį ir greitį.							
Kamuolio metimas į krepšį po varymo nuo pažymėtų pozicijų (10 metimų)	4	3	2	1	Geriau ar prasčiau išmano metimo techniką			
Žaidybinės situacijos	Taiko įvairius žaidimo technikos elementus, taktikos veiksmus.							
Mokomasis žaidimas	Moka rungtyniauti.							

Sporto šakos: gimnastika. Įsivertinimas. Įsivertinimui mokinys pasirenka vieną pratimą iš fizinių ypatybių ugdymo ir du pratimus iš gimnastikos pratimų junginių, tačiau atlieka visus pratimus, nurodytus siektinų rezultatų lentelėje.

Pratimų grupė	Pratimai	Balai							
		10	9	8	7	6	5	4	3
Fizinės ypatybės	Sėstis ir gultis per 30 sek. (kartai)	26	24	22	20	18	16	14	12
	Kybojimas ant skersinio (sek.)	15	13	11	9	6	4	3	2
	Sėstis ir lenkiantis prie kojų rankomis siekti kuo toliau (cm)	29	26	23	20	18	15	12	9
	Mankštos organizavimas ir atlikimas	Įveikia distanciją. Moka derinti kvėpavimą su bėgimo ritmu. Moka bėgti ritmingai ir tolygiu tempu.							
Technika. Kūrybingumo įsivertinimas	Pratimų junginys su lankais (2 min.). Galima atlikti kartu su grupe	Moka sukurti pratimų junginį, emociškai jį atlieka ne trumpiau kaip 2 min.							
	Akrobatikos pratimų junginys	Pratimus atlieka taisyklingai, nuosekliai ir sinchroniškai su grupe.							
	Pusiausvyros pratimų junginys	Atlieka pratimus nenukrisdamas nuo apversto gimnastikos suolelio, išlaiko pusiausvyrą ir taisyklingą laikyseną.							

Rekomenduojami pratimai:

Pratimų junginys su lankais. Sukimas kaire ir dešine plaštaka. Išmetimas ir pagavimas vietoje ir atliekant judesį. Sukimas liemeniu. Pralindimas pro lanką nepaleidžiant jo. Šuoliukai. Meninės gimnastikos pratimai. Pratimus atlikti emocingai, žaismingai ir kūrybingai.

Pusiausvyros pratimų junginys (ant apversto gimnastikos suolo). Ėjimas pakaitiniu žingsniu. Ėjimas polkos žingsneliu. Posūčiai. Šuoliukai. Įtūpstai. Pusiausvyra dešine ir kaire kojomis. Stovėsena. Svarbu taisyklinga laikysena, rankų padėtis ir pusiausvyra.

Akrobatikos pratimų junginys. Įtūpstai pirmyn dešine ir kaire kojomis. „Kregždutė“ dešine ir kaire kojomis. Pusiau špagatas. Atsilenkimai. Atsispaudimai. Pratimai nugaros raumenims. Persiritimai į dešinę ir į kairę. Išsilenkimas pašokant. Svarbu taisyklinga laikysena ir judesių plastiškumas.

Sporto šakos: tinklinis. Įsivertinimas. Įsivertinimui mokinys pasirenka vieną kamuolio valdymo technikos ir judėjimo aikštelėje pratimą, du mokomojo žaidimo ir žaidybinių situacijų pratimus, tačiau atlieka visus pratimus, nurodytus siektinų rezultatų lentelėje.

Pratimai	Balai	10	9	8	7	6	5	4	3
Kamuolio priėmimas ir padavimas poromis (ats-tumas 5 m)		80	70	60	50	40	30	20	10
Kamuolio padavimas per tinklą (10 padavimų)		Moka atlikti kamuolio padavimą per visą aikštelę, gali suklysti 5 kartus iš 10.							
Mokomasis žaidimas		Moka rungtyniauti, vyrauja teigiamos emocijos.							

Galėdamas įsivertinimui pasirinkti atskirus pratimus ir užduotis mokinys mokosi suvokti, ką moka geriau, ką prasčiau, tačiau žino ir tai, kad turi galimybę bandyti gerinti savo rezultatus ir tobulėti.

Emocijų įsivertinimas

Per fizinę veiklą mokinys mokosi pažinti ir valdyti save, ugdomi empatiją ir socialinius gebėjimus. Atlikdamas įsivertinimo užduotis mokosi emocijų valdymo meno:

- suvokti pagrindinius jausmus: ką aš jaučiu?
- suprasti jausmų priežastis: kodėl taip jaučiuosi?
- klausti savęs: kas padėtų man jaustis geriau?
- sugalvoti galimų veiksmų, elgesio variantų;
- pasirinkti geriausią alternatyvą.

Mokantis valdyti emocijas ir impulsus siūloma taikyti *šviesoforo* metaforą:

- Raudona šviesa – sustok, nusiramink ir pagalvok prieš veikdamas.
- Geltona šviesa – pasakyk, kas tave sujaudino ir ką jauti; pasirink teigiamą sprendimo būdą; sugalvok daug galimų sprendimo variantų; pagalvok, kokios galėtų būti pasekmės.
- Žalia šviesa – veik: išbandyk geriausią planą. (Pagal D. Goleman, 2001)

VII. UGDYMO PROCESO KOKYBĖ: MOKYKLA, KLASĖ IR MOKYTOJAS

MOKYTOJŲ IŠKELTOS PROBLEMOS

Neretai jauno žmogaus dvasinę brandą lemia socialinis šeimos statusas, tačiau vaikas dėl to nėra kaltas.

Daugeliu atvejų stebėtojai teigiamai įvertina tradicines mokytojų pamokas, o ne tas, kuriose ugdomos socialinės ir kitos vaikų kompetencijos. Taigi, švietimo teorija vis dar yra atitrūkusi nuo ugdymo ir ugdymo priežiūros praktikoje.

Etikos pamokas veda nespecialistai, todėl nukenčia šio dalyko ugdymo proceso kokybę.

Ne kiekvienas mokinys išdrįsta atvirai reikšti savo mintis ir jausmus dėl netinkamos klasės draugų reakcijos.

Sunkiausia pakeisti savo kaip mokytojo požiūrį į vertinimą.

Aptarkite ir padiskutuokite metodinėje grupėje:

- Kokie veiksniai, Jūsų požiūriu, labiausiai lemia ugdymo kokybę: mokyklos aplinka, klasės darbingumas, mokytojo darbas?
- Kaip Jūs vertinate mokyklos, kurioje dirbate, ugdymo ir mokymosi aplinką (saugumą, etosą, mokinių tarpusavio ir mokytojų santykius, socialinę ir kultūrinę bendruomenės aplinką)?
- Koks galėtų būti Jūsų metodinio būrelio mokytojų indėlis į mokyklos vertinimo sistemos tobulinimą bei socialinės ir emocinės aplinkos gerinimą?
- Kokie sėkmės kriterijai yra svarbūs vertinant Jūsų ugdomosios klasės mokymosi rezultatų kokybę?
- Ar Jus tenkina mokinių, su kuriais dirbate, pasiekimai (dorinio, meninio arba kūno kultūros pamokose) ir kaip siekiate kuo geresnių rezultatų?
- Kuriose veiklos srityse jaučiatės kompetentingas, o kuriose siekiate tobulinti savo kaip mokytojo kompetenciją?
- Pasidalykite patirtimi sėkmingų pamokų, kuriose pavyko sukurti palankią socialinę ir emocinę ugdymo aplinką.
- Pasidomėkite, kokia mokinių ir jų tėvų nuomonė apie mokykloje ir Jūsų dalyko pamokose taikomą vertinimo sistemą.

Dr. Daiva Šukytė

KODĖL MUMS TURI RŪPĖTI VAIKŲ SOCIALINĖ IR EMOCINĖ UGDYMO APLINKA?

Lietuvoje kasmet yra organizuojama apie du šimtus šalies, rajono ar miesto renginių, skirtų vaikų gerovei. Skaičius būtų dar didesnis, jeigu suskaičiuotume nedidelius vietinės reikšmės renginius ir diskusijas. Specialistai, pedagogai, psichologai, politikai, valdininkai ir kiti mūsų visuomenės aktyvūs nariai yra neabejingi gausybei vaikų problemų. Galima tiksliau pasakyti, kad vargu ar rastume abejingų žmonių, kuriems nerūpėtų vaikai. Dauguma mūsų yra tėvai arba mamos, globėjai, seneliai, tetos ar dėdės.

Visi linkime vaikams sėkmės. Norime, kad jie džiaugtųsi gera sveikata, atsakingai elgtųsi šeimoje ir mokykloje, gebėtų mokytis ir sąžiningai bei reikiamai pagal savo metus ir galimybes atliktų paskirtus darbus ir prisiimtų įsipareigojimus. Taip pat norime, kad jie turėtų tikslų ir jų siektų, tikimės, kad bus dėmesingi ne tik savo poreikiams, bet ir aplinkiniams, gebės padėti ne tik sau, bet ir bendruomenei. Kiekviena šeima turi savo tradicijų, pasaulio ir žmogaus suvokimą, bet tai, ko mes linkime savo vaikams, dažniausiai yra bendrosios žmogaus vertybės.

Kaip užauginti tokį vaiką? Ar kiekviena šeima yra pasirengusi tokiam vaikų ugdymui? O jeigu jai reikia padėti? Kas gali jai padėti?

Mūsų šalyje mokslas vaikams yra privalomas. Dauguma vaikų daugiau nei dvylika metų yra globojami pedagogų ir kitų mokyklos bendruomenės narių. Su vaikais kasdien bendrauja daug suaugusiųjų žmonių, kurie taip pat tampa svarbūs mokyklą lankantiems vaikams. Kadangi ugdymo įstaigoje vaikas praleidžia daugiau nei trečdalį savo laiko, tai ir reikalavimai bei lūkesčiai, keliami šiai institucijai, yra labai dideli.

Kai kalbame apie žinių perteikimą, mokymą, visiems suprantama, kad tai yra mokyklos pareiga ir pagrindinė funkcija, tačiau kai pradedama kalbėti apie mokymosi motyvaciją, atsakomybę ir darbštumą, draugiškumą ir toleranciją, pagarbą sau ir kitiems ir tiesiog mandagų elgesį, kyla klausimų: kada ir kas turi pradėti ugdyti šias asmenines savybes.

Daugelis mano, kad šias savybes vaikai „atsineša“ iš šeimos, kad tėvų pareiga paruošti vaiką mokyklai, išugdyti pagarbą mokslui, išmokyti sąžiningai atlikti pareigas ir mandagiai elgtis. Tėvai, kai pritrūksta žinių ir įgūdžių vaikų ugdymui ir labai nesiseka rasti bendrą kalbą su vaiku, neretai kaltina genus, o jeigu vaikas jau eina į mokyklą, tai ieško kaltų ir mokykloje.

JAV psichologai ištyrė, kokių sąlygų reikia, siekiant sėkmingai užauginti vaiką. Tas sąlygas jie pavadino vidiniais ir išoriniais raidos ištekliais.

Vaikų raidos ištekliai*

Raidos ištekliai	Sąlygos ir savybės
Parama	Šeimos parama
	Teigiamas bendravimas šeimoje
	Gerai santykiai su trimis arba daugiau suaugusiųjų, kurie nėra tėvai
	Rūpestingi kaimynai
	Rūpestingumo kupina atmosfera mokykloje
	Tėvų dalyvavimas vaiko ugdymo ir mokslo procese
Galimybių išplėtimas	Vaikas ir jaunuolis jaučiasi įvertintas bendruomenėje
	Jaunimo veikla yra naudinga bendruomenei
	Pagalba kitiems
	Saugumas
Saugūs apribojimai ir lūkesčiai	Apribojimai šeimoje
	Apribojimai mokykloje
	Apribojimai kaimynystėje
	Suaugusiųjų elgesio modeliai
	Teigiama bendraamžių įtaka
	Dideli elgesio ir pasiekimų lūkesčiai
Turiningas laiko leidimas	Kūrybingumą skatinanti veikla
	Dalyvavimas papildomojo ugdymo programose
	Dalyvavimas religinių bendruomenių veikloje
	Prasmingai leidžiamas laikas namuose
Pasiryžimas mokytis	Motyvacija siekti geresnių rezultatų
	Dalyvavimas mokyklos gyvenime
	Namų darbų atlikimas
	Prisirišimas prie mokyklos
	Skaitymas savo malonumui

Raidos ištekliai	Sąlygos ir savybės
Pozityvios vertybės	Rūpestingumas
	Lygybė ir socialinis teisingumas
	Integralumas
	Sąžiningumas
	Atsakingumas
	Susivaldymas
Socialinės kompetencijos gebėjimai	Planavimas ir sprendimų priėmimas
	Tarpasmeninės kompetencijos
	Kultūrinės kompetencijos
	Atsparumo įgūdžiai
	Taikus konfliktų sprendimas
Teigiami tapatybės bruožai	Asmeninė jėga
	Savigarba
	Kryptingumas
	Teigiamas požiūris į ateitį

*Šaltinis: <http://www.search-institute.org/developmental-assets>

Nagrinėdami šioje lentelėje pateiktus raidos išteklius matome, kad norint padėti vaikams sėkmingai augti kaip asmenybėms reikalinga tėvų, mokyklos, bendruomenės, artimiausių kaimynų ir kitų suaugusiųjų parama, svarbūs ir draugai. Teigiama, kad kuo daugiau išteklių iš šio sąrašo pavyksta suteikti vaikams, tuo jie auga sveikesni, geriau mokosi.

Šiuolaikiniai smegenų veiklos tyrimai rodo, kad žmogus gali keistis visą gyvenimą, kad tai, koks užauga vaikas, lemia ne tik genai, bet ir vėlesni procesai ir veiksniai. Taigi yra labai svarbu, kokioje aplinkoje vaikas auga, kaip su juo bendraujama, kokį pavyzdį jis mato. Jeigu šeima neturi pakankamai žinių ir įgūdžių arba dėl nepalankių ekonominių, socialinių sąlygų neturi galimybės pasirūpinti ir sėkmingai auginti vaikus, reikėtų jai padėti.

Taigi, *kokios mes norime mokyklos*, kuri padėtų mums ne tik išmokslinti vaikus, bet ir užauginti dorus XXI amžiaus piliečius.

Norime mokyklos, kurioje mokiniai taikiai spręstų tarpusavio konfliktus ir jaustųsi saugūs. Svarbu, kad mokiniai galėtų išsakyti, kas jiems kelia nerimą, kokių keblumų kyla dėl santykių su mokytojais ar klasės draugais ir niekada nebūtų užgauti net suaugusiesiems nematant.

Norime mokyklos, kurios vadovas pažintų mokinius ir vadintų vardais, reguliariai domėtųsi klasių problemomis, skatintų ir palaikytų mokytojus, kad mokykla būtų atvira bendruomenė mokytojams, tėvams ir mokiniams.

Norime mokyklos, kurioje mokytojai jaustųsi įvertinti, dalytųsi savo nuomone priimdami mokyklai svarbius sprendimus, bendradarbiautų tarpusavyje ir pagarbiai elgtųsi su mokiniais.

Norime mokyklos, kurioje dirbantys specialistai ir net mokyklos valytoja jaustųsi mokyklos bendruomenės nariais ir dalyvautų jos gyvenime, o mokinių tėvai žinotų, kad yra laukiami ir kviečiami aktyviai įsitraukti į įdomų mokyklos gyvenimą, yra gerbiami administracijos, mokytojų ir tėvų.

Tokioje mokykloje galime išugdyti XXI amžiaus pilietį, kuris gebėtų mąstyti, suprastų, kad labai svarbi yra savikontrolė, kad smalsumas geriau nei išankstinis įsitikinimas, kuris būtų atviras naujoms idėjoms ir mąstyti, gebėtų suprasti ir parodyti empatiją, mokėtų dirbti su įvairiais žmonėmis, o problemas spręstų kartu su kitais siekdamas bendrų tikslų.

Šiandien mokykla stengiasi vaikams suteikti ne tik žinių, bet ir išugdyti juos ateities piliečiais, kurie įsitrauks į dirbančių suaugusiųjų gretas, rūpinsis valstybės ir jos piliečių gerove. Mokykla šių tikslų siekia visais įmanomais būdais. Mokytojai teigia, kad jie ir be „nuorodų iš viršaus“ stengiasi rūpintis mokiniais, įgyvendina gausybę projektų ir programų, kurios skirtos ugdyti mokinių vertybines nuostatas, kuriais siekiama užkirsti kelią paplitusioms patyčioms, žalingiems įpročiams, mažinti savižudybių skaičių ir pan. Mokykla taip pat rūpinasi sveikos gyvensenos propagavimu, pilietiškumo ugdymu, antikorupciniu švietimu ir t. t. Kokius pavyksta pasiekti rezultatus, parodo atliekami tyrimai, tačiau jų savo šalyje stokoja. Bendri tarptautiniai tyrimai rodo, kad mūsų vaikai patys nelaimingiausi (taip bus tol, kol kas nors neatliks naujo tyrimo ir nepaneigs pastarojo), mūsų šalies mergaitės vienos agresyviausių, patyčiomis ir savižudybėmis taip pat esame vieni iš pirmaujančių. Žinoma, turime ir laimėjimų: mūsų vaikų puikūs akademiniai pasiekimai, jaunieji mokslininkai dažnai parsiveža nugalėtojų diplomus iš

tarptautinių renginių ir olimpiadų, mūsų jaunieji menininkai ir sportininkai garsina šalį visame pasaulyje. Išei-
vių vaikai greitai pritampa mokyklose ir neretai lenkia bendraklasius savo žiniomis. Taigi, ar galime kalbėti, kad
mūsų švietimo sistemos ko nors trūksta? Tikriausiai taip, nes kodėl labai daug, neatsižvelgiant į akademinis ge-
bėjimus, jaunuolių emigruoja, maža jaunimo dalis yra politiškai aktyvi ir rūpinasi savo valstybės gerove, stokoja
bendravimo kultūros ir bendruomeniškumo, gali paminti bendrąsias žmogaus vertybes dėl asmeninės naudos?
Šiandien neretai painiojamos lyderystės, akiplėšiško, tikslo siekimo ir savanaudiškumo sąvokos.

Taigi, ar galima viską atitaisyti ir pabrėžti tikrąsias vertybes? Pastarąjį dešimtmetį aktyviai plėtojamas įvairių
šalių švietimo sistemose socialinio ir emocinio vaikų ugdymo judėjimas ir sistemingas šio ugdymo organizavi-
mas mokyklose.

Kodėl svarbus socialinis ir emocinis ugdymas mokykloje?

Pastaruosius dešimtmečius išstobulėjo ne tik kiekybinių, bet ir kokybinių tyrimų metodologijos, atliekami
medicininiai, psichologiniai tyrimai, kurie leidžia pažinti žmogaus smegenis ir jų veiklą. Daugelis išsivysčiusių
šalių, kurios skiria daug dėmesio ir lėšų vaikų ugdymui, rūpinasi, kad tos lėšos būtų veiksmingai panaudojamos.
Galima remtis finansuojamų tyrimų Amerikoje, Kanadoje, Norvegijoje ir kitose šalyse išvadomis ir daryti api-
bendrinimus. Tyrimai rodo, kad vaikui, turinčiam socialinių ir emocinių gebėjimų, lengviau ne tik siekti teigiamų
pokyčių akademinėje veikloje, taip pat jie teikia naudos fizinei sveikatai. Vaikai, kurie socialiai ir emociškai išpru-
sę, turi pagrindą ilgalaikiai sėkmei, jie lengviau pritampa grupėje, kuria šiltesnius santykius ir dažniau jaučiasi
laimingi. Mokytojai, nestokoiantys socialinių ir emocinių gebėjimų, yra labai kompetentingi, o koordinuotas ir
prižiūrimas socialinis ir emocinis vaikų ugdymas mokykloje nugali fragmentiškumą, teikia daugiau vilčių pasiek-
ti geresnių ugdymo rezultatų.

Socialinis ir emocinis vaikų ugdymas yra edukacinis procesas, apimantis žinių, nuostatų ir įsitikinimų ugdy-
mą, kuris moko atpažinti ir valdyti emocijas, rūpintis kitais, priimti gerus sprendimus, elgtis etiškai ir atsakingai,
megzti palankius santykius, išvengti neigiamo elgesio.

*Organizuotas ir kryptingas socialinis ir emocinis vaikų ugdymas yra glaudžiai siejamas su akademiniais pasie-
kimais, kurie yra svarbūs tolesnei sėkmei mokykloje ir gyvenime.*

Socialinis ir emocinis ugdymas yra procesas, kuriame vaikai ir suaugusieji lavina esminius socialinius ir
emocinius gebėjimus, susijusius su:

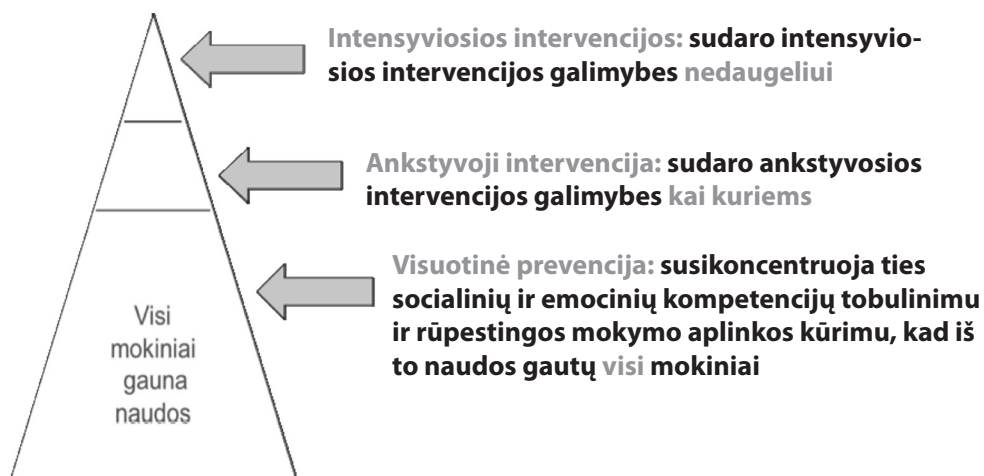
- savimone;
- socialiniu sąmoningumu;
- savitvarda;
- bendravimo gebėjimais;
- atsakingu sprendimų priėmimu.

Socialinio ir emocinio ugdymo kompetencijos ir gebėjimai*

Savimone	Socialinis sąmoningumas	Savitvarda	Bendravimo gebėjimai	Atsakingas sprendimų priėmimas
Tikslus savęs suvo- kimas. Stiprybių, poreikių ir vertybių suvokimas. Savo veiksmingumo vertinimas ir pasiti- kėjimas. Dvasingumas. Emocijų atpažinimas.	Perspektyvos numa- tymas. Empatija. Įvairovės vertinimas. Pagarba kitiems.	Impulsyvumo sulai- kymas. Streso valdymas. Savęs motyvavimas ir drausmė. Tikslų iškėlimas. Organizaciniai gebė- jimai.	Bendravimas. Visuomeninė labda- ringa veikla. Santykių formavi- mas. Bendradarbiavimas. Gebėjimas derėtis. Gebėjimas atsisakyti. Konfliktų sprendi- mas. Pagalbos prašymas ir suteikimas.	Problemos nustaty- mas. Situacijos analizė. Problemos sprendi- mas. Įvertinimas. Apmąstymas. Asmeninė, moralinė ir socialinė atsako- mybė.

*Zins, Bloodworth, Weissberg, Wahlberg, 2004

Sisteminis ir nuoseklus socialinis ir emocinis ugdymas yra laikomas nediskriminuojančiu ugdymu, šio proceso dalyviai yra visi vaikai ir suaugusieji. Didžiausias veiksmingumas pasiekiamas tada, kai jame dalyvauja visos klasės, tada visi mokyklos mokiniai gauna naudos, visi kartu tobulina savo socialinius ir emocinius gebėjimus. Specialiai parengtas programos galima taikyti elgesio sutrikimų turintiems vaikams, specialiųjų poreikių vaikams. Pagal socialinio ir emocinio ugdymo programas savo kompetencijas stiprina ne tik vaikai, bet ir suaugusieji, ir visa mokyklos bendruomenė (žr. 1 pav.).

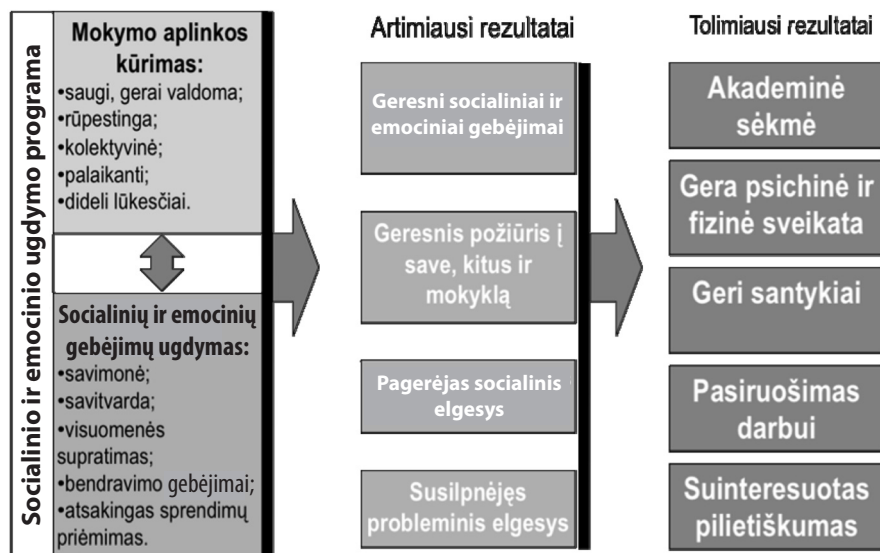
1 pav. Socialinio ir emocinio ugdymo programų taikymo lygiai

Siekiant sėkmingai plėtoti socialinius ir emocinius gebėjimus rekomenduojama laikytis gebėjimų ugdymo principų ir rūpintis mokyklos aplinka.

Socialinių ir emocinių gebėjimų ugdymas turi būti organizuojamas visiems mokiniams. Svarbu, kad gebėjimai būtų ugdomi ne epizodiškai, bet nuosekliai ir ilgą laiką. Norint išmokyti vaikus socialinių ir emocinių gebėjimų, juos reikia modeliuoti, t. y. vaikams reikia parodyti, kokio elgesio ar gebėjimų iš jų tikimasi. Kad sulauktume sėkmės, socialinis ir emocinis ugdymas neturi prieštarauti mokinių tautos kultūrai. Tai ypač aktualu klasėse, kuriose mokosi įvairių tautybių vaikai. Socialinių ir emocinių gebėjimų ugdymas, kaip ir kitos pamokos, vaikams turi būti įdomi veikla, kurioje taikomi aktyviojo mokymosi metodai. Dar svarbiau sudaryti vaikams galimybę panaudoti tuos gebėjimus, kurių jie jau išmokę. Taip pat reikia skirti laiko aptarimui, kaip jiems sekėsi.

Mokymo aplinka vaikams turi būti saugi, rūpestinga ir patraukli. Mokykloje turi vyrauti pagarbūs ir palaikantys mokytojų, mokinių ir kitų mokyklos bendruomenės narių tarpusavio santykiai. Mokytojai ir mokiniai skatinami bendradarbiauti siekiant gerų darbo rezultatų. Svarbu, kad mokykloje būtų sukurtos visiems suprantamos normos, siekiant įtvirtinti atitinkamą elgesį, vaikams išsakomi dideli lūkesčiai, susiję su jų elgesiu ir akademiniais pasiekimais. Mokymo programos vaikams turi būti aktualios ir įdomios, sukuriamos sąlygos aktyviai dalyvauti mokyklos gyvenime.

Jeigu visa mokyklos bendruomenė domisi ir motyvuotai siekia tobulinti mokinių socialinius ir emocinius gebėjimus, mokytojai tobulina savo profesines kompetencijas, susijusias ne tik su akademinėmis žiniomis, bet ir su socialiniu ir emociniu vaikų ugdymu, vykdo nuolatinę mokymosi aplinkos ir psichologinio klimato stebėseną, integruoja socialinį ir emocinį ugdymą į visus mokyklos gyvenimo aspektus, jei aktyviai įsitraukia į mokyklos gyvenimą šeimos ir vietos bendruomenė, pasitelkiami visi, galintys prisidėti prie šio ugdymo asmenys ir institucijos, tai didelė tikimybė, kad mokiniai, kurie mokysis ir baigs šią mokyklą, sulauks gyvenime sėkmės (žr. 2 pav.).

2 pav. Kaip socialinis ir emocinis vaikų ugdymas tampa ilgalaikė sėkmė

Vertinant mokyklos veiklą svarbu išsiaiškinti, kaip susijusi socialinė ir emocinė aplinka su mokinių akademiniiais pasiekimais. Tyrimai parodė, kad socialiai ir emociškai palankioje aplinkoje net 86 proc. išauga vaikų motyvacija mokytis. Nuosekliai formuojami gebėjimai stiprina nuostatas (motyvaciją mokytis), gerina elgesį (aktyvesnį dalyvavimą, įprotį mokytis) ir atlikimą (geresni mokymosi rezultatų įvertinimai, puikus dalykų mokėjimas)¹.

Ar galima mokykloje pasiekti puikių socialinio ir emocinio ugdymo rezultatų be specialios programos? Atsakymas vienareikšmis – galima. Kuo mokyklos bendruomenė mažesnė, tuo glaudesni visų ryšiai, tuo daugiau vienas bendruomenės narys kitam gali skirti laiko. Tačiau atlikti tyrimai parodė, kad veiksmingiausia yra pasirinkti ir įgyvendinti specialias kompleksines socialinio ir emocinio ugdymo programas, kurios sutelkia visą bendruomenę kryptingam darbui (Sveinsson A. V., Morris R. J., 2007; Ragozzino K., O'Brien M. U., 2009).

Mokykla gali atlikti įsivertinimą ir nustatyti, ar reikia jai specialios socialinio ir emocinio ugdymo programos, ar ne (žr. 1 priedą).

Atlikus mokyklos įsivertinimą reikėtų atlikti programų, įgyvendinamų mokykloje, vertinimą, kurio tikslas – nustatyti, ar reikalinga papildoma programa, ar kaip tik gal reikėtų kai kurių atsisakyti (žr. 2 priedą).

Jeigu atlikote tyrimą ir nusprendėte, kad mokyklai reikalinga speciali socialinio ir emocinio ugdymo programa, tai rekomenduojama rinktis moksliniais tyrimais pagrįstą socialinio ir emocinio ugdymo programą, pagal kurią ugdomos socialinės ir emocinės (asmeninės) kompetencijos.

Įrodymais grįstos socialinio ir emocinio ugdymo programos – tai mokymo programos, kurios grindžiamos empiriniais įrodymais iš bent vieno gerai suprojektuoto įvertinimo tyrimo, kuriame dalyvavę mokiniai demonstravo teigiamus elgesio rezultatus, susijusius su socialine ir emocine kompetencijomis, sveikatos rodikliais ar elgesiu. Socialinio ir emocinio ugdymo programų tikslas – ugdyti socialinius emocinius gebėjimus ir padėti kurti teigiamą mokymo aplinką.

Dauguma socialinio ir emocinio ugdymo programų turi šiuos komponentus:

1. Siūlo specialią programą, kurios mokosi visi mokiniai. Metodika parengta taip, kad atitiktų vaikų amžių, būtų įdomi. Joje sudaromos galimybės modeliuoti socialinius ir emocinius gebėjimus ir juos taikyti.
2. Teikia integravimo į bendrąsias programas siūlymų.
3. Teikia nurodymų, kaip kurti saugią, rūpestingą ir palaikančią mokymosi aplinką.
4. Skatina mokytojų ir kitų mokyklos bendruomenės narių tobulėjimą, siūlo specialių mokymų.
5. Teikia rekomendacijų, kaip į mokyklos gyvenimą įtraukti šeimas ir kitus bendruomenės narius.

Programų kūrėjai ir mokslininkai yra apskaičiavę, kad, nors pozityvūs pokyčiai pastebimi jau po pirmųjų nuoseklaus darbo metų, tačiau tam, kad būtų galima fiksuoti didesnius pokyčius ir tikėtis gerų darbo rezultatų, mokykla sutelktai turi dirbti 3–5 metus.

Mokytojas mokinių elgesio pozityvius pokyčius gali stebėti per visus mokslo metus. Programose pateikiama mokinių socialinių ir emocinių gebėjimų įsivertinimo priemonių.

¹Elias, 2003; Elias et al., 1997; Fredericks, 2003; Wilson, Gottfredson, & Najaka, 2001; Zins, Elias, & Greenberg, 2003; Zins, Weissberg, Wang, & Walberg, 2004.

Toliau pateikiamas pavyzdys – kaip LIONS QUEST PAAUGLYSTĖS KRYŽKELĖS² programoje yra tikrinami socialiniai ir emociniai vaikų gebėjimai.

Pavyzdys LIONS QUEST PAAUGLYSTĖS KRYŽKELĖS: 4 modulio 5 pamoka

4 modulio pamokų metu mokiniai mokosi megzti ir palaikyti garbingus draugystės ryšius, mokosi atpažinti neigiamą bendraamžių spaudimą ir atsispirti jam, aiškinasi nesmagias ir provokuojamas situacijas ir mokosi reaguoti į jas, taip pat mokosi spręsti tarp bendraamžių kilusius konfliktus. Mokytojas po atliktų daugybės užduočių gali taikyti testą ir išsiaiškinti, kaip vaikai suprato modulio pamokų medžiagą, kokios susiformavo jų nuostatos ir gebėjimai.

5 pamoka skirta mokyti vaikus suprasti draugystės motyvus, mokytis gerinti draugiškus tarpusavio santykius ir nutraukti ryšius, kuriems trūksta abipusio supratimo ir malonaus bendravimo. Šioje pamokoje mokiniai analizuoja, kaip žmonės tampa draugais, mokosi apaiškinti, kokie žmonių santykiai rodo abipusę pagarbą ir gerina arba keičia savo santykius su bendraamžiais.

Po pamokos mokytojas gali pateikti vaikams testą, kurio tikslas – patikrinti mokinių gebėjimą skirti tinkamus ir netinkamus santykius ir supratimą, kaip jie keičiasi ar pasilieka tokie patys.

Užduodami klausimai, į kuriuos mokiniai atsako raštu:

1. Parašyk keturias priežastis arba motyvus, dėl kurių žmonės užmezga draugiškus santykius:

- a)
- b)
- c)
- d)

2. Parašyk tris būdus, kaip galėtum pakeisti netinkamus tarpusavio santykius arba visai juos nutraukti.

- a)
- b)
- c)

Testo įvertinimas:

Galimi atsakymai: *tinkami tarpusavio santykiai mums suteikia galimybę kalbėtis su kuo nori, daryti ką nori, ugdyti save, suteikia artumo ir bendrystės su kuo nors jausmą.*

Galimi atsakymai: *pakalbėti su tuo žmogumi ir pabandyti pasiūlyti ką nors tinkama, nutraukti santykius ir praleisti mažiau laiko su tuo žmogumi, leisti suprasti, kad manęs nedomina siūloma veikla.*

Mokiniai turėtų parašyti į pirmąjį klausimą mažiausiai tris atsakymus, o į antrą – du.

Panašiais testais mokytojas gali įvertinti visus pagal programą ugdomus gebėjimus: draugiškumą, atsakomybę, mokėjimą spręsti konfliktus, emocijų valdymą ir kt.

Apibendrinimas ir išvados

Socialinis ir emocinis ugdymas yra procesas, kai vaikai ir suaugusieji ugdo socialines ir emocines kompetencijas.

Socialinės ir emocinės kompetencijos yra pagrindas teigiamiems akademiniams, socialiniams, emociniams, sveikatos ir pilietiškumo rezultatams.

Socialinis ir emocinis ugdymas yra neatskiriamas nuo kokybiško švietimo ir mokyklų misijos.

Pagrindinių socialinių ir emocinių gebėjimų vaikus galime išmokyti kurdami palankią socialinę ir emocinę mokyklos aplinką.

Kokybiškos, įrodymais grįstos programos siūlo ne tik metodiką, kaip mokyti vaikus socialinių ir emocinių gebėjimų, bet ir pateikia vertinimo instrumentų.

Literatūra

1. Devaney E., O'Brien M. U., Resnik H., Keister S., Weissberg R. P. Sustainable Schoolwide Social and Emotional Learning (SEL). Chicago: CASEL, 2006.
2. Goleman D. Emocinis intelektas. Kodėl jis gali būti svarbesnis nei IQ. Vilnius: Presvika, 2007.

² LIONS QUEST PAAUGLYSTĖS KRYŽKELĖS – programa, skirta 5–7 klasių mokiniams, Lietuvos mokyklose vykdoma nuo 2006 metų.

3. LIONS QUEST gyvenimo įgūdžių ugdymo programa PAAUGLYSTĖS KRYŽKELĖS. Programos vadovas. Vilnius: Lietuvos LIONS klubų asociacija, 2007.
4. Ragozzino K., O'Brien M. U. Social and emotional learning and bullying prevention. Chicago: CASEL, 2009.
5. Safe and Sound. An Educational Leaders's Guide to Evidence-Based Social and Emotional Learning (SEL) Programs. Chicago: CASEL, 2003.
6. Shapiro L. E. Kaip ugdyti vaiko emocinį intelektą. Vadovas tėvams. Vilnius: Presvika 2008.
7. Sveinsson A. V., Morris R. J. Conceptual and Methodological Issues in Assessment and Intervention with School Bullies. Bullying, Victimization, and Peer Harassment. A Handbook of Prevention and Intervention / J. E. Zins, M. J. Elias, C. A. Maher, editors. New York: The Haworth Press, 2007.
8. <http://www.search-institute.org/developmental-assets>

1 priedas

Saugios ir sveikos mokyklos aplinkos kūrimo gairės ir įsivertinimas

Siekiant nustatyti, ar mokykloje yra sukurta palanki mokymuisi aplinka, kuri yra saugi, gerai valdoma, grįsta rūpinimusi, skatinanti dalyvauti, siūlomos saugios ir sveikos mokyklos kūrimo gairės. Gairių paskirtis – pagal siūlomus kriterijus įsivertinti esamą padėtį, identifikuoti problemas, nustatyti veiklos kryptis pokyčiams ir šiam tikslui sutelkti visą mokyklos bendruomenę. Stipri mokyklos bendruomenė yra tokia bendruomenė, kurios narius sieja asmeniniai ryšiai ir kurie yra įsipareigoję vienas kito raidai ir brandai.

Tikslas – sukurti palankią mokymuisi aplinką, kuri yra sveika ir saugi. Saugios ir sveikos mokyklos kūrimas – tai nuolatinis procesas, kuriame dalyvauja visi bendruomenės nariai.

Mokyklos bendruomenę sudaro mokiniai, mokytojai, specialistai, administracija, pagalbinis personalas, tėvai ir artimieji, kaimynai, socialiniai partneriai ir visi kiti, kurie palaiko ryšius su mokykla ar joje besimokančiais mokiniais.

Paaiškinimas.

Visiškai vykdomas: nurodytas kriterijus nuolat pastebimas, labai sėkmingai vykdomas, nieko keisti ir tobulinti nereikia.

Reikia sustiprinti: nurodytas kriterijus pastebimas, kartais vykdomas, bet nėra įprastas, reikia skirti tam dėmesio ir sustiprinti.

Reikia susirūpinti: nurodytas kriterijus visai nepastebimas ir nevykdomas, reikia pradėti tuo rūpintis.

	Kriterijus	Visiškai vykdomas	Reikia sustiprinti	Reikia susirūpinti
Valdymas	Vadovas yra susipažinęs su vaikų socialiniu ir emociniu ugdymu			
	Suburta grupė, kuri rūpinasi saugios ir sveikos mokyklos kūrimu			
	Mokykla turi saugios ir sveikos mokyklos viziją			
	Suformuluoti saugios ir sveikos mokyklos kūrimo tikslai ir numatytos veiklos kryptys			
	Sukurtas saugios ir sveikos mokyklos kūrimo planas			
	Vykdoma nuolatinė palankios mokymuisi aplinkos stebėseną			
	Į saugios ir sveikos mokyklos kūrimą įtraukti: administracija, mokytojai, mokiniai, šeimų atstovai, bendruomenės atstovai, sveikatos ir kiti mokykloje dirbantys specialistai, pagalbinio personalo atstovai (sargai, budėtojai, autobusiuko vairuotojas, valytojos, valgyklos darbuotojai, bibliotekininkas ir kiti specialistai)			
	Vykdomos ilgalaikės, tyrimais patvirtintos socialinio ir emocinio ugdymo programos			
	Mokiniam suformuluoti aiškūs elgesio lūkesčiai			
	Darbuotojai skatinami už sėkmingai atliktus darbus			
	Darbuotojai ir mokiniai susipažinę su mokyklos taisyklėmis, draudžiančiomis vartoti narkotines medžiagas			

	Kriterijus	Visiškai vykdomas	Reikia sustiprinti	Reikia susirūpinti
Mokinių dalyvavimas	Sudarytos galimybės mokiniams nuosekliai ugdytis socialinius ir emocinius gebėjimus ugdymo programose			
	Atsižvelgiant į mokinių poreikius sudaromos sąlygos mokinių saviraiškai			
	Mokiniai sveikinasi			
	Geba spręsti konfliktus taikiu būdu, nedemonstruodami jėgos ir priešiško			
	Dalyvauja paramos bendruomenei projektuose			
	Nebėga iš pamokų			
	Kreipiasi dėl pagalbos į mokytojus ar kitus mokyklos darbuotojus			
	Moka suteikti pagalbą ir paramą bendraamžiams ir kitiems mokiniams mokymosi procese			
	Parodo puikius socialinius ir emocinius gebėjimus			
	Dalyvauja neformaliajame mokyklos gyvenime			
	Dalyvauja kuriant mokyklos aplinką			
Mokytojų, administracijos ir specialistų įsitraukimas	Sudarytos mokytojams galimybės bendradarbiauti			
	Mokytojai tobulinasi socialinio ir emocinio ugdymo srityje			
	Mokytojai organizuoja ir įgyvendina bendrus projektus bent du kartus per metus			
	Klasių auklėtojai įgyvendina socialiniam ir emociniam ugdymui skirtus projektus			
	Savo pasiekimais kuriant palankią mokymuisi aplinką dalijasi konferencijose, diskusijose, spaudoje ir kt.			
	Pamokose taikomi aktyviojo mokymosi metodai			
	Moka skatinti teigiamą vaikų elgesį			
	Geba suteikti pirmąją medicininę pagalbą			
	Gali suteikti mokiniams informaciją apie tai, kur jie galėtų gauti skubią psichologinę, medicininę ar socialinę pagalbą			
	Dalyvauja mokyklos bendruomenės gyvenime			
	Kiekvienas mokinys gali kreiptis į suaugusiųjų asmeninės ar akademinės pagalbos			
Džiaugiasi puikiais tarpusavio santykiais su mokiniais ir jų tėvais				
Pagalbinio personalo įsitraukimas	Dalyvauja planuojant mokyklos gyvenimą			
	Pateikia informacijos apie mokinių socialinius ir emocinius gebėjimus, kuriuos pastebi koridoriuose, valgykloje, žaidimų aikštelėse, autobuse ir kt. vietose			
	Pateikia savo nuomonę apie tai, kaip padaryti mokymuisi palankesnę aplinką			

	Kriterijus	Visiškai vykdomas	Reikia sustiprinti	Reikia susirūpinti
Šeimos įtraukimas	Tėvai supažindinti su saugios ir sveikos mokyklos kūrimo vizija, siekiamais tikslais			
	Suburtoje grupėje, kuri rūpinasi saugios ir sveikos mokyklos kūrimu, dalyvauja šeimų atstovas			
	Pasirūpinta vaikų priežiūra, kol tėvai dalyvauja susirinkimuose			
	Į tėvų susirinkimus ir kitus mokyklos renginius kviečiami visi vaikai besirūpinantys asmenys, o ne tik mama, tėtis ar globėjai			
	Organizuojamas tėvelių, neturinčių techninės galimybės atvykti į susirinkimą, atvežimas			
	Skiriama papildomai dėmesio toms šeimoms, kurios neįaučiasi mokykloje			
	Tėvai turi galimybę bet kada užėiti į direktoriaus kabinetą			
	Tėvai turi galimybę bet kada užėiti pas mokytoją			
Šeimos įtraukimas	Pakviečiate tėvus atvykti į mokyklą norėdami pasidžiaugti mokinio pasiekimais			
	Siekiate kurti pasitikėjimą mokykla įvairiomis komunikacijos priemonėmis: skambindami telefonu, elektroniniais laiškais, vizitais į namus, kvietimais dalyvauti mokyklos renginiuose			
Bendruomenės dalyvavimas	Suburtoje grupėje, kuri rūpinasi saugios ir sveikos mokyklos kūrimu, dalyvauja bendruomenės ir socialinių partnerių atstovai			
	Dalijamasi su bendruomene mokyklos darbais ir idėjomis			
	Sudarytos galimybės mokiniams dalyvauti bendruomenės projektuose			
	Bendruomenė įsitraukia į mokyklos įgyvendinamus projektus			
	Svarbūs bendruomenės asmenys ar organizacijos palaiko mokyklos programas			
	Laikomasi geros kaimynystės principo su greta mokyklos esančia bendruomene			
Aplinka	Klasėse sukurta maloni, patogi ir prižiūrima mokymuisi aplinka			
	Aplinka yra saugi tiek mokiniams, tiek suaugusiesiems			
	Koridoriai šviesūs ir estetiški			
	Valgykloje sukurta maloni ir rami aplinka			
	Valgykloje ir bufete siūlomas tik sveikas ir šviežias maistas			
	Sukurtos ramaus bendravimo ir poilsio zonos			
	Mokytojų kambaryje sukurtos bendros ir privačios erdvės			
	Įrengtos žaidimų aikštelės			
	Kuriama žalia ir tvarkinga mokyklinė aplinka			
	Sudarytos galimybės viešai skelbti mokinių pasiekimus ir aktualijas			
	Mokyklos transportas saugus, jaukus ir tvarkingas			
	Bibliotekoje sukurta maloni ir patogi savišvietai aplinka			

Parengta pagal *Sustainable Schollwide Social and Emotional Learning. Implementation Guide. Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning, 2006.*

Socialinio ir emocinio ugdymo poreikių ir išteklių vertinimas

Tikslas: Nustatyti išteklius, kuriais mokykla pasirengusi sistemingai skatinti arba skatina socialinių ir emocinių gebėjimų (savimonės, socialinio sąmoningumo, savitvardos, bendravimo, atsakingų sprendimo priėmimo) ugdymą ir ugdymąsi.

Programų, kuriose ugdomi šie gebėjimai, pavyzdžiai:

- Patyčių ir nepageidaujamo elgesio prevencija;
- Asmenybės ugdymas;
- Pilietinio ugdymo specialioji programa;
- Konfliktų sprendimas;
- Karjeros planavimo programa;
- Nusikalstamumo prevencijos specialioji programa;
- Tarpkultūrinis ugdymas ir tolerancija;
- Iškreptųjų iš mokyklos prevencijos programa;
- Rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo programa;
- Sveikatingumo programa;
- Gyvenimo įgūdžių / socialinio ir emocinio ugdymo programos;
- Psichinės sveikatos skatinimo programos;
- Psichiką veikiančių medžiagų vartojimo prevencijos, priklausomybės ligų prevencijos programos;
- Savižudybių prevencijos programa.

Veikla: Nustatykite, kuriose jūsų mokykloje įgyvendinamose integruojamose ir prevencinėse programose yra skatinami socialiniai ir emociniai gebėjimai. Atsakykite į lentelėje pateiktus klausimus ir ją užpildykite:

Programos pavadinimas	Kuriuos gebėjimus ugdo? (apibraukite atitinkamą santrumpą) *	Ar ši programa yra pagrįsta įrodymais? **	Kiek mokinių joje dalyvauja?	Kiek dalyvauja klasių pagal lygį? Kiek turi pamokų?
	S SAV SS BĮ ASP			KL: P:
	S SAV SS BĮ ASP			KL: P:
	S SAV SS BĮ ASP			KL: P:
	S SAV SS BĮ ASP			KL: P:
	S SAV SS BĮ ASP			KL: P:
	S SAV SS BĮ ASP			KL: P:
	S SAV SS BĮ ASP			KL: P:
	S SAV SS BĮ ASP			KL: P:
	S SAV SS BĮ ASP			KL: P:

Pastabos:

*S – savimonė; SAV – savitvarda; SS – socialinis sąmoningumas; BĮ – bendravimo įgūdžiai; ASP – atsakingas sprendimų priėmimas; KL – klasės; P – pamokos.

** Įrodymais pagrįstos programos – tai empiriškai patvirtintos bent vienu kokybišku tyrimu, kuris parodo, kad mokiniai, dalyvaujantys programoje, demonstruoja pozityvų elgesį, kuris yra sietinas su socialinėmis ir emocinėmis kompetencijomis, sveikatos požymiais ir akademinėi sėkmei reikalingu elgesiu.

Parengta pagal *Sustainable Schollwide Social and Emotional Learning. Implementation Guide. Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning, 2006.*

MOKINIŲ PASIEKIMŲ IR PAŽANGOS VERTINIMO TYRIMAS

*Atliko Kazlų Rūdos pagrindinės mokyklos „Elma“ mokytojų komanda:
A. Ališauskienė, G. Bartaškaitė, G. Jakubauskienė, A. Pranskevičienė*

Tyrimo aktualumas. Švietimo ir mokslo ministras 2008 08 26 patvirtino atnaujintas Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrąsias programas. Keičiantis programoms, keitėsi ir ugdymo tikslai, mokymo ir mokymosi būdai, mokymosi rezultatų vertinimas.

Mūsų mokykloje vadovaujamosi *Mokinių pažangos ir pasiekimų vertinimo samprata* jau nuo 2004 metų, todėl atsirado poreikis patikrinti mokyklos vertinimo sistemos veiksmingumą, t. y. ar ji dera su dabar keliamais ugdymo tikslais ir numatomais rezultatais, šiuolaikiniais mokymo ir mokymosi metodais. 1–5 klasėse Kazlų Rūdos pagrindinėje mokykloje „Elma“ mokiniai pažymiais nevertinami, o aukštesniųjų klasių mokinių pasiekimai vertinami pažymiais, išskyrus tikyba, daile, muziką, technologijas ir kūno kultūrą. Todėl dalyvaudami projekte *Mokinių pasiekimų ir pažangos vertinimo tobulinimas dorinio, meninio ir kūno kultūros ugdymo procese* nusprendėme mokyklos bendruomenei pateikti anketas apie vertinimą.

Tikslas – ištirti, kokie mokinių pasiekimų ir pažangos vertinimo būdai yra veiksmingai taikomi mūsų mokykloje.

Tyrimo imtis. Tyrime dalyvavo 14 Kazlų Rūdos pagrindinės mokyklos „Elma“ mokytojų, 37 mokiniai, besimokantys 5–8 ir 10 klasėse, 38 mokinių tėvai, kurių vaikai mokosi 1–8 ir 10 klasėse.

Tyrimo vieta ir laikas. Anketos išdalytos Kazlų Rūdos pagrindinėje mokykloje „Elma“ 2009 metų kovo mėnesį.

Tyrimo rezultatų apibendrinimas.

Apžvelgdami tyrimo duomenis galime teigti, kad mūsų mokykloje taikoma vertinimo sistema tenkina tiek mokykloje besimokančius mokinius, tiek jų tėvus. Apklaustieji supranta vertinimo naudą ugdymo procesui. 86 proc. mokytojų mano, kad vertinimas yra labai svarbus mokinių mokymosi motyvacijai. Tai patvirtina ir 71 proc. apklaustų tėvų, o kiti tėvai (21 proc.) mano, kad vertinimas tik iš dalies skatina mokymąsi. Mokiniam buvo pateikti du panašūs klausimai: „Ar vertinimas (mokytojų pastabos, pagyrimai) skatina Jus mokytis geriau?“ ir „Ar vertinimas pažymiais skatina Jus mokytis geriau?“ Į pirmą klausimą „taip“ atsakė 32 proc. mokinių, „iš dalies“ – 43 proc., o neigiamai – 24 proc. Į antrą klausimą „taip“ atsakė 48 proc. mokinių, „iš dalies“ – 32 proc., o neigiamai – 19 proc. Matome, kad 75 proc. mokinių mano, jog formuojamasis vertinimas yra svarbus jų mokymosi motyvacijai.

Mokinių taip pat buvo klausiama: „Kas dar Jus skatina mokytis?“ 60 proc. mokinių atsakė, kad juos skatina mokyti tėvai, 46 proc. – mokytojai, 35 proc. – mokymo priemonės. Labai nedaug mokinių (tik 5 proc.) paminėjo, kad mokyti skatina draugai. Taigi akivaizdi tėvų įtaka didinant mokinių motyvaciją.

Geros informacijos pateikė tėvų anketos atsakymai. Net 34 iš 38 apklaustų tėvų teigia, kad yra reguliariai informuojami apie savo vaikų mokymosi rezultatus. Tiek pat tėvų teigia, kad mokykloje taikoma vertinimo sistema jiems yra aiški. Net 36 tėvai teigia, kad gauna pakankamai informacijos apie savo vaikų mokymosi sėkmes ir sunkumus. Taip pat 35 tėvus tenkina apie vaikų vertinimą pateikiama informacija, jie jaučiasi ugdymo proceso mokykloje partneriais, bendradarbiaujančiais su mokytojais.

Įdomu palyginti tėvų, vaikų ir mokytojų atsakymus į klausimus, už ką mokinyi yra vertinamas. Į klausimą: „Ar žinote, už ką esate vertinami?“ 65 proc. mokinių atsakė – „taip“, 21 proc. – „iš dalies“, 14 proc. – „ne“. Tai parodo, kad mokyklos vertinimo sistemą dar reikia tobulinti. Iš mokinių atsakymų matome, kad mokykloje kai kurie mokiniai nežino, už ką yra vertinami, arba žino tik iš dalies. Apie tai mokytojai turėtų pamąstyti vertindami, tai reikėtų aptarti mokytojų tarybos posėdžiuose, kalbėti ir aiškinti mokiniams. Mokytojai savo anketose teigė, kad dažniausiai mokinius vertina už pastangas – 71 proc., dalyko gebėjimus – 64 proc., žinias – 57 proc. Tuo tarpu mokiniai mano, kad yra vertinami už žinias – 64 proc., pastangas – 51 proc., namų darbus – 46 proc. Panašiai mano ir mokinių tėvai: už žinias – 86 proc., dalyko gebėjimus – 74 proc., kūrybingumą ir išradingumą – 60 proc., pastangas – 52 proc. Matome, kad panašūs visų grupių atsakymai. Prieštarinai manoma tik apie vertinimą už elgesį. Nė vienas iš mokytojų savo atsakymuose nepaminėjo, kad vertintų už elgesį, o tėvai ir mokiniai yra įsitikinę, kad jų elgesys yra vertinamas. Net 44 proc. tėvų ir 32 proc. mokinių teigia, kad yra vertinama už elgesį. Taigi galime daryti išvadą, kad šį klausimą reikia išsamiai aptarti ir išsiaiškinti.

Daugelis mokinių teigia, kad pamokose turi galimybę įsivertinti savo ir bendraklasių pasiekimus. Taigi mokytojai diferencijuodami, individualizuodami remiasi pačių mokinių įsivertinimo informacija, sudaro sąlygas mokiniams atsiskleisti savo darbais ir tobulėti.

Apžvelgę anketose pateiktus duomenis galime teigti, kad mūsų mokykloje taikoma vertinimo sistema yra veiksminga. Ją truputį pakoregavus, geriau pritaikius tėvų, mokinių ir mokytojų poreikiams šis mokinių pasiekimų ir pažangos vertinimas sėkmingai gali būti taikomas ir toliau.

ANKETA MOKYTOJAMS MOKINIŲ PASIEKIMŲ IR PAŽANGOS VERTINIMAS

Gerbiamas kolega, prašome užpildyti šią anketą.

Anketos tyrimo **tikslas** – ištirti, kokie mokinių pasiekimų ir pažangos vertinimo būdai yra veiksmingai taikomi mūsų mokykloje.

Anketa anoniminė! Jums nereikia nurodyti savo vardo ir pavardės.

Prašome atidžiai perskaityti kiekvieną klausimą ir nuoširdžiai pažymėti (pabraukti) vieną arba keletą Jums tinkamų atsakymų. Sėkmės!

1. Viena iš ugdymo proceso sričių yra mokinių vertinimas. Kaip manote, ar vertinimas skatina mokymąsi?
 - Mažai skatina.
 - Dažniau neskatina, negu skatina.
 - Labiau skatina, nei neskatina.
 - Akivaizdžiai skatina.
 - Sunku pasakyti, tai priklauso nuo konkretaus atvejo.
2. Ar turite savitą vertinimo (formuojamojo, apibendrinamojo) sistemą? Jei taip, ar kyla sunkumų derinant savo vertinimo sistemą su mokyklos vertinimo sistema?
 - Mokinių pasiekimus vertinu mokyklos nustatyta tvarka, nekyla jokių sunkumų.
 - Mokykloje išbandau savitą vertinimo metodiką.
 - Vertinimo tvarką derinu su mokiniais (susitariame dėl aiškių taisyklių, kaip jie bus vertinami ir pagal kokius kriterijus, kada atsiskaitymo terminai, kokia forma fiksuojami įvertinimai).
 - Kyla sunkumų dėl to, kad mokykloje nėra bendros vertinimo sistemos (pavyzdžiui, kai kurių dalykų pasiekimai nevertinami pažymiais, o kitų – vertinami).
 - Kyla sunkumų vertinant pažymiais mokinių neakademinius (meninio, kūno kultūros ir kt.) pasiekimus.
 - Kyla sunkumų derinant kontrolinių darbų, testų ir atsiskaitymo terminus.
 - Nekyla problemų dėl krūvių.
3. Į ką sutelkiate dėmesį vertindami mokinius?
 - į žinias;
 - dalyko gebėjimus;
 - socialinius ir mąstymo gebėjimus (pavyzdžiui, diskutuoti, argumentuoti savo nuomonę, dirbti grupėje, reflektuoti savo veiklą, daryti išvadas);
 - mokinių nuostatas, susidomėjimą mokymosi turiniu;
 - pastangas ir aktyvų dalyvavimą mokymosi veikloje;
 - mokinių kūrybingumą, išradingumą;
 - elgesį ir charakterio savybes.
4. Kokie trys kriterijai yra svarbiausi vertinant Jūsų dalyko mokymosi pasiekimus (žinias, gebėjimus, vertybines nuostatas):
 - mąstymo originalumas;
 - gebėjimas teisingai ir greitai išspręsti užduotis naudojantis savo žiniomis ir įvairiais informacijos šaltiniais,
 - informacijos atranka ir kritinis vertinimas;
 - žinių tikslumas;
 - loginis mąstymas;
 - išradingumas ir kūrybingumas;
 - pastangos;
 - mandagus ir drausmingas elgesys;
 - mokėjimas bendrauti ir išklausti kitą;
 - mokėjimas drąsiai išsakyti ir argumentuoti savo nuomonę;
 - mokėjimas dirbti komandoje;
 - kiti _____
5. Ar reguliariai informuojate mokinius apie jų mokymosi rezultatus ir kokiais būdais tai darote, ar aptariate pasiekimus ir daromą pažangą?

- Nuolat tai darau, pavyzdžiui, _____
- Pagal poreikį, pavyzdžiui, _____
- Kartą per mėnesį / trimestrą / pusmetį surašau signalinius formalius įvertinimus.

6. Kaip dažnai taikote įvairius formuojamojo vertinimo būdus, pavyzdžiui, komentarus žodžiu ar raštu, nurodančius stiprybes, tobulintinas sritis ir tobulinimo būdus?

Pažymėkite visus, Jums tinkamus atsakymus.

- Komentarus, nurodančius stiprybes, taikau dažnai / retai / netaikau.
- Komentarus, nurodančius tobulintinas sritis, taikau dažnai / retai / netaikau.
- Komentarus, nurodančius tobulinimo būdus, taikau dažnai / retai / netaikau.

7. Kaip vertindami stengiatės padidinti mokinių motyvaciją?

Pažymėkite visus, Jums tinkamus atsakymus.

- Paskatinu žodžiu už _____.
- Pabrėžiu jų sėkmę ir mokiniams paaiškinu, dėl kokių priežasčių jie patyrė sėkmę.
- Pagiriu už _____.
- Paskatinu raštu, pavyzdžiui, _____.
- Nurodau, kaip padaryti geriau.
- Parodau pažangą.
- Sudominu mokymosi problemų sprendimu.
- Kaupiamuoju būdu rašau balus už atliktas užduotis.
- Kitais būdais, pavyzdžiui, _____.

8. Parašykite, kokius vertinimo būdus ir metodus taikote pamokose dažniausiai, norėdami diagnozuoti (nustatyti) konkrečius mokinių pasiekimus?

- Stebėjimą.
- Testą, kontrolinį.
- Pokalbį ir klausinėjimą (struktūruotą, nestruktūruotą).
- Atviras individualias užduotis (pavyzdžiui, piešimo, rašymo, skaičiavimo ir kt.).
- Grupines užduotis.
- Kitas _____

9. Kiek detalai ir kokiais būdais suteikiate mokiniams, atlikusiems užduotis, grįžtamąjį ryšį?

Pažymėkite visus, Jums tinkamus atsakymus.

- Pateikiate teisingus atsakymus.
- Parodote teisingus atsakymus argumentuodami ir su sprendimais.
- Bendrai visiems parodote tipines klaidas ir nurodote, kaip jų išvengti.
- Individualiai nurodote mokinių sėkmes ir klaidas.
- Individualiai nurodote mokinių klaidas ir kaip jas ištaisyti.
- Mokiniai skatinami patys surasti savo klaidas.
- Kitaip _____

10. Kokie vertinimo metodai Jūsų pamokose veiksmingiausi?

- 1) _____
- 2) _____
- 3) _____

11. Ar klasifikuojate, skirstote mokinių pasiekimus pagal kategorijas?

- Vertinate žinias, gebėjimus, nuostatas.
- Diferencijuojate patenkinamo, pagrindinio, aukštesnio lygmens pasiekimus.
- Fiksuojate bendruosius (komunikavimo, socialinius, mąstymo, metakognityvinius, mokėjimo mokytis) ir dalykinius gebėjimus.
- Kitaip _____
- Neskirstau į kategorijas.

12. Ar Jūs kartu su kitais toje pačioje klasėje dirbančiais mokytojais dalijatės ir aptariate sukaupią vertinimo informaciją ir mokinių pasiekimus?

- Taip, dažnai.
- Retai.
- Neapartinėjame mokinių mokymosi rezultatų.

13. Ar remiatės vertinimo informacija diferencijuodami, individualizuodami ir toliau planuodami mokymą?

- Diferencijuojau mokinius į grupes pagal _____
- Individualizuojau užduotis mokiniams pagal _____
- Individualizuojau mokymosi tikslus ir vertinimo kriterijus pagal tai, kaip mokiniai _____
- Tolesnį mokymo procesą planuoju atsižvelgdamas į _____

14. Kiek įvertinimų (pažymių ar įskaitų), Jūsų nuomone, turėtų būti ugdymo ciklo metu?

- Ciklo pradžioje, viduryje ir pabaigoje.
- Ciklo viduryje ir pabaigoje.
- Ciklo pabaigoje.

15. Ar sudarote sąlygas ir skatinate mokinius įsivertinti savo veiklą?

- Skatinu kiekvieną įsivertinti, klausiu, ko išmoko?
- Grupėje skatinu įvertinti vieniems kitų darbus.
- Mokau būdų, kaip įsivertinti (pavyzdžiui, savirefleksijos, *rasti klaidą*).
- Nuolat primenu mokiniams vertinimo kriterijus.
- Aiškiai formuluoju pamokos uždavinius ir pamokos pabaigoje juos primenu.

16. Kokiais būdais informuojate tėvus apie jų vaikų mokymąsi?

- Informuoju raštu, pavyzdžiui, _____
- Individualiame pokalbyje aptariame _____
- Tėvų susirinkimo metu _____
- Surašau signalinius trimestro / pusmečių rezultatus.
- Kitais būdais, pavyzdžiui, _____

Dėkojame už atsakymus.

ANKETA MOKINIAMS MOKINIŲ PASIEKIMŲ IR PAŽANGOS VERTINIMAS

Gerbiami mokiniai, prašome užpildyti šią anketą.

Anketos tyrimo tikslas – ištirti, kokie mokinių pasiekimų ir pažangos vertinimo būdai yra veiksmingai taikomi mūsų mokykloje.

Anketa anoniminė! *Jums nereikia nurodyti savo vardo ir pavardės.*

Prašome atidžiai perskaityti kiekvieną klausimą ir nuoširdžiai pažymėti (pabraukti) vieną arba keletą Jums tinkamų atsakymų. Sėkmės!

1. Ar vertinimas (mokytojų pastabos, pagyrimai) skatina Jus mokytis geriau?

- Taip.
- Ne.
- Iš dalies.

2. Ar vertinimas pažymiais skatina Jus mokytis geriau?

- Taip.
- Ne.
- Iš dalies.

3. Kas dar skatina Jus mokytis?

- Mokytojas.
- Mokymo priemonės (vadovėliai, pratybų sąsiuviniai, kompiuterinės priemonės ir kt.).
- Tėvai.

- Draugai.
- Kita (*įrašykite*).....

4. Ar Jūs žinote, už ką esate vertinami?

- Taip.
- Ne (pereikite prie 6 klausimo).
- Iš dalies.

5. Aš esu vertinamas už:

- Žinias.
- Gebėjimus (mąstyti, išsakyti savo nuomonę, diskutuoti, dirbti grupėje, kūrybingai atlikti užduotį).
- Savarankišką darbą klasėje.
- Namų darbus.
- Pastangas.
- Elgesį.

6. Ar norite būti įvertintas(-a) (pažymiu) kiekvienoje pamokoje?

- Taip.
- Ne.
- Nežinau.
- Kitaip įvertintas (*įrašykite*).....

7. Kuriose pamokose Jums yra aiškiausia, už ką esate vertinamas? Įrašykite 2–3 mokomuosius dalykus:

1. _____
2. _____
3. _____

8. Ar vertinimas skatina pasitikėjimą savimi?

- Taip.
- Ne.
- Iš dalies.

9. Ar manote, kad Jus vertina objektyviai (teisingai)?

- Visuomet.
- Dažniausiai.
- Kartais.
- Niekuomet.

10. Ar Jums iš anksto pateikiami aiškūs darbų vertinimo kriterijai (už ką būsite vertinami)?

- Taip.
- Ne.
- Nežinau.

11. Ar pamokose suteikiama galimybė save įsivertinti?

- Visuomet.
- Dažnai.
- Kartais.
- Niekuomet.

12. Ar pamokose suteikiama galimybė įvertinti savo bendraklasių pasiekimus?

- Visuomet.
- Dažnai.
- Kartais.
- Niekuomet.

13. Savo mokymosi sunkumus aptariate su:

- Dalyko mokytojais.
- Auklėtoja.

- Tėvais.
- Socialiniu pedagogu.
- Draugais.

Dėkojame už atsakymus.

ANKETA MOKINIŲ TĖVAMS MOKINIŲ PASIEKIMŲ IR PAŽANGOS VERTINIMAS

Gerbiami tėveliai, prašome užpildyti šią anketą.

Anketos tyrimo tikslas – ištirti, kokie mokinių pasiekimų ir pažangos vertinimo būdai yra veiksmingai taikomi mūsų mokykloje.

Anketa anoniminė! Jums nereikia nurodyti savo vardo ir pavardės.

Prašome atidžiai perskaityti kiekvieną klausimą ir nuoširdžiai pažymėti (pabraukti) vieną arba keletą Jums tinkamų atsakymų. Sėkmės!

1. Ar Jūs esate reguliariai informuojami apie savo vaikų mokymosi rezultatus?

- Taip (kiekvieną dieną / kartą per savaitę / du kartus per mėnesį / kartą per mėnesį / kartą per trimestrą / pusmetį)
- Nereguliariai (kai pats pasiteirauju mokytojų, auklėtojos; arba tik tuomet, kai vaikas gauna neigiamą įvertinimą).

2. Ar mokytojų vertinimai (pagyrimai ar pastabos žodžiu, darbų komentarai raštu, pažymiai, įskaitos) skatina Jūsų vaiką mokytis?

- Taip.
- Ne.
- Iš dalies, kartais.
- Sunku pasakyti.

3. Ar Jums yra aiški dabar mokykloje taikoma vertinimo sistema?

- Aiški.
- Nelabai aiški, nes _____
- Neaiški.

4. Už ką vertinamas Jūsų vaikas?

Pažymėkite visus, Jums tinkamus atsakymus.

- Žinias.
- Dalyko gebėjimus.
- Socialinius ir mąstymo gebėjimus (pavyzdžiui, diskutuoti, argumentuoti savo nuomonę, dirbti grupėje).
- Nuostatas mokytis sąmoningai, t. y. domėjimąsi mokomuoju dalyku.
- Pastangas, kūrybingumą, išradingumą.
- Elgesį.

5. Ar gaunate pakankamai išsamios informacijos apie Jūsų vaiko mokymosi sėkmes ir sunkumus?

- Taip, informacijos pakanka.
- Ne, informacijos nepakanka.
- Pageidaučiau (įrašykite).....

6. Ar informacija apie Jūsų vaiko vertinimą pateikiama tinkamai, korektiškai?

- Taip.
- Ne.
- Nežinau.

7. Kaip Jūs esate informuojamas apie savo vaiko mokymosi rezultatus?

Pažymėkite visus, Jums tinkamus atsakymus.

- Individualiai pokalbiais su auklėtoja / pradinių klasių mokytoja.
- Pokalbiais su dalykų mokytojais.
- Tėvų susirinkimuose.
- Įrašais pažymių / pasiekimų knygelėse.
- Pastabomis sąsiuvinuose.
- Informacijos lapuose (pažymių suvestinės).
- Peržiūriu vaiko darbų ir pratybų sąsiuvinus.
- Kita _____

8. Koku būdu apie Jūsų vaiko mokymąsi gaunama vertinimo informacija Jums yra tinkamiausia?
Parašykite. _____

9. Kaip Jūs panaudojate vertinimo informaciją apie savo vaiko mokymąsi ir suteikiate jam grįžtamąjį ryšį?
Pažymėkite visus, Jums tinkamus atsakymus.

- Aptariu su vaiku.
- Pagiriu.
- Apdovanoju už gerus pasiekimus.
- Išsiaiškinu nesėkmes.
- Ieškau būdų, kaip padėti savo vaikui mokytis.
- Nubaudžiu.
- Kita (*įrašykite*).....

10. Ar jaučiatės ugdymo proceso mokykloje partneriais, bendradarbiaujate su mokytojais?

- Taip.
- Ne.
- Iš dalies.
- Siūlyčiau _____

Dėkojame už atsakymus.

Bendros tyrimo išvados

1. Mūsų mokykloje taikoma vertinimo sistema tenkina tiek mokykloje besimokančius mokinius, tiek ir jų tėvelius.
2. Apklaustieji supranta, kad vertinimas yra labai svarbus mokinių mokymuisi ir tam reikia skirti daug dėmesio.
3. Akivaizdi yra tėvų įtaka keliant mokinių motyvaciją.
4. Mūsų mokykloje naudojama vertinimo sistema yra veiksminga ir ją kiek pakoregavus sėkmingai galima taikyti ir toliau.

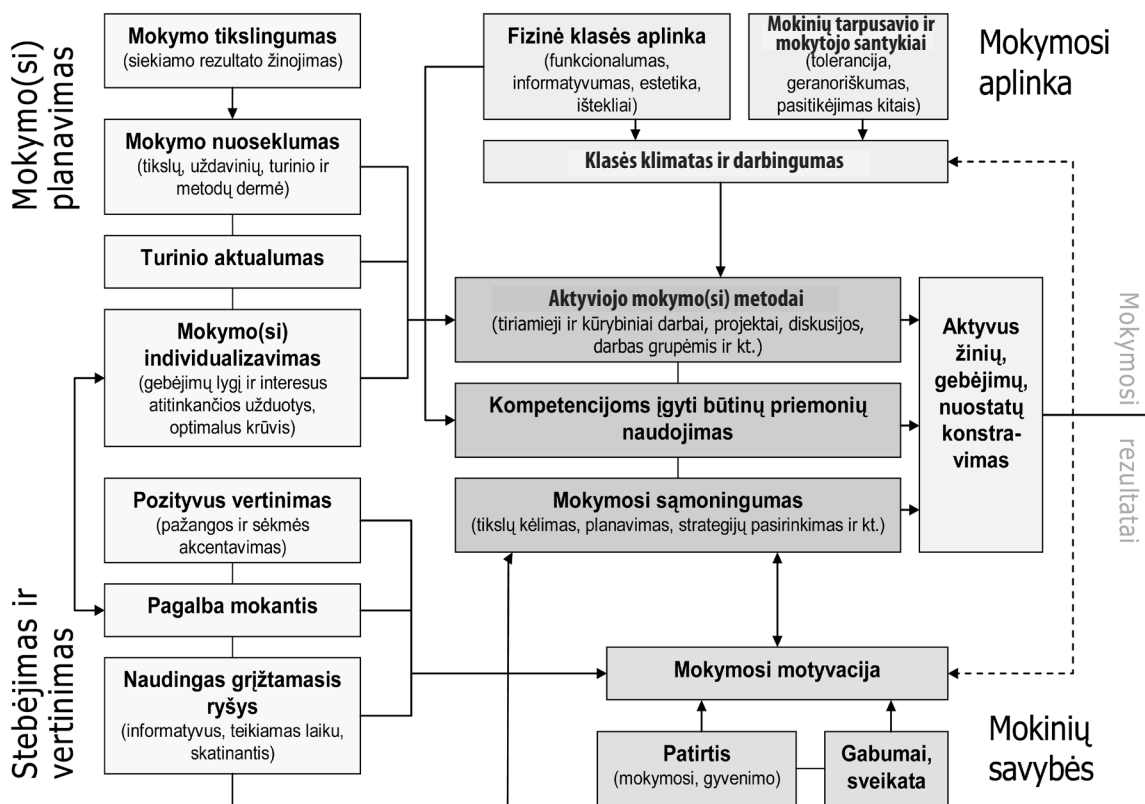
Ugdymo plėtotės centro metodininkė Vilija Zeliankienė

UGDYMO PROCESO STEBĖSENA: SĖKMĖS STEBĖJIMO RODIKLIAI

Ugdymo kokybei vertinti reikšminga ne tik mokyklos ugdymo aplinka ir kultūra, bet ir ugdymo procesas konkrečioje pamokoje ir klasėje. Mokytojai veda atvirąsias pamokas, dalijasi sėkmingų pamokų patirtimi ir šitaip gali tobulinti savo pedagoginę kompetenciją. Gerų pamokų pavyzdžių pateikia Nacionalinė mokyklų vertinimo agentūra (žr. nuorodą <http://www.nmva.smm.lt> interneto svetainėje Sėkmės istorija: mokinių vertinimas ir kt.)

Ugdymo plėtotės centro metodininkai, drauge su Nacionalinės mokyklų vertinimo agentūros specialistais parengė šį ugdymo proceso klasėje / pamokoje modelį, į kurį siūloma atkreipti dėmesį vertinant **sėkmės stebėjimo rodiklius** klasėje ir pamokoje.

Procesai: klasės / pamokos lygmuo

Visi čia parodyti sėkmės rodikliai yra svarbūs siekiant tobulinti ugdymo kokybę klasėje ir pamokose. Ugdymo kokybę bendriausia prasme suprantama kaip *indėlio* (planavimo, ugdymo turinio) – *proceso* (stebėjimo ir vertinimo) ir *aplinkos sąveika*, kuri padeda pasiekti konkrečius *mokymosi rezultatus*.

Tačiau mokytojas, atsižvelgdamas į konkrečią klasės situaciją, gali kelti *prioritetinius uždavinius*, pavyzdžiui, tobulinti mokinių stebėjimą ir vertinimą ugdymo procese.

3 priedas

Klausimynas mokytojui

Pamąstykite, kaip suprantate šiuos sėkmės stebėjimo rodiklius. Siūlome atlikti refleksiją ir atsakyti į pasirinktus klausimus.

MOKYMO TIKSLINGUMAS

1. Kokio mokymo(si) siekiate – giliojo (prasmės kūrimo, mąstymo) ar paviršinio (žinių kiekio, atgaminimo)?
2. Ko tikėtis iš mokinių – savarankiškumo, kūrybingo mąstymo ar gerai išlaikyti testus, egzaminus?
3. Kokius mokymo(si) tikslus keliate – pažinimo, metapažinimo, asmenybės lygmens? (pagal R. Marzano)
4. Kuo vadovaujatės keldami mokymo tikslus: ugdymo teorija (filosofija), tarptautiniais ar nacionaliniais tyrimais, mokinių pažinimu ir klasės situacija, intuisija, Bendrosiomis programomis, vadovėliais, egzaminų programa, tėvų lūkesčiais?
5. Kokiai kompetencijai teikiate prioritetą (dalyko ar bendrajai)? Kodėl?
6. Ką žinote apie konstruktyvistinį požiūrį į mokymą(si)? Kuo jis skiriasi nuo tradicinio? Kaip vertinate abu?
7. Kaip suprantate „iššūkį keliančius“ mokymo(si) tikslus?
8. Kada keliate mokiniams „iššūkį keliančius“, o kada „artimus“ tikslus?
9. Ar paaiškinate / sukonkretinate mokiniams tikslus pamokoje? Kaip tai darote?
10. Kaip suprantate savo dalyko pažangą ir „misiją“ – kuria kryptimi keliate tobulėjimo tikslus: nuo... iki...?
11. Ar Jūsų mokiniai geba patys išsikelti mokymosi tikslus? Kaip šį gebėjimą ugdote?
12. Kiek, Jūsų nuomone, tikslinga eksperimentuoti ir taikyti naujoves? Tikslinga / netikslinga, nes...
13. Koks buvo Jūsų dalyvavimo *Vertinimo tobulinimo* projekte tikslas?
14. Kokius naujus vertinimo būdus ketinate išbandyti?

MOKYMO NUOSEKLUMAS

1. Jei siekiate giliojo mokymo(si), ne paviršinio, tai kaip suprantate nuoseklų ir gilų mokymąsi?
2. Kaip skatinate mokinius pritaikyti įgytas žinias ir ugdytis nuostatas per savo pamokas?
3. Kokiais mokymosi būdais skatinate mąstyti?
4. Kaip parenkate mokymo metodus ir užduotis – sugalvojate, išbandote pagal kolegų pavyzdį, pritaikote seminaruose įgytą patirtį ir ieškote įvairių alternatyvų, remiatės tyrimų įrodymais apie metodų poveikio dydžius ir pasirenkate veiksmingiausias, eksperimentuojate lygindami klases, kuriose dirbate pagal naujus metodus, ir kontrolines klases?
5. Kokios užduotys yra veiksmingiausios siekiant giliojo mokymo(si)? Išvardykite 5–10 metodų ir paaiškinkite, kodėl Jūsų pamokose jie yra veiksmingi?
6. Kiek remiatės mokinio įgytomis žiniomis ir patirtimi aiškindami naujus dalykus (konstruktus)?
7. Kaip padedate mokiniams plėsti ir gilinti suvokimą: nuo konkretaus – prie abstraktaus (bendrųjų taisyklių, dėsnių, ryšių, santykių) ir formuoti holistinį požiūrį?
8. Kaip padedate mokiniams suprasti pamokos turinio (esminių žinių, gebėjimų) struktūrą?
9. Ką, Jūsų manymu, reiškia gerai suplanuota pamokos struktūra?

TURINIO AKTUALUMAS

1. Kokios temos, problemos, klausimai Jūsų mokiniams rūpi, yra aktualūs, įdomūs?
2. Kokiais argumentais Jūs galite pagrįsti savo dalyko naudą, vertę, praktinę reikšmę?
3. Kokias kompetencijas mokiniai tobulina per Jūsų dalyko pamokas?
4. Kokiam kontekste mokiniai galės pritaikyti per Jūsų pamokas įgytas žinias ir gebėjimus ateityje?
5. Kaip mokiniai formuojasi visuomenei svarbias nuostatas ir požiūrį (demokratinį, holistinį, tolerantišką ir pan.)?
6. Ar visiems mokiniams įdomu tai, ko mokote, ar tik kai kuriems? Kodėl?
7. Kaip struktūruojamas turinys: ar mokiniai geba suvokti esminius jo dalykus, bendrąsias taisykles, dėsnius, pristatyti pagrindines idėjas, daryti santraukas?
8. Kaip atrenkate turinį, ar lieka laiko mąstymui, ryšių įžvelgimui, prasmės interpretavimui ir konstrukto perkūrimui?
9. Kokius įžvelgiate turinio pokyčių dalyko bendrojoje programoje?

MOKYMO INDIVIDUALIZAVIMAS

1. Pagal ką skirstote mokinius į grupes: pagal gebėjimų lygius ir pasiekimus, mokymosi sunkumus ir pagalbos poreikį, akademinis ir praktinius polinkius; mišriai; neskirstote?
2. Ar žinote teoriją apie mąstymą kairiuoju ir dešiniuoju smegenų pusrutuliais? Kaip ją būtų galima pritaikyti mokinių pažinimui ir giliajam mokymui?
3. Ką girdėjote apie konvergentinį ir divergentinį mąstymą? Kuris iš šių mąstymo būdų būdingas jūsų mokiniams?
4. Ar esate susipažinę su Hermanno „visų smegenų“ ugdymo modeliu? (Žr. Geoff Petty, 2008) Kaip galima individualizuoti mokymą pagal mokinių tipus: teoretikams, sistemintojams, novatoriams ir humanitarams?
5. Kuo naudinga Gardnerio „daugelio intelektų“ teorija mokymo individualizavimui?
6. Kaip suprantate socialinį ir emocinį ugdymą? Ką žinote apie Golemano EQ (emocinio intelekto) teoriją ir kuo ji gali būti naudinga?
7. Kiek bendroji dalyko programa ar modulio programa padeda nustatyti mokinių pasiekimų lygį (patenkinamą, pagrindinį, aukštesnį) ir pagal tai individualizuoti mokymą?
8. Kurie mokiniai – silpnai besimokantieji ar gabiesiems – skiriate ypatingą dėmesį?

POZITYVUSIS VERTINIMAS

1. Kaip suprantate ir taikote klasėje formuojamąjį vertinimą?
2. Ar stengiatės būti nešališkas ir išlaikyti be išlygų teigiamą požiūrį į kiekvieną mokinį – „priimti tokį, koks yra“, nepaisant skirtingų gabumų ar elgesio? Kaip manote, kodėl tai svarbu?
3. Ar mokiniai visada žino, už ką gauna atitinkamus pažymius per Jūsų dalyko pamokas?
4. Kaip gabūs ir silpniau besimokantieji mokiniai reaguoja į labai gerus, patenkinamus arba nepatenkinamus pažymius arba įvertinimus?
5. Kuriais atvejais pagyrimai yra veiksmingi, o kuriais – neveiksmingi (pavyzdžiui, gabiems mokiniams, vidutinių gebėjimų arba silpnai besimokantiems mokiniams)?
6. Kaip vertinate kiekvieno mokinio individualią pažangą, ar atsižvelgiate į jo pastangas?
7. Kokiais būdais skatinate mokinius siekti kuo geresnių pasiekimų ir daryti pažangą?
8. Kaip Jūsų mokiniai vertina savo galimybes ir pasiekimus?
9. Kaip dažnai taikote bendraklasį vertinimą ir skatinate mokinius pozityviai įvertinti vienas kito darbus?

PAGALBA MOKANTIS

1. Su kokiomis problemomis susiduria mokiniai Jūsų pamokose?
2. Kokios pagalbos labiausiai reikia Jūsų mokiniams?
3. Kiek laiko per pamoką / ciklą / temą skiriate dėmesio išsiaiškinti su mokiniais aktualias problemas ar dažnai pasitaikančias klaidas?
4. Kaip Jūsų mokiniai padeda vienas kitam (pavyzdžiui, atlikti grupines užduotis, vertinti darbus pagal sutartus kriterijus ir pan.)?
5. Kaip dažnai skiriate laiko individualioms konsultacijoms, jeigu mokiniai yra nemotyvuoti arba patiria mokymosi sunkumų? Ar esate numatę konsultacijų grafiką arba veiksmų planą?
6. Kaip dirbate su specialiujų poreikių mokiniais, jeigu tokių yra Jūsų klasėje?
7. Su kokiais specialistais bendradarbiaujate savo mokykloje, kokiais atvejais tai yra būtina ir veiksminga?
8. Kaip dažnai bendradarbiaujate su mokinių tėvais, kokie jų lūkesčiai ir kiek šeima daro įtakos mokinių mokymuisi?
9. Su kokiais socialiniais partneriais bendradarbiaujate padėdami mokiniams planuoti tolesnę profesinę karjerą ir pasirinkti būsimą mokymosi kryptį ar specialybę?
10. Ar pastebėjote, kad Jūsų mokiniams būtų kilę sveikatos problemų dėl per didelio mokymosi krūvio, jei taip – kas padeda jiems tai spręsti?

NAUDINGAS GRĮŽTAMASIS RYŠYS

1. Kokį grįžtamąjį atsaką dažniausiai suteikiate mokiniams, atlikusiems užduotis: a) pagyrimą; b) informatyvų komentarą; c) pažymį; d) pažymį su pagyrimu; e) pažymį su komentaru?
2. Koks vertinimas turi didesnę poveikį Jūsų klasės mokinių pasiekimams – pažymiai, įskaitos ar komentarai?
3. Kokių trijų dalykų, Jūsų manymu, reikia, kad vertinimas, t. y. grįžtamasis ryšys būtų naudingas mokiniams vertinant jų darbų kokybę?
4. Kaip dažnai prieš pateikdami užduotis Jūs informuojate mokinius apie tai, ko siekiama ir kas bus laikoma gerai atliktu darbu (tikslai ir kriterijai)?
5. Kiek Jūsų atsakas mokiniams būna informatyvus, t. y. mokiniai supranta, *ka* jie padarė gerai ir *kaip* dirbo?
6. Kaip Jūs paaškinate mokiniams, ką jie turėtų atlikti geriau, t. y. ar mokiniai supranta, kaip patobulinti savo darbą?
7. Pagal kokius kriterijus vertinate mokinių darbą pamokose, grupinę veiklą ar diskusijas?
8. Pagal kokius kriterijus vertinate „puikiai“, „labai gerai“, „patenkinamai“ arba „įskaityta“ mokinių atliktus kontrolinius darbus ar projekcinę veiklą einant dalyko programą (pateikite pavyzdžių ir pažymėkite konkrečią programą)?
9. Kokią įtaką Jūsų kaip mokytojo vertinimas daro mokinių įsivertinimui (savivertei) ir bendraamžių vertinimui?
10. Kaip dažnai atliekate refleksiją, t. y. mokymosi rezultatų apibendrinamąją peržvalgą su mokiniais (kas savaitę / kas mėnesį / trimestro ar semestro viduryje / trimestro ar semestro pabaigoje)?

FIZINĖ KLASĖS APLINKA

1. Apibūdinkite savo klasės fizinę aplinką:
 - a) įprasta tradicinė (pavyzdžiui, nėra specialaus kabineto, dirbama paskirtoje klasėje ar salėje);
 - b) meniška ir vaizdinga (pritaikytas dalyko mokymui kabinetas su vaizdinėmis priemonėmis);
 - c) šiuolaikiškai įrengta (pavyzdžiui, aprūpinta interaktyviąja lenta, IKT priemonėmis, gamtos tyrimų laboratorija, technologijų kabineto įranga ar naujausios literatūros biblioteka);
 - d) netradicinė (dažnai dirbama skirtingose vietose, pavyzdžiui, bibliotekoje, specialistų kabinete, konferencijų salėje, auditorijose prie apskritų stalų, namuose nuotoliniu būdu, einama į atitinkamas įmones, kitas profesines mokyklas, į gamtą, mokiniai atlieka praktiką žemesnėse klasėse, valgykloje, prižiūri mokyklos tvarką, kiemą, organizuoja renginius ir pan.).
2. Išskirkite minėtos fizinės aplinkos pranašumus ir trūkumus mokiniams ir mokytojui.
3. Pasiūlykite, kokių priemonių reikėtų ir kaip galima patobulinti / pritaikyti fizinę klasės aplinką.

MOKINIŲ IR MOKYTOJO SANTYKIAI

1. Kaip galėtumėte apibūdinti santykius tarp mokinių Jūsų grupėje / klasėje (pagrįsti bendradarbiavimu ar konkurencija, šilti draugiški ar priešiški, pagrįsti asmeninėmis simpatijomis ir draugyste *ar* individualūs, abejingi, atsiriboję; reiškiami tarpusavio pagarba ir tolerancija ar vyrauja neformalus lyderiai)?
2. Kaip galėtumėte apibūdinti santykius tarp mokinių ir mokytojo:
 - a) *hierarchiniai santykiai* (mokytojas turi autoritetą, mokykloje valdoma „iš viršaus žemyn“, pokyčiai skatinami ir elgesys kontroliuojamas administracinėmis procedūromis, orientuojamasi į egzaminų balus ir reitingus, mokytojo vaidmuo yra svarbiausias, nes jis nustato dalyko mokymo tikslus, tvarką ir vertinimo kriterijus klasėje);

- b) *demokratiniai santykiai* (kiekvieno mokinio nuomonė yra svarbi, jos išklausiama; sudaromos galimybės pasirinkti, sprendimai priimami apsvaustant alternatyvas susitarimo būdu, siekiama kompromiso, dalijamasi mokymosi idėjomis ir medžiaga, jaučiama bendra atsakomybė už mokymosi rezultatus);
 - c) *liberalūs ir pragmatiški santykiai* (svarbūs individualūs mokinio poreikiai ir nauda, tėvai aktyviai išsako savo reikalavimus ir lūkesčius, galbūt net darydami spaudimą, mokytojas teikia reikalingą medžiagą ir mokymo „paslaugas“, mokiniai nori kuo daugiau laisvės, svarbiausias gerų santykių rodiklis – mokinio sėkmė ir pasitenkinimas).
3. Kokiais būdais stengiatės kurti pozityvius santykius tarp mokytojo ir mokinių, kurie skatintų bendrystę ir tobulėjimą?
 4. Kiek Jums (ne tik kaip dalyko mokytojui, bet ir mokyklos komandos nariui) svarbu: lyderystė, eksperimentinės naujovės, moralinis charakteris ir mokyklos „etosas“ – kultūros kūrimas?
 5. Ar pastebėjote, kad Jūsų mokiniams būtų kilę psichologinių emocijų ar elgesio problemų?
 6. Pasiūlykite, kokių priemonių reiktų imtis sprendžiant konkrečią iškilusią mokinių tarpusavio santykių problemą (pavyzdžiui, konfliktų, patyčių ar kt.) ir į ką kreiptis pagalbos?
 7. Jeigu esate klasės auklėtojas, kaip dažnai kviečiate į susirinkimus mokinių tėvus, skiriate laiko klasės valandėlėms ar individualiems pokalbiams? Kiek tai veiksminga?

KLASĖS DARBINGUMAS

1. Kiek mokinių vidutiniškai lanko Jūsų dalyko pamokas?
2. Kokie veiksniai labiausiai veikia Jūsų grupės / klasės darbingumą per dalyko pamokas? Išskirkite 3–5 darbingumo / nedarbingumo veiksnius pagal svarbą.
3. Kokią įtaką klasės darbingumui daro mokinių tarpusavio santykiai su bendraamžiais grupėje?
4. Koks mokinių lankomumas ir kokios nelankymo priežastys?
5. Kaip kinta mokinių darbingumas pamokoje / per trimestrą / semestrą?
6. Kokie metodai yra veiksmingi skatinant mokinių darbingumą ir lankomumą, pasiruošimą pamokoms?

AKTYVIOJO MOKYMOSI METODAI

1. Kokius metodus dažniausiai taikote, siekdami kiekvieną mokinį įtraukti į aktyvią veiklą?
 2. Kurie mokymo metodai, Jūsų nuomone, yra konstruktyviausi ir aktyviausi?
 3. Kaip organizuojate interaktyvųjį visos klasės mokymą? Nurodykite 5–7 aktyviojo mokymosi strategijas (mokymosi žingsnius), kurias veiksmingai taikote.
 4. Kokiais būdais skatinate mokinius mąstyti ir susiformuoti savo „konstruktus“ – dalyko, temos ar sąvokų prasmę?
 5. Kaip dažnai taikote atkaklaus klausinėjimo metodą ir išklausiote kiekvieno mokinio atsakymus? Ką sužinote apie mokinių suvokimą iš jų atsakymų – kurios dalyko temos yra sudėtingiausios?
 6. Kaip dažnai Jūsų mokiniai dirba „dūzgiančiose grupėse“ ir sprendžia problemas? Kokiais atvejais šis metodas yra veiksmingas ir kodėl?
 7. Kaip dažnai skiriate ir tikrinote namų darbų užduotis, kokia jų apimtis ir veiksmingumas mokymosi rezultatams?
 8. Kaip dažnai prašote mokinių argumentuotai pristatyti savo darbus visai klasei?
 9. Kaip pavyksta įtraukti į interaktyvųjį mokymąsi prasčiau besimokančius mokinius?
- Kokių priemonių imatės, jei klasėje atsiranda pasyvių ar užsiimančių pašaliniais darbais mokinių?

KOMPETENCIJOMS ĮGYTI BŪTINŲ PRIEMONIŲ NAUDOJIMAS

1. Kokios priemonės, Jūsų manymu, yra būtinos siekiant tobulinti mokinių kompetenciją pasirinktoje mokymosi veikloje pagal dalyko bendrąją programą?
2. Kurios vadovėlius naudojate ar dirbate be vadovėlio?
3. Kaip dažnai taikote IKT priemones savo dalyko mokymuisi?
4. Kokių mokymo priemonių trūksta?
5. Kurios iš išvardytų priemonių, Jūsų nuomone, būtų veiksmingiausios Jūsų grupėje / klasėje ir kodėl verta jas taikyti? (pavyzdžiui, mokinių testavimas, pasiekimų tyrimai, mokinių atliekami tyrimai ar apklausos, literatūros šaltinių skaitymas, savikontrolė, dienoraščių rašymas, vertinimo aplankai, kinas ir vaizdo filmai, popamokinė veikla, integruojamosios ar prevencinės programos, diferencijavimas į grupes pagal lygį, grafines tvarkyklės, plakatai, žemėlapiai, ekskursijos, tėvų bendradarbiavimas, mokymasis profesijos darbo vietose, distancinis mokymas, mokymasis kompiuteriu, gabių mokinių apdovanojimai – konkursai, viktorinos, socialinių ir emocijų gebėjimų ugdymas, skaičiuotuvai, vaidinimas, televizija, mokyklos tikslų ir taisyklių kūrimas ir laikymasis, vertinimo kriterijų vaizdinis pateikimas, situacijų modeliavimas ir analizė, aktualūs pavyzdžiai iš visuomenės gyvenimo, žiniasklaidos informacija, projektinė, socialinė ar praktinė (darbinė) veikla, žymių žmonių kvietimas į mokyklą, kiti renginiai).

MOKYMOSI SĄMONINGUMAS

1. Ar mokiniai geba išsikelti mokymosi tikslus? (Pavyzdžiui, kaip Jūsų mokiniai atsako į klausimą „Kodėl reikia mokytis?“)
2. Kaip Jūsų mokiniai gali paaiškinti dorinio, meninio ar kūno kultūros aktualumą?
3. Kaip mokiniai suvokia ir geba paaiškinti pamokos, kurią mokosi, uždavinį ir pagrindinius dalykus (sąvokas, taisykles, dėsnius), kuriuos turi išmokti?
4. Kiek mokiniai giliai suvokia temas, kurias mokosi, prasmę ir geba ne tik įsiminti žinias, bet ir supranta esmę, ryšius tarp reiškinių ir skiria svarbius dalykus nuo detalių?
5. Kiek Jūs skiriate laiko pamokoje su mokiniais *išsiaiškinti* pamokos uždavinį ir tai, kas nežinoma ar nesuprantama, *apgalvoti* strategijas, kaip spręsti užduotis ar problemas, *ištaisyti* klaidas ir *patobulinti* darbą?
6. Kiek apytiksliai laiko (per pamoką / išėjus temą / veiklos sritį) skiriate žinių kartojimui ir gebėjimų įtvirtinimui?
7. Kokiais būdais pateikiate mokiniams naują medžiagą? Nurodykite vieną ar daugiau būdų.
8. Kaip suprantate mokymąsi „dešiniu juo ir kairiuoju pusrutuliu“ arba „visomis smegenimis“?
9. Kaip išsiaiškinate, ką mokiniai jau suprato ir kokiais būdais padedate tiems mokiniams, kurie nesupranta naujos medžiagos?
10. Kaip būtų galima Jūsų grupėje sukurti „nekaltinančią klaidas išsitašančios klasės kultūrą“?

MOKYMOSI MOTYVACIJA

1. Kaip Jūsų mokiniai motyvuoja, kodėl pasirinko / lanko Jūsų mokomojo dalyko pamokas?
2. Kaip Jūsų mokiniai vertina dalyko svarbą ir įdomumą (pavyzdžiui, skalėje nuo nulio iki dešimties)?
3. Kiek Jūsų mokiniai tikisi sėkmės mokydami šio dalyko (pavyzdžiui, skalėje nuo nulio iki dešimties)?
4. Kokiais būdais (argumentais, debatais, užduotimis, įžymių žmonių pavyzdžiais, pristatymais, problemineis klausimais) Jūs motyvuojate savo dalyko mokymosi vertę ar naudą?
5. Kokiais būdais stengiatės padaryti mokymosi procesą įdomų ir prasmingą?
6. Kokios užduotys leidžia mokiniams iš karto patirti sėkmę ir kaip juos įvertinate?
7. Kaip sekasi įtikinti drovius ir nepasitikinčius savimi mokinius, kad jie sugebės ir jiems pavyks išmokti naujų dalykų?
8. Kokie asmenybės poreikiai, Jūsų nuomone, yra labiausiai susiję su mokymosi motyvacija (pavyzdžiui, pagal Maslow poreikių piramidę) ir kuo ši teorija gali būti naudinga mokytojui?
9. Kaip galima patenkinti mokinių saviraiškos poreikius? Pateikite veiklos pavyzdžių.

PATIRTIS

1. Ar dažnai klausiate, išsiaiškinate pamokos / temos pradžioje, ką mokiniai jau žino apie konkretų dalyką?
2. Kodėl, Jūsų nuomone, svarbios naujų žinių sąsajos su jau turima patirtimi?
3. Kaip Jūsų mokiniai geba susieti tai, ko mokosi, su realaus gyvenimo kontekstu? Pateikite žinių taikymo užduočių pavyzdžių.
4. Kaip jie geba integruoti kelių mokomųjų dalykų žinias, jas „perkelti“ į skirtingus kontekstus arba pritaikyti nestandartinėms situacijoms?
5. Kaip mokiniai dalijasi savo patirtimi ir įgytomis žiniomis su kitais bendramoksliais?

GABUMAI, SVEIKATA

1. Kiek Jūsų grupėse / klasėse esama gabių ir labai gerai besimokančių mokinių?
2. Kas, Jūsų nuomone, lemia mokymosi sėkmę – įgimti gabumai, aukštas intelektas, talentai, šeima ar sistemingas darbas, laikas, pastangos mokantis ir pasitikėjimas savo galimybėmis?
3. Kas, mokinių nuomone, lemia jų mokymosi sėkmę ar nesėkmę – įgimti genai, intelekto koeficientas, talentai, šeima ar darbas, laikas, pastangos mokantis ir tikėjimas savo galimybėmis?
4. Ar, Jūsų nuomone, yra svarbu padėti mokiniams susiformuoti nuostatą, kad gebėjimai išmokstami, ne paveldimi? Jeigu manote, kad taip – kodėl tai svarbu? (pagal Dweck teoriją)
5. Kokios asmeninės (charakterio) savybės, Jūsų požiūriu, daro įtaką mokinių mokymosi rezultatams?
6. Ar pastebėjote skirtumų tarp mergaičių ir berniukų gabumų mokantis konkreto dalyko ar modulio?
7. Ar pastebėjote, kad Jūsų mokiniams būtų kilę sveikatos problemų dėl žalingų įpročių, kaip skatinata sveikos gyvensenos nuostatas?

Parengta pagal Geoff Petty šiuolaikinio mokymo sampratą *Įrodymais pagrįstas mokymas*.

UŽRAŠAMS

UŽRAŠAMS

MOKINIŲ PASIEKIMŲ IR PAŽANGOS VERTINIMO TOBULINIMO DORINIO, MENINIO IR KŪNO KULTŪROS UGDYMO PROCESĖ
REKOMENDACIJOS

Dizainerė Ilona Jarecka
Maketuotojas Valdas Daraškevičius
Viršelyje panaudotas Vitos Karoblytės piešinys

2010-12-17. Tiražas 1000 egz.
Išleido Švietimo ir mokslo ministerijos Švietimo aprūpinimo centras, Geležinio Vilko g. 12, LT-01112 Vilnius
Spausdino UAB „Sapnų sala“, S. Moniuškos g. 21, LT-08121 Vilnius